

**T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**DOKTORA TEZİ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE FİNANSMAN PROGRAMI**

**YILLIK FAALİYET RAPORLARININ ULUSLARARASI ENTEGRE
RAPORLAMA ÇERÇEVESİ İLKERİNE UYGUNLUĞUNUN
DEĞERLENDİRİLMESİ: FAİZSİZ BANKACILIK SEKTÖRÜ
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

İbrahim YAVUZ

**Danışman
Prof. Dr. Semra ÖNCÜ**

MANİSA-2022

**T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**DOKTORA TEZİ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE FİNANSMAN PROGRAMI**

**YILLIK FAALİYET RAPORLARININ ULUSLARARASI ENTEGRE
RAPORLAMA ÇERÇEVESİ İLKERİNE UYGUNLUĞUNUN
DEĞERLENDİRİLMESİ: FAİZSİZ BANKACILIK SEKTÖRÜ
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

İbrahim YAVUZ

**Danışman
Prof. Dr. Semra ÖNCÜ**

MANİSA-2022

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum “Yıllık Faaliyet Raporlarının Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi İlkerine Uygunluğunun Değerlendirilmesi: Faizsiz Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilen eserlerden olduğuunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğuunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2022
İbrahim YAVUZ

ÖZET

YILLIK FAALİYET RAPORLARININ ULUSLARARASI ENTEGRE RAPORLAMA ÇERÇEVESİ İLKERİNE UYGUNLUĞUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ: FAİZSİZ BANKACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Faizsiz bankalar, İslam dininin temel kaynakları ve temel ilkeleri doğrultusunda fon sağlayan ve bu fonları kullandıran İslami finans sektörünün en önemli kuruluşlarıdır. Faizsiz bankacılık varlıklarının yıllar itibariyle arttığı dikkate alındığında bu bankaların paydaşlarının beklenti ve taleplerine ne ölçüde cevap vereceği de önem kazanmaktadır.

İşletmeler faaliyet sonuçlarını, kurumsal raporlar aracılığıyla paydaşlarına sunmaktadır. Finansal raporlama, belirli bir tarihteki varlıkları, kaynakları ve özkaynakları gösteren bilanço (finansal durum tablosu), faaliyet sonuçlarını gösteren gelir tablosu (kâr veya zarar ve diğer kapsamlı gelir tablosu), nakit giriş ve çıkışlarını gösteren nakit akış tablosu (nakit akım tablosu) ve özkaynaklardaki değişimi gösteren özkaynak değişim tablosu gibi sadece finansal bilgileri içeren finansal tablolardan oluşmaktadır. Finansal raporlama, dünyada artan küreselleşme olgusu, finansal darboğazlar, sosyal, çevresel, ekonomik risklerin artması sonucu paydaşların bilgi ihtiyacını karşılamada yetersiz kalmış ve kurumsal raporlama anlayışı sürdürülebilirlik raporlamasına doğru evrilmiştir.

Geniş paydaş grubunun bilgi ihtiyacını karşılamada; işletmelerin faaliyetlerinin çevresel, sosyal, yönetsimsel ve ekonomik faktörler üzerindeki etkisini ve bunlardan nasıl etkilendiğini gösteren sürdürülebilirlik raporlaması, raporlama anlayışında önemli bir unsur haline gelmiştir. Finansal raporlama, kurumsal raporlamaya finansal bilgiler açısından yaklaşıırken sürdürülebilirlik raporlaması sürdürülebilirlik konularını içermektedir.

Entegre raporlama ise, finansal ve finansal olmayan bilgileri tek bir rapor altında birleştirerek, kısa orta ve uzun vadede değerin nasıl yaratıldığı, yaratılan değerin nasıl korunduğu veya tüketildiği ile ilgili bilgi veren bütüncül bir kurumsal raporlama türüdür. Entegre Raporlama tek rapor olarak adlandırılrsa da içerisinde finansal raporlama ve sürdürülebilirlik raporlaması bilgilerini içermektedir.

Çalışmanın amacı; faizsiz bankacılık ve entegre raporlamanın incelenmesi, küresel faizsiz bankacılık sektöründe faaliyet gösteren faizsiz bankaların entegre raporlamadaki mevcut durumunu tespit etmektir. Bu amaçla öncelikle faizsiz bankacılığın teorik çerçevesi, faizsiz bankacılığın mevcut durumu ortaya konmaya çalışılmış; entegre raporlamanın teorik

çerçevesi, entegre raporlama ile ilgili çerçeveler, entegre raporun güvencesi ve güvenilirliğine değinilmiş, entegre raporlamanın mevcut durumu incelenmiştir.

Çalışmanın araştırma bölümünde ise faizsiz bankacılık sektöründe faaliyet gösteren faizsiz bankaların entegre raporlamadaki durumu 2020 yılına ait yıllık faaliyet raporları incelenerek tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma evrenine dâhil edilen Türkiye ve çeşitli ülkelerde 76 faizsiz bankanın yıllık faaliyet raporu üzerinden yapılan içerik analizi sonucunda; faizsiz bankaların ortalama entegre rapor skorunun yaklaşık 0,55 (%55) ve 76 faizsiz bankanın %57'sini temsil eden 43 faizsiz bankanın entegre rapor skorunun 0,50 (%50) ve üzerinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

ABSTRACT

ASSESSING THE COMPLIANCE OF ANNUAL REPORTS WITH THE PRINCIPLES OF THE INTERNATIONAL INTEGRATED REPORTING FRAMEWORK: A STUDY ON THE INTEREST-FREE BANKING SECTOR

Interest-free banks are the most important institutions in the Islamic finance industry that provide and allow these funds to be used in accordance with the fundamental resources and fundamental principles of Islam. When we consider that interest-free banking assets have been on the rise over the years, the extent to which these banks meet the expectations and demands of their stakeholders becomes very important.

Businesses present their operating results to stakeholders through corporate reports. Financial reporting consists of a balance sheet showing the assets, liabilities and equity on a specific date (statement of financial position), an income statement showing operating results (statement of comprehensive income), a cash flow statement showing cash inflows and outflows (statement of cash flow), and a financial statement including only financial information such as the statement of changes in equity. As a result of the rising globalization phenomenon, financial bottlenecks, and increasing social, environmental and economic risks, financial reporting was insufficient to meet the stakeholders' information needs, and the corporate reporting approach has evolved into sustainability reporting.

To meet the information needs of a large stakeholder group; sustainability reporting, which shows the impact of business activities on environmental, social, governance and economic factors and how it is affected by them, has become an important element in the reporting approach. Financial reporting approaches corporate reporting from the point of view of financial information, while sustainability reporting covers sustainability issues.

Integrated reporting, on the other hand, is a holistic corporate reporting element that combines financial and non-financial information under one report to provide information on how value is created, how value is preserved or eroded in the short, middle and long term. Integrated Reporting is named as the one report, but contains financial reporting and sustainability reporting information.

The aim of the study: a review of interest-free banking and integrated reporting to determine the current state of interest-free banking in the global interest-free banking sector. Accordingly, the priority was to establish the theoretical framework of interest-free banking and the current state of interest-free banking. we addressed the theoretical framework of

integrated reporting, integrated reporting frameworks, and the assurance and reliability of the integrated report. we also analyzed the current state of integrated reporting.

In the research section of the study, we tried to determine the integrated reporting status of interest-free banks in the interest-free banking sector by examining the 2020 annual reports. As a result of the content analysis made on the annual report of 76 interest-free banks included in the research universe; it has been concluded that the average integrated report score of interest-free banks is around 0.55 (%55) percent, and the integrated report score of 43 interest-free banks is 0.50 (%50) above, representing %57 of 76 interest-free banks.

TEŞEKKÜR

Doktora çalışmamın bütün zorlu ancak bir o kadar da öğretici bütün aşamalarında bana destek olan, bilgi ve deneyimleri ile yol gösteren, kendisini tanımaktan kendimi şanslı hissettiğim ve onur duyduğum danışman hocam Sayın Prof. Dr. Semra ÖNCÜ'ye minnettar olduğumu söylemeyi borç bilirim. Doktora öğrenim hayatımın gerek tez dönemi öncesinde gerekse tez döneminde bilgi ve tecrübelerini paylaşan, yardımlarını esirgemeyen, tecrübeleri ile bana yön gösteren, kendisini tanımaktan büyük onur duyduğum Sayın Prof. Dr. Ayşe Necef YERELİ'ye teşekkür ederim. Kendisini yeterlilik sınavında tanıma fırsatı bulduğum ancak bilgi ve tecrübesinden tez dönemi boyunca yararlandığım sevgili hocam Sayın Prof. Dr. Fatma TEKTÜFEKÇİ'ye saygılarımı sunar, teşekkür ederim. Çalışma konumun Türkiye'deki mimarlarından olan ve literatüre kazandıran, çalışmamın analiz aşamalarında kendisinin bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım Sayın Doç. Dr. Filiz YÜKSEL'e teşekkürlerimi sunarım. Doktora çalışmalarımı yürüttüğüm sırada desteğini ve yardımlarını esirgemeyen ve buraya isimlerini sığdıramayacak kadar önemli olan tüm değerli hocalarıma ayrı ayrı teşekkür ederim.

Öğrenim hayatımın başlangıcından bugüne kadar bütün eğitim sürecinde maddi ve manevi desteğini hep yanımda hissettiğim Canım Aileme teşekkür eder, sevgi ve saygılarımı sunar, onların evladı olduğumu söylemekten onur duyarım.

İbrahim YAVUZ
Manisa, 2022

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
TEŞEKKÜR.....	viii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ	xiv
TABLOLAR LİSTESİ.....	xvii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xix
EKLER LİSTESİ	xxi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM: FAİZSİZ BANKACILIĞIN TEORİK ÇERÇEVESİ, DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE GELİŞİMİ.....6

1.1.FAİZSİZ BANKACILIĞIN TANIMI	6
1.2.FAİZSİZ BANKACILIĞIN DİNİ TEMELLERİ	8
1.2.1.Faizsiz Bankacılığın Temel Kaynakları	8
1.2.1.1.Kur’an	8
1.2.1.2.Sünnet	9
1.2.1.3.İcma	9
1.2.1.4.Kıyas	9
1.2.2.Faizsiz Bankacılığın Temel İlkeleri.....	10
1.2.2.1.Faiz (Riba) Yasağı	10
1.2.2.2.Aşırı Belirsizlik (Gharar/Ėarar).....	11
1.2.2.3.Kumar (Meysir) Yasağı	11
1.2.2.4.Kâr/Zarar Paylaşımı Esası	12
1.2.2.5.Haram Olan Mal ve Hizmetlerin Alım Satımının Yasak Olması	12
1.2.2.6.Paradan Para Kazanmamak	13
1.2.2.7.Taraflar Arasında Yapılan Sözleşmeye Bağlılık	13
1.3.FAİZSİZ BANKACILIKTA KAYNAK SAĞLAMA YÖNTEMLERİ.....	13
1.3.1.Cari Hesaplar	14
1.3.2.Katılma Hesapları.....	14
1.3.3.Sukuk (Kira Sertifikası).....	15
1.3.4.Özkaynak Finansmanı	16

1.4.FAİZSİZ BANKACILIKTA FON KULLANDIRMA YÖNTEMLERİ.....	16
1.4.1.Mudaraba (Emek-Sermaye Ortaklığı)	17
1.4.2.Müşaraka	19
1.4.3.Murabaha.....	20
1.4.4.İcara (Kira Sözleşmesi)	21
1.4.5.Selem (Ertelenmiş Teslimatlı Peşin Satın Alma) ve Alt Selem (Paralel Selem) ...	23
1.4.6.İstisna (Eser) ve Alt İstisna (Eser).....	24
1.4.7.Karz-ı Hasen	26
1.4.8.Müzaraa (Zirai/Tarımsal Ortaklık-Sharecropping Partnership)	28
1.4.9.Müsakat (Bağ/Bahçe Ortaklığı-Irrigating Partnership)	28
1.4.10.Müşarese (Ağaç Dikme/Yetiştirme Ortaklığı-Agricultural Partnership).....	29
1.4.11.Teverruk (Vadeli Alım Peşin Satım).....	29
1.4.12.Tekâful (İslami Sigorta)	29
1.5.DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE FAİZSİZ BANKACILIĞIN GELİŞİMİ VE MEVCUT DURUMU	30
1.5.1.Dünyada Faizsiz Bankacılığın Gelişimi	30
1.5.2.Küresel İslami Bankacılığın (Faizsiz Bankacılık) Mevcut Durumu	31
1.5.3.Türkiye’de Faizsiz Bankacılığın (Katılım Bankacılığı) Gelişimi ve Mevcut Durumu	39
1.5.3.1.Yasal ve Kurumsal Düzenlemeler	41
1.5.3.1.1.Yasal Düzenlemeler	41
1.5.3.1.2.Kurumsal Düzenlemeler.....	43
1.5.4.Türkiye’de Katılım Bankacılığının Mevcut Durumu	45

İKİNCİ BÖLÜM: ENTEGRE RAPORLAMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ VE GELİŞİMİ.....52

2.1.ENTEGRE RAPORLAMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ	52
2.1.1.Entegre Raporlamanın Tanımı	53
2.1.2.Entegre Raporlamanın Amacı	56
2.1.3.Entegre Raporlamanın Faydaları	57
2.1.4.Entegre Raporlamaya İthaf Edilen Zorluklar	63
2.2.ENTEGRE RAPORLAMANIN TARİHSEL GELİŞİMİ VE ENTEGRE RAPORLAMA İLE İLGİLİ LİTERATÜR İNCELEMESİ.....	68
2.2.1.Entegre Raporlamanın Dünyadaki Gelişimi ve Literatür İncelemesi.....	68
2.2.2.Entegre Raporlamanın Türkiye’deki Gelişimi ve Literatür İncelemesi	75

2.3.ENTEGRE RAPORLAMAMANIN GELİŞİMİNDE ETKİLİ VE DESTEKLEYİCİ OLAN KURUM VE KURULUŞLAR.....	77
2.3.1.Güney Afrika Yönetim Enstitüsü (Institute of Directors in Southern Africa-IoDSA)	77
2.3.2.The Prince’s Accounting for Sustainability Project (A4S)	78
2.3.3.Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (International Federation of Accountants-IFAC).....	79
2.3.4.Küresel Raporlama Girişimi (Global Reporting Initiative-GRI)	79
2.3.5.Güney Afrika Entegre Raporlama Komitesi (The Integrated Reporting Committee (IRC) of South Africa-IRC)	80
2.3.6.Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi (International Integrated Reporting Council-IIRC).....	81
2.3.7.Karbon Bilgilendirme Projesi (Carbon Disclosure Project-CDP).....	82
2.3.8.İklim Beyanları Standartları Kurulu (Climate Disclosure Standards Board-CDSB)	83
2.3.9.Sürdürülebilirlik Muhasebe Standartları Kurulu (Sustainability Accounting Standards Board-SASB).....	84
2.3.10.Değer Raporlama Kurumu (Value Reporting Foundation).....	84
2.4.ENTEGRE RAPORLAMAMANIN UNSURLARI: FİNANSAL RAPORLAMA VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI.....	85
2.4.1.Finansal Raporlama	85
2.4.1.1.Finansal Raporlamanın Özellikleri	86
2.4.1.2.Finansal Raporlamada Kullanılan Araçlar.....	87
2.4.2.Sürdürülebilirlik Raporlaması	88
2.4.2.1.Sürdürülebilirliğin Çevresel Boyutu	88
2.4.2.2.Sürdürülebilirliğin Sosyal Boyutu	88
2.4.2.3.Sürdürülebilirliğin Ekonomik Boyutu	89
2.5.ENTEGRE RAPORLAMAMANIN MEVCUT DURUMU.....	90
2.5.1.Güney Afrika.....	91
2.5.2.Malezya	92
2.5.3.Suudi Arabistan	95
2.5.4.Birleşik Krallık	95
2.5.5.Japonya.....	100
2.5.6.ABD.....	101
2.5.7.Türkiye	102
2.6.ENTEGRE RAPORLAMAYA İLİŞKİN GÜNCEL VERİLER	105

2.7.BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BİN YIL KALKINMA HEDEFLERİNE GİDEN SÜREÇTE ENTEGRE RAPORLAMANIN GELECEĞİNE YÖNELİK GENEL DEĞERLENDİRME.....	106
---	-----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ENTEGRE RAPORLAMA İLE İLGİLİ ÇERÇEVELER, ENTEGRE RAPORUN HAZIRLANMA SÜRECİ VE GÜVENCESİ109

3.1. ENTEGRE RAPORLAMA İLE İLGİLİ ÇERÇEVELER.....	109
3.1.1. Bağlı Raporlama Çerçevesi (Connected Reporting Framework-CRF).....	109
3.1.2. King III Kodu	117
3.1.3. King IV Kodu	121
3.1.4. Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi (International Integrated Reporting Framework-IIRF)	128
3.1.4.1. Temel Kavramlar	129
3.1.4.1.1. Değer Yaratma	130
3.1.4.1.2. Sermaye Öğeleri.....	135
3.1.4.1.3. Değer Yaratma Süreci.....	137
3.1.4.2. Kılavuz İlkeler	138
3.1.4.2.1. Stratejik Odak ve Geleceğe Yönelim	139
3.1.4.2.2. Bilgiler Arası Bağlantı	139
3.1.4.2.3. Paydaşlarla İlişkiler.....	139
3.1.4.2.4. Önemlilik	140
3.1.4.2.5. Kısa ve Öz Olma	141
3.1.4.2.6. Güvenilirlik ve Tamlık.....	141
3.1.4.2.7. Tutarlılık ve Karşılaştırılabilirlik	142
3.1.4.3. İçerik Öğeleri	143
3.1.4.3.1. Kurumsal Genel Görünüm ve Dış Çevre	144
3.1.4.3.2. Kurumsal Yönetim.....	144
3.1.4.3.3. İş Modeli	145
3.1.4.3.4. Riskler ve Fırsatlar	146
3.1.4.3.5. Strateji ve Kaynak Aktarımı.....	146
3.1.4.3.6. Performans	146
3.1.4.3.7. Genel Görünüş	147
3.1.4.3.8. Hazırlık ve Sunum Temeli	148
3.1.4.4. Genel Raporlama İlkeleri.....	150
3.2. ENTEGRE RAPOR HAZIRLAMA SÜRECİ.....	152

3.3.ENTEGRE RAPORUN GÜVENİLİRLİĞİ VE GÜVENCESİ.....	159
---	-----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: FAİZSİZ BANKALARIN YILLIK FAALİYET RAPORLARININ ULUSLARARASI ENTEGRE RAPORLAMA ÇERÇEVESİ İLKELERİNE UYGUNLUĞUNUN İNCELENMESİ167

4.1. LİTERATÜR (ALANYAZIN) İNCELEMESİ.....	167
4.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	175
4.3.ARAŞTIRMA YÖNTEMİ.....	175
4.3.1.İçerik Analizi Yöntemi.....	177
4.3.2.Araştırma Evreni (Anakütle) ve Örneklem (Çalışma Evreni) Seçimi.....	177
4.3.3.Araştırmanın Kısıtları.....	179
4.3.4.Veri Toplama Yöntemi.....	181
4.3.5.Araştırma Ölçütü	181
4.4.ARAŞTIRMANIN BULGULARI.....	182
4.4.1.Faizsiz Bankaların Entegre Rapor Skoru	183
4.4.2.Ölçüt Açıklanma Skoru.....	188
4.4.3.Kılavuz İlkeler ve İçerik Öğeleri İçin Ölçüt Açıklanma Skoru Ortalaması	204
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	209
KAYNAKÇA.....	219

KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ

A4S	The Prince's Accounting for Sustainability Project
AAOIFI	Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions
ACCA	The Association of Chartered Certified Accountants
AICPA	The American Institute of Certified Public Accountants
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
bkz.	Bakınız
CDP	Carbon Disclosure Project
CDSB	Climate Disclosure Standards Board
CGMA	Chartered Global Management Accountant
CRF	Connected Reporting Framework
DESİYAB	Devlet Sanayi İşçi ve Yatırım Bankası
DIFC	Dubai International Financial Centre
ERTA	Entegre Raporlama Türkiye Ağı
FASB	Financial Accounting Standards Board
FFS	Faizsiz Finans Standartları
FFMS	Faizsiz Finans Muhasebe Standartları
GOS	Gelir Ortaklığı Senedi
GRI	Global Reporting Initiative
ICPAS	Institute of Certified Public Accountants of Singapore
IDB	Islamic Development Bank
IFAC	The International Federation of Accountants
IFRS	International Financial Reporting Standards
IFSB	Islamic Financial Services Boards
IIA	The Institute of Internal Auditors
IIBI	Institute of Islamic Banking and Investment
IIFM	International Islamic Financial Market
IIRC	International Integrated Reporting Council
IIRCI	Investor Responsibility Research Center Institute
IMF	International Money Foundation
IoDSA	Institute of Directors in Southern Africa
IR	Integrated Reporting
IRC	The Integrated Reporting Committee IRC of South Africa
IRSC	Integrated Reporting Steering Committee

ISCA	Institute Of Singapore Chartered Accountants
ISO	International Organization For Standardization
ISSB	International Sustainability Standards Board
KGK	Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
KPIs	Key Performance Indicators
KPMG	Klynveld Peat Marwick Goerdeler
m.	Madde
MIA	Malaysian Institute of Accountants
MYR	Malezya Ringiti
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
QIIB	Qatar International Islamic Bank
ÖFK	Özel Finans Kurumu
ÖFKB	Özel Finans Kurumları Birliği
p.	Page (sayfa)
pp.	Pages (sayfalar)
PwC	PricewaterhouseCoopers
sf.	Sayfa
ss.	Sayfalar
SAICA	The South Africa Institute of Chartered Accountants
SASB	Sustainability Accounting Standards Board
sav	Sallallahu Aleyhi Vesellem
SERPAM	Sermaye Piyasaları Araştırma Merkezi
SII	Sustainable Investments Institute
SKD	Sürdürülebilir Kalkınma Derneği
SS	Shari'ah Standard
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TKBB	Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TKYD	Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği
TMS	Türkiye Muhasebe Standartları
TÜSİAD	Türkiye Sanayi ve İş İnsanları Derneği
UFRS	Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
UK	United Kingdom
UMS	Uluslararası Muhasebe Standartları

VDMK	Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler
WBSCD	World Business Council for Sustainable Development
YÖİKK	Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu
\$	ABD Doları

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1: Mudaraba ve Müşaraka Finansman Yöntemi Arasındaki Farklar	20
Tablo 2: Katılım Bankalarının 2016-2020 Yıllarındaki Temel Göstergeleri	48
Tablo 3: Türkiye’de 2010-2020 Yıllarında ABD \$ Cinsinden İhraç Edilen Sukukların Katılım Bankaları Arasındaki Dağılımı (Bin ABD \$)	49
Tablo 4: Türkiye’de 2013-2020 Yıllarında TL Cinsinden İhraç Edilen Sukukların Katılım Bankaları Arasındaki Dağılımı (Bin TL)	50
Tablo 5: Hazine ve Maliye Bakanlığı Tarafından İhraç Edilen Yurtiçi ve Yurtdışı Sukukların 2012-2020 Yıllarındaki Değeri	50
Tablo 6: Entegre Raporlamanın Faydaları	61
Tablo 7: Entegre Raporlamaya İthaf Edilen Zorluklar	68
Tablo 8: Türkiye’de Yıllar İtibariyle Entegre Rapor Yayımlayan Kuruluşlar	104
Tablo 9: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri	107
Tablo 10: Bağlı Raporların Hazırlanmasında Kullanılan İçerik Unsurları	111
Tablo 11: İş/Faaliyet Stratejisi ve Sürdürülebilirlik Arasındaki İlişkinin Bağlı Raporda Açıklanması.....	112
Tablo 12: Temel Performans Göstergeleri (KPIs) ve Gerçekleştirilen Eylemlerin Bağlı Raporda Açıklanması	113
Tablo 13: Bağlı Performans Raporunun Bağlı Raporda Açıklanması	114
Tablo 14: Bağlı Raporlama Çerçevesi'nin Sağladığı Faydalar	116
Tablo 15: King III'e Göre Entegre Raporun İçerik Yapısı.....	119
Tablo 16: IRC of South Africa Tarafından Entegre Rapora Eklenmesi Gereken Bölümler	121
Tablo 17: King IV Kurumsal Yönetim İlkeleri.....	127
Tablo 18: Temel Performans Göstergelerinin (KPIs) Tespitinde Temel Sorular	147
Tablo 19: Entegre Rapor Hazırlama Sürecinin Planlanmasında Yardımcı Olacak Sorular	157
Tablo 20: Entegre Rapora İlişkin Alınacak Güvencenin Faydaları ve Güvencenin Zorlukları	161
Tablo 21: Literatür İncelemesi	168
Tablo 22: Olasılıksız Örneklem Türleri, Güçlü ve Zayıf Yönleri	178
Tablo 23: Araştırma Kapsamında Yıllık Faaliyet Raporları İncelenecek Olan Faizsiz Bankalar	180
Tablo 24: Faizsiz Bankaların Entegre Rapor Skoru.....	183

Tablo 25: 1 Puan ve 2 Puan İçin lt Açıklanma Skorları ve Büyükten Ke Doğru Sıralanışı.....	190
Tablo 26: Ağırlıklı lt Açıklanma Skoru	201
Tablo 27: Kılavuz İlkeler ve İçerik ğeleri İçin lt Açıklanma Skoru Ortalaması	205

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Bankacılık Faaliyetlerinin İslam Dini İçerisindeki Yeri.....	8
Şekil 2: Faizsiz Bankacılıkta Kaynak Sağlama Yöntemleri	14
Şekil 3: Faizsiz Bankacılıkta Fon Kullandırma Yöntemleri	17
Şekil 4: Mudaraba Finansman Yönteminin İşleyişi	18
Şekil 5: Murabaha Finansman Yönteminin İşleyişi	21
Şekil 6: İcara Finansman Yönteminin İşleyişi	22
Şekil 7: Selem Finansman Yönteminin İşleyişi	24
Şekil 8: İstisna (Eser) Finansman Yönteminin İşleyişi	25
Şekil 9: İslam'da Borç Verme	27
Şekil 10: Faizsiz Bankacılık Sektörünün Tarihsel Süreci	31
Şekil 11: Küresel İslami (Faizsiz) Varlıkların Sektörel Dağılımı	31
Şekil 12: Küresel İslami Varlıkların 2015-2020 Yıllarında Sektörel Dağılımı	32
Şekil 13: İslami Finans Varlıklarının Sektöre ve Bölgelere Göre Dağılımı	33
Şekil 14: Ülkelerin Küresel İslami Bankacılık Varlıkları İçindeki Payı.....	34
Şekil 15: Seçilmiş Ülkelerde İslami Bankacılık Varlıklarının Yerel Bankacılık Varlıkları İçindeki Payı.....	34
Şekil 16: 2001-2020 Yıllarındaki Küresel Sukuk İhracı.....	35
Şekil 17: Ülkelerin Küresel Sukuk İhracından Aldıkları Paylar	36
Şekil 18: Küresel İslami Fon Tutarının Yıllar İtibariyle Gelişimi	36
Şekil 19: İslami Fonların Ülkeler Arasındaki Dağılımı	37
Şekil 20: Tekâfül (İslami Sigorta) Katkı Paylarının Yıllar İtibariyle Gelişimi.....	38
Şekil 21: Ülkelerin Tekâfül Katkı Tutarı ve Sektör İçerisindeki Payı	38
Şekil 22: Türkiye'de Faizsiz Bankacılık Sektörünün Tarihi Gelişimi.....	40
Şekil 23: Türkiye'de Katılım Bankacılığının Küresel İslami Varlıklar İçerisindeki Payı...45	
Şekil 24: Türkiye'deki Katılım Bankalarının Temel Göstergelere İlişkin Bankacılık Sektörü İçindeki Yeri.....	46
Şekil 25: Katılım Bankalarının Temel Göstergelere İlişkin Katılım Bankacılığı Sektörü İçindeki Yeri (Aralık 2020).....	47
Şekil 26: Yıllar İtibariyle İşletmelerin Varlık Dağılımı	69
Şekil 27: Kurumsal Raporlamanın Gelişimi	70
Şekil 28: Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi'nin Bölümleri	128
Şekil 29: Kuruluş ve Diğerleri İçin Yaratılan Değer	134
Şekil 30: Sermaye Öğeleri Arasındaki İlişki.....	136

Şekil 31: Değer Yaratma Süreci.....	137
Şekil 32: Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi Kılavuz İlkeleri	143
Şekil 33: İçerik Öğelerinin Entegre Bir Raporda Cevap Aradığı Sorular.....	149
Şekil 34: Entegre Raporlamayı Oluşturmada Adımlar	153
Şekil 35: Uygun Dış Raporlama Kavramları	154
Şekil 36: Entegre Rapor Hazırlama Süreci	159
Şekil 37: Faizsiz Bankaların Entegre Rapor Skoru.....	187
Şekil 38: Kılavuz İlkeler İçin Ölçüt Açıklanma Skoru Ortalaması.....	205
Şekil 39: İçerik Öğeleri İçin Ölçüt Açıklanma Skoru Ortalaması	206

EKLER LİSTESİ

EK 1: IIRC, A4S, GRI ve IFAC'ın Entegre Raporlama İle İlgili Yaptığı Çalışmalar ve Literatür İncelemesi

EK 2: Türkiye'de Entegre Raporlama İle İlgili Yapılan Çalışmalar ve Literatür İncelemesi

EK 3: Araştırmada Ölçüt Olarak Kullanılan Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi İlkeleri

GİRİŞ

Son yüzyılda küresel toplumsal, sosyal ve çevresel değişiklikler yaşamımızın her alanını etkilemiştir. Ticari faaliyetlerin küreselleşmesi, eşitsizlik, iklim değişikliği, nüfus artışı, ekolojik (çevresel) dengelerin değişimi, şeffaflık anlayışındaki büyük değişiklik, teknoloji ve bilimde hızlı değişim ve gelişmeler, sosyal ve toplumsal problemler gibi birçok faktör işletmelerin, kurum ve kuruluşların organizasyon yapılarında ve iş görme biçimlerinde değişimi zorlamıştır. Tüm bu değişiklikler, özellikle böyle bir ortama faaliyet süreçlerini adapte edemeyen ve sosyal, çevresel, yönetim ve ekonomik problemlere çözüm bulamayan işletmeleri finansal istikrarsızlığa sürüklemiştir. ABD'deki küresel finans krizi (gayrimenkul krizi), Avrupa'daki fon krizi ve Brexit süreci gibi ekonomik ve siyasi süreçler de, ülkelerin finansal sistemlerinin işleyişindeki belirsizlik düzeyini artırmıştır.

Değişikliği güdüleyen ve geleceğe yönelik belirsizliği artıran önemli bir faktörün kuruluşların faaliyetlerini ve faaliyetlerinin sonuçlarını etkileyen ve etkilenen iklim değişikliği olduğu söylenebilir. İklim değişikliğinin insan eliyle mi yoksa uzun süreden beri süregelen hava koşullarının, doğanın ve çevrenin değişimi yoluyla mı gerçekleştiği tartışılmaktadır. Her ne kadar insan eliyle olduğunu ifade edenler olsa da, hava değişiminin iklim değişikliğinin temel nedeni olduğu kabul edilmektedir. Her ne olursa olsun gerek işletmeler, kurum ve kuruluşlar gerekse de insanlar, doğanın onlara sunduğu varlıkları, doğanın o varlıkları yenilediği süreden daha hızlı ancak bilinçsiz bir şekilde kullanmakta ve tüketmektedir. Bu durum ekolojik yani çevresel dengeyi bozmaktadır. Nüfus artışı/demografik değişimler ile birlikte bu durumun daha da kötüye gideceği söylenebilir.

Teknolojik değişim ve gelişim olarak; nesnelerin interneti, bulut sistemlerinin gelişimi, sosyal medyanın kullanımının yaygınlaşması veri depolarında büyük verilerin toplanmasına neden olmuştur. İşletmelerin, kurum ve kuruluşların faaliyetleri, eylemler, çevresel, sosyal ve ekonomik faktörlere yaptığı etkiler ve elbette ki meslek sırları bile şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri açısından önem kazanmış ve bu da kuruluşları faaliyetlerinde daha dikkatli olmaya teşvik etmiştir. Öyle ki tüm kuruluş paydaşları finansal konulara odaklandığı kadar finansal olmayan konulara da odaklanmaktadır. Yine robotik ve yapay zekâ uygulamaları, üç boyutlu baskı, nanoteknoloji ve biyoteknolojideki gelişmeler üretim ve tedarik zincirindeki faaliyet döngülerini hızlı bir şekilde değiştirmiş, yasal, hukuki, muhasebe gibi mesleki alanlar da işletmelerin, kurum ve kuruluşların etkilendiği bu değişime cevap verebilmek için kendi faaliyet alanlarını, standartlarını, yönetmeliklerini, çerçevelerini güncellemek durumunda kalmışlardır.

Böyle bir makro değişim ve gelişim ortamına, sanayi dallarında ve iş modellerinde meydana gelen bozulmalar da eklenince, işletmelerin, kurum ve kuruluşların ilişki ve etkileşim içinde oldukları paydaşların beklentileri değişmiştir. Finansal sermaye sağlayan hissedarlar, sivil toplum ve diğer paydaşların çevresel, sosyal, yönetsel ve ekonomik faaliyetlerle yakından ilgilenmeye başlamaları ve belirsizliğin arttığı ortamdaki endişeleri kuruluşlar için oldukça önemli hale gelmiştir. İşletmelerin faaliyetleri ve sonuçları ile yakından ilgilenen tüm paydaşların, küresel çevresel krizden duydukları endişelerin küresel finans krizinden duydukları endişeden daha fazla olması, duyulan endişenin en önemli göstergelerden biri olduğu ifade edilmektedir. Bu durum IIRC (International Integrated Reporting Council) tarafından yayımlanan Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi'ne altı sermaye ögesi olarak üretilmiş sermaye, finansal sermaye, sosyal ve ilişkisel sermaye, doğal sermaye, insan sermayesi ve entelektüel sermayenin alınmasında dayanak noktası olmuştur.

Mevcut kurumsal raporlama faaliyetlerinin, yukarıda ifade edilen çok çeşitli açılardan karşılaşılan sorunların, değişikliklerin, değişimlerin kuruluşların faaliyetleri ve faaliyet sonuçları üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini yansıtmada, dolayısıyla paydaşların bilgi ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldığı açıktır.

Finansal raporlamanın önemli raporlama araçlarından biri olan, finansal bilgileri ve kısa vadeli performans değerlendirmelerini dikkate alan, ancak raporlamada sosyal, entelektüel, insan ve çevresel birçok değer yaratma sürücüsünü dışarda bırakan finansal tabloların, kuruluşların değer yaratma yeteneğinin değerlendirilmesinde ve tüm paydaşlara hesap verebilirlik sorumluluğunu yerine getirmede yetersiz kaldığı görülmüştür. Bunun yanında finansal raporlama, kuruluşların uzun vadedeki stratejilere ve karşı karşıya kalabileceği risklere odaklanmalarını, sürdürülebilir ekonomik kalkınmaya yönelik faaliyetlerini yerine getirme biçimlerini değiştirmelerine sağlayamamaktadır. Finansal raporlamanın olumsuz olan bu yönü, faaliyet ortamını etkileyecek olan küresel çevresel, sosyal, toplumsal, ekonomik problemler ile birleştiğinde finansal sermaye sağlayan taraflar ve diğer yatırımcılar ve geniş anlamda toplum için endişe verici olmaktadır.

Finansal raporlar, finansal olmayan ancak finansal riski etkileyen bilgileri finansal bilgilerle entegre edememektedir. Bu da verilerin bütünsel olarak yetersizliğine neden olmakta, finansal raporların değişen şeffaflık, hesap verilebilirlik, tutarlılık, karşılaştırılabilirlik ihtiyacını karşılayamamasına neden olmaktadır.

Kuruluşların faaliyetlerinin ve sonuçlarının çevresel, sosyal, ekonomik, yönetim konuları üzerindeki etkileri, riskler ve fırsatları ele almada sürdürülebilirlik raporlaması

(ESG Raporlaması-Environmental, Social, Government) yaygın olarak kullanılmaktadır. Sürdürülebilirlik raporlaması, finansal raporlamanın yetersizliğini gidermede ve makro değişkenlerin olduğu bir dünyadaki zorlukları ESG faktörleri açısından ele alarak sorunları çözmede katkı sağlasa da birtakım eleştiriler ve raporlamada sınırlılıklarla karşılaştığı ifade edilebilir.

ESG faktörleri ile ilgili ölçümler, kuruluşun faaliyet gösterdiği sosyal, çevresel, yönetişimsel bağlam, riskler ve fırsatlar hakkında geleceğe yönelik açıklama yapmaktan ziyade geçmişe daha fazla ağırlık vermektedir. Yine sürdürülebilirlik raporlaması, kuruluşun faaliyetlerinin ve sonuçlarının, sermaye ögeleri (altı sermaye ögesi-f finansal, üretilmiş, entelektüel, sosyal ve ilişkisel, doğal sermaye ve insan sermayesi) üzerindeki etkilerini ve nasıl etkilendiğini göstermedeki eksikliği giderememektedir. Öyle ki organizasyonlar ESG faktörleri olarak adlandırılan çevresel, sosyal ve yönetişimsel bağlamda faaliyet göstermektedir. Kuruluşların kazandığı para kadar kazanılan paranın nasıl kazanıldığı ve bunun ESG faktörleri üzerindeki etkileri veya ESG faktörlerinin kazanılan para üzerindeki etkileri tüm paydaşların ilgilendiği konudur.

Kuruluşların kurumsal yönetiminden sorumlu olanlar, sürdürülebilir değer yaratmayı sağlamak, hızla artan nüfusun ve demografik değişimin ihtiyaçlarına cevap verebilmek, kıt doğal kaynakların kullanımında daha dikkatli olmak gibi stratejik hedeflere yönelmişler, iş modellerinin çevresel, sosyal ve yönetişimsel bağlam üzerindeki etkilerini dikkate almaya başlamışlardır. Dolayısıyla kısa, orta ve uzun vadede sürdürülebilir değer yaratmayı ve büyümeyi amaçlamışlardır. Bu da işletmelerin kurum ve kuruluşların nihai amacının kâr elde etmek ve kârı sürekli artırmaktan süreklilik ekseninde geniş paydaş grubu ve tabiki toplum için değer yaratmaya ve bunu sürdürülebilir kılmaya evrildiğini söylemek mümkündür.

Entegre raporlama, kurumsal raporlamadaki silo anlayışının değiştirilmesinde öncü bir raporlama faaliyeti olarak görülmektedir. Entegre raporlama, kuruluşların faaliyetlerinin ve sonuçlarının, faaliyet gösterdiği sosyal, çevresel ve yönetimsel bağlamı ve hem faaliyetlerinde kullandığı sermaye ögelerinden nasıl etkilendiğini hem de nasıl etkilediğini göstermesi açısından kurumsal raporlama uygulamasında başlangıç olarak özellikle G20 ülkelerine IFAC (International Federation of Accountants) tarafından da önerilmiştir.

Entegre raporlama ile birlikte kuruluşlar, paydaşlarla ilişkilerin yönetimi, teknoloji yönetimi ve güvenlik ve strateji açısından faaliyetlerini yerine getirme biçimlerini değiştirmişlerdir.

Kuruluşların yönetim kurulları, kilit paydaşlarının meşru ve makul ihtiyaçlarını, çıkarlarını ve beklentilerini bilmek, anlamak için paydaşları ile ilişkilerini süreklilik çerçevesinde yönetmelidir. Bu oldukça önemlidir zira paydaşların ihtiyaçlarını, çıkarlarını ve beklentilerini bilmek kuruluşlara daha iyi stratejik hedefler belirlemede rehberlik etmektedir.

Teknolojik değişim ve gelişim ve güvenlik, kuruluşların faaliyet süreçlerinde kullandıkları veri tabanlı sistemler aracılığıyla kolaylık sağladığı gibi kuruluşları risklerle de karşı karşıya bırakabilmektedir. Böylece bilgi sistemlerine dayalı veri tabanlı faaliyet süreçlerinin güvenliği önem kazanmıştır.

Kurumsal raporlamada silo anlayışının (bağımsız departmanlar) yerini entegre düşünce, kısa, orta ve uzun vadede değer yaratma, yaratılan değeri korumayı içeren entegre raporlamaya bırakması, toplumu da bilinçlendirmektedir. Toplumun bilinçlenmesi, kuruluşların stratejilerini daha iyi belirlemelerine teşvik etmektedir. Stratejiler, girdi ve çıktı odaklılıktan, ürün ve hizmetlerin sonuçlarının topluma yansımaları, paydaşlarla ilişkilerin satış öncesinden başlayıp satış sonrasında da içerecek şekilde sürekli geliştirilmesi, müşteri memnuniyeti, faaliyet sonuçlarının çevre, sosyal, ekonomik etkileri de içerecek şekilde geliştirilmeye başlamıştır.

Tüm bu değerlendirmeler dikkate alındığında kuruluşların yönetim kurullarının, kuruluşun faaliyetlerinin ve sonuçlarının, ürünlerinin ve çıktılarının değer yaratma yeteneği üzerinde etkili olup olmadıklarını değerlendirme fırsatı olacaktır. Faaliyet sonuçları olumlu olarak paydaş ve toplum beklentilerini karşıladıklarında kuruluşun itibarı, kuruluşa duyulan güven artacak ve nihai hedef olan değer yaratılmış olacaktır.

Bu çalışmanın amacı; faizsiz finans sektöründe faaliyet gösteren faizsiz bankaların yayımlamış oldukları yıllık faaliyet raporlarının IIRC'nin yayımlamış olduğu Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi ilkelerine uygunluğunu, entegre raporlamayı ne ölçüde benimsediklerini tespit etmektir. Bu doğrultuda, çalışma, aşağıda belirtildiği gibi bölümlendirilmiştir:

-Çalışmanın birinci bölümünde faizsiz bankacılık, faizsiz bankacılığın dini temellerinden temel ilkeler ve temel kaynaklar, faizsiz bankacılıkta kaynak sağlama ve fon kullandırma yöntemleri ve dünyada ve Türkiye'de faizsiz bankacılığın gelişimi ve mevcut durumundan,

İkinci bölümde entegre raporlamanın tanımı, amacı, faydaları ve zorluklarından, entegre raporlamanın tarihsel gelişimi ve entegre raporlama ile ilgili kuruluşların entegre raporlamaya yönelik yapmış olduğu çalışmalardan, entegre raporlamanın

gelişiminde etkili ve destekleyici olan kurum ve kuruluşlardan, entegre raporlamanın mevcut durumundan ve güncel verilerden ve entegre raporlamaya yönelik genel değerlendirmeden,

-Üçüncü bölümde, entegre raporlamanın gelişiminde etkili olan Bağlı Raporlama Çerçevesi, King III Kodu, Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi ve King IV Kodu'na değinilecek, sonrasında entegre raporların hazırlık süreci, entegre rapora ilişkin güvence ve güvenilirlikten bahsedilecektir.

-Dördüncü bölümde ise, faizsiz bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların entegre raporlamadaki durumu tespit edilmeye çalışılacaktır. Faizsiz bankaların 2020 yılına ait yıllık faaliyet raporları, son olarak Ocak 2021'de revize edilen Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi'nde yer alan kılavuz ilkeler ve içerik öğelerinden oluşturulan 71 ölçüte göre incelenecek, her bir faizsiz bankanın entegre rapor skoru ve her bir ölçüte ait ölçüt açıklanma skoru hesaplanacaktır. Böylelikle faizsiz bankaların yayımlamış oldukları yıllık faaliyet raporlarının entegre raporlamayı temsil etme derecesi ortaya konmaya çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM:

FAİZSİZ BANKACILIĞIN TEORİK ÇERÇEVESİ, DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE GELİŞİMİ

Küresel aktif büyüklüğü her yıl artış gösteren faizsiz bankalar, konvansiyonel bankalar (faizli bankalar) gibi finansal hizmet sektörünün önemli kurumları haline gelmiştir. Faizsiz bankalar, özel cari hesaplar ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve nakit kredi içermeden, mal alım satımına, mal (eser) yapımına dayalı fon kullandırma işlemleri gibi temel faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Dolayısıyla faizsiz bankalar tıpkı diğer finans kuruluşu olan konvansiyonel bankalar gibi ülke ekonomilerine katkı sağlamakta, fon arz edenler ve fon talep edenleri (nakdi kredi içermeden) bir araya getirmede aracı olmaktadır.

Faizsiz bankacılığa ilişkin kavramsal çerçevenin ele alındığı bu bölümde faizsiz bankacılık kavramından, faizsiz bankacılığın dini temellerinden, faizsiz bankacılıkta fon kaynaklarından ve fon kullandırma yöntemlerinden, son olarak da faizsiz bankacılığın dünyadaki ve Türkiye’deki gelişiminden ve mevcut durumundan bahsedilecektir.

1.1.FAİZSİZ BANKACILIĞIN TANIMI

Faizsiz bankacılık; İslami bankacılık, katılım bankacılığı, kâr/zarar bankacılığı olarak da bilinmekte olup, dayanağını İslam dininin fıkhi ilkeleri (Şer’i hükümleri) oluşturmakta, İslam ekonomisi tarafından şekillenmektedir. Türkiye’de, 1984’te kurulduğunda Özel Finans Kurumları (ÖFK) ismini alan faizsiz bankacılık sektörü, 2005’ten itibaren katılım bankaları olarak adlandırılmaktadır. Çalışmada bu terimlerin yerine göre kullanımı gözetilecektir.

Katılım bankaları, “5411 sayılı Bankacılık Kanunu” ‘nda, özel cari hesaplar ve katılma hesapları yoluyla fon toplamayı ve kredi kullandırmayı esas faaliyet konusu olarak belirlemiş kuruluşlar ile yurt dışında kurulmuş olan bu özelliklere sahip kuruluşların Türkiye’deki şubeleri olarak ifade edilmektedir (5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, m.3). Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) ise katılım bankalarını, faizsiz çalışma prensiplerine göre fon toplayan ve bu prensiplere uygun olan her türlü bankacılık faaliyetlerini yürüten, kâr/zarar esasına göre fon elde edip ticaret, ortaklık, finansal kiralama vb. yollarla fon kullandıran bankacılık modeli olarak tanımlamaktadır (<https://tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/TKBB-Katilim-Bankaciligi-Nedir-Brosur.pdf>, 11.03.2021).

Faizsiz bankacılık, İslami bankacılık tabirini de içerecek şekilde ifade edilmek istendiğinde; öz kaynak ya da gelecekte elde edilmesi muhtemel olan ticari kârdan pay alma hakkı karşılığında, para veya gelecekte elde edilecek değerler üzerinden ödeme taahhüdüne karşılık mal ve hizmetin teslim edilmesi şeklinde faaliyet gösteren bankacılık türü olarak ifade edilebilir (Yatbaz, 2019: 42). Bu bankacılık türünde, İslam dininin de prensiplerine bağlı olarak her türlü faaliyetlerin faizden uzak ve kâr/zarar paylaşım esaslı olması, yapılan sözleşmelerin aşırı belirsizlik ve kumar içermemesi, alacakların iskontolu olarak satılmaması, İslam dininin haram saydığı mal ve hizmetlerin alım satımının yapılmaması, böyle bir alım satım aracılık edilmemesi ve de finanse edilmemesi gerekmektedir (Pervez, 1990: 265).

Faizsiz bankalar fon kaynağını, cari hesaplar ya da kâr paylaşımlı yatırım hesapları (katılım hesapları) yoluyla sağlarlar. Faizsiz bankaların varlıkları olarak da, murabaha (maliyet artı kâr olarak ifade edilen kâr marjlı satış), icara yani kiralama, müşaraka ve mudaraba (kâr paylaşımı), vekâlet hizmetleri sayılabilir. Faizsiz bankaların yapacakları satış veya kiralama işlemlerinin mutlaka reel bir varlığa dayalı olarak gerçekleştirilmesi gerekir (<https://www.imf.org/external/themes/islamicfinance/>, 11.03.2021). Faizsiz bankacılık sektörü sadece İslam dinine mensup olan Müslümanlara hitap etmez. İslam dininin ve dolayısıyla faizsiz bankacılığın (İslami bankacılık) gereklerini kabul eden hem faizsiz bankacılık hizmetlerini sağlayacak olanlar hem de müşteriler, faizsiz bankacılık sektörüyle çalışabilirler (<https://www.islamic-banking.com/explore/glossary/glossary-financial-terms-i>, 11.03.2021).

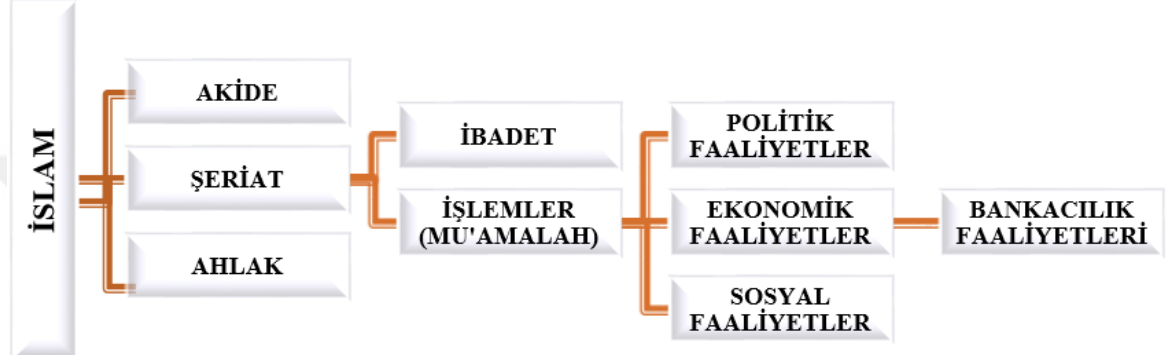
Modern faizsiz bankacılığın (İslami bankacılık) Avrupa'daki ve Kuzey Amerika'daki bankacılık sistemi üzerine kurulduğu, faizsiz bankacılığın fon kaynağını hissedarlar ve tasarruf sahiplerinin oluşturduğu ifade edilebilir. Faizsiz bankaların fon kaynağı olmaları itibariyle hissedarlar, bankanın net özkaynaklarına sahip olurken, tasarruf sahipleri de bankanın yatırımlarının sahipliğine katılmış olurlar. Faizsiz bankalarda iki tür mevduat sahibinin olduğu söylenebilir. Bunlar yatırımcılar-özel hissedar grubu ve paralarını güvenli bir yerde tutmak isteyen gruptur. Daha sonra açıklanacağı üzere bu bankacılık türünde üç tür fon kullandırma grubu bulunmaktadır: Kâr/zarar paylaşımını içeren ortaklık işlemleri (mudarebe ve müşareke), satış esasına dayalı işlemler (murabaha) ve kiralama esasına dayalı işlemler (icara) (Kahf, 2007: 279-280). Çalışmanın bundan sonraki kısmında faizsiz bankacılığın dini temellerinden bahsedilecektir.

1.2.FAİZSİZ BANKACILIĞIN DİNİ TEMELLERİ

Faizsiz bankacılığın fon toplama/kaynak sağlama ve fon kullandırma yöntemlerini daha iyi anlayabilmek için faizsiz bankacılığın temel kaynakları ve esaslarının verilmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir.

Diğer finansal kuruluşlarda olduğu gibi bankacılık faaliyetlerinin de İslam dininde önemli bir yeri söz konusudur. Aşağıda Şekil 1’de bankacılık faaliyetlerinin İslam dini içerisindeki yeri gösterilmektedir.

Şekil 1: Bankacılık Faaliyetlerinin İslam Dini İçerisindeki Yeri

Kaynak: Yıldırım ve Yıldırım, 2018: 273.

Şekil 1’de de görüldüğü üzere faizsiz bankacılık sistemi ile ilgili faaliyetler, İslam dininin şeriat (şer’i hükümler) uygulamaları içerisindeki işlemler (insan-insan arasındaki ilişkiler) çerçevesindeki ekonomik faaliyetler içerisinde yer alır (Billah, 2007: 403). Faizsiz bankacılık sektörünün İslam’ın ekonomik ve ticari uygulamalarından yararlandığını söylemek mümkündür (Yatbaz, 2019: 45).

1.2.1.Faizsiz Bankacılığın Temel Kaynakları

Faizsiz bankalar, faaliyetlerini gerçekleştirirken birtakım esaslara uymak durumundadırlar. Faizsiz bankacılık (İslami bankacılık) faaliyetleri Kur’an ve sünnete dayanmakla birlikte günün şartlarına göre meydana gelen sorunların çözümünde de icma ve kıyas yöntemlerinden faydalanmaktadır.

Bu kısımda faizsiz bankacılığın temel kaynakları olan Kur’an, sünnet, icma ve kıyas ele alınmaktadır.

1.2.1.1.Kur’an

Kur’an, İslami finans, İslami iktisat, İslami ekonominin, faizsiz bankacılığın ilk ve en önemli kaynağıdır. Kur’an’da ticari faaliyetlerin, iki taraf arasındaki borç alacak ilişkilerinin, ölüm sonrası miras hukuku ile ilgili miras işlemlerinin nasıl olacağı ve faiz ile

ilgili ayetlere atıfta bulunularak faizsiz bankacılık işlemleri düzenlenmektedir.

1.2.1.2.Sünnet

İslami finansın, İslam iktisadının, faizsiz bankacılığın en temel kaynakların ikincisi olan Sünnet, izlenen yol, yöntem, Hz. Peygamber (sav) ve onun ashabının itikadi ve ameli olarak takip ettiği yol anlamlarına gelmektedir (<https://islamansiklopedisi.org.tr/sunnet--peygamber>, 13.03.2021). Sünnete yakın ama sünnetten daha geniş kapsamlı anlamlar içeren, Hz. Peygamber (sav)’in hadislerinden de sünnet ile ilgili bilgilere ulaşılabilir. Öyle ki hadisler Hz. Peygamber’in sözlerini, fiillerini, tasvip ettiği (onayladığı, yapılmasını söylediği) şeyleri de içermektedir (<https://islamansiklopedisi.org.tr/hadis>, 13.03.2021).

Hadis konusunda en çok yararlanılan ve temel kaynaklardan biri haline gelen, Kütibi Sitte (Buhari ve Müslim’in Sahihi, Ebu Davud, Tirmizi, İbni Mace ve Nesai’nin Süneni) olarak da bilinen hadis kitapları da mevcuttur (<https://islamansiklopedisi.org.tr/kutub-i-sitte>, 13.03.2021). Hem sünnet hem de hadislerin de iktisadi, ticari, dini hayattaki problemleri çözmede asıl kaynak olan Kur’an’a dayanması gerekmektedir.

1.2.1.3.İcma

İcma, Kur’an ve Sünnet’tin ardından üçüncü sırada yer alan temel kaynaktır. Sözlükte derleyip toplamak, birleştirmek, bir işi sağlam bir şekilde yapmak, azmetmek, bir konuda fikir birliği içinde olmak gibi anlamlara gelmektedir. Kur’an’da direkt olarak icma kelimesi yer almamakla birlikte, sözlük anlamları ile yer aldığı söylenebilir. Bunlar; Yûnus Suresi 10/71, Yûsuf Suresi 12/15, 102 ve Tâhâ Suresi 20/64’tür (<https://islamansiklopedisi.org.tr/icma>, 13.03.2021).

İcma, hadislerde çoğunlukla niyet etme anlamında kullanılmıştır. İcma, Muhammed ümmetinin yani müctehidlerin, Hz. Peygamber (sav) vefat ettikten sonraki süreçte herhangi bir zamanda dini bir meselenin hükmünün ne olacağı konusunda fikir birliğine varmaları olarak tanımlanmaktadır (<https://islamansiklopedisi.org.tr/icma>, 13.03.2021).

1.2.1.4.Kıyas

Kıyas, “hakkında açık hüküm bulunmayan bir meselenin hükmünü, aralarındaki ortak özelliğe veya benzerliğe dayanarak hükmü açıkça belirtilen meseleye göre belirlemek” anlamına gelmektedir (<https://islamansiklopedisi.org.tr/kiyas#2-fikih>, 13.03.2021).

Yukarıda özleri verilmeye çalışılan ve faizsiz bankacılığın temel kaynakları olarak

sınıflandırılan Kur'an, Sünnet, İcma ve Kıyas, bu bankacılık türünde faaliyet gösterirken bankaların dikkate alması gereken hususlardır. Zira bu temel kaynaklar faizsiz bankaların henüz kuruluş aşamasına geçmeden dayanak noktalarını oluşturmaktadır.

1.2.2.Faizsiz Bankacılığın Temel İlkeleri

Faizsiz bankacılığın temel ilkeleri faizsiz bankaların faaliyetlerini gerçekleştirirken uymaları gereken ilkeleri ifade etmektedir. Bu ilkeler içerisinde ilk olarak faiz yasağına uymak yer alır.

Yapılan işlemlerde sözleşme şartlarının gharar (aşırı belirsizlik) içermemesi, kumar yasağı (meysir), kâr/zarar paylaşımına uyulması, İslam dinince haram olan mal ve hizmetlerin alınıp satılmaması, paradan para kazanılmaması, taraflar arasında yapılan işlemlerde sözleşmeye bağlı kalınması ilkeleri de söz konusudur. Aşağıda bu temel ilkeler açıklanmaktadır.

1.2.2.1.Faiz (Riba) Yasağı

Riba (faiz) kelime anlamı olarak yükselme, büyüme, büyüme veya artış, fazlalık gibi anlamlara gelmektedir (Mevdudi, 2015: 109; Siddıqı, 2004: 37; Özgün, 2000: 108-109). İslam dininde iki tür faiz söz konusudur: Borç faizi ve alış veriş faizi (Özsoy, 1997: 66). Borç faizi, ödünç verme ve borç ilişkisinden doğmakta olup, Cahiliye Ribası da denen ve Kur'an'da yasaklanan ribadır (Yavuz, 2018: 13). Cahiliye Ribasında borç veren taraf borç alan taraftan belirli bir tarihte anapara artı faizi tahsil ederdi. Borç alan taraf vadede borcunu ödeyemezse yeni bir vade belirlenir ve anapara artı faizin üzerine ek bir faiz eklenirdi. Böylelikle borç katlanarak artmış olurdu (Okka ve Kazak, 2020: 90). Alış veriş faizi ise iki şekilde uygulanmaktadır. Bunlardan birincisi Riba el fadl da denen fazlalık faizidir. Malların eşit olmayan bir şekilde değişimini, satışını ifade etmektedir. Bu faiz türü ortaya çıktığı dönemlerde temel ihtiyaç malları olan hurma, tuz, buğday, altın, gümüş, arpayı kapsamaktaydı. İkinci alış veriş faizi ise riba al nasiah denen temerrüt yani gecikme faizidir ve anapara ödemesinin geciktirilmesi durumunda anaparanın üzerine eklenen fazlalıktır (DIFC, 2007: 11-12).

İslam dininde faiz uygulamasına yönelik yasaklar tedricen belirli aşamalarla gerçekleştirilmiştir. Kur'an'da faizin yasaklanma aşamasının kademeli olarak 3 ayetle tamamlandığı ifade edilmektedir.

1.2.2.2.Aşırı Belirsizlik (Gharar/Ġarar)

Gharar belirsizlik anlamına gelen Arapça kökenli bir kelimedir. Gharar, taraflar arasında yapılan sözleşmelerin geleceğe yönelik belirsizlik içermesidir. Henüz üretilmemiş olan, gelecekte de üretilip üretilmeyeceği belli olmayan bir malın satışı gharar'a örnek olarak verilebilir. Böyle bir sözleşme düzenlenmesi Şer'i hükümlere aykırıdır yani İslam dini açısından yasaktır. Sözleşmelerin hiçbir belirsizliğe mahal vermemesi, bütün bilgilerin açık, şeffaf olması, malların niteliğinin, özelliklerinin, miktarının belli olması gerekir (Desai, 2015: 21-22). Gharar/Ġarar kelimesinin Türkçe karşılığı olarak aşırı belirsizlik kullanılabilir ki bu da bir şeyin bilinemediği, bilinmesinin mümkün olamadığı durumları ifade etmektedir (Cambridge Advanced Learner's Dictionary, 2008: 1580).

Belirsizlik olması durumunda nesnel bir değerlendirme yapma imkânı zorlaşır, karar vericilerin kişisel/özel değerlendirmeleri ile yetinilir (Aypek vd., 2009: 79). İslam dininde aşırı belirsizlik taşıyan işlemlerin yapılmasının yasak olması nedeniyle tam ve kesin bir sözleşmenin oluşturulması gerekir. Alım satım işlemleri için söylenecek olursa; bu işlem ile ilgili ödemenin nasıl olacağının, teslimatın nasıl yapılacağının belirlenmesi gerekir.

1.2.2.3.Kumar (Meysir) Yasağı

Meysir ve kumar Arapça'da aynı anlamda kullanılmaktadır. Meysir, kolay, şans eseri elde edilen bir zenginlik demektir. Kumar ise, bir kişinin diğer bir kişi veya kişilerin kaybetmesi pahasına kazanacağı şans oyunu olarak ifade edilmektedir. Haliyle bir kişi parasını ve servetini tehlikeye atarsa risk olgusunun varlığından dolayı ya parasının bir kısmını ya da tamamını kaybedebilecektir. Kur'an'da Bakara suresi 219. ayette kumar ile ilgili,

“Sana içkiyi ve kumarı soruyorlar. De ki: Bu ikisinde insanlar için büyük zarar ve bazı faydalar vardır; zararları da faydalarından büyüktür. Sana neyi infak edeceklerini de soruyorlar. De ki: İhtiyaç fazlasını. Allah sizin için âyetlerini işte böyle açıklıyor ki düşünesiniz.”

denmektedir (<https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/226/219-ayet-tefsiri>, 08.05.2022).

Yine Mâide suresi 90. ve 91. ayetlerde kumarın ne kadar zararlı olduğu ifade edilmiştir. Sonuç olarak Meysir (kumar) faizsiz bankaların kaçınması gereken yasaklardan biridir. Piyangolar, çekilişler, fiyat farklılıkları üzerinden ödenen vadeli işlem sözleşmeleri, opsiyon sözleşmelerinin kumar kapsamında olduğu ifade edilmektedir (Ayub, 2007: 61-62).

1.2.2.4.Kâr/Zarar Paylaşımı Esası

İslam iktisadının önemli ilkelerinden biri de kâr/zarar paylaşımıdır. İslam dini faizi yasakladığı için faiz işleminden çıkarılır ve fon/sermaye sağlayan taraf alacaklı yerine yatırımcı/ortak olur. Fon/sermaye sağlayan taraf ve girişimci/işi yapan taraf, kâr/zarar paylaşım oranı üzerinde anlaşarak iş riskini paylaşmış olurlar.

Kâr/zarar paylaşım esasının borçlu/alacaklı ilişkisi içerisinde olmak yerine ortak olmaya ve birlikte çalışmaya, üretmeye teşvik ettiği özellikle ortaklık esası ile başarılı projelerin oluşmasının genel ekonomik performansı da canlandıracağı ifade edilmektedir (Shanmugan ve Zahiri, 2009: 8). Faizsiz bankacılık sektöründeki kâr/zarar paylaşımının aksine, konvansiyonel bankalar olarak nitelendirilen ve faizle çalışan bankalar, önceden belirledikleri faiz oranı üzerinden anapara artı faizi tahsil etmektedirler. Krediyi kullandırdıkları tarafın kredi ile hangi faaliyette bulunduklarına, kazanç ve kayıplarına bakmamaktadırlar. Yani riskin tamamı krediyi kullanan tarafın üzerindedir. Faizsiz bankacılık sektöründe ise risk iki taraf üzerinde, kâr elde edildiğinde baştan belirledikleri oranlar nispetinde paylaşım yapmaktadırlar.

1.2.2.5.Haram Olan Mal ve Hizmetlerin Alım Satımının Yasak Olması

İslam dininin şer'i hükümleri faizsiz bankacılık faaliyetlerine yönelik, faizsiz bankaların alıp satamayacağı mal ve hizmetleri de belirtmektedir. Faizsiz bankaların aşağıda belirtilenlerin alım satımını, ticaretini yapması, kullanması yasaktır (DIFC, 2007: 12):

- Faiz
- Domuz eti
- Ahlakı bozduğu için pornografik faaliyetler
- Sorumluluğu ortadan kaldıracak etkilere yol açan her türlü alkol ve tütün ürünleri
- İslam dini barışı, hoşgörüyü ve kabul edilebilirliği teşvik ettiği için her türlü silah ve savaş aletleri
- Faiz ve kredi gibi haram olan öğeleri içerisinde barındırabileceği için geleneksel finansal hizmetler
- Spekülasyon ve belirsizlik

Şer'i hükümler çerçevesinde, faizsiz bankalar (İslami bankalar) İslam dininin ahlaki/etik ilkeleri/değerlerine göre faaliyet göstermelidirler. Bu nedenle faizsiz bankalar İslam dininin ahlaki/etik değerlerine aykırı faaliyette bulunamazlar, bu nitelikteki projeleri

yürütemezler. Örneğin; faizsiz bankaların şarap fabrikasını, kumarhaneyi, gece kulübünü işletmeleri İslam dinince yasaklanmış olmakla birlikte topluma zararlı olacak hiçbir faaliyeti de finanse edemezler (Kettell, 2011: 35).

1.2.2.6.Paradan Para Kazanmamak

Paranın üretim sürecinden sonra tekrar para olarak çıkması olarak ifade edilen faiz, İslam dini açısından kabul edilmez. Bu durum konvansiyonel bankacılık (faizli bankalar) açısından amaç olarak kabul edilir ancak İslamda para amaç değil araç olarak kabul edilir.

İslam iktisadında paranın üretim sürecinden sonra mal ve hizmete, sonrasında mal ve hizmetin satılarak tekrar paraya yani gelire dönüşmesi önemlidir. Faizsiz bankalar da para ticareti yapmazlar, nakdi kredi vermezler, dolayısıyla borç verme işlemlerinden doğan faiz kazancı elde etmezler.

1.2.2.7.Taraflar Arasında Yapılan Sözleşmeye Bağlılık

İslam iktisadı ve finansı çerçevesince, taraflar arasında, özellikle parasal yükümlülük doğuran tüm anlaşmaların, hiçbir belirsizlik (gharar) içermeyecek şekilde kaydedilmesi ve irade serbestliği ile yapılması gerekmektedir. Öyle ki bu şekilde şüphe ve güvensizlik ihtimali ortadan kalkmış olacaktır. Küçük büyük olup olmamasına bakılmaksızın tutarın ve geri ödeme zamanının (vadenin) sözleşmeye yazılması esastır. Şahitlik de sözleşmelerde önemli bir husustur. Aynı zamanda sözleşmeyi yazan kişinin güvenilir ve bu konuda ehil olması gerekir. İslam dininin birincil kaynağı Kur'an'ı Kerim de düzenlenen sözleşmeye ve yapılan anlaşmaya kesinlikle uyulması gerektiğini vurgulamaktadır (Hasanuz Zaman, 2018: 181).

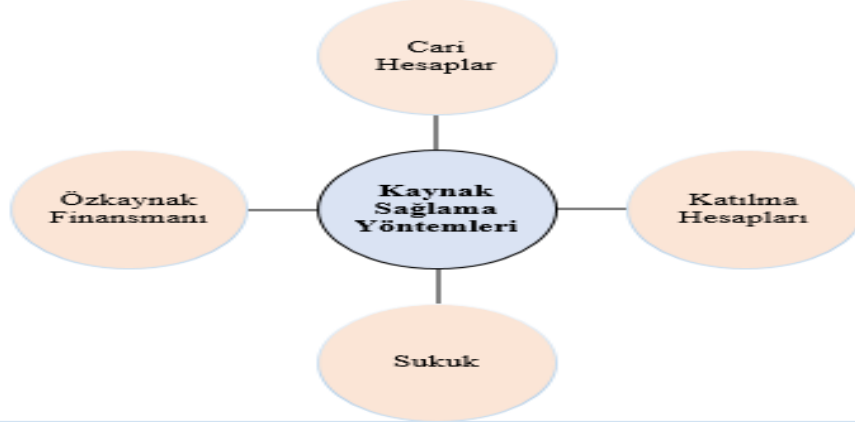
Kur'an'da İsrâ suresi 34. ayette sözleşmeye bağlı kalınması gerektiği çünkü bunun bir sorumluluk getirdiği ifade edilmektedir (<https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C4%B0sr%C3%A2-suresi/2063/34-ayet-tefsiri>, 31.05.2022). Yine Maide suresi 1. ayette anlaşmaların tam olarak yerine getirilmesi gerektiği söylenerek sözleşmelere bağlı kalınmasının önemi vurgulanmıştır (<https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/M%C3%A2ide-suresi/670/1-ayet-tefsiri>, 31.05.2022).

1.3.FAİZSİZ BANKACILIKTA KAYNAK SAĞLAMA YÖNTEMLERİ

Faizsiz bankacılıkta Şekil 2'de de görüldüğü gibi cari hesaplar, katılma hesapları, sukuk ve özkaynak finansmanı yoluyla fon/kaynak sağlama yöntemleri söz konusudur.

Aşağıda bu kaynak sağlama yöntemleri açıklanmaktadır.

Şekil 2: Faizsiz Bankacılıkta Kaynak Sağlama Yöntemleri

Kaynak: Literatürden faydalanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

1.3.1.Cari Hesaplar

Faizsiz bankacılık sektörünün kaynak sağlamada önemli kalemlerinden biri olan cari hesaplar, tüketim ödücü (karz) olarak kabul edilmektedir. Bu yöntemle faizsiz bankalar müşteriden topladıkları paranın mülkiyetine sahip olmakla birlikte, müşteri istediğinde, yatırılan tutarı geri ödemekle yükümlü olurlar (FFS 19, 2018: m.10/1/1). Cari hesaplar, faizsiz bankalar tarafından emanet olarak kabul edildiğinde, bu emanet paranın banka tarafından kullanılmaması gerekir. Zira para emanete uygun olarak kullanılmamış olur. Bu konuda başka bir görüşe göre, banka, karzı hasen niteliğindeki parayı dilediği gibi kullanabilmekte ancak cari hesap sahibi tarafından geri istendiğinde ödemek durumundadır. Tabi bu geri ödemede cari hesabın niteliğinden dolayı herhangi bir ek ödeme olmayacaktır (Yatbaz, 2020: 66).

Türkiye’de faizsiz bankalar, katılım bankaları olarak faaliyet göstermekte olup, katılım bankalarının temel fon toplama yöntemlerinden olan cari hesaplar, istenildiğinde bireysel veya ticari olarak açılabilen, yine hesap sahibine istenildiğinde kısmen veya tamamen geri çekilebilme imkânı veren ve cari hesap sahibine belirli bir oranda veya tutarda getiri ödemesi vaat edilmeyen hesaplar olarak adlandırılmaktadır (Alkış, 2018: 121). Bu açıdan bakıldığında, faizsiz bankaların kaynak sağlama yöntemi olan cari hesaplar geleneksel bankacılık (konvansiyonel bankacılık, faizli bankacılık) faaliyetlerinden olan vadesiz mevduata benzemektedir.

1.3.2.Katılma Hesapları

Faizsiz bankalara (katılım bankaları) yatırılacak fonların yine faizsiz bankalar tarafından kullandırılması sonucu doğacak kâr/zarara katılma üzerine yapılandırılan, hesap sahibine (parayı yatırıana) önceden belirlenmiş bir getiri vaat edilmeyen fonların

oluşturduğu hesaplara katılma hesapları denilmektedir (<https://tkbb.org.tr/sayfa/detay/faizsiz-finans-sozlugu-100>, 23.03.2021).

Katılma hesaplarında toplanan fonlar katılım bankaları tarafından havuz sistemi mantığıyla vadelerine göre bir havuzda toplanır. Toplanan bu fonlar, murabaha, sukuk gibi faizsiz finans ürünlerinde değerlendirilerek kazanç sağlanır. Paylaşım, genellikle kazancın %80'i müşterinin %20'si bankanın olacak şekilde yapılır. Müşterinin payına düşen kazanç vade sonunda müşterinin hesabına yatırılır (Yatbaz, 2019: 61).

1.3.3.Sukuk (Kira Sertifikası)

Sukuk kelimesi Arapça kökenli bir kelime olup, “sak” kelimesinin çoğuludur. Sertifika, ödeme düzeni, vesika anlamlarına gelmektedir (Saeed ve Salah, 2012: 50; Yüksel, 2016: 182). Sukuklar, Türkçede menkul kıymet anlamına gelirken, faizsiz borç senedi veya İslami tahvil olarak da adlandırılmaktadır. Arapçada sukuk kelimesi İslami tahviller için kullanılmaktadır (Yavuz, 2018: 40).

Sukuk, “İslami Finans Kurumları için Muhasebe ve Denetim Organizasyonu (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions-AAOIFI)” tarafından, mevcut bir mal, menfaat veya hizmet ya da mevcut bir proje veya özel bir yatırım faaliyetinde bulunan varlıklar üzerinde, ortaklar arasında bölünmemiş bir ortaklık hakkını temsil eden ve her biri eşit değerde ihraç edilen sertifikalar ya da bir varlığın mülkiyetini veya intifa hakkını temsil eden sertifika olarak tanımlanmıştır (Odabaşı ve Aktepe, 2012: 370). Geleneksel tahvillerin (faiz getirisi olan) İslami prensipleri dikkate alarak yeniden yapılandırılması sonucu sukuklar meydana gelmiştir. Sukukların mutlaka varlık olarak menkul kıymetleştirilmesi gerekmektedir (Yılmaz, 2014: 83). Bu açıdan bakıldığında, sukuklar varlığa dayalı menkul kıymetlerle (VDMK) benzerlik göstermekte olup geleneksel tahvillerden ayrılmaktadır. Geleneksel tahvillerde tahvili ihraç eden taraf belirli bir faiz oranı üzerinden geri ödemek durumundadır. Faizsiz yapıya sahip sukuklarda (İslami tahvillerde) ise durum farklıdır. Sukukların varlığa dayalı olarak ihraç edilmeleri, anapara garantisinde bulunmamaları, sukuk yatırımcılarına verilecek olan getirinin dayanak varlığın performansına bağlı olarak yapılandırılması gerekmektedir (<https://www.imf.org/external/themes/islamicfinance/>, 23.03.2021).

Sukuku elinde bulunduranlar bir süreliğine sukuka dayanak olan varlığa ortak olurlar ve bunlara belirli dönemlerde sabit veya değişken ödeme yapılır. Sukuka dayanak oluşturan varlıkların İslami usullere uygun olması gerekir. Böylelikle sukuktan elde edilen getiriler faiz değil (paranın işletilmemesinden veya borç olarak verilmemesinden dolayı) kâr payı

olur. Geleneksel tahvillerde, dayanak varlık (sukukta) söz konusu olmadığı için tahvilin anaparası ödenmediği takdirde ihraççıdan talep edilecek bir varlık da olmayacaktır (Yatbaz, 2019: 63).

1.3.4.Özkaynak Finansmanı

Bilanço (Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartlarında finansal durum tablosu), belirli bir tarihteki varlıkları, kaynakları, özkaynakları gösterir. Bankaların ana gelir kaynağı kullandırmış olduğu kredilerdir ve bilançonun aktif tarafında yer alır. Konvansiyonel bankalar (faizli bankalar) için mevduatlar ve faizsiz bankalar için katılım fonları ise pasif tarafta yer alır. Bir bankanın özkaynağı, varlıkları ve yükümlülükleri arasındaki farkı gösterir. Bu yükümlülükler her türlü mevduatlar (vadeli-vadesiz), personele olan borçlar, menkul kıymet borçları gibi yükümlülüklerdir.

Başlangıç sermayesi olarak ifade edilen, bankanın kuruluşu sırasında konulan nakit ve duran varlıklar, duran varlıklara ait yeniden değerlendirme artışları, geçmiş yıl kârları, dönem kârından bankada bırakılan kısım, sermaye artışları toplamı da özkaynak olarak adlandırılmaktadır (Yatbaz, 2019: 66). Faizsiz bankaların fon sağlamak amacıyla sermaye artırımına başvurmaları mümkün olsa da bunun sakıncalı tarafları olabilir. Sermaye artırımına gitmek demek yeni ortak demektir. Bu da dönem kârının daha fazla ortağa dağıtım ve yönetimde söz sahibi olabilecek ortak sayısının artması demektir. Kârın dağıtılmayıp oto finansman amacıyla kullanılması başka bir fon sağlama yöntemidir ancak yasal zorunluluk sebebiyle kârın bir kısmının dağıtılması gerekmektedir (Yatbaz, 2020: 74-75).

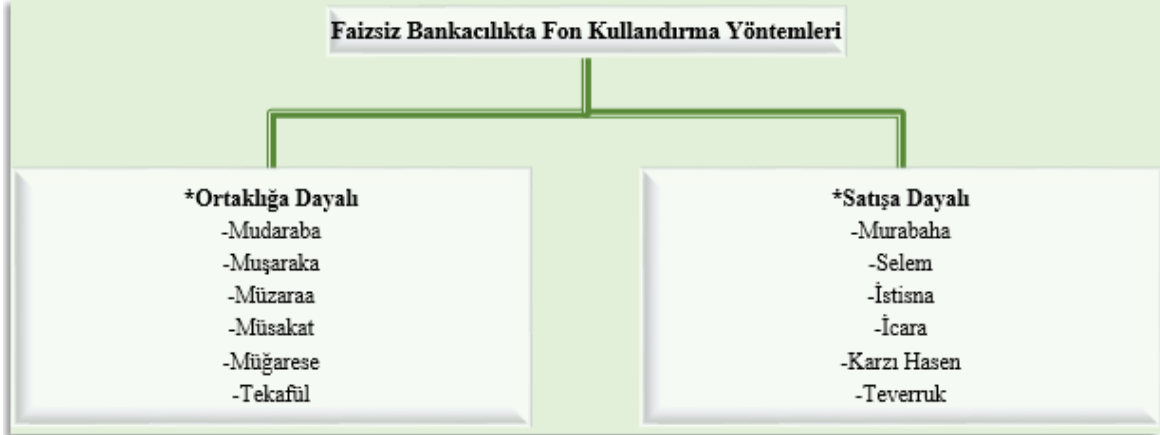
“5411 Sayılı Bankacılık Kanunu” ’na göre ödenmiş asgari sermaye miktarı olan 30 milyon TL, faizsiz bankalar için de geçerli olan bir bankanın kuruluş sırasında konulması gereken asgari sermaye tutarı, kuruluş sermayesini ifade etmektedir. Yine bankalar kurulduktan sonra özkaynak sağlama yöntemleri adı altında nakit sermaye artırımını gerçekleştirebilirler, elde ettiği kârları dağıtmayıp bankada bırakabilirler.

1.4.FAİZSİZ BANKACILIKTA FON KULLANDIRMA YÖNTEMLERİ

Yukarıda açıklandığı üzere fon toplayan/kaynak sağlayan faizsiz bankalar, topladıkları bu fonları farklı fon kullandırma yöntemleri ile talep edenlere kullandırmaktadır.

Şekil 3’te görüldüğü üzere, faizsiz bankacılıkta fon kullandırma yöntemleri, satışa dayalı ve ortaklığa dayalı fon kullandırma yöntemleri olarak iki grupta toplanmaktadır.

Şekil 3: Faizsiz Bankacılıkta Fon Kullandırma Yöntemleri

Kaynak: Literatürden faydalanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

1.4.1.Mudaraba (Emek-Sermaye Ortaklığı)

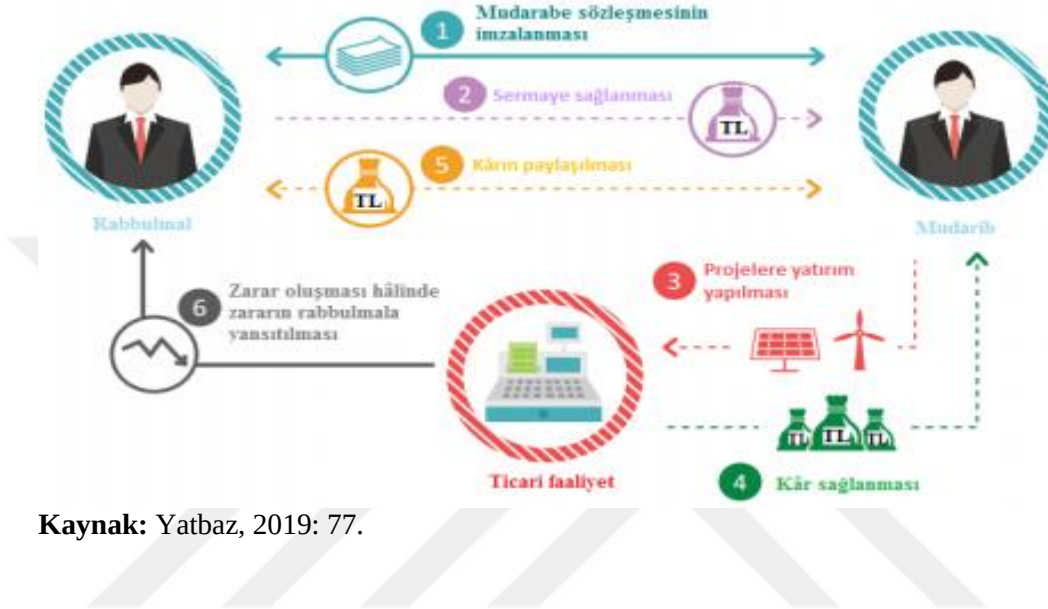
Ortaklığa dayalı fon kullandırma yöntemlerinden biri olan mudaraba, bir tarafın sermaye (para, mal vs.), diğer tarafın emeğini ortaya koyduğu ortaklıktır. Ortaklık, sermayesini koyan yatırım sahipleri ile sermayeyi işleten katılım bankası arasında kurulmaktadır (FFMS 3, sf.4). Sermaye koyan taraf Rab ul Mal, sermayeyi işleten taraf ise mudarib (emek sahibi) olarak da bilinmektedir (Kettell, 2011: 63). Elde edilen kârdan taraflar anlaştıkları oranda pay alırken, zarar söz konusu olduğunda faizsiz banka tarafından karşılanmaktadır. Bu tür bir sözleşme faizsiz banka veya çiftçiler, tacirler vb. arasında yapılabilir. Mudarabanın spekülasyon denilen yüksek risk içeren alım satım işlemlerinden farklı olduğunu belirtmek gerekir (FFMS 3, sf.4). Kâr paylaşımı ile ilgili bir husus da; tarafların baştan kâr paylaşım tutarını değil kâr paylaşım oranını belirleyebilecekleridir.

Mudaraba işlemlerinde ortaklardan birinin koymuş olduğu sermayenin geçerli bir para birimi olmasının yanında sözleşmenin düzenlenmesi zamanında sermayenin belirli bir kısmının işi yapacak olana teslim edilmesi gerekmektedir. Böylelikle sermaye işletecek olan taraf artık vekil sıfatını alır. Herhangi bir nedenle sözleşme bozulursa elde edilen kâr sermayeyi koyan tarafa kalır ama sermayeyi işleten mudaribe de emeğinin karşılığı olarak ücret verilebilir (Tabakoğlu, 2013: 129).

Mudaraba finansman yöntemi iki şekilde uygulanabilmektedir: Mutlak mudaraba ve mukayyet mudaraba. Mutlak mudarabaya kayıtsız mudaraba, mukayyet mudarabaya kayıtlı mudaraba da denilmektedir. Mutlak mudarabada sermaye sahibi olan ortak emek sahibi ortağa herhangi bir kayıt olmadan mutlak yetki vermektedir. Bu mudaraba yönteminde emek sahibi olan ortak geniş bir karar verme yetkisine sahiptir. Öyle ki burada sermaye sahibi ortak emek sahibi ortağın bilgisine, tecrübesine, güvenilirliğine itimat etmektedir. Tüm bunlara rağmen emek sahibi faaliyet gösterilen alanda geçerli olan örflere, adetlere,

teamüllere uymakla yükümlüdür. Diğer bir mudaraba yöntemi olan mukayyet mudarabada ise sermaye sahibi işin yürütüleceği konu, yer vs. gibi hususlarda kayıtlar koymakta, emek sahibinin işini engellemeyecek şekilde uygun gördüğü hususlarda sınırlar ve kayıtlar koyabilmektedir (FFS 13, 2018: m.5). Mudaraba finansman yönteminin işleyişi aşağıda Şekil 4’te gösterilmiştir.

Şekil 4: Mudaraba Finansman Yönteminin İşleyişi

Kaynak: Yatbaz, 2019: 77.

Şekil 4’te verilen mudaraba finansman yönteminin işlem aşamaları aşağıda açıklanmıştır.

- 1.Mudarib, rabbulmal ile mudaraba sözleşmesini imzalar. Taraflar aralarında sözleşme şartlarını karara bağlarlar. Sözleşmede kâr elde edilmesi durumunda kâr paylaşım oranının nasıl olacağını belirlerler. Zarar durumunda banka zararı tek başına üstlenmektedir. Tabi mudaribin (emek sahibinin) kasıtlı bir davranışı, ihmali söz konusu olması durumu saklıdır. Böyle bir durumda mudarib de zarara katılacaktır.
- 2.Sözleşme imzalandıktan sonra rabbulmal, koymayı düşündüğü sermayeyi mudaribe sağlamaktadır.
- 3.Mudarib, rabbulmaldan aldığı sermayeyi, gerçekleştirmeyi düşündükleri ticari faaliyete (örneğin; güneş paneli, rüzgâr türbinleri) kanalize eder.
- 4.Gerçekleştirilen ticari faaliyetten kâr elde edilmesi durumunda, kâr, paylaştırılmak üzere emek sahibi olan mudarib tarafından alınır.
- 5.Elde edilen kâr, önceden kararlaştırılan oranlar dikkate alınarak mudarib ve rabbulmal arasında paylaştırılır.

6.Zarar söz konusu olursa; zararın tamamı rabbulmala (banka) yansıtılmaktadır. Eğer zararın oluşmasında mudaribin (emek sahibinin) kastı, ihmali varsa zarara mudarib de ortak olmaktadır.

1.4.2.Müşaraka

Arapça kökenli müşaraka kelimesi paylaşım anlamına gelmektedir (Aktaş, 2016: 481). Müşaraka finansman yönteminin işleyişinde sermaye ve emek birlikte yer almaktadır (Bilen, 2016: 257). Müşaraka finansman yönteminde girişimci (müşteri) ile faizsiz bankanın birlikte sermayeye katkıda bulunması gerekmektedir. Müşteri ve banka arasında yapılan ortaklık sonucunda kâr elde edilmesi durumunda paylaşılacak kâr oranları baştan belirlenir. Kâr payı oranlarının sermaye payları oranında belirlenmesine gerek yoktur. Öyle ki girişimci ortaklığa emeğini de koyacaktır ve bu nedenle kârdan daha fazla pay alabilecektir. Müşaraka girişim faaliyeti sonucunda zarar elde edilirse, zarar ortakların payları oranında karşılanır ([https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=islami_finans\[1\].pdf](https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=islami_finans[1].pdf), 27.03.2021).

Azalan müşarakada (diminishing musharakah) yapılan işten gelir elde etmeye başladıktan sonra eğer müşteri yani girişimci işin tamamına sahip olmak isterse belirli sürelerde ek ödeme yaparak bankanın payını alabilir (Özsoy, 2011: 47). Azalan müşaraka işlemi ortaklığın kurulmasıyla başlar, sonrasında ise diğer ortağın payının (hissenin) satın alınmasıyla devam eder. Bu işlem diğer tarafın sermaye payının piyasa değeri üzerinden ya da sözleşmede belirtilen tutar üzerinden gerçekleştirilir. Alım satımla ilgili kesin taahhüdün verilmemesi gerekir (<https://www.ifs.org/terminologies.php>, 27.03.2021). Burada yapılacak alım satım sözleşmesinin ortaklıktan bağımsız olarak yapılması gerekmektedir.

Mudaraba ve müşaraka finansman yöntemleri arasında birtakım farklılıklar vardır. Bunlar aşağıda Tablo 1’de özetlenmiştir.

Tablo 1: Mudaraba ve Müşaraka Finansman Yöntemi Arasındaki Farklar

Özellikler	Mudaraba	Müşaraka
Sermaye	Sadece borç veren tarafından sağlanır (faizsiz banka)	Ortakların tümü sermaye sağlarlar
Yönetim	Kararlar girişimi/işi yapan/müşteri tarafından alınır, banka yönetime katılmaz	Ortakların tümü yönetime katılabilir
Kâr Dağıtımı	İşin bitiminde gerçekleştirilir	Sabit oranlı dağıtılır
Zararın Dağıtımı	Girişimcinin büyük bir ihmali veya hatası söz konusu değilse, zarar sermaye koyan tarafın (faizsiz banka) sorumluluğundadır	Zarar, önceden belirlenmiş oranlarda ortaklar arasında pay edilir
Referans Firma Tipleri	Sınırlı ortaklık söz konusudur. (Özellikle banka, koyduğu sermaye kadar mesuldür.)	Ortakların sınırsız sorumlu olduğu basit firmalar
Menkul Kıymetlere Sahiplik Durumu	Ortaklığın yaptığı iş borç veren faizsiz bankaya aittir	Tüm ortaklar işe koydukları sermaye nispetinde süreçten faydalanır ve menkul kıymet değerlendirilmesi durumunda her ortak kendi sermayesi oranında artı değerden istifade eder

Kaynak: Gedikli ve Erdoğan, 2016: 218.

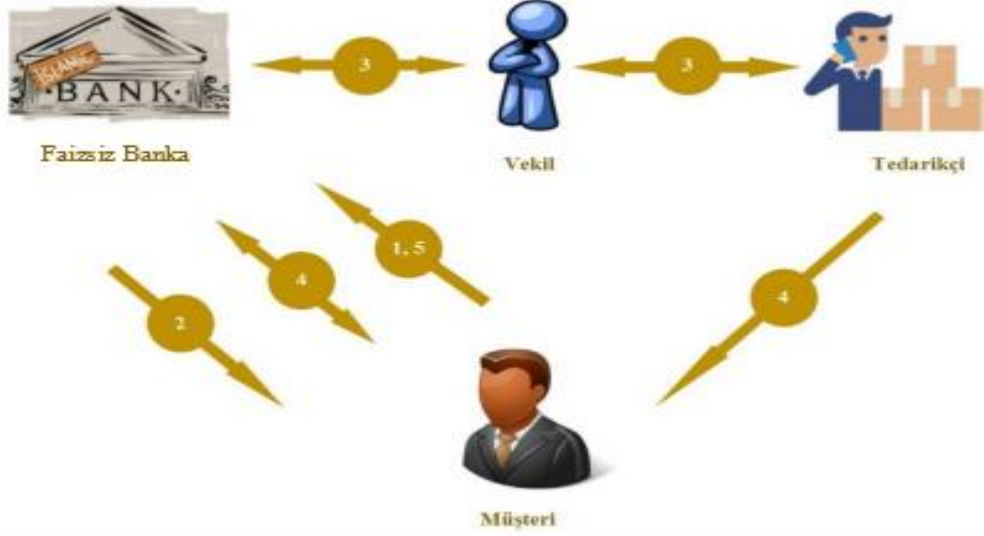
1.4.3. Murabaha

Ribh kelimesinin kökünden türeyen murabaha, sözlükte “artma, kâr, ticari kazanç” anlamlarına gelmekte ve bir malın (emtia) alış fiyatı veya maliyetinin üzerine belirli bir kâr eklenerek satılmasını ifade etmektedir (<https://islamansiklopedisi.org.tr/murabaha>, 29.03.2021). Alış fiyatı veya maliyet bedelinin üzerindeki bu artış, satış fiyatının belirli bir yüzdesi veya toplu bir bedel olabilir (SS 8, sf.221). Taraflar arasında düzenlenen murabaha sözleşmesinin tarafların birbirine herhangi bir vaat işlemi söz konusu olmadan yapılması durumunda klasik/normal murabahadan, aracı konumundaki faizsiz finans kuruluşundan mal almak isteyen müşteriler ile daha önceden müşterilerle vaat işlemi gerçekleştirilerek yapılması durumunda finansal/çağdaş murabahadan bahsedilir. Murabaha, malın alış fiyatı ve maliyeti belirtilerek gerçekleştirilen/düzenlenen ve güvene dayalı (büyü’u’l-eman) bir satış sözleşmesidir (FFS 8, 2018: sf.220).

Günümüzde faizsiz bankaların gerçekleştirdikleri murabaha işlemleri finansal/çağdaş murabaha işlemleri kapsamındadır. Bu işlemde süreç şu şekilde işlemektedir: Faizsiz banka, müşterinin satın alma iradesini açıkladığı (talep ettiği) malı müşterinin yerine satıcıdan peşin ya da vadeli olarak satın almakta, sözleşmenin düzenlendiği anda kararlaştırdıkları kâr payı üzerinden müşteriye satmaktadır. Malın öncelikle faizsiz banka tarafından satın alınması sonrasında ise müşteriye satılması yapılan murabaha işleminin geçerli olmasını sağlamaktadır. Malın mülkiyetinin doğrudan doğruya müşteriye geçilmesi uygun değildir (Yatbaz, 2019: 69). Aşağıda Şekil 5’te murabaha

finansman yönteminin işleyişi gösterilmektedir.

Şekil 5: Murabaha Finansman Yönteminin İşleyişi

Kaynak: Yatbaz, 2020: 78.

Murabaha finansman yönteminin işlem aşamaları aşağıda açıklanmıştır.

1. Müşteri, murabaha sözleşmesi öncesinde yapılacak işlemler kapsamında, faizsiz bankaya başvurarak mal satın alma talebinde bulunur.
2. Faizsiz banka, müşteriye talep edilen mal ile ilgili fiyatı içeren teklif sunar. Teklif edilen fiyat müşteri için uygunsa faizsiz banka ile anlaşarak malı satın almak istediğini belirten anlaşma (prensip anlaşması) düzenlenir.
3. Faizsiz banka, müşteriye malın satışını yapmadan önce tayin ettiği vekil aracılığıyla ya da bizzat kendisi malı satıcıdan satın alır, mülkiyetine geçirir.
4. Faizsiz banka, müşteriyle murabaha sözleşmesi imzalar, mal satıcıdan müşteriye teslim edilir.
5. Faizsiz banka ile müşteri arasında düzenlenen sözleşmeye göre, müşteri, faizsiz bankaya ödeme yapar.

1.4.4. İcara (Kira Sözleşmesi)

İcara (İjarah/leasing) bir şeyin kiralınması anlamına gelmektedir. Faizsiz bankacılık literatüründe ise icara, belirli bir mülkün intifa (kullanım) hakkının kira ödemeleri karşılığında başka bir kişiye devredildiği süreç olarak tanımlanmaktadır. İcara, bir varlıktan kullanım hakkının, belirli bir süreliğine başkasına verilmesini içeren değişim sözleşmesi olarak da nitelendirilmektedir (Vejzagic, 2014: 2).

İcara finansman yöntemlerinden biri İcara Muntahia Bittamleek'tir. Bu icara yönteminde, kiraya veren, kiralanan mülkün mülkiyetini ister kira dönemi sonunda isterse sözleşme süresi boyunca aşamalı olarak kiracıya devretmektedir (<https://www.qiib.com.qa/Page/Details/70>, 01.04.2021). Yine bunun dışında operasyonel kiralama ve “sale and leaseback” de denen “satın al ve geri kirala” kiralama yöntemlerinden bahsedilebilmektedir. Operasyonel kiralamada banka sahibi olduğu birçok ekipmanı müşterilerine belirli süre için kiralamaktadır. Satın al ve geri kirala yönteminde ise faizsiz banka malı müşteriden satın alıp aynı müşteriye kiralamaktadır (Durmuş, 2010: 145-147). Satın al geri kiralama genellikle müşterinin nakde ihtiyacı olduğu durumlarda gerçekleştirilmekte olup, aynı zamanda müşteri sahibi olduğu malı kiralama yöntemiyle kullanmaya devam etme imkânına sahip olmaktadır. İcara finansman yönteminin işleyişi aşağıda Şekil 6'da gösterilmektedir.

Şekil 6: İcara Finansman Yönteminin İşleyişi

Kaynak: Yatbaz, 2019: 74.

Yukarıda Şekil 6'da verilen işlem adımları aşağıda açıklanmıştır.

1.İcara finansman yönteminin ilk aşamasında kiralama konusu varlığı kiralayacak olan lehtar/kiracı ile faizsiz banka/kiralayan arasında icara sözleşmesi, icara vekilliği sözleşmesi ve hizmet vekilliği sözleşmesi imzalanır. İcara sözleşmesinde faizsiz bankanın uygulayacağı kâr oranı, kiralamaya ilişkin finansman akışının nasıl olacağı, kiralamanın koşulları belirtilir. Yine kira dönemi sonunda varlığın sahiplik hakkının kiracıya geçip geçmeyeceğine ilişkin hükmün de yer alması gerekmektedir. İcara vekilliği sözleşmesi ile faizsiz banka, kiracıyı, kiralamaya söz konusu olacak varlığı tedarik etmesi için vekil olarak atamaktadır. Hizmet vekilliği sözleşmesi ile

- faizsiz banka, müşteriye varlığın devamını sağlama konusunda vekillik vermektedir.
- 2.Kiracı, faizsiz bankadan aldığı vekillik sözleşmesine dayanarak, faizsiz banka adına müteahhit/tedarikçi firma ile tedarik sözleşmesi imzalar.
 - 3.Faizsiz banka, tedarikçi firmaya varlığın satın alma fiyatını öder.
 - 4.Kiracı, tedarikçi firmadan varlığı teslim alır.
 - 5.Faizsiz banka varlığı kiracıya kiralar.
 - 6.Kiracı, faizsiz bankaya kira ödemelerini gerçekleştirir.
 - 7.Kiralama dönemi sonunda, kiralama sözleşmesinde kararlaştırılmışsa, varlığın mülkiyeti kiracıya geçer.

1.4.5.Selem (Ertelenmiş Teslimatlı Peşin Satın Alma) ve Alt Selem (Paralel Selem)

Selem, satıcının belirli bir tarihte, standartları belirtilmiş varlığı teslim etmeyi taahhüt ettiği, alıcının da satıcı ile gerçekleştirdiği pazarlık fiyatını peşin ödemeyi kabul ettiği sözleşmelerdir. Selem sözleşmesinin tanımından da anlaşılabileceği gibi, forward sözleşmelerinden farklı olarak varlığın fiyatı sözleşmenin düzenlenmesi anında ödenmektedir. Selem sözleşmeleri bir eser sözleşmesi niteliğinde olup, alıcıya ve satıcıya sağladığı önemli bir avantaj söz konusudur. Malı teslim edecek olan satıcı, alıcıya gelecekte teslim etmeyi vaat ettiği eser için yatırım tutarını peşin olarak almakta, alıcı ise gelecekte meydana gelebilecek fiyat belirsizliğini ortadan kaldırmaktadır (Iqbal ve Mirakhor, 2011: 79-80). Selem finansman yöntemine konu olan varlığın ölçüsü, tartısı, çeşidi gibi standart özellikleri bakımından belirsizliğe (gharar) mahal vermeyecek şekilde belirtilmesi gerekir (<https://tkbb.org.tr/sayfa/detay/faizsiz-finans-sozlugu-100>, 30.03.2021). Selem sözleşmelerine likit özellikleri olan altın ve gümüş gibi kıymetler konu olamamaktadır (Tunç, 2010: 148).

Alt selem de denen paralel selem sözleşmesi, satıcının, müşteri ile selem sözleşmesi imzalamasının ardından, yapmış olduğu selem sözleşmesinden bağımsız, ilk selem sözleşmesinde teslim edilmesi kararlaştırılan varlıkla aynı özelliklere sahip başka bir varlık temin etmek üzere üçüncü bir kişiyle yaptığı anlaşmadır. Faizsiz bankanın çiftçilerden selem sözleşmesi kapsamında belirli miktarda satın aldığı pamuğu, iplik ve dokuma fabrikalarına benzer özelliklerde satış yapması paralel seleme örnek olarak verilebilir (SS 10, sf.289). Selem finansman yönteminin işleyişi aşağıda Şekil 7’de gösterilmektedir.

Şekil 7: Selem Finansman Yönteminin İşleyişi

Kaynak: Yatbaz, 2020: 79.

Yukarıda şekilsel gösterimi verilen selem sözleşmesinin işleyişi aşağıda açıklanmaktadır.

1. Faizsiz banka ile tedarikçi firma arasında özellikleri, teslim yeri ve zamanı belli olan varlığa selem sözleşmesi imzalanır.
2. Faizsiz banka selem sözleşmesine konu olan varlığın bedelini peşin olarak tedarikçiye öder.
3. Sonraki aşamada ilk selem sözleşmesi ile ilişkili olmayan bir başka selem sözleşmesi olan alt selem (paralel) sözleşmesi imzalanır.
4. Alıcı alt selem sözleşmesine ait bedeli faizsiz bankaya öder.
5. Tedarikçi selem bedeli olan varlık faizsiz bankaya teslim edilir.
6. Selem sözleşmesine konu olan varlık alıcıya teslim edilerek alt selem sözleşmesi de tamamlanmış olur.

1.4.6. İstisna (Eser) ve Alt İstisna (Eser)

İstisna, Arapça kökenli bir kelime olup, “Sana” kelimesinden türetilmiş, “üretmek, inşa etmek” anlamlarına gelmektedir (Muhammad ve Chong, 2007: 23). İstisna işlemi de yine selem işleminde olduğu gibi özellikleri ve nitelikleri belli bir malın gelecekte teslim edilmesi üzerine yapılmaktadır. Selemden farkı, sözleşme anında sözleşmeye konu olan varlığın bedelinin bir kısmının veya tamamının ödenmesi şartının olmamasıdır. Yine istisna sözleşmelerinde kademeli ödemeye imkân verilmektedir (Hassan, 2004: 11). Selem işlemine benzer şekilde, tarafların, sözleşme anında varlığın fiyatını sabitlemeleri ve sözleşme şartlarını belirsizlik olmayacak şekilde tam olarak belirtmeleri gerekmektedir.

İmalatçı/üretici durumunda olan tarafın istisna sözleşmesi kapsamında varlığı üretme sorumluluğu vardır. Sözleşme imzalandıktan sonra üretime başlanana dek sözleşmeden tek taraflı olarak cayılabilse de üretime başladıktan sonra sözleşme feshedilmemelidir. Siparişi veren tarafın, söz konusu varlık talep edilen özelliklere uymazsa siparişi geri çekme hakkı vardır (Yusoff ve Kamdari, 2016: 592).

Alt eser sözleşmesi de denen alt istisna işleminde faizsiz banka birbirinden bağımsız iki istisna sözleşmesi imzalamaktadır. Bunlardan biri faizsiz bankanın müşterisiyle yaptığı eser sözleşmesidir. Burada faizsiz banka yüklenici yani söz konusu varlığı temin etmek/üretmek konumunda olur. İkincisi ise faizsiz bankanın üreticilerle/yüklenicilerle yaptığı eser sözleşmesidir. Burada faizsiz banka varlığı üretmek için işveren konumunda olmaktadır. Faizsiz bankanın buradaki kârı iki sözleşme arasındaki fiyat farkı olacaktır. Çünkü müşteri ile yapılan birinci eser sözleşmesinin vadeli, üreticilerle yapılan ikinci eser sözleşmesinin bedeli peşin olmaktadır (SS 11, sf.319). Eser sözleşmesinin işleyişi şekilsel olarak aşağıda şekil 8’de gösterilmektedir.

Şekil 8: İstisna (Eser) Finansman Yönteminin İşleyişi

Kaynak: Yatbaz, 2019: 71.

Yukarıda şekilsel gösterimi verilen istisna sözleşmesinin işleyiş aşamaları aşağıda açıklanmaktadır.

1.Faizsiz banka öncelikle alıcı ile nitelikleri, özellikleri, teslim tarihi belli olan istisna sözleşmesini imzalar. İstisna vekilliği sözleşmesi kapsamında alıcı, faizsiz bankanın vekili gibi hareket etmektedir.

2.Alıcı faizsiz banka namına üretici firma ile inşa sözleşmesi imzalar. Burada danışmanın rolü projeye yönelik kontrol ve denetim olacaktır.

- 3.Faizsiz banka varlığın satın alma fiyatını üretici ve danışmana kademeli olarak öder.
- 4.İnşa süreci tamamlandıktan sonra üretici firma varlığı alıcıya teslim eder.
5. Faizsiz banka ise varlığın mülkiyetini alıcıya devreder.
- 6.Alıcı varlığın satış fiyatını faizsiz bankaya öder.

1.4.7.Karz-ı Hasen

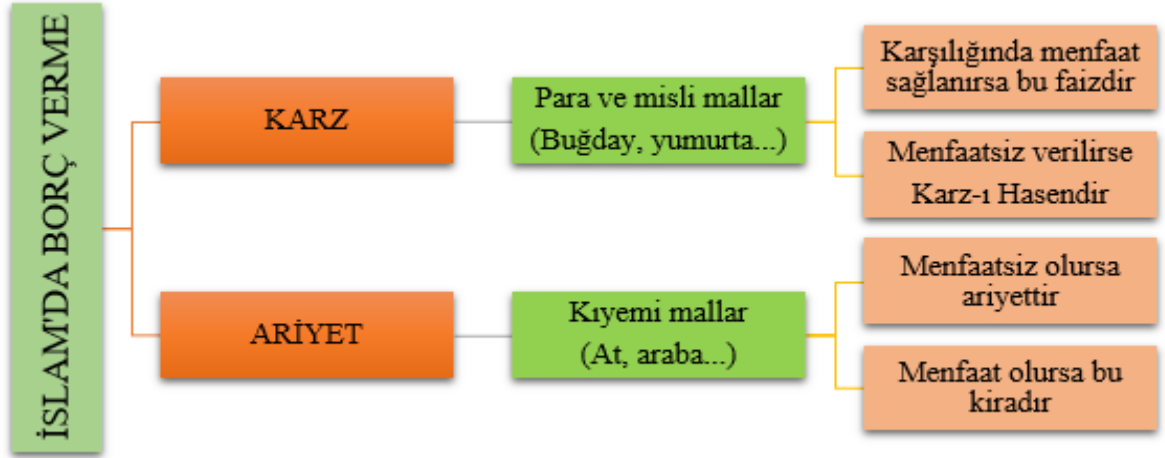
Sözlükte “kesip koparmak, karşılık vermek” anlamlarına, bir yerle ilgili olarak kullanıldığında “çaprazdan dolaşip gitmek” anlamına gelen karz kelimesi “geri ödenmek üzere verilen mal veya birine ödünç/borç verme” demektir. (<https://islamansiklopedisi.org.tr/karz>, 03.04.2021). Birisine finansal olarak destek olmak için ihtiyaç duyulan tutarı verip onu aynı tutarda geri almak karz-ı hasen olarak adlandırılmaktadır. Örneğin, birisine 100 TL verip 100 TL geri almak karz-ı hasendir. Yine bir görüşe göre enflasyon farkını talep etmek faiz sayılmamaktadır (<http://www.katilimbancaciligi.com/karz-i-hasen-nedir/>, 03.04.2021).

Karz-ı hasen ile ilgili ilişkileri aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür (<http://www.katilimbancaciligi.com/karz-i-hasen-nedir/>, 03.04.2021):

- Alacaklı verdiği miktarı geri alma hakkına sahip olduğu gibi borçlu da aldığı miktarı geri ödemekle yükümlü olup, borçlu aldığı miktarı herhangi bir şekilde kaybetse bile bu yükümlülük geçerlidir.
- Karz sözleşmelerinde, taraflar belirli bir vade belirleyebilirler ancak vade bağlayıcı nitelikte değildir. Alacaklı alacağını her zaman isteyebilir, borçlu borcunu her zaman ödeyebilir.
- İslam dininde, alacaklının, borçlunun sıkıntısının giderilmesi durumunda, Allah’ın da onun mükâfatını vereceği inancı vardır. Bu anlayışla alacaklının borçluyu sıkıştırıp mükâfatını azaltmaması gerekir. Borçlunun da imkânı varsa borcunu bir an önce ödemesi gerekmektedir.
- Borçlunun, borç aldığı miktar mülkiyetine geçtiği için istediği gibi kullanma hakkı olmakla birlikte İslam dininin müsaade etmediği işler için borç verilmez.

İslam’da borç vermenin sınıflandırılması aşağıda şekil 9’da özetlenmiştir.

Şekil 9: İslam'da Borç Verme

Kaynak: Aktepe, 2013:20.

Ariyet, tüketilemeyen bir malın herhangi bir bedel ödmeden kullanılması, daha sonra da teslim edilmesine dayanan sözleşmelere verilen addır. Ariyet sözleşmeleri genellikle taşınır, misli ve tüketilemeyen bir malın belirli bir süreliğine karşılıksız kullandırılmasıdır (Erenel, 2014: 33). İslam'da borç verme iki uygulama üzerine kurulmaktadır. Bunlardan ilki karz sözleşmeleri denilen ve yukarıda genel hatları itibariyle açıklanan tüketim ödünç sözleşmeleridir. Para ve misli mallar grubuna giren yani tüketilebilen mallar karz sözleşmeleri kapsamında değerlendirilir. Buğday, yumurta, para, kıymetli mallar buna örnek olarak verilebilir. Bu tür mallar karşılığında menfaat sağlamak amacıyla ödünç verilirse bu menfaat faize girer. 1 kg. buğdayın belirli bir süre sonra 1,5 kg. olarak geri almak üzere ödünç verilmesi, 10 yumurtanın 15 yumurta olarak geri alınması, 100 TL'nin 110 TL olarak geri alınması bir menfaat sağlanmasını içerdiğinden faiz olarak değerlendirilir. Bu tür tüketilebilen malların menfaat sağlamadan, taraflar arasında belirlenen bir vadede geri alınmak üzere ödünç verilmesi ise karz-ı hasendir. İslam'da borç vermenin ikinci uygulaması olan ariyet sözleşmeleri tüketilemeyen, taşınır nitelikte olmayan mallar için geçerlilik kazanmaktadır. Bu tür malların menfaatsiz olarak ödünç verilmesi ariyettir. Menfaat karşılığında ödünç verilmesi ise kira olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye'de katılım bankalarının (faizsiz bankalar) karz-ı hasen ile ilgili uygulamaları mevcuttur. Kuveyt Türk Katılım Bankası, yayımladığı Bankacılık Hizmetleri Sözleşmesinde, Özel Cari Hesap adı altında müşterilerine özel cari hesaplarından banka tarafından belirlenecek limit ve gösterilecek teminat dâhilinde ödünç (karz) vermektedir (Kuveyt Türk Katılım Bankası, 2021: 1). Türkiye Finans Katılım Bankası, "Yedek Hesap" adı altında, kâr paysız "Karz-ı Hasen Yedek Hesap" adlı cari hesap sözleşmesi hizmeti

vermektedir (Türkiye Finans Katılım Bankası, 2021: 2).

1.4.8.Müzaraa (Zirai/Tarımsal Ortaklık-Sharecropping Partnership)

Müzaraa, mahsul anlamına gelen zara'a kelimesinden türemiştir. Müzaraa, toprak (tarla/arazi) sahibi ve toprağı işletecek (ziraatçılık) olan emek sahibi çiftçi arasında yapılan sözleşme olarak tanımlanmaktadır. Toprak sahibi, hasadın/mahsulün belirli bir oranına ortak olacak şekilde bakım ve ekim işlemleri için toprağını (araziyi/arazisini) çiftçiye kiralamaktadır (Mohd Shafiai ve Moi, 2015: 44). Bir müzaraa sözleşmesinin yasal olarak geçerli olabilmesi için taşınması gereken şartlar vardır. Sözleşmeye taraf olan arazi sahibinin ve araziyi işletecek olan çiftçinin yapılacak işleri, tarafların yükümlülüklerini belirsizlik içermeyecek şekilde belirtmelidirler. Arazi sahibinin arazinin yeri ve özellikleri ile ilgili bilgileri açıkça belirtmeli ve araziyi işletecek olan tarafa bildirmelidir. Üretim/mahsul hedefleri ve müzaraa sözleşmesinin yapılacağı dönem belirlenmelidir (State Bank of Pakistan, 2008: 11).

Müzaraa sözleşmelerinde, arazi sahibi ve çiftçinin akıl-baliğ olması, toprağın tarıma uygun/elverişli olması ve ekilecek şeyin türünün, mahsulün nasıl bölüşdürüleceğinin belirtilmesi gerekmektedir. Müzara sözleşmesi bozulursa mahsul arazi sahibine ait olacaktır. Yine tohum çiftçi tarafından temin edilmişse, arazi sahibi kira alabilecektir. Tohum arazi sahibi tarafından verilip de mahsul elde edilemezse toprak sahibi çiftçiye uygun bir kira verebilir. Arazi sahibi vefat ederse, onun ardında bıraktığı varisler, mahsul elde edilinceye kadar çiftçiye herhangi bir müdahalede bulunmazlar. Çiftçi vefat ederse, çiftçinin varisleri çalışmayı devralır kaldığı yerden devam ederler. Arazi sahibinin ise çalışmanın kaldığı yerden devam etmesi konusunda engellemesi söz konusu olamaz (Yatbaz, 2019: 79).

1.4.9.Müsakat (Bağ/Bahçe Ortaklığı-Irrigating Partnership)

Müsakat, meyve bahçelerinin/ağaçların sahibi ile bunları yetiştirecek olan arasında imzalanan ve elde edilecek ürünlerin belirli bir ortaklık payına göre paylaştırılacağı sözleşmelere verilen ortaklık adıdır. Müsakat sözleşmelerinin unsurları şunlardır: Ağaçlardan elde edilen mahsullerin/meyvelerin paylaşımı yüzde veya oransal olarak belirlenmelidir. Müsakat ortaklığı süresince ağaçların meyve verecek cinsten olması gerekmektedir. Sözleşme dönemi belirlenmeli ancak bu süre meyve/ürün üretiminden önce sona ererse sözleşme ürünün/meyvenin hasadına kadar devam etmelidir. Sözleşmenin yöneticisi konumunda olan üreticiye çalışma izni ve ehliyetinin verilmesi gerekir (DAB

Bank, 2018: m.3.3).

Görüldüğü gibi tarım ortaklığı (müzaraa) sözleşmeleri ile bağ/bahçe ortaklığı (müsakat) sözleşmeleri benzer sözleşmeler olmalarına rağmen, müsakat sözleşmelerinde arazinin tarıma uygun olup olmadığı ve tohumları kimin tedarik edeceği önemli değildir.

1.4.10.Müğarese (Ağaç Dikme/Yetiştirme Ortaklığı-Agricultural Partnership)

Müğarese, ağaç dikme ve yetiştirme faaliyetini ve bu faaliyeti gerçekleştirebilmek için gerekli olan işi ve masrafları finanse etmek için uygulanan sözleşmedir (DIFC, 2009: 65). Müğarese sözleşmesi kapsamında ağaç dikilecek alanın/arazinin boş olması gerekir. Arazi sahibi ve ağaç dikimini ve yetiştirmeyi yapacak olan taraf ortak olmaktadır (<https://islamansiklopedisi.org.tr/mugarese>, 05.04.2021).

Taraflar sözleşmenin düzenlenmesi sırasında belirledikleri oranlar üzerinden elde edilen mahsulü/meyveyi paylaşırlar.

1.4.11.Teverruk (Vadeli Alım Peşin Satım)

Teverruk, vadeli satın alınan bir malın, nakit elde etmek amacıyla üçüncü bir tarafa peşin satılması işlemidir. Böyle bir satış işleminde faizsiz bankalar (katılım bankaları), müşterilerin talebiyle, organize piyasalardan peşin olarak satın aldıkları tahıl, platinyum vb. hammaddeleri vadeli olarak müşterilere satmaktadırlar. Müşteriler de bankadan taksit ile aldıkları sözleşmeye konu malları diğer alıcılara satmaktadırlar. Sonuçta müşteri, ihtiyaç duyduğu nakdi karşılamış ve bankaya vadeli olarak (taksit ile) borçlanmış olur. Eğer aynı işlem faizsiz banka tarafından yine nakit temin etmek amacıyla yapılırsa bu işleme ters tevurruk adı verilir (<https://tkbb.org.tr/sayfa/detay/yayinlar/faizsiz-finans-urunleri-406198>, 30.03.2022).

1.4.12.Tekâfûl (İslami Sigorta)

İslami sigorta da denen tekâfûl, sözleşme şartlarında belirli olan risklerle karşılaşan tarafların, bu riskler gerçekleştiğinde oluşacak zararı ortadan kaldırmaları üzerine kurulan bir anlaşmadır (SS 26, m.2). İslami sigortanın işleyişi, TKBB'nin AAOIFI'nin İslami Standartlar serisinden çevirdiği çalışmasının "FFS 26: Tekâfûl (İslami Sigorta)" bölümünde şu şekilde ifade edilmiştir: Kişiler, bağış niteliğindeki ödemelerini (katkı payı) gerçekleştirerek sigorta fonu oluştururlar. Kişilerden biri riske maruz kaldığında bu sigorta fonundan zararı karşılanır. Sigorta fonu, sigortalı olanlar arasından seçilen bir kurul ya da sigorta faaliyetlerini idare edebilecek veya fonun varlıklarını işletebilecek ücret karşılığında çalışan anonim şirket tarafından yönetilir (FFS 26, 2018: m.2).

AAOIFI İslami Standart 26: İslami Sigorta'da, İslami sigortanın, konvansiyonel (faizli) sigortadan farkının konvansiyonel sigortanın doğrudan sigorta işleminden kazanç sağlamayı amaçladığı (her iki tarafın bedel ödediği), bunun ise garar yani belirsizlik içerdiği dolayısıyla haram hükmü verildiği ifade edilmiştir (SS 26, m.2).

1.5.DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE FAİZSİZ BANKACILIĞIN GELİŞİMİ VE MEVCUT DURUMU

Faizsiz bankacılığın gelişimi çok eski tarihlere kadar dayanmakla birlikte modern faizsiz bankacılığın gelişimi 1950'li yıllarda başlamaktadır.

Çalışmanın bu kısmında faizsiz bankacılığın tarihsel süreci ve mevcut durumu ele alınmıştır.

1.5.1.Dünyada Faizsiz Bankacılığın Gelişimi

Modern anlamda faizsiz bankacılık fikri 1940'lı yılların ortalarında tartışılmaya başlanmakla birlikte, faizsiz bankacılık konusunda kapsamlı ve ayrıntılı kavramlar ancak 1960'lı yılların sonuna denk gelmektedir. Modern anlamda ilk faizsiz banka 1963'te Mısır'ın Mith Ghamr kentinde kurulmuştur. İslami ilkelere yani faizsiz ilkelere uyacak şekilde yapılandırılan banka, Alman tasarruf bankalarının fikrinden esinlenerek "Mith Ghamr Tasarruf Bankası" olarak da adlandırılmaktadır. Bu banka faaliyetlerini ancak 1968'e kadar sürdürebilmiştir.

1970'li yıllarda faizsiz bankacılığın hızlı bir gelişme gösterdiği ve faizsiz bankacılık kurumlarının arttığı görülmektedir. 1974'te İslam Kalkınma Bankası (Islamic Development Bank-IDB), 1975'te Dubai İslam Bankası, 1977'de Sudan Faysal İslami Bankası, 1978'de Mısır Faysal İslam Bankası ve Ürdün Faysal İslami Bankası ve 1979'da Bahreyn İslam Bankası ve Uluslararası İslami Yatırım ve Kalkınma Bankası kurulmuştur. 1980'de Lüksemburg'da, Uluslararası İslami Yatırım ve Kalkınma Bankası, 1983'te Malezya İslam Bankası (Bank Islam Malaysia Bhd-BIMB) kurulmuştur. 1983'ten sonra, Malezya'da, faizsiz bankacılık ve sigortacılık (tekâfül) hızla gelişmiştir. 1983'te Malezya'da İslami (faizsiz) Bankacılık Yasası (Islamic Banking Act-IBA) kabul edilmiş, bu yasa faizsiz bankacılık faaliyetlerini düzenleme ve denetleme yetkisi vermiştir (Billah, 2007: 401-402). Aşağıda Şekil 10'da dünyada faizsiz bankacılığın tarihsel süreci gösterilmektedir.

Şekil 10: Faizsiz Bankacılık Sektörünün Tarihsel Süreci

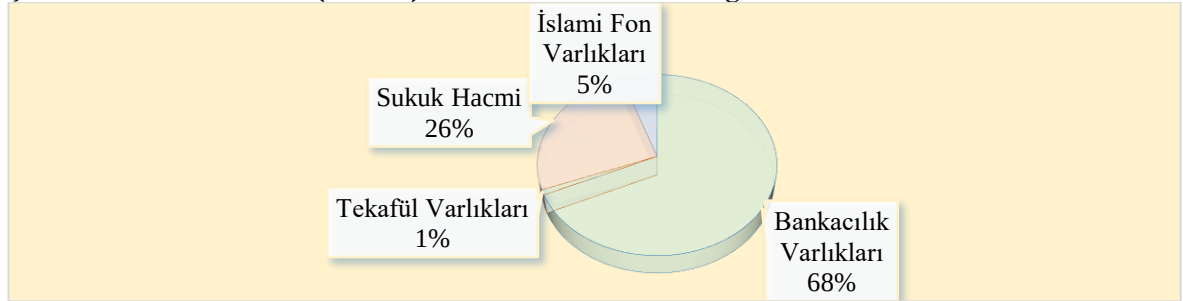
1963	•Dünyada ilk faizsiz banka, Mısır'da, Mith Ghamr Tasarruf Bankası adıyla kuruldu.
1974	•Suudi Arabistan'da, Cidde'de İslam Kalkınma Bankası (IDB) kuruldu.
1975	•Dubai İslam Bankası kuruldu.
1977	•Sudan Faysal İslami Bankası kuruldu.
1978	•Mısır Faysal İslami Bankası ve Ürdün Faysal İslami Bankası kuruldu.
1979	•Bahreyn İslam Bankası kuruldu.
1980	•Lüksemburg'da Uluslararası İslami Yatırım ve Kalkınma Bankası kuruldu.
1981	•Bahrain Islamic Investment Co. kuruldu.
1982	•Bahreyn'de Faysal İslami Bankası kuruldu.
1983	•Malezya İslam Bankası kuruldu, Malezya'da İslami Bankacılık Yasası kabul edildi ve İran faizsiz bankacılıkta %100 İslami yapıyı benimsedi.
1984	•Albaraka Bank Sudan, Bahreyn'de Albaraka Yatırım Bankası ve Faysal İslami Bankası kuruldu.
1985	•Türkiye'de Albaraka Özel Finans Kurumu (ÖFK) ve Faysal Finans faaliyete başladı.
1989	•Türkiye'de Kuveyt Türk ÖFK faaliyete başladı.
1999	•Bank Muamalat Malaysia Berhad (BMMB) kuruldu.

Kaynak: Literatürden faydalanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

1.5.2.Küresel İslami Bankacılığın (Faizsiz Bankacılık) Mevcut Durumu

Küresel İslami (faizsiz) finans sektörünün varlık büyüklüğü 2020 itibariyle 2,698.2 milyar ABD \$'a ulaşmıştır. Bu varlık büyüklüğünün 1,841.8 milyar (1,8 trilyon) \$'lık kısmı bankacılık varlıklarına, 689.5 milyar \$'lık kısmı sukuk varlıklarına, 143.8 milyar \$'lık kısmı İslami fon varlıklarına, 23.1 milyar \$'lık kısmı tekâfül (İslami sigortacılık) varlıklarına aittir. Aşağıda Şekil 11'de İslami varlıkların sektörel dağılımı gösterilmektedir.

Şekil 11: Küresel İslami (Faizsiz) Varlıkların Sektörel Dağılımı

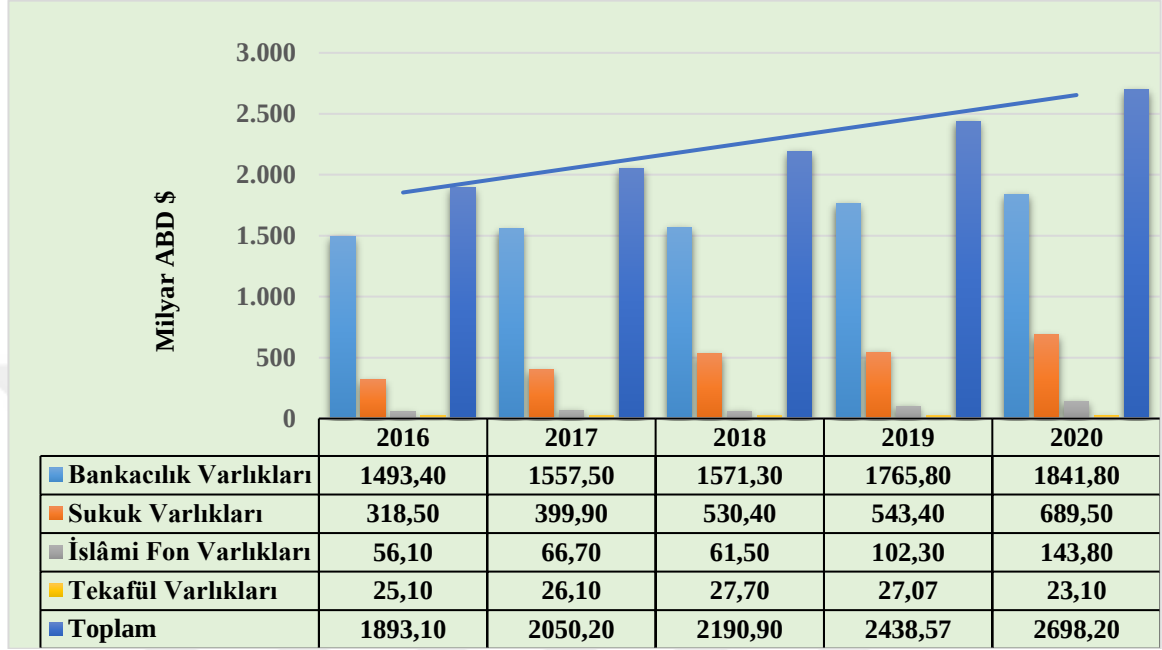

Kaynak: Islamic Financial Services Board (IFSB), 2021: 6'dan faydalanılarak tarafımızca hazırlanmıştır. (Sukuk ve İslami fon varlıklarına ilişkin veriler 2020 yılının tamamını, İslami bankacılık varlıklarına ilişkin veriler 2020 3.çeyrek, tekâfül varlıklarına ilişkin veriler ise 2019 yılını kapsamaktadır)

Şekil 11'de görüldüğü üzere, küresel İslami varlıkların yaklaşık %68'i İslami

(faizsiz) bankacılık varlıklarına, %26'sı sukuk varlıklarına, %5'i İslami fon varlıklarına, %1'i tekâfül varlıklarına aittir. Aşağıda Şekil 12'de ise küresel İslami varlıkların 2015-2020 yıllarındaki sektörel dağılımı gösterilmektedir.

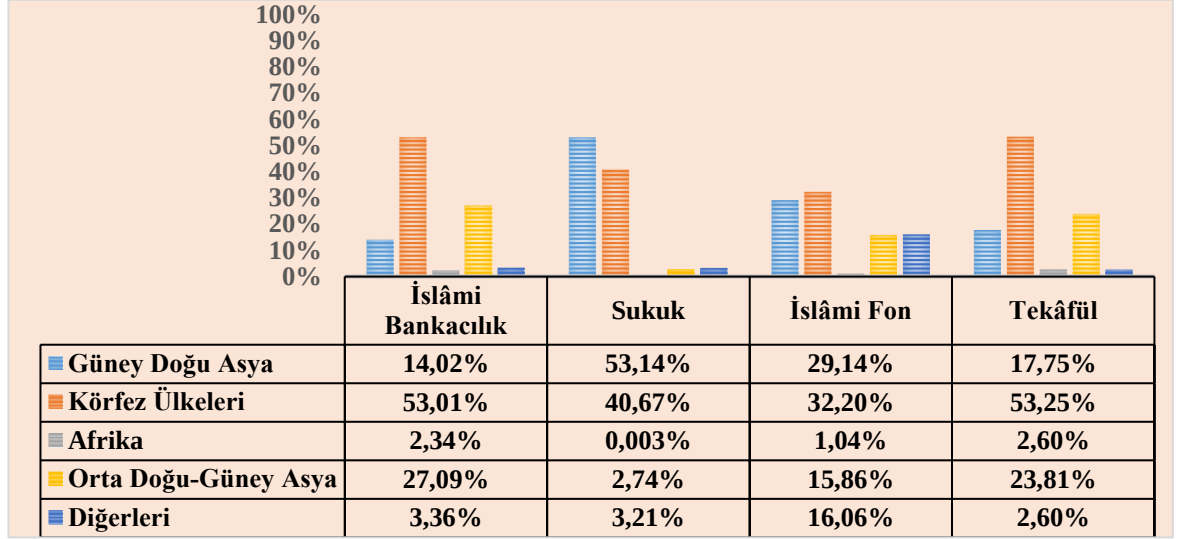
Şekil 12: Küresel İslami Varlıkların 2015-2020 Yıllarında Sektörel Dağılımı

Kaynak: IFSB, 2017: 7; IFSB, 2018: 9; IFSB, 2019: 10; IFSB, 2020: 12; IFSB, 2021: 6'dan faydalanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil 12'de görüldüğü üzere, küresel İslami varlık toplamı 2020 3. çeyrek itibarıyla 2,698.20 milyar ABD \$'a ulaşmıştır. Küresel İslami varlıklardan İslami Sigorta, Sukuk ve Bankacılık varlıklarının 2016'dan itibaren artış trendinde olduğu görülmektedir. İslami fon varlıkları 2018'de azalmış, 2019 ve 2020'de büyük bir artış göstermiş ve 143,80 milyar ABD \$'a ulaşmıştır. Aşağıda ise küresel İslami varlıkların sektörlere ve bölgelere göre dağılımı gösterilmektedir.

Şekil 13: İslami Finans Varlıklarının Sektöre ve Bölgelere Göre Dağılımı

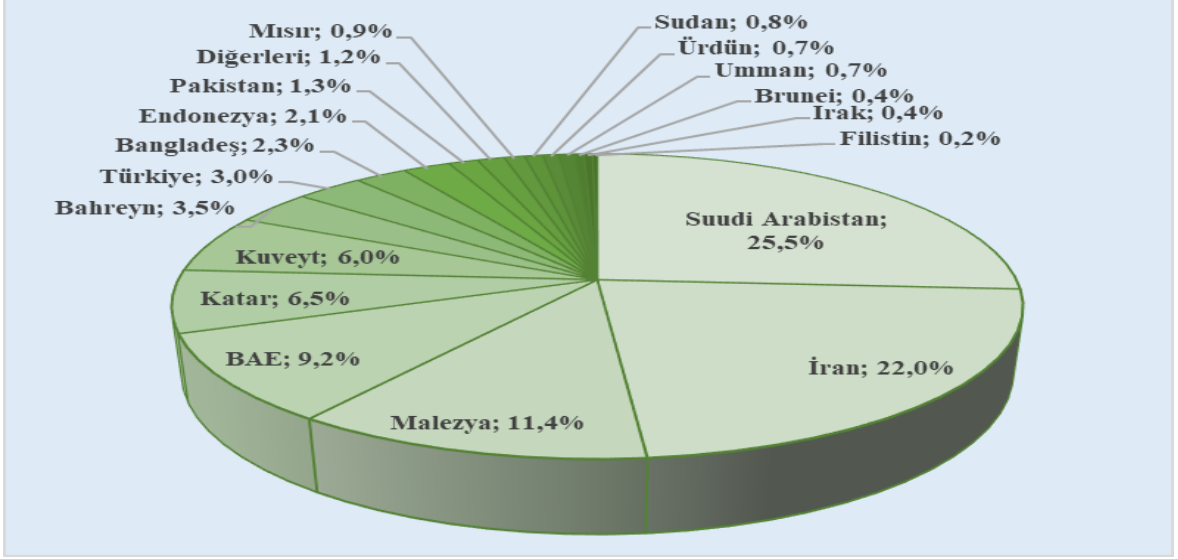

Kaynak: IFSB, 2021: 6'dan faydalanılarak tarafımızca hazırlanmıştır. Diğerleri başlığı altında, Avrupa, Kuzey-Güney Amerika, Orta Asya ülkelerinden alınan veriler dâhil edilmiştir. Bölgesel sınıflandırmada, İran Orta Doğu-Güney Asya ülkeleri, Türkiye ise Diğerleri arasına dâhil edilmiştir.

Yukarıda Şekil 13'te de görüldüğü üzere, İslami bankacılık, sukuk, İslami fon ve tekâfûl varlıklarının büyük bir kısmının Güney Doğu Asya ve Körfez Ülkelerinde toplandığı görülmekle birlikte farklı İslami finans varlıklarında farklı bölgeler ön plana çıkmaktadır. Örneğin; İslami bankacılık varlıklarında Körfez Ülkeleri, sukuk varlıklarında Güney Doğu Asya Ülkeleri önemli bir paya sahiptir. Yine Orta Doğu ve Güney Asya Ülkelerinin, İslami bankacılık ve İslami fon ve tekâfûl varlıklarında önemli bir payı söz konusudur. Sukuk varlıklarında Güney Doğu Asya ülkeleri diğer bölgelerin yarısından fazla bir paya sahiptir. Bu payda dünyanın en çok sukuk ihraç eden ülkesi olan Malezya'nın da önemli bir katkısı söz konusudur.

Şekil 11'de ifade edildiği üzere İslami varlıklar içerisinde İslami bankacılık varlıklarını payı %68'dir. Bu pay İslami bankacılık sektörünün, İslami finans sektörü içinde önemli bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Aşağıda Şekil 14'te IFSB'nin 2021 yılında yayımladığı "Islamic Financial Services Industry Stability Report" adlı rapordan faydalanılarak hazırlanan, ülkelerin küresel İslami bankacılık varlıklarından aldıkları pay gösterilmektedir.

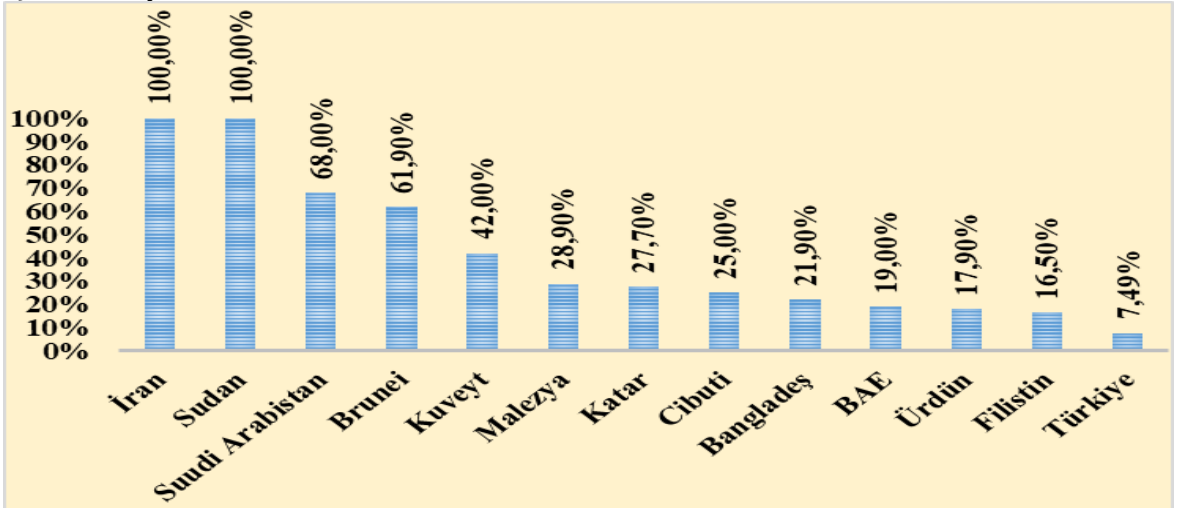
Şekil 14: Ülkelerin Küresel İslami Bankacılık Varlıkları İçindeki Payı

Kaynak: IFSB, 2021: 9'dan faydalanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Küresel İslami bankacılık varlıkları içinde, en büyük payın 469,658 milyar ABD \$'ı ve %25,5 ile Suudi Arabistan'a (2019'da %24,9) ait olduğu görülmektedir. Bir önceki dönemde %28,6 ile İslami bankacılık varlıklarında en büyük paya sahip olan İran ise 2020'de %22'lik pay ile ikinci sırada yer almıştır. Türkiye ise küresel İslami bankacılık varlıklarından %3'lük bir pay almaktadır. Genel olarak Suudi Arabistan, İran, Malezya, BAE, Katar ve Kuveyt'in, İslami bankacılık varlık toplamının %80,6'sına sahip olduğu görülmektedir. Aşağıda Şekil 15'te ülkelerin İslami bankacılık varlıklarının yerel bankacılık varlıklarından aldıkları pay gösterilmektedir.

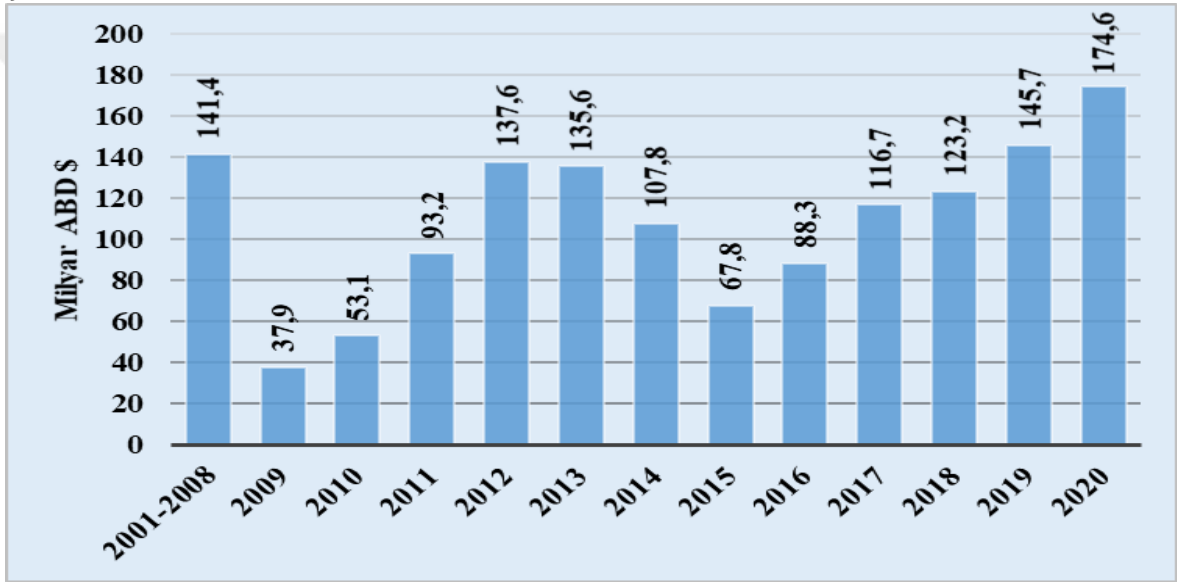
Şekil 15: Seçilmiş Ülkelerde İslami Bankacılık Varlıklarının Yerel Bankacılık Varlıkları İçindeki Payı

Kaynak: IFSB, 2021: 7'den faydalanılarak tarafımızca hazırlanmıştır. Türkiye'ye ilişkin veri, TKBB'nin yayımladığı "Türk Finans Sistemi ve Katılım Bankacılığı" adlı sunumdan elde edilmiştir.

Şekilde de görüldüğü üzere İran ve Sudan’da yüzde yüz İslami bankacılık sistemi uygulanmaktadır. İslami bankacılık varlıkları içerisinde, İran, Suudi Arabistan’ın ardından ikinci sırada gelmekte, Sudan ise küresel İslami varlıklar içinde %0,8’lik bir paya sahiptir. 2025 yılına kadar yerel bankacılık sektörü içerisinde %15’lik bir paya ulaşmayı hedefleyen katılım bankacılığının Türkiye’deki payı %7,49’dur. İslami (faizsiz) finans sektöründe faaliyet gösteren faizsiz bankaların önemli bir entrümanı/fon sağlama yöntemi de sukuk ihraç etmektir. Küresel İslami varlık dağılımında da görüldüğü üzere, İslami finansın önemli bir payını da sukuk ihracı oluşturmaktadır. Aşağıda Şekil 16’da küresel sukuk ihracının 2020’deki durumu gösterilmektedir.

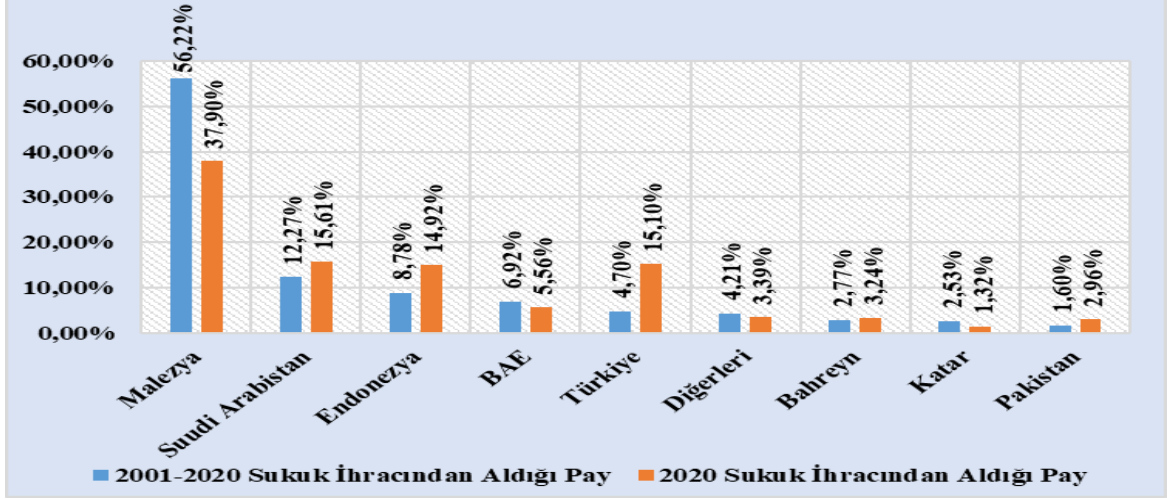
Şekil 16: 2001-2020 Yıllarındaki Küresel Sukuk İhracı

Kaynak: International Islamic Financial Market (IIFM), 2021: 29’den faydalanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

2020’de tüm yıllar içerisinde en yüksek yıllık sukuk ihracı olan 174,6 milyar \$ değerinde sukuk ihraç edilmiştir. Toplum sukuk ihracı 2020’de 1,42 trilyon \$’a ulaşmıştır. Aşağıda ise küresel sukuk ihracından ülkelerin ve bölgelerin aldığı paylar gösterilmektedir.

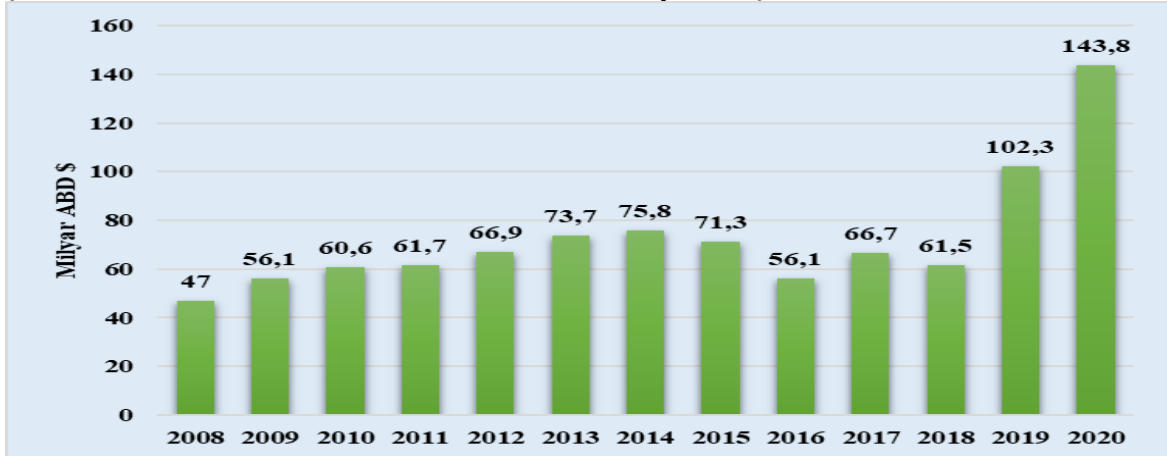
Şekil 17: Ülkelerin Küresel Sukuk İhracından Aldıkları Paylar

Kaynak: IIFM, 2021: 80-82'den faydalanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Yukarıdaki şekilde gösterildiği gibi küresel sukuk ihracı 2020 itibarıyla 1,42 trilyon \$'a ulaşmıştır. Küresel sukuk ihracının ülkeler ve bölgeler arasındaki dağılımına bakıldığında, Körfez ülkeleri ve Uzak Doğu ülkelerinin, sukuk ihracında %64,87'lik pay ile öncü olduğu görülmektedir. Malezya, hem 2001-2020 küresel sukuk hacmi (%56,22) hem de 2020 sukuk ihracında (%37,90) lider ülke konumundadır. Suudi Arabistan'ın 2001-2020 küresel sukuk hacminden aldığı pay %12,27, Endonezya'nın aldığı pay %8,78, BAE'nin aldığı pay %6,92, Türkiye'nin aldığı pay ise %4,70 (26,4 milyar \$)'tir. Türkiye, 2020 sukuk ihracında tüm ülkeler içerisinde %15,10 (66,9 milyar \$)'luk pay ile 3.sırada yer almıştır. Küresel İslami varlık kalemlerinden biri de İslami ilkelerle uyumlu olarak yapılandırılan İslami fonlardır. Aşağıda yıllar itibarıyla İslami fonların gelişimi gösterilmektedir.

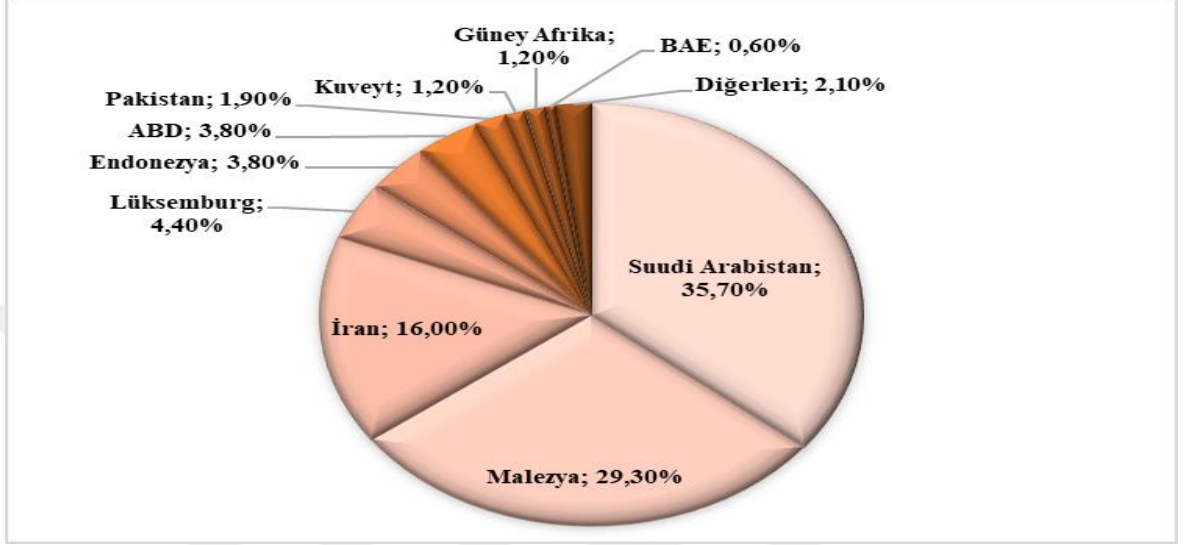
Şekil 18: Küresel İslami Fon Tutarının Yıllar İtibarıyla Gelişimi

Kaynak: IFSB, 2014: 28; IFSB, 2016: 22; IFSB, 2018: 33; IFSB, 2019: 10; IFSB, 2020: 12; IFSB, 2021: 6'dan faydalanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

İslami fon tutarı 2008’de 47 milyar \$ iken 2014’e kadar artış göstermiş ve 75,8 milyar \$’a ulaşmıştır. 2016 yılında 56,1 milyar \$’a kadar düşüş gösteren İslami fon tutarı, 2020’de 2019’a göre %31,9’luk artış ile 143,8 milyar \$’a ulaşmıştır. Aşağıda ise ülkelerin İslami fon tutarından aldığı pay gösterilmektedir.

Şekil 19: İslami Fonların Ülkeler Arasındaki Dağılımı

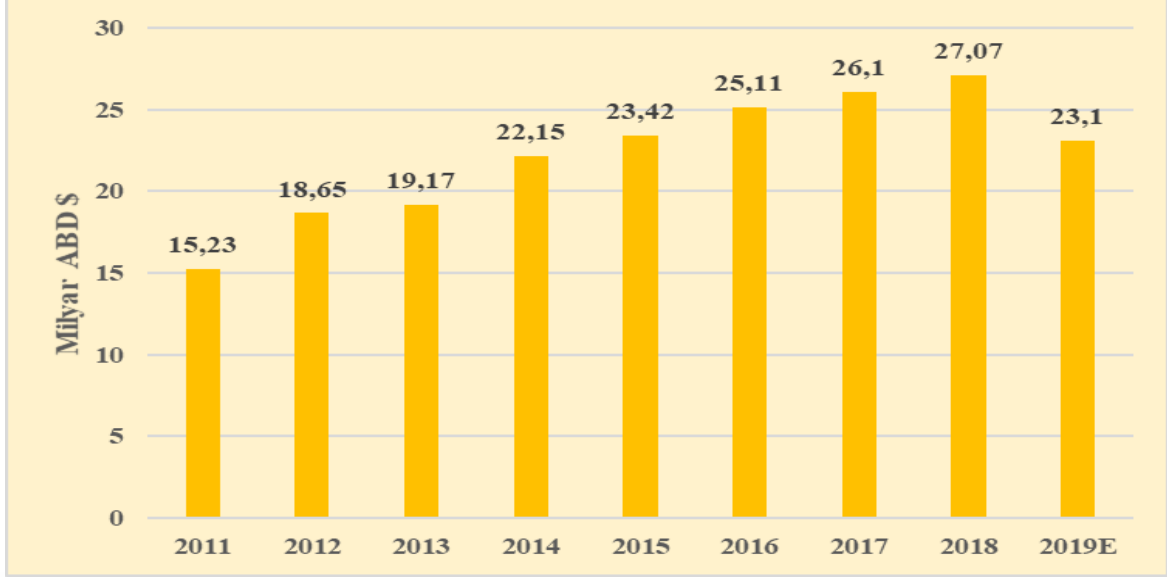

Kaynak: IFSB, 2021: 24’ten faydalanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Küresel İslami fonların %37,7’si Suudi Arabistan, %29,3’ü Malezya ve %16’sı İran tarafından dolayısıyla küresel İslami fonların büyük bir kısmını ifade eden %81’ni Suudi Arabistan, Malezya ve İran kontrol etmektedir.

Küresel İslami varlıklar ile ilgili son bir bileşen de tekâfül (İslami sigoracılık)’tır. Küresel İslami varlıklar içerisinde yeni bir ürün olan tekâfülün 2019’da 23,1 milyar \$ olduğu tahmin edilmektedir. Aşağıda tekâfül tutarının yıllar itibariyle gelişimi gösterilmektedir.

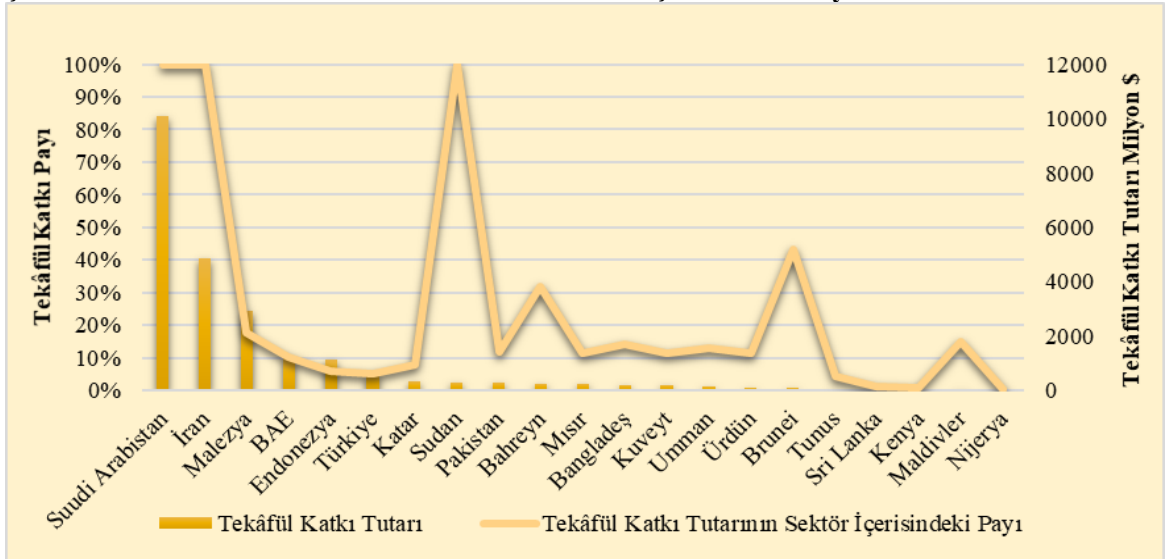
Şekil 20: Tekâfûl (İslami Sigorta) Katkı Paylarının Yıllar İtibariyle Gelişimi

Kaynak: IIFM, 2019: 29; IIFM, 2020: 36, IIFM, 2021: 29'den faydalanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekle göre tekâfûl katkı paylarının 2011'den 2018'e kadar arttığı görülmekte (27,07 milyar ABD \$), 2019'da 23,1 milyar ABD \$ olacağı tahmin edilmektedir. Aşağıda ülkelerin tekâfûl katkı payları ve sektör içerisindeki payları gösterilmektedir.

Şekil 21: Ülkelerin Tekâfûl Katkı Tutarı ve Sektör İçerisindeki Payı

Kaynak: IFSB, 2021: 30'dan faydalanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil 21'e göre 2019 verilerine göre, Suudi Arabistan tekâfûl katkı tutarında 10,104.10 milyon ABD \$ ile lider konumdadır. İran'ın tekâfûl katkı tutarı 4,855.4 milyon \$, Malezya'nın 2,911.2 milyon \$'dır. Türkiye ise bu alanda 577.5 milyon ABD \$'ı ile

6.sırada yer almaktadır. IFSB (2021)'nin raporuna göre Türkiye'de sigorta sektörü içerisindeki tekâfûl payının yıllar itibariyle arttığı görülmektedir. Türkiye'de tekâfûl katkı payının sektör içerisindeki payı %5'tir. Suudi Arabistan, İran ve Sudan'da sigorta sektörü İslami ilkelerle tamamen uyumlu olup, İslami sigorta sektörünün payı %100'dür.

1.5.3.Türkiye'de Faizsiz Bankacılığın (Katılım Bankacılığı) Gelişimi ve Mevcut Durumu

Çalışmanın bu kısmında faizsiz bankacılığın gelişimi yasal düzenlemeler ve kurumsal düzenlemeler çerçevesinde ele alınmış, sonrasında mevcut durum ile ilgili bilgilere değinilmiştir. Türkiye'de 2005'ten önce faizsiz bankacılık sektörü Özel Finans Kurumları olarak adlandırılmaktayken, 2005 yılından itibaren "Katılım Bankacılığı" adıyla faaliyet göstermektedir. Bu nedenle, Türkiye'de faizsiz bankacılıktan bahsedilirken "Katılım Bankacılığı" ifadesi kullanılacaktır.

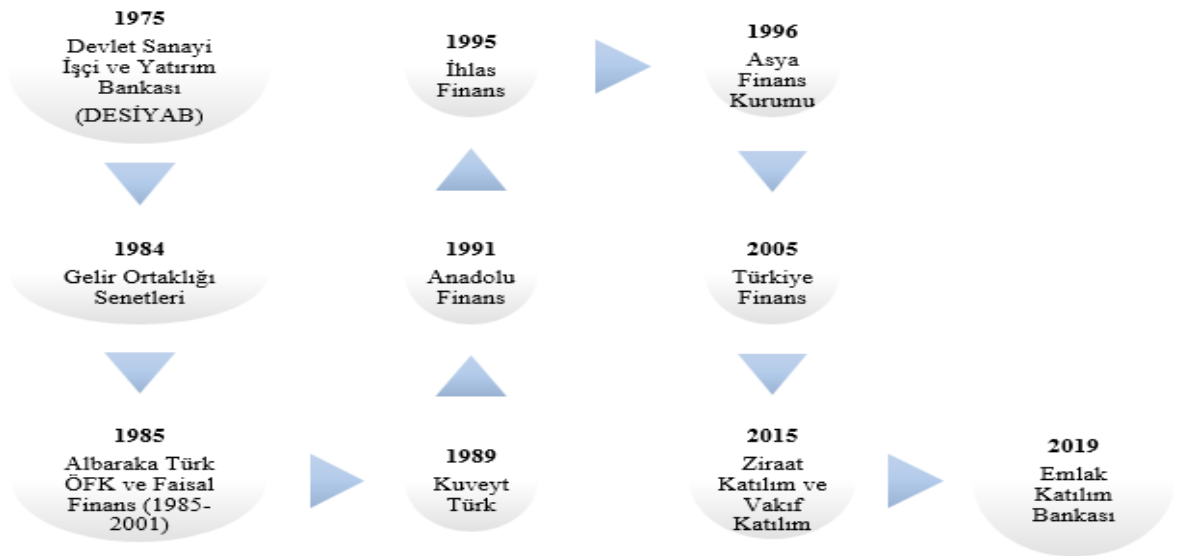
1975-1978 yılları arasında faaliyet gösteren Devlet Sanayi İşçi ve Yatırım Bankası (DESİYAB), katılım bankacılığının ilk uygulamasıdır (Tunç, 2010: 176). 1980'li yıllarda, katılım bankacılığının ilk uygulamalarından bir tanesi de Gelir Ortaklığı Senetleri (GOS)'dir. Bu senetler elde edilen gelirlerin menkul kıymetleştirilerek proje finansmanında kullanılmasına yönelik çıkarılmaktadır. Gelir Ortaklığı Senetleri, Boğaziçi Köprüsü (1984) ve Keban Barajının (1985) yapımı için ihraç edilmiştir.

1990'lara giden süreçte Türkiye, dönemin Özal Hükümetinin teşvikiyle özellikle Suudi Arabistan ve Kuveyt gibi zengin Körfez ve petrol ülkeleri ile ekonomik, yatırım ilişkileri içerisine girmeye başlamıştır. Bu girişimler, 1984'te yürürlüğe girecek ve Özel Finans Kurumları (ÖFK) adını alacak olan finans kuruluşlarının ("İslami" ibaresini içermeden) yasal zeminini oluşturmuştur (Abdul-Rahman, 2010: 194). ÖFK'lerin yasal dayanağı, 19 Aralık 1983 tarih ve 18256 sayılı Resmî Gazete ile yürürlüğe giren "Özel Finans Kurumları (ÖFK) Hakkında 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı" 'dır. ÖFK'ların kurulmasına ilişkin karara ilişkin tebliğ ise 25.02.1984'te 18323 Sayılı RG'de yayımlanmış ve 19.02.1984'te yürürlüğe girmiştir (Özsoy, 1997: 132). ÖFK'lerin ilk örneği 21 Ocak 1985'te Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)'nden faaliyet izni alarak kurulmuş olan Albaraka Türk Finans Kurumu'dur (Atar, 2017: 1052). Aynı yılda, Albaraka Türk Finans Kurumu'ndan hemen sonra 2001'de Ülker Grubu'na geçerek Family Finans adını alacak olan Faisal Finans Kurumu kurulmuştur. Yine Kuveyt Türk 1989'da, Anadolu Finans 1991'de, İhlas finans 1995'te, Asya Finans Kurumu 1996'da kurulmuştur (Tunç, 2010: 177).

1999'a gelindiğinde, ÖFK'ler, "4389 Sayılı Bankalar Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin 4491 Sayılı Kanun" ile bazı maddeler kapsam dışı bırakılarak, Bankalar Kanunu kapsamına alınmıştır (Pehlivan, 2016: 303). 2001'de Türkiye'de meydana gelen finansal ve mali krizin ardından Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), İhlas Finans Kurumu'nun faaliyetlerine son vermiştir. Likidite krizine giren İhlas Finans Kurumu, diğer ÖFK müşterilerinin de hesaplarından paralarını çekmelerine neden olmuştur. Bunun sonucunda ÖFK'lere, 4389 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile tasarruflarını korumak amacıyla güvence fonu kurulmasına izin verilmiştir (Tunç, 2010: 182-183). 2001'de ÖFK'ler için, ileride TKBB adını alacak olan Özel Finans Kurumları Birliği (ÖFKB) kurulmuştur (Kızılkaya, 2012: 141). ÖFK'ler 2005'te 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ile birlikte Katılım Bankaları adını almıştır.

Aşağıda Şekil 22'de Türkiye'de katılım bankacılığı sektörünün gelişimi özet olarak gösterilmektedir.

Şekil 22: Türkiye'de Faizsiz Bankacılık Sektörünün Tarihi Gelişimi

Kaynak: Literatürden faydalanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

2015 yılında Hükümet tarafından Kamu Bankası niteliğinde, 2 katılım bankası daha kurulmuştur. 2015'te önce Ziraat Katılım sonrasında da Vakıf Katılım kurulmuştur. 2015'te Asya Katılım Bankası'nın faaliyetlerine son verilmiştir. 2019'da da Türkiye Emlak Katılım Bankası kurularak faaliyet gösteren katılım bankası sayısı 6'ya yükselmiştir.

1.5.3.1.Yasal ve Kurumsal Düzenlemeler

Türkiye’de 16 Aralık 1983 tarih ve 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile faizsiz (İslami) finansal ürün ve hizmet sunan ÖFK’lerin kurulmasına imkân sağlanmıştır. Sonraki süreçte T.C. Hazine Müsteşarlığı ve T.C. Merkez Bankası’nın hazırlamış olduğu tebliğler ile ÖFK’lere ilişkin mevzuatın alt yapısı oluşturulmuştur. ÖFK’lerin kuruluşu, faaliyete geçmesi, faaliyetleri ve denetimi konuları, T.C. Hazine Müsteşarlığı ve T.C. Merkez Bankası’nın gözetimine tabi olup, diğer ilgili resmi kurumlar tarafından da denetimi gerçekleştirilmektedir (Ekren, 2000: 43).

1999’da 4389 sayılı Bankalar Kanunu ve 4491 sayılı Kanun ile yapılan değişikliklerle birlikte Özel Finans Kurumları, Bankalar Kanunu kapsamına alınmıştır. Bu düzenlemeler ile yukarıda ifade edilen Bakanlar Kurulu Kararı ve buna istinaden çıkarılmış mevzuat yürürlükten kaldırılmıştır. 4491 sayılı Kanunun 3.Maddesi a ve b fıkralarında, Özel Finans Kurumlarının 7. ve 9. madde hükümlerine uyum ve tasfiye süreci belirtilmiş ve yeni düzenlemeler yapılıncaya kadar yeni Bankalar Kanunu’na aykırı olmayan yürürlükten kaldırılan hükümlerin uygulanmasına devam edileceği ifade edilmiştir (Ekren, 2000: 43).

1.5.3.1.1.Yasal Düzenlemeler

Özel Finans Kurumları, 19 Aralık 1983 tarih ve 18256 sayılı RG ile yürürlüğe giren ÖFK’lerin Kurulması Hakkında 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuştur. ÖFK’ler Bankalar Kanunu kapsamına alınana kadar 83/7506 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararında bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler aşağıdaki gibidir (https://tkbb.org.tr/Documents/Duyurular/KATILIM_BANKALAR_MEVZUAT.pdf, 18.04.2021):

- 21 Mart 1984 tarih ve 18348 Sayılı RG’de Özel Finans Kurumu Kurulması Hakkındaki 83/7506 Sayılı Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair 84/7833 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı
- 11 Aralık 1985 tarih ve 18955 Sayılı RG’de Özel Finans Kurumu Kurulması Hakkındaki 83/7506 Sayılı Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair 85/10129 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı
- 2 Ekim 1991 tarih ve 21009 Sayılı RG’de Özel Finans Kurumu Kurulması Hakkındaki 83/7506 Sayılı Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair 91/2130 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı
- 13 Ocak 1994 tarih ve 21817 Sayılı RG’de Özel Finans Kurumu Kurulması Hakkındaki 83/7506 Sayılı Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair 93/5104

Sayıli Bakanlar Kurulu Kararı

- 1 Aralık 1998 tarih ve 23540 Sayılı (Mük.) RG’de Özel Finans Kurumu Kurulması Hakkındaki 83/7506 Sayılı Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair 98/12065 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı
- 11 Aralık 1999 tarih ve 23903 Sayılı RG’de Özel Finans Kurumu Kurulması Hakkındaki 83/7506 Sayılı Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair 99/13621 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı

Özel Finans Kurumlarının kuruluşundan sonraki ilk yasal düzenleme 19 Aralık 1999 tarih ve 23911 Sayılı RG’de yayımlanan 4389 Sayılı Bankalar Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin 4491 Sayılı Kanun’dur. Bu değişiklikle birlikte ÖFK’ler Bankalar Kanunu kapsamına alınmıştır. Sonraki süreçte yasal düzenlemeler kapsamında, 29 Mayıs 2001 tarihli 24416 Sayılı RG ile yürürlüğe giren 4389 Sayılı Bankalar Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin 4672 Sayılı Kanun yayımlanmıştır. Bu kanun ile birlikte Özel Finans Kurumları BDDK’nin düzenleme ve denetimine tabi olmuştur. Bu kanunla birlikte Özel Finans Kurumları tarafından gerçekleştirilen emtia veya gayrimenkullerin kiralanması ya da kâr veya zarara katılma vb. yöntemlerle yürütölen her türlü finansman faaliyetlerinin kredi olarak değerlendirileceği belirtilmiştir.

26 Ekim 2001 tarihli 24565 sayılı RG ile birlikte bugünkü Özel Finans Kurumları Birliği (ÖFKB)’nin kurulduğu ilan edilmiştir. Kanun’da ÖFKB’nin, özel cari hesaplar ve kâr veya zarara katılma hesabı sahibi gerçek kişilerin Özel Finans Kurumlarındaki tasarruflarını güvence altına almak amacıyla “Güvence Fonu” kurmakla görevli ve yetkili olduğu belirtilmiştir. Yine bu Kanun’da Özel Finans Kurumlarının, 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu, 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun ve 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun ile diğer mevzuatın çeke ve teminat mektuplarına ilişkin hükümleri ile 213 sayılı Vergi Usul Kanununun mükerrer 298 inci maddesi hükümlerinin uygulanması bakımından banka olarak kabul edileceği ifade edilmiştir. 1 Ekim 2005 tarihli 25983 sayılı RG’nin yürürlüğe girmesiyle 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu yayımlanmış ve Özel Finans Kurumları Katılım Bankası adını almıştır.

1.5.3.1.2.Kurumsal Düzenlemeler

BDDK, finansal piyasalardaki denetim ve gözetim sisteminin etkinliğinin artırılması ve bağımsız karar mekanizmalarına kavuşturulması amacıyla 23 Haziran 1999 tarihli 23734 sayılı RG’de yayımlanan 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile kurulmuş ve 2005’te yayımlanan Bankacılık Kanunu ile de bağımsızlık, etkinlik ve kapasite açısından güçlendirilmiştir (<https://www.bddk.org.tr/Hakimizda/Kurulus/9>, 18.04.2021). BDDK kurulmadan önce bankacılık sektörünün düzenlenmesinde ve denetiminde sorumluluk, Hazine Müsteşarlığı ve TCMB’de bulunmaktaydı. Aşağıda Hazine Müsteşarlığı’nın Özel Finans Kurumları ile ilgili yayımlanmış olduğu tebliğler verilmiştir:

- 25 Şubat 1984 tarih ve 18323 sayılı RG’de yayımlanan Özel Finans Kurulması Hakkında 83/7506 sayılı Karara İlişkin Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Tebliği
- 11 Ocak 1997 tarih ve 22874 sayılı RG’de yayımlanan Özel Finans Kurumlarının Şube Açma Esaslarına İlişkin Hazine Müsteşarlığı Tebliği
- 11 Ocak 1997 tarih ve 22874 sayılı RG’de yayımlanan Hazine Müsteşarlığının, Özel Finans Kurumu Kurulması Hakkındaki 83/7506 Sayılı Kararnameye İlişkin Sermaye Tabanı/Risk Ağırlıklı Varlıklar ve Gayrinakdi Yükümlülükler Standart Rasyosu Tebliği
- 11 Nisan 1997 tarih ve 22961 sayılı RG’de yayımlanan 25 Şubat 1984 tarihli ve 18323 sayılı RG’de yayımlanan Tebliğde Değişiklik Yapılması Hakkında Hazine Müsteşarlığı Tebliği
- 5 Mart 1998 tarih ve 23277 sayılı RG’de yayımlanan Özel Finans Kurumlarının Şube Açma Esaslarına İlişkin Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Hazine Müsteşarlığı Tebliği
- 25 Eylül 1998 tarih ve 23474 sayılı RG’de yayımlanan Özel Finans Kurumlarının Kurulması Hakkında 83/7506 Sayılı Kararname Eki Karara İlişkin Tebliğde Değişiklik Yapılması Hakkında Hazine Müsteşarlığı Tebliği

TCMB’nin yayımlanmış olduğu tebliğler aşağıda verilmiştir:

- 21 Mart 1984 tarih ve 18348 sayılı RG’de yayımlanan TCMB 1 No.lu Tebliği
- 27 Mayıs 1992 tarih ve 21240 sayılı RG’de yayımlanan TCMB 2 No.lu Tebliği
- 2 Haziran 1994 tarih ve 21948 sayılı RG’de yayımlanan TCMB 3 No.lu Tebliği
- 27 Ocak 1995 tarih ve 22184 sayılı RG’de yayımlanan TCMB 4 No.lu Tebliği
- 26 Kasım 1997 tarih ve 23182 sayılı RG’de yayımlanan TCMB 5.No.lu Tebliği
- 5 Haziran 1998 tarih ve 23363 sayılı RG’de yayımlanan TCMB 6.No.lu Tebliği

- 6 Kasım 1998 tarih ve 23515 sayılı RG’de yayımlanan TCMB 7 No.lu Tebliği
- 13 Şubat 1999 tarih ve 23610 sayılı RG’de yayımlanan TCMB 8 No.lu Tebliği
- 25 Kasım 2000 tarih ve 24241 sayılı RG’de yayımlanan TCMB 9 No.lu Tebliği

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu yayımlanmadan önce yürürlükte olan 4389 Sayılı Bankalar Kanununa tabi olan Özel Finans Kurumları ile ilgili BDDK’nın yapmış olduğu düzenlemeler aşağıdaki gibidir:

- 20 Eylül 2001 tarih ve 24529 sayılı RG’de yayımlanan Özel Finans Kurumlarının Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik
- 26 Ekim 2001 tarih ve 24565 sayılı RG’de yayımlanan Özel Finans Kurumları Birliği Statüsü
- 7 Mart 2002 tarih ve 24688 sayılı RG’de yayımlanan Özel Finans Kurumlarının Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik
- 18 Eylül 2002 tarih ve 24880 sayılı RG’de yayımlanan Özel Finans Kurumları Özel Cari ve Katılma Hesapları Güvence Fonu Yönetmeliği
- 31 Aralık 2002 tarih ve 24980 sayılı RG’de yayımlanan Özel Finans Kurumlarının Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik
- 20 Haziran 2003 tarih ve 25144 sayılı RG’de yayımlanan Özel Finans Kurumlarının Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik
- 27 Haziran 2003 tarih ve 25151 sayılı RG’de yayımlanan Özel Cari ve Katılma Hesapları Güvence Fonu Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik
- 22 Nisan 2004 tarih ve 25441 sayılı RG’de yayımlanan Özel Finans Kurumlarının Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik
- 10 Kasım 2004 tarih ve 25639 sayılı RG’de yayımlanan Özel Finans Kurumlarının Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

4389 Sayılı Bankalar Kanunundan sonra yürürlüğe giren 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ile birlikte Özel Finans Kurumları, Katılım Bankası adını almıştır. BDDK’nın, 5411

Sayıli Bankacılık Kanununun yürürlükte olduğu dönemde, katılım bankalarına yönelik yaptığı düzenlemeler aşağıda belirtilmiştir:

-28 şubat 2006 tarih ve 26094 sayılı RG’de yayımlanan Türkiye Katılım Bankaları Birliği Statüsü

-1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı RG’de yayımlanan Mevduat ve Katılım Fonu Kabulüne, şekilmesine ve Zamanaşımına Uğrayan Mevduat, Katılım Fonu, Emanet ve Alacaklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik

-26 Ocak 2007 tarih ve 26415 (Mk.) sayılı RG’de yayımlanan Katılım Bankalarının Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ (THP Tebliği)

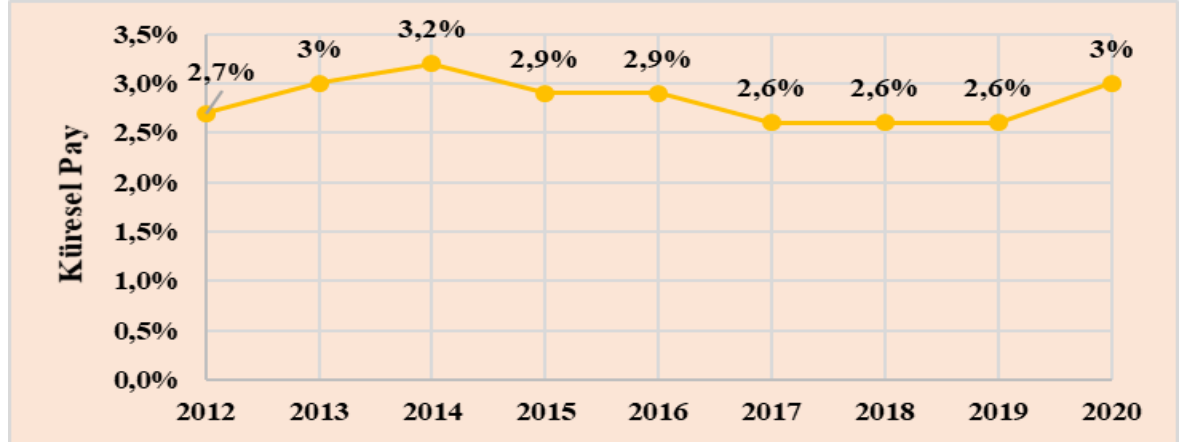
-26 Eylül 2017 tarih ve 30186 (Mk.) sayılı RG’de yayımlanan Katılım Bankalarının Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ

-1 Ağustos 2019 tarih ve 30849 sayılı RG’de yayımlanan Tekdüzen Hesap Planı Hakkında Yönetmelik

1.5.4.Türkiye’de Katılım Bankacılığının Mevcut Durumu

2020 yılı verilerine göre Türkiye’de katılım bankacılığı (İslami bankacılık/faizsiz bankacılık) varlıklarının küresel İslami bankacılık varlıkları içerisindeki payı %3’tür. Aşağıda Türkiye’de İslami bankacılık varlıklarının yıllar itibariyle payı gösterilmektedir.

şekil 23: Türkiye’de Katılım Bankacılığının Küresel İslami Varlıklar İçerisindeki Payı

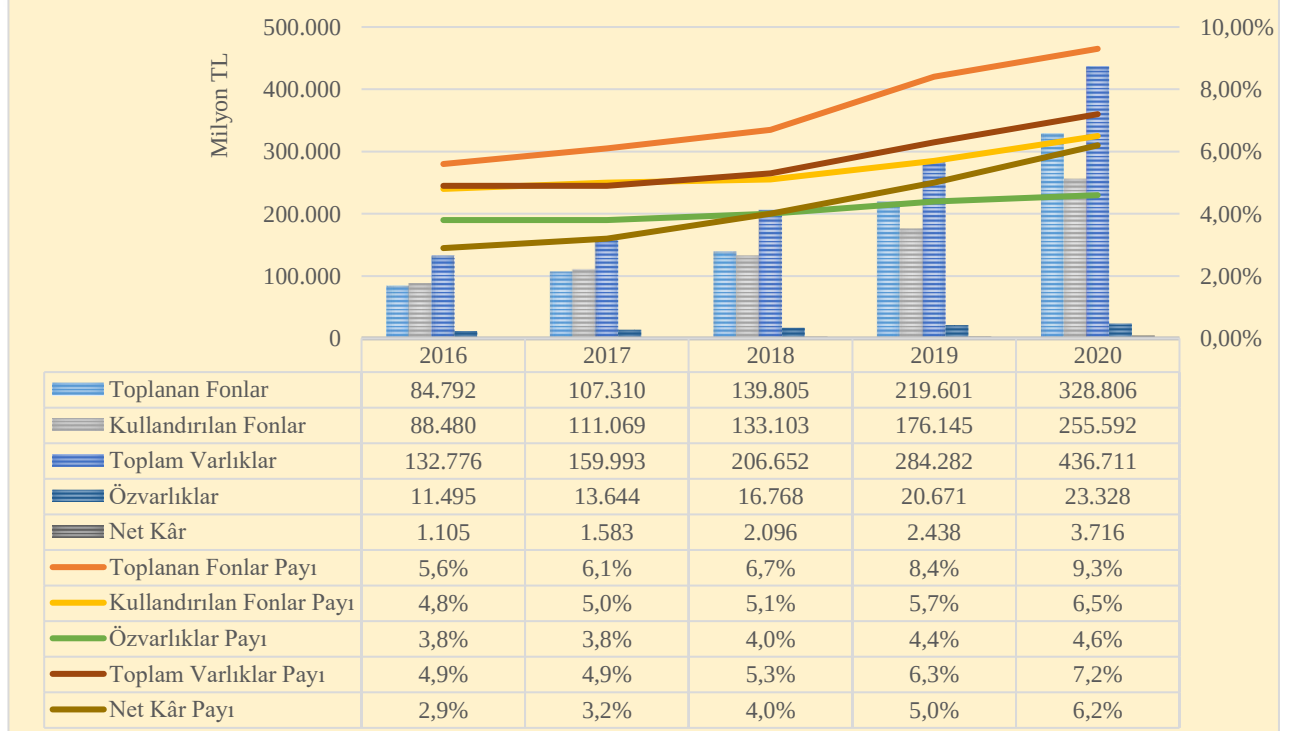
Kaynak: IFSB, 2013: 12; IFSB, 2014: 15; IFSB, 2015: 9; IFSB, 2016: 9; IFSB, 2017: 9; IFSB, 2018: 12; IFSB, 2019: 12; IFSB, 2020: 15; IFSB, 2021: 9’dan faydalanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Türkiye’nin küresel İslami varlıklardan aldığı pay 2012-2014 yıllarında artış gösterdikten sonra 2015’te düşüş göstermiştir. 2016’da düşüş gösteren küresel pay, 2017-2019 yıllarında %2,6 olmuştur. 2020 itibariyle ise %3’e ulaşmıştır. Türkiye’nin küresel

İslami varlıklar içindeki payının yıllar itibariyle düşük ve birbirine yakın seyretmesi, küresel İslami fon tutarı artarken, Türkiye’de İslami varlıkların gelişiminin yavaş olmasına dayandırılabilir.

BDDK’nin resmi internet sayfasından alınan bilgiye göre, 14 Nisan 2022 itibariyle Türkiye’de 34’ü mevduat bankası, 15’i kalkınma ve yatırım bankası, 6’sı katılım bankası olmak üzere 55 adet banka bulunmaktadır. Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankaları; Ziraat Katılım, Vakıf Katılım, Albaraka Türk, Kuveyt Türk, Türkiye Finans ve Emlak Katılım’dır. Aşağıda 2016-2020 yılları arasında toplanan fonlar, kullandırılan fonlar, öz varlıklar, net kâr, toplam varlıkların tutarı ve bankacılık sektörü içindeki durumu gösterilmektedir.

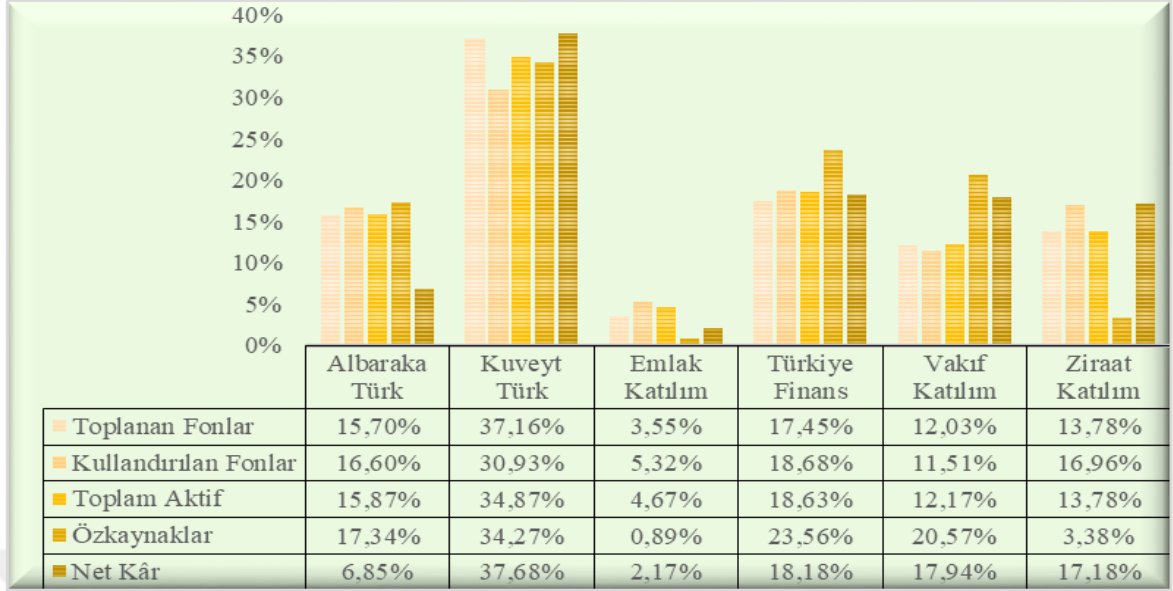
Şekil 24: Türkiye'deki Katılım Bankalarının Temel Göstergelere İlişkin Bankacılık Sektörü İçindeki Yeri

Kaynak: <https://tkbb.org.tr/veri/sektormukayese>, (18.04.2022)

Aralık 2020 itibariyle katılım bankacılığı sektöründe; toplanan fonlar 328,81 milyar TL’ye (2019’da 219, 60 milyar TL), kullandırılan fonlar 255,59 milyar TL’ye (2019’da 176,15 milyar TL), toplam varlıklar 436,71 milyar TL’ye (2019’da 284,28 milyar TL), özvarlıklar 23,33 milyar TL’ye (2019’da 20,67 milyar TL) ve sektörün net kârı 3,72 milyar TL’ye (2019’da 2,44 milyar TL) ulaşmıştır. Aşağıda ise Aralık 2020 itibariyle, katılım bankalarının Şekil 24’teki temel göstergelere ilişkin sektör içindeki payları gösterilmektedir.

Şekil 25: Katılım Bankalarının Temel Göstergelere İlişkin Katılım Bankacılığı Sektörü İçindeki Yeri (Aralık 2020)

Kaynak: <https://tkbb.org.tr/veri/sektormukayese>, (18.04.2022)

Şekil 25'e göre, Kuveyt Türk'ün temel göstergelerde diğer katılım bankalarına göre en yüksek paya sahip olduğu görülmektedir. Katılım bankacılığı sektörünün toplam varlıkları (aktifleri) Aralık 2020'de 436,71 milyar TL'ye ulaşmıştır. Toplam aktifler içinde Kuveyt Türk'ün payı %34,87 (152,29 milyar TL), Türkiye Finansın payı %18,63 (81,37 milyar TL), Albaraka Türk'ün payı %15,87 (69,31 milyar TL), Ziraat Katılım'ın payı %13,78 (60,18 milyar TL), Vakıf Katılım'ın payı %12,17 (53,15 milyar TL) ve Emlak Katılım'ın payı %4,67 (20,39 milyar TL)'dir. Emlak Katılım'ın tüm temel göstergelerde diğer katılım bankalarına göre daha düşük paya sahip olmasının nedeni bankanın faaliyetlerine 2019'da başlamasıdır.

Aşağıda Tablo 2'de katılım bankacılığı sektöründeki katılım bankalarının 2016-2020 yıllarındaki temel göstergeleri özetlenmiştir. Tablo 2'deki veriler göz önünde bulundurulduğunda Kuveyt Türk, Türkiye Finans ve Albaraka Türk'ün toplam aktiflerinin diğer katılım bankalarına göre yüksek olduğu ancak 2017'de Vakıf Katılım ve Ziraat Katılım'ın sektöre dâhil olmasıyla bu üç katılım bankasının varlık payının düştüğü söylenebilir. Katılım bankacılığı sektörünün net kâr tutarı 2020 yılında 2019 yılına göre yaklaşık %52 artarak 3,71 milyar TL'ye ulaşmıştır. Sektörün personel ve şube sayısı yıllar itibarıyla artmakla birlikte artış hızının yavaş seyrettiği söylenebilir.

Tablo 2: Katılım Bankalarının 2016-2020 Yıllarındaki Temel Göstergeleri

Banka	Yıllar	Toplanan Fonlar (.000 TL)	Kullanılan Fonlar (.000 TL)	Toplam Aktifler (.000 TL)	Örvarlıklar (.000 TL)	Net Kâr (.000 TL)	Personel Sayısı	Şube Sayısı
Albaraka Türk	2016	23.155.134	22.722.054	32.850.738	2.279.593	217.609	3816	213
Kuveyt Türk	2016	31.901.763	29.956.984	48.476.955	3.912.064	541.966	5588	386
Türkiye Finans	2016	21.064.781	27.016.742	38.807.717	3.663.014	296.243	4001	286
Vakıf Katılım	2016	3.034.756	3.005.767	4.681.933	876.418	19.016	488	34
Ziraat Katılım	2016	5.636.002	5.779.315	7.959.507	764.621	30.673	677	47
Katılım Bankacılığı Sektörü Toplamı	2016	84.792.436	88.480.862	132.776.850	11.495.710	1.105.507	14570	966
Albaraka Türk	2017	25.309.840	25.193.463	36.229.077	2.481.506	237.093	3899	220
Kuveyt Türk	2017	39.857.400	37.970.541	57.123.095	4.591.151	673.991	5749	399
Türkiye Finans	2017	22.030.496	26.483.453	39.080.897	4.060.598	375.360	3767	289
Vakıf Katılım	2017	10.088.414	9.674.397	13.210.145	1.107.885	138.132	724	63
Ziraat Katılım	2017	10.024.595	11.747.688	14.350.143	1.403.681	158.902	892	63
Katılım Bankacılığı Sektörü Toplamı	2017	107.310.745	111.069.542	159.993.357	13.644.821	1.583.478	15031	1034
Albaraka Türk	2018	28.623.473	26.184.989	42.223.652	3.261.451	133.968	3988	230
Kuveyt Türk	2018	53.986.278	45.865.291	74.232.325	5.438.553	869.812	5871	415
Türkiye Finans	2018	26.862.479	29.825.791	47.052.484	4.323.181	444.750	3661	306
Vakıf Katılım	2018	15.182.406	13.487.990	20.955.512	1.527.226	325.397	1092	91
Ziraat Katılım	2018	15.151.098	17.739.425	22.188.803	2.218.584	322.665	1042	80
Katılım Bankacılığı Sektörü Toplamı	2018	139.805.734	133.103.486	206.652.776	16.768.995	2.096.592	15654	1122
Albaraka Türk	2019	39.769.408	30.880.921	51.392.368	3.821.929	63.429	3791	230
Kuveyt Türk	2019	85.494.387	57.925.969	104.439.345	6.821.290	1.109.838	5955	431
Türkiye Finans	2019	39.974.514	33.272.689	52.427.410	4.827.079	378.174	3461	310
Vakıf Katılım	2019	22.953.215	18.770.501	30.348.784	1.960.693	324.887	1322	104
Ziraat Katılım	2019	25.457.245	29.565.030	36.392.174	3.166.828	516.735	1133	93
Emlak Katılım	2019	5.952.676	5.730.333	9.282.271	73.731	44.979	382	11
Katılım Bankacılığı Sektörü Toplamı	2019	219.601.445	176.145.443	284.282.362	20.671.550	2.438.042	16044	1179
Albaraka Türk	2020	51.613.124	42.415.955	69.315.799	4.044.227	254.737	3390	229
Kuveyt Türk	2020	122.172.984	79.054.048	152.290.315	7.995.097	1.400.281	6000	435
Türkiye Finans	2020	57.390.586	47.739.939	81.370.822	5.495.302	675.677	3731	319
Vakıf Katılım	2020	39.566.471	29.423.793	53.157.628	4.798.566	666.866	1642	116
Ziraat Katılım	2020	46.386.150	43.359.636	60.186.996	788.160	638.562	1261	105
Emlak Katılım	2020	11.677.400	13.599.033	20.390.177	207.367	80.597	814	50
Katılım Bankacılığı Sektörü Toplamı	2020	328.806.715	255.592.404	436.711.737	23.328.719	3.716.720	16838	1254

Kaynak: https://tkbb.org.tr/Documents/banka_mukayese/Banka_Mukayese.xlsx, (18.04.2022)

Türkiye’de 2010 yılından itibaren TL, ABD \$ ve Malezya Ringiti (MYR) cinsinden sukuk ihracı gerçekleştirilmektedir. Türkiye, Kuveyt Türk’ün 2010’da ABD \$ cinsindeki ilk sukuk ihracını gerçekleştirmesiyle sukuk piyasasına dâhil olmuştur. TL cinsinden sukuk ihracı ise Kuveyt Türk ve 2016 yılında faaliyetlerine son verilen Bank Asya tarafından 2013 yılında gerçekleştirilmiştir. 800 milyon MYR cinsinden ilk sukuk ihracı ise 2014 yılında Türkiye Finans tarafından gerçekleştirilmektedir. Yine 2015’te Kuveyt Türk tarafından 800 milyon MYR ve Türkiye Finans tarafından 360 milyon MYR değerinde sukuk ihraç edilmiştir. TKBB’nin sukuk istatistiklerine göre 2015’ten beri MYR cinsinden sukuk ihraç edilmediği görülmektedir. Aşağıda Tablo 3’te Türkiye’de 2010-2020 yıllarında katılım bankaları tarafından ABD \$ cinsinden ihraç edilen sukukların değeri özet şekilde gösterilmektedir.

Tablo 3: Türkiye’de 2010-2020 Yıllarında ABD \$ Cinsinden İhraç Edilen Sukukların Katılım Bankaları Arasındaki Dağılımı (Bin ABD \$)

	Albaraka Türk	Emlak Katılım	Kuveyt Türk	Türkiye Finans	Vakıf Katılım	Ziraat Katılım	Bank Asya (2010-2016)	Yıllık Toplam
2010	-	-	100.000	-	-	-	-	100.000
2011	-	-	350.000	-	-	-	-	350.000
2012	-	-	-	-	-	-	-	-
2013	200.000	-	-	500.000	-	-	-	700.000
2014	350.000	-	500.000	500.000	-	-	-	1.350.000
2015	250.000	-	-	-	-	-	-	250.000
2016	-	-	850.000	-	-	-	-	850.000
2017	-	-	-	-	-	-	-	-
2018	295.000	-	-	-	-	-	-	295.000
2019	-	-	200.000	-	-	-	-	200.000
2020	-	-	50.000	-	-	-	-	50.000
Toplam	1.095.000	-	2.050.000	1.000.000	-	-	-	4.145.000

Kaynak: https://tkbb.org.tr/Documents/Katilim_Bankalarinin_Sukuk_Ihrac_Hacimleri%20_Mart_2022.xlsx, (18.04.2022)

Tablo 3’te de görüldüğü üzere ABD \$ cinsinden ilk sukuk ihracı 2010’da Kuveyt Türk tarafından gerçekleştirilmiş olup bu alanda en büyük paya sahip olan katılım bankası konumundadır. 2010-2020 yıllarında ABD \$ cinsinden ihraç edilen sukukların toplam değeri yaklaşık olarak 4,15 milyar ABD \$’dır. Söz konusu yıllarda Emlak Katılım, Vakıf Katılım, Ziraat Katılım ve 2016’da faaliyetlerine son verilen Bank Asya tarafından ABD \$ cinsinden sukuk ihraç edilmemiştir. Aşağıda Tablo 4’te ise TL cinsinden ihraç edilen sukukların katılım bankaları arasındaki dağılımı gösterilmektedir.

Tablo 4: Türkiye’de 2013-2020 Yıllarında TL Cinsinden İhraç Edilen Sukukların Katılım Bankaları Arasındaki Dağılımı (Bin TL)

	Albaraka Türk	Emlak Katılım	Kuveyt Türk	Türkiye Finans	Vakıf Katılım	Ziraat Katılım	Bank Asya (2010-2016)	Yıllık Toplam
2013	-	-	150.000	-	-	-	370.113	520.113
2014	-	-	287.000	299.000	-	-	284.118	870.118
2015	-	-	1.524.091	1.050.000	-	-	-	2.574.091
2016	350.000	-	1.723.614	985.000	-	300.000	-	3.358.614
2017	900.000	-	2.330.000	1.258.000	1.620.000	1.100.000	-	7.208.000
2018	3.338.470	-	5.100.000	4.278.100	4.367.304	3.454.000	-	20.537.874
2019	8.990.000	-	5.891.000	8.440.000	9.012.696	8.150.000	-	40.483.696
2020	13.092.000	4.804.198	6.311.370	7.550.000	9.934.830	12.450.000	-	54.142.398
Toplam	26.670.470	4.804.198	23.317.075	23.860.100	24.934.830	25.454.000	654.231	129.694.904

Kaynak: https://tkbb.org.tr/Documents/Katilim_Bankalarinin_Sukuk_Ihrac_Hacimleri%20_Mart_2022.xlsx, (18.04.2022)

2020 itibariyle Türkiye’de TL cinsinden ihraç edilen sukukların toplam değeri yaklaşık olarak 129,69 milyar TL’dir. 2013’ten itibaren ihraç edilen sukukların değerinin sürekli arttığı görülmektedir. TL cinsinden ihraç edilen sukuklarda Albaraka Türk’ün 26,67 milyar TL’lik ihraç değeri ile en yüksek paya sahip olmakla birlikte Kuveyt Türk, Türkiye Finans, Vakıf Katılım ve Ziraat Katılım ile birlikte yakın değerlerde ihraç değerine sahip olduğu görülmektedir. Aşağıda Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından ihraç edilen yurtiçi ve yurtdışı sukukların yıllar itibariyle değeri gösterilmektedir.

Tablo 5: Hazine ve Maliye Bakanlığı Tarafından İhraç Edilen Yurtiçi ve Yurtdışı Sukukların 2012-2020 Yıllarındaki Değeri

YURTIÇİ					YURTDIŞI
YILLAR	TÜRK LİRASI	ABD \$	EURO	ALTIN	ABD \$
2012	1.624.483	-	-	-	1.500.000
2013	3.332.627	-	-	-	1.250.000
2014	3.172.784	-	-	-	1.000.000
2015	3.390.299	-	-	-	-
2016	6.262.257	-	-	-	1.000.000
2017	4.259.965	-	-	1.318.542	1.250.000
2018	7.253.675	-	565.565	2.485.747	-
2019	7.601.170	-	1.836.950	65.473.071	2.000.000
2020	37.155.160	2.427.292	488.464	51.105.190	-
Toplam	74.052.419	2.660.221	2.890.979	120.382.550	13.500.000

Kaynak: https://tkbb.org.tr/Documents/Katilim_Bankalarinin_Sukuk_Ihrac_Hacimleri%20_Mart_2022.xlsx, (18.04.2022)

Tabloda görüldüğü gibi Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından yurtiçinde TL, ABD \$, Euro ve Altın cinsinden, yurtdışında ise ABD \$ cinsinden sukuk ihraç etmiştir. Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın 2012-2020 yıllarında TL cinsinden ihraç ettiği sukukların değeri 74.05 milyar TL, ABD \$ cinsinden ihraç ettiği sukukların değeri 2.66 milyar ABD \$, Euro cinsinden ihraç ettiği sukukların değeri 2.89 milyar Euro, altın cinsinden ihraç ettiği sukukların değeri 120.38 milyar gram altın değerindedir. Yurtdışında ise 13.5 milyar ABD \$ değerinde sukuk ihraç etmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM:

ENTEGRE RAPORLAMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ VE GELİŞİMİ

“GİRİŞ” kısmında açıklandığı üzere, işletmelerin faaliyetlerini yerine getirme biçimini ve işletme paydaşlarının beklentilerini, hak ve menfaatlerini etkileyebilecek birçok olumsuzluk meydana gelmiştir. Ekonomik krizler ile birlikte, iklim değişikliği, su kıtlığı, su kirliliği, çevrenin dönüşümü gibi çevresel konular; demografik (nüfus ile ilgili) değişiklikler, insan hakları, fakirlik gibi toplumsal konular; bilgi teknolojileri ve yapay zekâ uygulamalarının getirdiği büyük kolaylıklara rağmen siber güvenlik önlemleri çerçevesinde işletmelerin hem güvenlik altyapılarını hem de mevzuat düzenlemelerini gözden geçirmek durumunda kalmaları paydaşların işletmelerden beklentilerini de değiştirmiştir.

Sadece finansal performansa odaklanan finansal raporlama, yukarıda ifade edilen ve özellikle finansal olmayan birçok olumsuzluk nedeniyle işletmelerden farklı beklentileri olan çok geniş paydaş grubunun bilgi ihtiyacını karşılayamamıştır. Sürdürülebilirlik raporlaması, işletme faaliyetlerini ekonomik, çevresel, sosyal boyutlar açısından sunsa da finansal ve finansal olmayan bilgileri bütüncül/entegre bir yaklaşımla ele alamamış ve entegre raporlamaya yönelik çalışmalar yapılmaya başlamıştır. Entegre raporlama, finansal ve finansal olmayan bilgileri, entegre düşünce temelinde, değer yaratma ve yaratılan değeri koruma ekseninde bütüncül bir yaklaşımla sunan kurumsal raporlama aracıdır.

Çalışmanın bu bölümünde, entegre raporlamanın kavramsal çerçevesinden, tarihsel gelişiminden, literatür incelemesinden, entegre raporlamanın gelişiminde etkili olan kurum ve kuruluşlardan, entegre raporlamanın unsurlarından ve entegre raporlamanın dünyadaki ve Türkiye’deki mevcut durumundan bahsedilecektir.

2.1.ENTEGRE RAPORLAMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Finansal tablolar aracılığıyla hazırlanan finansal raporlar, işletmelerin varlıkları, kaynakları, özkaynakları, kâr ve kârlılık durumları, satışları, nakit akışları hakkında bilgi verirken, sürdürülebilirlik raporları işletme faaliyetlerinin çevresel, sosyal ve ekonomik etkilerini ve bunlardan etkilendikleri durumu göstermektedir. Ancak her iki raporlama unsuru da bir işletmenin finansal ve finansal olmayan performansını bütüncül bir yaklaşımla nasıl ele aldığını, değeri nasıl yarattığını, sermaye öğeleri üzerindeki etkilerini sunmada

yetersiz kalmıştır. Entegre raporlamanın tarihsel gelişimine yönelik bilgi vermeden önce entegre raporlamanın kavramsal çerçevesinin gerekli olduğu düşünülmüştür.

Çalışmanın bu kısmında entegre raporlamanın tanımından, amacından, faydalarından ve entegre raporlama ile ilgili ifade edilen zorluklardan bahsedilecektir.

2.1.1. Entegre Raporlamanın Tanımı

Son yüzyılda işletmelerin karşı karşıya kaldığı finansal (mali), yönetsel krizler ve iklim değişikliği, kaynak kıtlığı, yoksulluk, eşitsizlik gibi meydana gelen olgular sonucunda işletmelerin paydaşlarına sunduğu ve sadece finansal bilgileri içeren geleneksel finansal raporların yetersiz kaldığı görülmüştür (Dumay vd., 2016: 166; Dragu ve Tiron-Tudor, 2013: 276). 1990'lı yılların sonundan itibaren finansal ve finansal olmayan bilgilerin ve performansın birlikte değerlendirilmesi ve raporlanması ile hesap verebilirlik, şeffaflık ilkelerine verilen önem artmaya başlamıştır (De Villiers vd., 2014: 1044; Dumay vd., 2016: 166). Bu önem, işletmelerin paydaşlarının, işletmenin çevresel, sosyal ve yönetsel raporlarına artan ilgileri ile de doğru orantılıdır. Bu amaçla işletmeler, paydaşlarına hesap verebilirlik anlayışını, faaliyetlerinin merkezine yerleştirmeye ve uzun vadede sürdürülebilir getiri elde etmenin önemini göz önünde bulundurmaya başlamışlardır (Raemaekers vd., 2016: 41).

İşletme paydaşları için önemli hale gelen finansal olmayan bilgiler, kâr, satışlar, nakit akışları gibi finansal raporlardan elde edilen bilgiler olmayıp, “değer yaratma” ile ilgilidir. Bu nedenle işletmeler kurumsal yapı kimliğiyle, paydaşlarının haklarını ve çıkarlarını düşünerek faaliyetlerini sadece “finansal” açıdan değil “değer yaratma” ekseninde de gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Değer yaratmanın yukarıda ifade edildiği üzere, tüm işletme paydaşları da düşünülerek faaliyetlerin ekonomik, sosyal ve çevresel etkileri dikkate alınarak sağlanması gerekir.

Burada “değer yaratma” ifadesine atfedilen anlam, değer yaratmanın kuruluşlara, topluma ve çevreye yani tüm paydaşlara sağladığı değer ile önem kazanacaktır. Kuruluşlar hissedarların kârlılıklarını artırmak, toplumun yaşam kalitesini yükseltmek, çevreyi gözetmek veya bunları ortak bir paydada buluşturmak konusunda karar vereceklerdir. Bir sonraki bölümde bahsedilecek olan Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi, değer yaratmayı, hem paydaşlar için yaratılan değer hem de kuruluşun kendisi için yaratılan değer olarak kabul etmektedir. Yaratılan değer de uzun vadeli olması gerekmektedir (Morros, 2016: 344).

İşletmelerin zorunlu olarak düzenledikleri finansal durum tablosu/bilanço, kâr/zarar

tablosu/gelir tablosu gibi sadece finansal bilgileri içeren raporların ve zorunlu olmayan/gönüllü olarak düzenlenen kurumsal yönetim raporları, kurumsal sosyal sorumluluk raporları, sürdürülebilirlik raporlarının işletme paydaşlarının günümüz ihtiyaç duyduğu bilgileri sağlamayacağı görüşünden hareketle çeşitli tartışmalar ekseninde yeni bir raporlama çözümü üzerinde durulmuş ve entegre raporlama üzerine odaklanmaya başlanmıştır (IRC, 2011: 1; Yüksel, 2017: 32).

Entegre raporlama, işletmelerin kurumsal bir yapı olarak, kısa, orta ve uzun vadede değer yaratma yeteneklerine odaklanmaktadır. Entegre raporlamanın temelinde entegre düşünce yatmaktadır (<https://integratedreportingsa.org/integrated-thinking/>, 30.04.2021). “Entegre düşünce, bir kuruluşun çeşitli işletme ve fonksiyonel birimleri arasındaki ilişkileri ve kullandığı ya da etkilediği sermaye öğelerini aktif şekilde hesaba katmasıdır. Entegre düşünce kısa, orta ve uzun vadede değer yaratmaya yönelik entegre karar verme mekanizmalarına ve eylemlere giden yolu açmaktadır” (IIRC, 2021a: 3).

Entegre düşünce, işletmelerin dış çevre ile olan ilişkileri ekseninde riskleri ve fırsatları da dikkate alarak faaliyetlerini yeniden gerçekleştirmesini, örgütsel duyarlılık kapsamında paydaşlarının ihtiyaçlarını, haklarını gözetmeyi, sahip olunan kapasitenin işletme faaliyetleri için etkin bir şekilde kullanımını, değer yaratma ve performansı finansal ve finansal olmayan bilgileri içerecek şekilde konu edinmektedir (SAICA, 2015: 8). İşletmeler entegre düşünce ekseninde hareket ettiklerinde; paydaşlarının ihtiyaçlarına, beklentilerine cevap verebilme kapasitesine sahip olacaklar, iş modellerini ve stratejilerini dış ortamda karşılaştıkları fırsat ve risklere nasıl uyarlayacaklarını bilecekler, finansal ve finansal olmayan performans değerlendirmesini geçmiş ve gelecek bazında yapabileceklerdir (IIRC, 2013a: 9).

Mevcut raporlama türlerinden bu yana işletme faaliyetlerinin yürütülmesinde, değer nasıl oluşturulduğu konusunda büyük değişiklikler gerçekleşmiştir. Bu değişiklikler; küreselleşme, finansal, yönetsel ve diğer krizlere karşı artan politika etkinliği, paydaşların işletmelerden kurumsal şeffaflık ve hesap verebilirlik beklentilerinin artması, hali hazırda var olan ve olması muhtemel kaynak kıtlığı, nüfus artışı ve çevresel kaygılardır. Bu değişiklikler dikkate alınarak, işletmelerin düzenlediği farklı raporlama türlerinin, işletmelerin strateji, yönetsel, faaliyetler ve finansal ve finansal olmayan performans değerlendirmesi arasındaki bağlantıyı sağlayamadığı görülmüş ve raporlama konusunda yeni bir çerçeveye gereksinim duyulmuştur. Entegre raporlama adı verilen böyle bir çerçeveden beklenen yukarıda değinilen değişikliklerin tek bir rapor adı altında bağlantılarının sağlanması, entegre bir şekilde bir araya getirilmesi ve işletmelerin şimdi ve

gelecekte değer yaratma yeteneğini göstermesidir (IIRC, 2011a: 2).

Entegre raporlama, finansal, yönetim açıklamaları, yönetsel, ücretlendirme ve sürdürülebilirlik raporlamasının temellerini karşılıklı bağımlılıkları da sağlayacak şekilde oluşturulmuştur (IIRC, 2011a: 1). IIRC tarafından son olarak Ocak 2021’de revize edilen Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi’nde entegre rapor ve entegre raporlamanın tanımı yapılmıştır. Yayımlanan çerçeveye göre entegre raporlama, belirli bir zaman içerisinde değer yaratılması ve yaratılan bu değerın korunması, değer yaratma ile ilgili bilgileri içeren bir entegre raporun yayımlanmasını içeren süreç, entegre rapor ise, bir kuruluşun stratejisinin, yönetiminin, performansının, beklentilerinin, dış çevresi bağlamında kısa, orta ve uzun vadede değer yaratmanın nasıl sağlanacağını bildirilmesi olarak tanımlanmaktadır (IIRC, 2021a: 53).

Eccles ve Krzus (2010) tarafından entegre raporlama ile ilgili yayımlanan ilk kitap olma özelliğini taşıyan “One Report Integrated Reporting for a Sustainable Strategy” adlı kitapta, entegre rapor, “Tek Rapor” (One Report) olarak adlandırılmış, bir şirketin finansal ve finansal olmayan bilgilerini içeren rapor olarak tanımlanmıştır (Azam vd., 2011: 52-53). Entegre rapor, işletme faaliyetlerine ilişkin finansal bilgilerin ve sürdürülebilirlik boyutlarının tek bir rapor olarak sunulduğu rapordur. Tanımından anlaşılacağı üzere tek raporun sürdürülebilirlik kısmı raporun finansal olmayan yönünü, finansal raporlar kısmı ise raporun finansal yönünü ifade etmektedir (Karğın vd., 2013: 28).

Entegre raporlamanın kapsamlı bir yıllık finansal rapordan daha fazlasını ifade ettiği söylenebilir. Entegre raporlama, finansal ve finansal olmayan performans odaklı bir yönetsel araç olarak kullanılabilir (Paul ve Nieland, 2013: 2). Elbette ki bir şirketin finansal raporlarında yer alan finansal bilgiler her zaman değerini korumuştur. Ancak yukarıda da değinildiği gibi değişen çevre koşulları, küreselleşme, paydaşların isteklerine ve beklentilerine verilmesi gereken önem gibi birçok sebeple finansal olmayan bilgilerin varlığına ve raporlama anlayışının daha geniş ve daha gerçekçi bir şekilde ele alınmasına ihtiyaç duyulmuştur (Jeroe, 2016: 17).

Entegre raporlar tek bir raporda, işletmelerin finansal ve finansal olmayan performansları hakkında paydaşlara bilgi vermektedirler. Entegre raporlar, finansal ve finansal olmayan performans sonucunda ortaya çıkan sonucun, paydaşlar üzerinde değer etkisinin nasıl olacağını gösterirler (Eccles ve Armbruster, 2011: 14). Paul ve Nieland (2013), entegre raporlamayı, şirketin uzun dönemde değer yaratmayı nasıl gerçekleştirdiğini ve bunu nasıl sürdürdüğünü paydaşların da anlayacağı ve finansal olmayan bilgileri de içerecek şekilde raporlayan bir finansal raporlama modeli olarak ifade etmişlerdir (Paul ve

Nieland, 2013: 1). Buna karşın Ernst & Young, 2014 yılında yayımladığı raporda entegre raporlamayı sürdürülebilirlik raporlamasının bir ileri aşaması olduğunu, Busco vd. (2013) ise entegre raporlamada hedeflenen kullanıcıların finansal sermaye sağlayıcıları olduğunun belirtilmesinden dolayı yıllık raporlamanın ileri aşaması olduğunu ifade etmişlerdir (Yüksel ve Aracı, 2017: 732).

Yukarıda kapsamlı olarak tanımı yapılmaya çalışılan entegre raporlamanın, geleneksel finansal raporlardan farklı olarak sadece finansal bilgileri değil finansal olmayan bilgileri de içeren bir raporlama anlayışını temsil ettiği söylenebilir. Entegre raporlama değer yaratmaya odaklanan ve temeli entegre düşünceye dayanan bir raporlama modelidir. Değer yaratma, faaliyet sürecine girdi olarak dâhil olan finansal sermaye, üretilmiş sermaye, sosyal ve ilişkisel sermaye, entelektüel sermaye, doğal sermaye ve insan sermayesi unsurları üzerinde finansal ve finansal olmayan performansı içerecek şekilde gerçekleştirilmeye çalışılır. Entegre raporlama faaliyet sürecinde kullanılacak olan girdilere, iş süreçlerine, çıktılara, sonuçlara ait bilgilerin ve yaratılan değerın tek bir raporda işletme paydaşlarına sunulmasıdır. Entegre rapor ise işletmelerin paydaşlarına kısa, orta ve uzun vadeli olarak yarattığı değeri gösteren rapordur.

2.1.2. Entegre Raporlamanın Amacı

Entegre bir rapor, bir kuruluşun, finansal sermaye sağlayıcılarına nasıl değer yaratacağını ve bu değeri nasıl koruyacağını göstermeyi amaçlar. Bu nedenle entegre bir raporun hem finansal bilgileri hem de diğer ilgili bilgileri içermesi gerekmektedir (IIRC, 2021a: 11). IIRC tarafından son olarak Ocak 2021’de yayımlanan Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi’ne göre entegre raporlamanın amaçları aşağıdaki gibi ifade edilmiştir:

- ✓ Sermayenin daha etkili ve üretkenliği sağlayacak şekilde dağıtılmasını sağlamak amacıyla finansal sermaye sağlayıcılarına sunulan bilgilerin kalitesini artırmak,
- ✓ Farklı raporlama yolları kullanan ve bir kuruluşun zaman içinde değer yaratma yeteneğini önemli ölçüde etkileyen tüm faktörleri gösteren kurumsal raporlamaya daha entegre ve etkili bir yaklaşım getirmek,
- ✓ Geniş bir sermaye tabanı (finansal, üretilmiş, entelektüel, sosyal ve ilişkisel ve doğal sermaye ve insan sermayesi) için hesap verebilirliği ve yönetimi geliştirmek ve bunların karşılıklı bağımlılıklarının anlaşılmasını sağlamak,
- ✓ Kısa, orta ve uzun vadede değer yaratma üzerine odaklanan entegre düşünme, karar verme ve bunları uygulamayı desteklemek (IIRC, 2021a: 2).

İşletmeye finansal sermaye sağlayanlar, genellikle işletmenin kısa dönemli performans sonuçları ile ilgilenmektedirler. Bu nedenle entegre raporlamanın da finansal sermaye sağlayanların bakış açısına göre modellenmesi hedeflenmektedir (Cheng vd., 2014: 101). Entegre raporlar, kuruluşların stratejisinin, beklentilerinin, yönetişiminin, ve performansının zamanla nasıl değer yarattığı gösterir ve yaratılan bu değeri paydaşlara sunmayı hedefler. GRI (Global Reporting Initiative-Küresel Raporlama Girişimi) yayımlamış olduğu “G4 Sürdürülebilirlik Raporlaması Kılavuzları Raporlama İlkeleri ve Standart Bildirimler” ’de, entegre raporlamanın amacının bir kuruluşun finansal sermaye sağlayıcılarına mevcut ve gelecekteki değer yaratma sürecinde önemli faktörlerin neler olduğunu entegre bir şekilde sunmak olduğunu belirtmiştir (GRI, 2014: 85). Entegre raporlar, işletmelerin değer yaratma yeteneği üzerinde etkili olabilecek işletme çalışanlarından, müşterilerden, tedarikçilerden, iş ortaklarından, toplumdan, yasa koyuculardan, düzenleyicilerden, politika yapıcılardan yani tüm paydaşlardan yararlanmaktadır (IIRC, 2021a: 11). Bu nedenle işletmenin paydaşlara daha iyi hizmet edebilmek amacıyla entegre bir raporun, paydaşların talep, beklenti ve ihtiyaçlarını anlamak, bunlarla ilgili karar almak ve eyleme geçmek, güven duygusunu oluşturmak, beklenti ve ihtiyaçlara hızlı bir şekilde cevap verebilecek esneklikte olmak, şeffaflık ve hesap verebilirliği artırmak gibi amaçlarının da olduğu söylenebilir (IIRC, 2021a: 29).

2.1.3. Entegre Raporlamanın Faydaları

Finansal ve finansal olmayan bilgileri tek bir raporda birleştirerek sunan entegre raporlamanın, işletme performansının uzun vadeli bakış açısıyla sunulması, muhtemel ve mevcut riskleri daha iyi tanımlayabilmesi ve yönetilmesi gibi birçok potansiyel faydasının olduğu belirtilmektedir (CGMA, 2014: 5). Entegre düşünce ve entegre raporlama, sermayenin verimli ve üretken bir şekilde tahsis edilmesini sağlamaktadır (IIRC, 2013b). Entegre raporlamanın bu avantajı, işletmelere finansal istikrar ve sürdürülebilirlik gibi iki önemli konuda kolaylık sağlamaktadır. (IIRC, 2013b: 3). Entegre raporlamayı erken benimseyenlerin entegre raporlamanın kendisinden çok entegre raporlama sürecinin faydasının olacağı ifade edilmektedir. Bu süreç içerisinde işletmeler, entegre raporlamanın temelini oluşturan entegre düşüncüyü benimseyecekler, ilkeleri ve içerik öğelerini uygulayacaklardır. Entegre raporlama ilkeleri, işletmenin stratejik odağının ne olacağı, paydaşlarının beklentilerine karşı nasıl tepki verileceği konusunda yol gösterici niteliktedirler. İçerik öğeleri ise, işletmenin yönetim faaliyetlerinin kısa, orta ve uzun vadede değer yaratmayı nasıl desteklediği ile ilgili tanımlamaları içermektedir. Elbette daha

da önemlisi entegre raporlama, bütün bu bileşenler arasında bağlantı kurarak değer yaratmayı sağlamaktadır (ISCA, 2014: 1).

Krzus (2011), entegre raporlamanın, geleneksel raporlama modelinin temel sorunlarını gideren daha fazla netlik/açıklık, daha iyi karar alma, katılım çokluğu, daha düşük itibar riski gibi 4 temel faydası olduğunu ifade etmektedir (Krzus, 2011: 275-276). Adams (2013)'a göre entegre raporlamanın karar verme süreçlerini iş, toplum ve çevreye fayda sağlayacak şekilde dönüştürmek ve riski daha iyi tanımlamak ve azaltmak gibi iki önemli faydası vardır. Riski tanımlamak ve azaltmak da işletmenin kendisi ve paydaşları açısından önem arz eder. Adams, bu faydaları sağlayabilmek için uzun vadeli bir bakış açısına sahip olmak ve süreç içerisinde teşvik etmek gerektiğini ifade etmektedir (Adams, 2013: 34).

Integrated Reporting Committee (IRC) of South Africa tarafından ilki 2014'te yayımlanan ve 2018'de yeniden düzenlenen "Preparing an Integrated Report: A Starter's Guide (Updated)" 'de entegre raporlamanın sağladığı faydalar aşağıdaki gibi ifade edilmiştir (IRC, 2018: 4):

- İyi bir yönetim aracı olması,
- Veri kalitesi de dâhil olmak üzere, işletmenin kuruluşu ve geleceği için önemli olan çevresel, sosyal ve yönetim konularına odaklanması,
- Risk yönetiminin geliştirilmesi,
- Bilgi yönetimi ve karar verme süreçlerinin geliştirilmesi,
- Sermaye öğeleri dikkate alınarak; temel performans göstergelerine, risklere ve stratejik hedeflere odaklanması,
- İşletme organizasyonu içerisinde bilgi paylaşımının teşvik edilmesi,
- Stratejinin açıklanması ile performans ve genel görünüm arasında bağlantı kurulması,
- Dengeli raporlama ve şeffaflığın iyileştirilmesinin; sermaye öğeleri hakkında bilgi sağlanması, pozitif ve negatif performans göstergelerinin birlikte verilmesi ve geçmiş ve gelecek performansa odaklanması ile mümkün olması,
- İşletme organizasyonu ve paydaşlar arasındaki iletişimin kalitesinin artırılması.

Dünya Sürdürülebilir Kalkınma İş Konseyi (World Business Council for Sustainable Development- WBSCD), 2014'te, Güney Afrika'da 4 kurumsal yatırımcı ile görüşmüş, yatırımcıların entegre raporların nasıl düzenlenirse daha faydalı olabileceği ve yatırımcı beklentilerini karşılayabileceği, Güney Afrika'da faaliyet gösteren ve entegre raporlama

yapan işletmeler içerisinde en iyi uygulamalar ve işletmelerin entegre raporları düzenlerken yapmaları ve yapmamaları gerekenler ile ilgili görüşlerini almıştır. Yatırımcılar, yatırım kararı sürecinde kendilerine yardımcı olacak finansal olmayan bilgilerin önemi sorulduğunda, entegre raporların yatırım kararı sürecinde ihtiyaç duyulan birçok bilgiyi içerdiğini ifade etmişlerdir. Entegre raporlar, yatırım karar sürecinde işletme yönetimi ile yatırımcı arasındaki iletişimi önemli kılmakta, işletmelerin uzun vadede neye ihtiyacı olduğunu anlamada yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda yatırımcılar, işletmelerin entegre raporlamaya geçiş ile birlikte, işletmelerin ürün ve hizmetlerinin, amaçlarının ve politikalarının çevre dostu olduğuna ikna etmek için bir pazarlama stratejisi olarak kullanılan yeşil yıkama (green washing) anlayışından vazgeçerek işletmenin sosyal, çevresel ve yönetsel performansına ilişkin bir bakış açısı kazandıklarını, bu anlamda raporların da kısa ve öz olduklarını ifade etmişlerdir (WBCSD, 2014: 18). Yatırımcılar bir entegre raporda aşağıdaki bilgileri elde etmeyi beklemektedirler (WBCSD, 2014: 18):

- İşletmenin karşılaştığı önemli konuların özeti ve işletme tarafından bu konuların nasıl ele alındığı,
- İşletmenin uzun vadeli stratejik konumlanması,
- İşletmenin gelir kaynakları,
- İşletmenin bugün ve gelecekte karşılaşılabileceği risklerin daha iyi anlaşılması ve sunulması,
- İşletmenin rekabet avantajı ve bu rekabet avantajının nasıl sürdürülebilir olacağının açıklanması.

Yatırımcılar, uygulamadaki en iyi entegre raporların aşağıdaki özelliklere sahip olduğunu belirtmişlerdir (WBCSD, 2014: 19):

- Yönetim kurulu seviyesinde entegre düşüncenin benimsenmiş olması,
- Sürdürülebilirlik konusunda stratejik bir bakış açısı sunulması,
- Çevresel, sosyal ve yönetsel konuların dikkate alınarak, maliyet avantajı sağlandığının gösterilmesi,
- Risk ve fırsatların belirtilmesi,
- Değer yaratan unsurların neler olduğunun açıklanması ve tanımlanması,
- Sermaye öğelerinin (finansal, üretilmiş, entelektüel, insan, sosyal ve ilişkisel, doğal) nasıl anlaşıldığının açıklanması ve sermaye öğeleri arasındaki etkileşimlerin faaliyetler üzerindeki etkisinin belirtilmesi.

Entegre raporlamanın sağladığı faydalar raporlama yapanlar, yatırımcılar, politika yapıcılar, düzenleyici kurum ve kuruluşlar, standart yapıcılar açısından farklılık göstermektedir (IIRC, 2011a: 20). Aşağıda Tablo 6’da entegre raporlamanın sağladığı faydalar farklı katılımcılar açısından özetlenmektedir.

Tablo 6: Entegre Raporlamanın Faydaları

Raporlama Organizasyonuna Sağladığı Faydalar -Yatırımcıların ihtiyaçları (finansal ve finansal olmayan bilgiler çerçevesinde) ile uyumlu bilgilerin raporlanması, -Veri sağlayanlar için daha doğru finansal olmayan bilgilerin varlığı, -Önemli paydaşlarla daha yüksek güven düzeyine sahip ilişkilerin kurulması, -Maliyetlerin minimize edilmesi de dahil olmak üzere kaynak dağılımı kararlarının daha iyi alınması, -Gelişmiş risk yönetimi, -Fırsatların (opportunities) daha iyi tanımlanması, -Mevcut ve potansiyel çalışanlar da dahil olmak üzere yatırımcılar ve diğer paydaşlarla daha fazla etkileşim oluşturulması ve korunması, -Daha düşük itibar riski, -Açıklama düzeyinin daha iyi olması nedeniyle maliyetin azaltılması, sermayeye erişimin daha iyi olması, -Ortak bir dilin geliştirilmesi ve işletme organizasyonu içindeki farklı fonksiyonlar arasında daha fazla işbirliği -Yönetim, değer yaratmanın nasıl gerçekleştirildiğine ilişkin bilgi sahibi olunmasında yardımcı olma, -Finansal ve finansal olmayan performans ile ilgili ölçüm kriterlerinin geliştirilmesi, -Yönetim bilgilerinin ve karar vermenin iyileştirilmesi -Paydaşlarla olan ilişkilerde yeni bir yaklaşım sağlama, -Bölümlerinin birbiriyle bağlantılı hale gelmesi, bakış açılarının genişletilmesi, -Entegre raporlama dalgalanma etkisi ile değer yaratma üzerinde daha büyük bir pozitif etki yaratır, -Finansal olmayan bilgilerin yatırımcılar için ne anlama geldiği ve raporlamanın etkili yolunun ne olduğu konusunda yol gösterme, -Finansal olmayan bilgiler için hesap verebilirlik mekanizmalarının geliştirilmesi	Yatırımcılara Sağladığı Faydalar -Güvene dayanan görev yapılması, yükümlülüklerin yerine getirilmesi, -Geleceğe yönelme ve genel görünüş hakkında bilgi sağlama, -Risk ve fırsatları açıklama, -Karşılaştırılabilirliği sağlama, -Kuruluş stratejisini daha iyi anlama, -Kuruluşun stratejisi, yönetimi ve finansal performansı ile faaliyet gösterdiği sosyal, ekonomik ve çevresel faktörler arasında bilgi bağlantısı sağlama, -Geliştirilmiş analiz, -Kararların daha etkili bir şekilde alınması, daha iyi yatırım getirileri elde edilmesi ve sermayenin daha etkili tahsis edilmesi -Finansal sermaye sağlayanların yatırım yapmaları için güvenilirlik ve kredilendirilebilirlik ilkeleri ölçüsünde “yatırım notu” bilgisi sağlama, -Kuruluşun iş modelinin uzun ömürlü olacağına ilişkin daha yüksek bir güven seviyesinin sağlanması, -Raporlama yapanlar tarafından uzun vadeli planlama entegre raporlar aracılığıyla açıklandığı için yatırımcılara yatırım kararı aşamasında dayanak oluşturma, -Yatırım karar sürecinde yardımcı olacak finansal ve finansal olmayan bilgileri birlikte içermesi, -İşletme ile iletişim halinde olarak, işletmelerin uzun vadede stratejik olarak nelere ihtiyacı olduğu konusunda yardımcı olma, -Entegre raporlar geçmişten ziyade geleceğe odaklanan raporlar olduğu için, gelecekteki nakit akışlarının nasıl yönetildiği ile ilgili bilgi vermesi, -Geçmiş dönem performansına odaklanan geleneksel raporlamanın aksine entegre raporlar, değer yaratmanın nasıl gerçekleştirildiğine ilişkin bilgi vermekte, işbirliğini geliştirmekte ve sürekli gelişimi desteklemektedir.
Politika Yapıcılar, Düzenleyici Kurum ve Kuruluşlar ve Standart Düzenleyicilere Sağladığı Faydalar -Sermayenin daha etkili tahsis edilmesi, -Yaklaşımların uyumlaştırılması ve bürokrasinin azaltılması, -Ekonomik istikrar ve piyasa istikrarı, -Ortak kaynakların yönetilmesi, -Bilgiye erişim.	Sivil Toplum, Çalışanlar, Güvence Sağlayanlar ve Akademisyenlere Sağladığı Faydalar -Sivil topluma sağladığı faydalar: sürdürülebilirlik ile ilgili konuların uyumu, paydaş katılımı, tedarik zinciri, belirli konulara odaklanma, -Çalışanlara sağladığı faydalar: gelecekle ilgili beklentiler, organizasyona (örgüte, iş yerine) bağlanma, -Güvence sağlayanlara sağladığı faydalar: bağımsız güvence verme, yeni teknikler elde etme, -Akademisyenlere sağladığı faydalar: araştırma, eğitim.

Kaynak: Literatürden faydalanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Entegre raporlar, işletme paydaşlarının değişen ve gelişen ihtiyaçlarına cevap verilebilmesi için kâr, satışlar, varlık yapısı gibi finansal bilgilerin (finansal performans) yanında çevresel, ekonomik, yönetsel gibi finansal olmayan bilgileri (finansal olmayan performans) de içerecek şekilde modellenmiştir. Öyle ki işletmeler paydaşlarına hisse değerleri, aktif pasif dağılımı, kaynak ve öz kaynak yapısı, kârlılık oranları ile değer kattığı kadar gerçekleştirdiği faaliyetler ile genel ekonomiye katılan değer, çevresel duyarlılık ve yönetsel faaliyetlerin gelişimiyle de değer katmaktadırlar. Bu sadece işletmelerin mevcut yatırımcıları için değil potansiyel yatırımcıları için de önemlilik arz etmektedir. İşletmelere yatırım yapmada karar aşamasında olan potansiyel yatırımcılar yukarıda ifade edilen finansal olmayan performans göstergelerini de dikkate almaktadırlar. Gelineen noktada yatırımcıların elindeki işletme hisselerinin değeri finansal ve finansal olmayan başarı göstergelerinden etkilenmektedir.

Entegre raporlar, yatırımcılara yönelik, örgütsel başarı (örneğin) finansal getiri, yatırım getirisi, finansal olmayan başarı) kapsamında değerlendirilen tüm konuları tek bir raporda bilgi seti olarak sunmaktadır. Entegre raporların geçmiş bilgilerden ziyade gelecekle ilgili bilgilere daha çok odaklandığı söylenebilir. Yatırımcılar için önemlilik arz eden bu durum işletmenin gelecekteki nakit akışlarını nasıl yönettiği ile ilgili değerlendirmelerine yardımcı olacaktır. Entegre raporlama farklı raporlama türlerinden gelen bilgileri entegre eden bir raporlama faaliyeti olup, yatırımcılara sektörel ve coğrafi birçok konuda farklı işletmeler arasında karşılaştırma yapma imkânı sağlar. Yine yatırımcılar açısından entegre raporların önemli bir faydası da bilgiler arası bağlantıdır ki bu raporlar kuruluşun stratejisi, yönetsel faaliyetleri ve finansal performansı ile faaliyet gösterdiği ekonomik, sosyal ve çevresel ortamla ilgili bilgileri entegre etmektedir. Entegre raporların yukarıda da ifade edilen faydaları yatırımcılara, daha etkili yatırım kararları alınması, uzun vadeli yatırım getirileri ve sermayenin daha etkili tahsis edilmesinde yardımcı olmaktadır.

Entegre raporlama faaliyeti yönetilmesi önemli konular olan enerji güvenliği, kıtlık, iklim değişikliği gibi finansal olmayan ancak işletmelerin geleceğini etkileme potansiyeline sahip temel sorunlarla ilgilenecek olan işletmelere sermaye tahsisi sağlar. Entegre raporlama belirli bir ülkeye, belirli bir bölgeye, belirli bir sektöre ya da belirli bir işletmeye özgü raporlama türü olmayıp, politikacılar, düzenleme yapanlar, standart belirleyiciler için farklı raporlama türlerini tek bir raporlama adı altında uyumlaştırmaktadır. Entegre raporlama politika yapıcılara ve düzenleyicilere şeffaf bilgi elde etme ve riskleri erken tespit etmede kolaylık ve karar verme aşamasında uzun vadeli bakış açısını sağlamakta böylelikle

piyasaların, genel ekonominin istikrarına katkı sağlamaktadır.

Kurum ve kuruluşlar entegre raporlama ile sadece paydaşlarının kendilerine sağladıkları fonları etkin bir şekilde kullandıklarını değil sosyal, çevresel ve diğer birçok konuda yönetsel beceriye sahip olduklarını raporlayabileceklerdir. Aynı zamanda yönetsel süreç içerisinde paydaş katılımını da önemseyen entegre raporlama, sivil toplum içerisindeki bütün çıkar gruplarıyla istişareyi ve bu süreci geliştirmeyi benimsemektedir. Öyle ki Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi yayımlamış olduğu yönergeler ve kodlarda bu süreci desteklemektedir.

Entegre raporlama ile mevcut ve potansiyel çalışanlar, işletmenin gelecekle ilgili beklentileri, yaratmayı hedeflediği değer ve hedeflenen değeri kendi beklentileri ile nasıl uyumlaştıracaklarını görebilecekler, bunun sürdürülebilir performansa dönüştürülmesinde nasıl katkıda bulunacağını belirleyebileceklerdir. Böylece çalışanların örgütsel bağlılığı da artacaktır.

Yatırımcılar ve diğer paydaşlar açısından güvenilirliğin önemli göstergelerinden biri bağımsız denetimden geçmiş finansal tablolarıdır. Sürdürülebilirlik raporlarının bağımsız denetim konusunda güvence sağlaması günümüzde en önemli bağımsız denetim uygulamalarından biri olarak görülmektedir. Finansal ve finansal olmayan bilgileri ‘tek bir raporda’ sunan entegre raporların kuruluşlar tarafından bir raporlama felsefesi olarak kabul edildiğinde, yatırımcılar ve diğer geniş paydaş grubu açısından bu raporların bağımsız denetim güvencesi sağlaması da önemlilik arz edecektir.

Araştırmacı kimliğiyle akademisyenler ve eğitimcilerin, entegre raporlama faaliyetinin gelişimi sırasında önemli bir rolü olacaktır. Akademisyenler ve eğitimciler, entegre raporlamanın gelişiminde ve örgüt kültürü haline gelmesinde yaptıkları araştırmalarla entegre raporlama literatürünü zenginleştirecekler, entegre raporlamanın uzun vadede raporlama sistemi haline gelmesine öncülük edeceklerdir.

2.1.4. Entegre Raporlamaya İthaf Edilen Zorluklar

Entegre raporlamanın ifade edilen faydalarının yanında entegre raporlamaya ithaf edilen zorluklar ve eleştiriler de mevcuttur. Harvard Business School, 2010’da, işletmeler, yatırımcılar, analistler, standart yapıcılar, sivil toplum kuruluşları ve teknoloji firmalarının katıldığı, entegre raporlama çerçevesinin geliştirilmesi üzerine Çalıştay düzenlemiştir. Çalıştay’da katılımcılar tarafından entegre raporlamanın, geçmişte uygulanan geleneksel kurumsal raporlamadan içerik ve raporlama kanalları yönünden farklı olduğu belirtilmiş ve özellikle de ekonomik yapıları küçük işletmecilik faaliyetlerine dayanan ülkeler tarafından

entegre raporlamanın uygulanabilirliğinin geliştirilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Ancak bu konuda küçük işletmelerin karşılaştığı önemli bir zorluğun, bütçe ve personel kısıtlamaları olduğu ifade edilmiştir. Buna çözüm olarak küçük işletmelerin yalnızca içinde bulundukları sosyal, çevresel ve yönetsel ortamın stratejileri, kârlılık düzeyleri ve riskleri üzerindeki etkilerini açıklamaları sonucunda bile raporlama kalitelerini arttıracak ifade edilmiştir. Küçük işletmelerin entegre raporlama ile ilgili faaliyet sürecinde danışmanlık firmalarının önemli bir katkısının olacağı ifade edilmektedir. Özellikle finansal olmayan bilgilerin ölçülebilmesi için gerekli olan muhasebe yöntemlerinde danışmanlık firmalarının önemli bir rehber olacağı düşünülmektedir.

Küçük işletmelerin karşı karşıya kaldığı finansal ve beşeri sermaye kısıtları, sosyal ve çevresel konularda yönetim kademelerince ve denetim komitelerince sahip olunan bilgi eksikliği, finansal olmayan bilgileri desteklemeyen bilgi sistemleri ve kontrol süreçleri entegre raporlama faaliyetinin amacını zayıflatabilecektir. Bu tür sorunları çözebilmek ya da olası olumsuz etkilerini en aza indirebilmek için denetim organlarının, IIRC ile iletişime geçmesi tavsiye edilmektedir. Yine standart düzenleyiciler, kuralları küçük işletmeler için daha anlaşılır hale getirmek ve rapor sayısını en aza indirmek için çalışmalar yapabilecek ve gerekirse entegre raporlamaya aşamalı bir geçişi kolaylaştırarak küçük işletmelere fayda sağlayabileceklerdir. Raporlama sürecini kolaylaştıran danışmanlık firmaları ve yazılım firmaları entegre raporlamaya geçişte küçük işletmelere yol göstereceklerdir.

Entegre raporlamanın her ülke ve her işletme için geçerli olabilecek raporlama faaliyeti olup olmadığı konusunda endişeler de söz konusudur. Öyle ki paydaşların ihtiyaçları ülkeden ülkeye, aynı ülke içerisinde pazarlar ve sektörler arasında, kültüre göre farklılık göstermektedir. Özellikle Asya’da yaygın olduğu üzere aile işletmelerinin entegre raporlamanın içerdiği karmaşık bilgilere ihtiyacı olmadığı ifade edilmektedir. Yine entegre raporlama faaliyetine uyum, küçük ve orta boy işletmeler (KOBİ) için katlanılması gereken maliyet içermektedir. Bu nedenle sadece finansal yapı olarak güçlü olan işletmelerin entegre raporlamayı kabul edebileceği ifade edilmiştir. IIRC bu konuyla ilgili KOBİ’lerin de rekabet avantajı elde etmesinde entegre raporlamanın kendilerine yardımcı olabileceğini ifade etmektedir. KOBİ’ler stratejilerini ve iş planlarını entegre raporlar aracılığıyla yatırımcılarına sunduklarında, yatırımcılara faaliyetlerini daha iyi anlatabilecekler ve yatırımcıların kendilerine daha fazla yatırım yapmalarını sağlayabileceklerdir (ICPAS ve IIRC, 2013: 5).

IIRC(2011a) tarafından yapılan çalışmada yatırımcılar, raporlama yapan işletmeler, politika yapıcılar, standart düzenleyiciler, standart düzenleyiciler açısından entegre

raporlamanın zorlukları belirtilmiştir. Çalışmada raporlama yapan işletmeler açısından ifade edilen zorluklar: yöneticilerin görevleri, düzenlemeler, ticari gizlilik, kapasite oluşturma, yöneticilerin sorumlulukları, bilgi sistemleridir (IIRC, 2011a: 21). Entegre raporlama faaliyeti her ülkenin kendi yerel düzenlemelerine göre gerçekleştirilecektir. Böyle bir durum entegre raporlama ile ilgili gelişmişlik düzeyinin ülkeler arasında farklı olmasına neden olacaktır. Bu nedenle küreselleşme ortamında tüm dünyada uluslararası kuruluşların tek bir entegre raporlama dili oluşturmada zorluk yaşanacağı söylenebilir.

İşletmelerin küresel rekabet ortamında rakiplerle rekabet edebilmek için önemli unsurlardan biri ticari nitelikteki önemli ve stratejik bilgilerdir. İşletmeler faaliyet dönemleri sonunda düzenledikleri entegre raporlarda tüm paydaşlarla stratejik nitelikteki bilgilerini paylaşmaktadırlar. Böyle bir durumda işletmelerin stratejik nitelikteki bilgilerinin diğer işletmeler tarafından kullanılma durumu ortaya çıkabilecektir. Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi bu zorluğa ilişkin çözümü İlke 3.51’de aşağıdaki gibi ifade etmiştir:

“Bir kuruluş, rekabet avantajı ile ilgili maddi konular (örneğin kritik stratejiler) hakkındaki bilgileri rapora dâhil etme sürecinde konunun özünü, rekabette önemli avantaj kaybına neden olabilecek spesifik bilgileri açığa çıkarmadan nasıl açıklayacağını göz önünde bulundurur. Kuruluş buna göre bir entegre raporda yer alan bilgilerden rakibinin ne tür bir kazanım sağlayacağını göz önünde bulundurur ve bunu, entegre raporun paragraf 1.7’de açıklanan asıl amacı karşılaması ihtiyacına göre dengeler” (IIRC, 2021a: 36).

Entegre raporlama ile ilgili yatırımcılar açısından ifade edilen bir zorluk, finansal olmayan bilgilerin yatırımcılar tarafından nasıl analiz edileceğidir. Yatırımcılar, yatırım kararları öncesinde işletmelerin entegre raporlarını analiz ederken finansal bilgilerin analizi ile ilgili birçok analitik araca sahipken, finansal olmayan bilgilerin nasıl analiz edileceği ile ilgili analitik araçlara ihtiyaç duymaktadır. IIRC Pilot Programı işletmelere bu noktada yardımcı olmaktadır.

GRI, entegre raporlama yapan işletmelerle 2013’te gerçekleştirdiği araştırmada, işletmelerin entegre raporları düzenlerken yaşadıkları zorlukları ortaya koymuştur. Rapora göre işletmelerin en çok zorlandığı konular arasında; bağımsız departmanlar (silo) anlayışını yıkma ve uzun süredir uygulana gelen faaliyetleri gerçekleştirme kültürünü değiştirme, içerik öğeleri ve öz ve odaklı rapor hazırlama ve veri kalitesinin sağlanması, finansal olmayan verilerin karmaşıklığı ve finansal olmayan verilerin güvencesi bulunmaktadır (Aras ve Sarıoğlu, 2015: 82).

PwC şirketi, 2013’te Hollanda Menkul Kıymet Borsası’nda işlem gören 25 halka

açık şirketin 2012 yılına ait entegre raporlarını incelemiş, şirketlerin faaliyetlerinin çevresel, ekonomik, sosyal ve müşteri memnuniyeti gibi entegre raporlama için önemli olan performans göstergelerini raporlamaktan kaçınma eğiliminde olduklarını ifade etmiştir. Ayrıca raporda entegre raporlamada başarılı olan şirketlerin iş modellerini, stratejilerini, çevre unsurlarını, risklerini ve fırsatlarını anlatmakla yetinmediklerini aynı zamanda bunların ölçümünü de gerçekleştirdiklerini belirtmiştir (PwC, 2013: 9).

Entegre raporlamanın uygulamadaki gelişen ve gelişmeye açık yönlerini belirlemeye yönelik bir araştırma PwC tarafından 2014 yılında yapılmıştır. Bu çalışmada IIRC'nin pilot programına katılan işletmelerin 2013/2014 dönemine ait raporları Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesinin içerik öğelerine göre incelenmiştir. Ayrıca, PwC yapmış olduğu çalışmada pilot programa katılan işletmelerin hazırlamış oldukları raporlarda bilgiler arasında bağlantı olup olmadığını ve değer yaratılmışsa bu değer nasıl yaratıldığı konusunu da ele almıştır. Araştırma sonucundaki raporda entegre raporlamanın gelişimini sürdürdüğü ve gelişim konusunda fırsatların olduğu ifade edilmiştir. Bu fırsatlar beş başlık altında toplanmıştır: kısa ve öz olma paradoksu, gerçek-özgün bir hikaye anlatma, ufku genişletme, performansı tekrar gözden geçirme ve bağlantı kurma (PwC, 2014a: 1).

Entegre raporlama açısından önemli bir unsur olan kısa ve öz olma, diğer raporlama türlerinden farklı olarak entegre raporların daha az bilgi içermesi anlamına gelmez. Buradaki kısa ve öz olmadan kasıt, paydaşlar için önemli olan doğru bilgiye odaklanmak, yaratılan değer nasıl yaratıldığına ilişkin gerçek bir hikaye sunmak ve kuruluşun iş modeli sürdürülebilirliği ile ilgili bilgi vermektir. Entegre raporlama kuruluşun finansal ve finansal olmayan bilgilerini de içerecek şekilde yapılandırılan ve kısa, orta ve uzun vadede değer yaratmayı hedefleyen bir faaliyet olduğundan bu değer nasıl yaratıldığının gerçek bir hikayeye dayandırılması gerekir. Kuruluşların, Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi içerik öğelerini ve sermaye öğelerini kendilerine özgü bir şekilde kullanmadıkları durumda gerçek ve özgün bir hikaye anlatmayı gerçekleştirememektedirler.

Entegre raporlar geçmişten ziyade geleceğe odaklanır ve gelecekte yaratılacak olan değeri sunmayı hedefler. PwC (2014a) yapmış olduğu çalışmada işletmelerin düzenlemiş olduğu raporlarda geçmiş yıllardaki verilere, sonraki yıldaki hedeflere, çalışanlar, faaliyetler ve araştırma geliştirme faaliyetleri gibi kendi operasyonlarına odaklandıklarını ifade etmektedir. IIRC'nin pilot programına katılan işletmelerin %74'ünün finansal olmayan performans göstergelerini sunduğu ancak bu performans göstergelerinin işletmenin iş modeli, riskleri ve stratejisi ile bağlantısının kurulmadan sunulmasının işletmenin performansını oldukça yüzeysel olarak yansıttığı ve pazarlama aracı olarak kullanıldığı

ifade edilmiştir. Entegre raporlama, Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesinde yer alan içerik öğeleri arasında bağlantı kurulması ilkesine dayanmaktadır. IIRC'nin pilot programındaki işletmelerin raporlarının bilgiler arasında bağlantı kurulması açısından dağınık olduğu, faaliyetlerin ana temalarının yeterince geliştirilmediği ve faaliyetler arasında bağlantı probleminin olduğu ancak geçmiş yıllara oranla gelişme kaydedildiği ifade edilmiştir.

Deloitte tarafından 2014'te Hollanda şirketleri ile yapılan araştırmada, raporlardaki bilgiler arası bağlantı eksikliğinin önemli eksikliklerden biri olduğu belirtilmiştir. Bunun nedeni olarak da Hollanda şirketlerinin entegre düşüncüyü benimsemesindeki eksiklik olduğu gösterilmiştir. Araştırma, bağlantı eksikliği problemini ortadan kaldırmak için aşağıda ifade edilen konularda bağlantıların açık ve net bir şekilde belirtilmesi gerektiği tavsiye edilmektedir (Aras ve Sarıoğlu, 2015: 83-84):

- Sermaye öğeleri,
- Şirketlerin gelecekle ilgili beklentileri ve sermaye öğelerinin nasıl kullanıldığı,
- Şirketlerin beklediği gelişmeler ve şirketlerin stratejisi,
- Strateji, stratejik amaçlar, hedefler ve temel performans göstergeleri.

Black Sun şirketinin 2014 yılında Güney Afrika, Birleşik Krallık, Avrupa, Asya/Okyanusya ve Japonya'dan toplamda 100 şirketle yaptığı araştırmada şirketlerin Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi içerik öğelerini özümsemiş olduğunu ancak kılavuz ilkelerde zorluk yaşadığı ifade edilmiştir (Black Sun, 2014: 1).

Entegre raporlama konusunda önemli bir zorluğun da entegre raporlama eğitimi olduğu ifade edilmektedir. Entegre raporlama geleneksel raporlamadan farklı olarak finansal olmayan bilgileri de içerdiği için muhasebe eğitiminin odak noktasının değiştirilmesi gerekmektedir. Bu noktada sadece muhasebe verilerine odaklanmak yerine sürdürülebilirlik ve iş süreçlerine de önem vermek ve gelecekte “entegre muhasebe” anlayışına sahip olan çalışanlar yetiştirmek gerekmektedir (ICPAS ve IIRC, 2013: 3). IIRC, entegre raporlamanın benimsenmesi ve entegre raporlamanın faydalarının hayata geçirilmesi için ihtiyaç duyulan bilgi, beceri ve davranışların tanımlanmasında yardımcı olmak amacıyla Entegre Raporlama Yetkinlik Matrisi (<IR> Competence Matrix)'ini yayımlamıştır (<https://integratedreporting.org/ir-training-programme/>, 16.06.2021). Entegre raporlamayı zorunlu kılan ilk ülke olan Güney Afrika, entegre raporlama uygulaması eğitimlerine önem vermektedir. Güney Afrika'daki Pretoria Üniversitesi Albert Luthuli Sorumlu Liderlik Merkezi (ALCRL-The Albert Luthuli Centre for Responsible

Leadership)’inde lisansüstü entegre raporlama eğitimi verilmektedir. Verilen eğitimler arasında kurumsal iletişim, bilgi teknolojileri ve bilgi yönetimi, iş stratejisi, sorumlu liderlik ve güvence yer almaktadır (<http://www.up.ac.za/>, 16.06.2021).

Entegre raporlama ile ilgili karşılaşılan zorluklar aşağıda Tablo 7’deki gibi özetlenebilir.

Tablo 7: Entegre Raporlamaya İthaf Edilen Zorluklar

-İşletmelerin karşı karşıya kaldığı finansal ve beşeri sermaye kısıtları, sosyal ve çevresel konularda yönetim kademelerince ve denetim komitelerince sahip olunan bilgi eksikliği, finansal olmayan bilgileri desteklemeyen bilgi sistemleri ve kontrol süreçleri, -Entegre raporlama faaliyetinin her ülkenin kendi yerel düzenlemelerine göre gerçekleştirilmesinden kaynaklanan mevzuat farklılıkları, -Yatırımcıların, hissedarların, paydaşların finansal olmayan bilgileri analiz etmedeki yetersizlikleri, -Uzun süredir uygulana gelen faaliyetleri gerçekleştirme kültürünü değiştirme, içerik öğeleri ve öz ve odaklı rapor hazırlama ve veri kalitesinin sağlanması, finansal olmayan verilerin karmaşıklığı ve finansal olmayan verilerin güvencesi, -Raporlardaki bilgiler arasındaki bağlantı eksikliği, -Entegre raporlama ile ilgili eğitimler, -İşletmelerin stratejik nitelikteki bilgilerinin diğer işletmeler tarafından kullanılabilmesi, -İşletmelerin entegre raporlamanın temel odak noktası olan gelecekteki ziyade geçmiş yıllardaki verilere, sonraki yıldaki hedeflere, çalışanlar, faaliyetler ve araştırma geliştirme faaliyetleri gibi kendi operasyonlarına odaklanması, -İşletmelerin finansal olmayan bilgilerin ve gelecek planlarının daha kapsamlı bir şekilde açıklanmasını gerektiren entegre raporlamayı benimsemekte isteksiz olması, -Yönetim kurulu ve kilit yöneticilerin entegre raporlamayı tam olarak özümsemekten yasal sorumluluklarını önelemek zorunda kalması, -Yönetim kurulunun aksine denetçilerin entegre raporlama faaliyeti ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmaması.

Kaynak: Literatürden faydalanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

2.2.ENTEGRE RAPORLAMANIN TARİHSEL GELİŞİMİ VE ENTEGRE RAPORLAMA İLE İLGİLİ LİTERATÜR İNCELEMESİ

Finansal raporlama ve sürdürülebilirlik raporlamasından sonra gündeme gelen ve işletmelerin faaliyet sonuçlarını finansal ve finansal olmayan açıdan sunan entegre raporlar, kısa sürede işletmeler, kurum ve kuruluşlar tarafından hazırlanmaya başlanmış, bu gelişmeler de entegre raporlamaya yönelik yapılan çalışmaları ve düzenlemeleri de arttırmıştır.

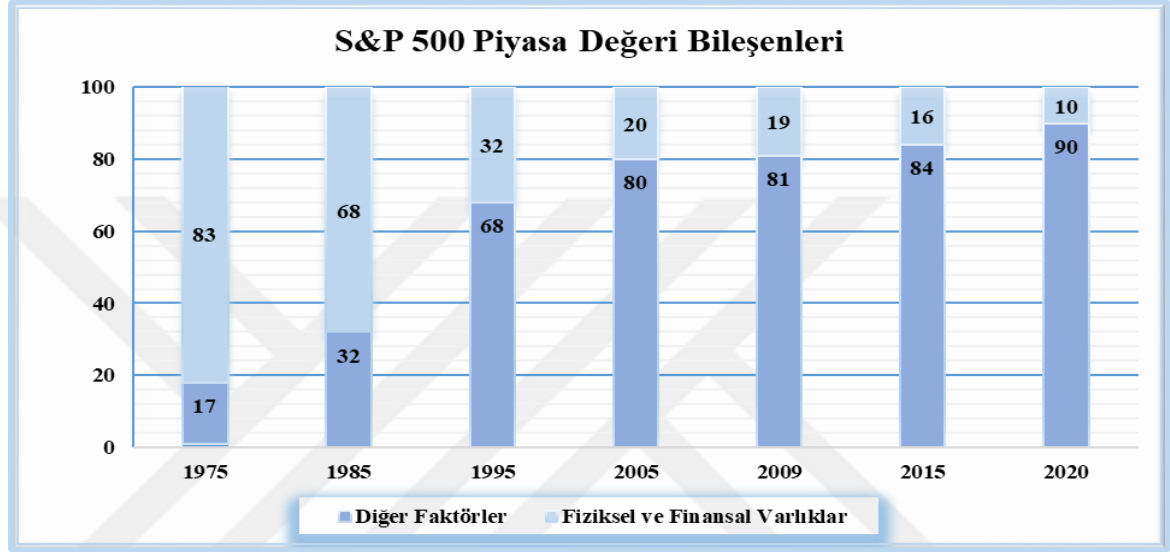
Bu kısımda öncelikle entegre raporlamanın tarihsel gelişimine değinilecek, daha sonra entegre raporlama ile ilgili literatür incelemesi yapılacaktır.

2.2.1.Entegre Raporlamanın Dünyadaki Gelişimi ve Literatür İncelemesi

Küreselleşme olgusu sonucunda gerek genel ekonomik ilişkilerde ülkelerin ve aynı ülke içerisindeki işletmelerin, kurum ve kuruluşların gerekse de tedarik zinciri içerisindeki bütün üyelerin birbirlerine olan bağımlılıkları, teknolojiye hızlı değişim ve gelişim, hızlı nüfus artışı, tüketimin küresel düzeyde artması gibi bir değişimle karşı karşıya kalınmıştır.

Bu değişim sonucunda su, gıda ve enerji gibi kaynakların kalitesi, fiyatı ve kullanılabilirliği üzerinde önemli bir baskı unsuru oluşmuştur. Bu değişimler aynı zamanda işletme faaliyetlerini de önemli derecede etkiler hale gelmiş ve işletmeleri iş modellerini geliştirmeye itmiştir. Bu iş modelleri içerisinde S&P 500’ün piyasa değeri bileşenlerinde aşağıda şekil 26’da da görüldüğü üzere fiziki varlıklara verilen önem kadar fiziki olmayan varlıklara da yer verilmeye başlanmıştır (IIRC, 2011a: 4).

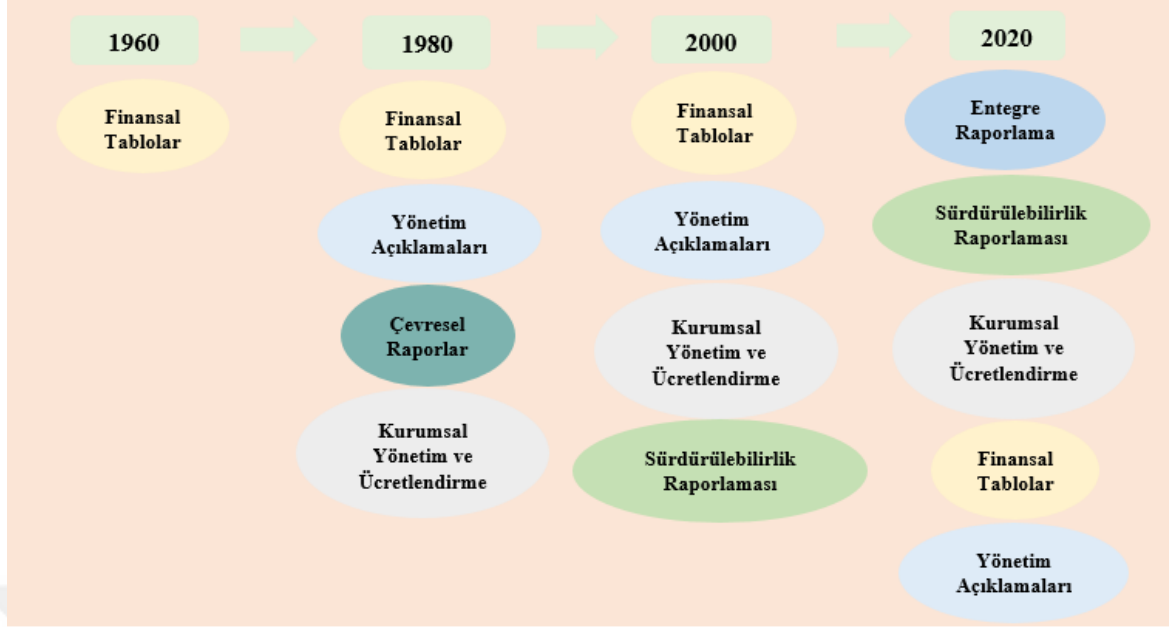
şekil 26: Yıllar İtibariyle İşletmelerin Varlık Dağılımı

Kaynak: IIRC, 2011a: 4 ve ERTA ve Borsa İstanbul, 2022: 36’dan faydalanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

şekil 26’da görüldüğü üzere 1970’li yıllarda işletmelerin varlık dağılımı içerisinde fiziksel ve finansal varlıklar %83’lk bir paya sahipken, daha sonra da bahsedileceği üzere sürdürülebilirlik raporlarının 2000’li yıllarla birlikte kurumsal raporlamada ön plana çıkması nedeniyle maddi olmayan varlıklara verilen önem artmış, dolayısıyla 2005 yılında fiziksel ve finansal varlıkların payı %20’lik bir paya sahip iken diğer faktörlerin payı %80 olmuştur. 2010’lu yıllarla birlikte ise entegre raporlama kurumsal raporlamanın finansal raporlama ve sürdürülebilirlik raporlamasından sonra önemli bileşenlerinden biri haline gelmiş ve finansal olmayan (maddi olmayan) bilgiler işletme raporları içerisinde önemli bir yer tutmuştur. Sürdürülebilirlik ve entegre raporlamanın kurumsal raporlamanın gelişiminde önemli hale gelmesi aşağıda şekil 27’de de gösterilmektedir.

Şekil 27: Kurumsal Raporlamanın Gelişimi

Kaynak: IIRC, 2011a: 6-7'den faydalanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil 27'de de görüldüğü gibi kurumsal raporlamanın gelişimi 1960'lı yıllardan 2020'li yıllara kadar sürekli değişim ve gelişim göstermiştir. Finansal bilgilerin yanında finansal olmayan bilgilerin de raporlama faaliyetlerinde önemli haline gelmesi nedeniyle 2000'li yıllarda öncelikle sürdürülebilirlik raporları sonrasında ise entegre raporlama kurumsal raporlama içerisinde yer almıştır. Entegre raporlama hem sürdürülebilirlik raporlarını hem de finansal raporları kapsamaktadır.

Entegre raporlamanın temeli niteliğinde ifade edilebilecek kavram olan “Üçlü Performans¹ (Triple Bottom Line)”, ilk olarak 1994'te John Elkington tarafından kullanılmıştır. “Entegre” kavramı ise ilk olarak 20 Haziran 2005'te, Business for Social Responsibility'de, “New Wine, New Bottles: The Rise of Non-Financial Reporting” başlıklı Novo Nordisk'in “Entegre, dengeli ve dürüst raporlaması”nın ele alındığı Allen White tartışmasında kullanılmıştır. Sonrasında Ağustos 2005'te, Kanada'da kredi birliği olarak faaliyet gösteren Vancity tarafından desteklenen Solstice Sustainability Works tarafından 16 sayfalık “Integrated Reporting: Issues and Implications for Reporters” adlı bir çalışma yayımlanmıştır (Eccles ve Saltzman, 2011: 59). Bu çalışma sürdürülebilirlik raporlamasının ileri aşaması olarak düşünülen entegre raporlamanın içerdiği konuları ve entegre raporlama

¹ Üçlü Performans kavramı, sorumluluğun pay (hisse) sahiplerine değil tüm paydaşlar için hissedilmesi gerektiği anlamına gelmektedir. Üçlü Performansın insan (people), evren (planet) ve kâr (profit) olmak üzere üç boyutu bulunmaktadır. John Elkington'un üçlü performans yaklaşımı, kurumların ve toplumların başarısının faaliyetlerin ekonomik, çevresel ve sosyal başarısı ile ölçülebileceğini ifade etmektedir. Üçlü performans kavramı daha sonra John Elkington'un ilk basımı 1997'de yazılan “Cannibal With Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century Business” adlı kitabında geliştirilmiştir.

ile ilgili uygulamaları iyileştirmek amacıyla yapılmıştır (Solstice, 2005: 1).

2007’de, “The Prince’s Accounting for Sustainability (A4S) Project” kapsamında Connected Reporting Framework (Bağlı Raporlama Çerçevesi)’nin yayımlanması entegre raporlamanın gelişiminde önemli bir katkısı olmuştur. Kuruluşların performanslarını finansal ve çevresel boyutta açık, öz ve bağlantılı bir şekilde sunmasını amaçlayan Bağlı Raporlama Çerçevesi daha sonra kurulacak olan IIRC’nin de temellerini oluşturmaktadır (<https://www.accountingforsustainability.org/en/about-us/impact/timeline.html#item2007>, 19.06.2021). Bağlı Raporlama Çerçevesi’nden entegre raporlama ile ilgili çerçevelerde ayrıca bahsedilecektir.

2008’de Hollanda’nın başkenti Amsterdam’da, sürdürülebilirlik ağı oluşturmak için bir konferans düzenlenmiştir. Entegre raporlamanın gelişiminde etkili olan kurum ve kuruluşlarda bahsedilecek olan GRI tarafından düzenlenen konferansta sürdürülebilirlik ve şeffaflık konuları ele alınmıştır. Bu konferansta GRI, ileriye yönelik iki hedef belirlemiştir. Bu hedeflerden ilkinde GRI, çevresel, sosyal ve yönetim (ESG) raporlamasının piyasaların, toplumun, yatırımcıların ve paydaşların bilinçli ve sorumlu karar almalarına yardımcı olmak amacıyla genel bir uygulama haline gelmesini önermiştir. Yine GRI, Petrol İhraç Eden Ülkeler Birliği (Organisation for Economic Co-operation and Development-OECD) ülkelerindeki ve gelişmekte olan ülkelerdeki büyük ve orta ölçekli işletmelerin ESG performansları hakkında kamuya açık raporlama yapmaları, yapmıyorlarsa nedenini açıklamaları gerektiğini belirtmiştir. İkinci olarak da ESG raporlaması ve finansal raporlamanın on yıl içerisinde yakınlaştırılması, 2020 yılına kadar entegre raporlama ile ilgili standardın oluşturulması ve benimsenmesi gerektiği belirtilmiştir (https://tr.esc.wiki/wiki/The_Amsterdam_Global_Conference_on_Sustainability_and_Transparency, 20.06.2021). Bu konferanstan sonra A4S ve GRI’nın, IIRC’yi kurduğu görülmektedir.

Eylül 2009’da, “Güney Afrika Yönetim Enstitüsü (The Institute of Directors in Southern Africa-IoDSA)” tarafından Johannesburg’daki Sandton Kongre Merkezi’nde King III Kodu yayımlandı. IoDSA tarafından yayımlanan King III ilkeleri uygulama, uygulamıyorsan açıkla temeline dayanmaktadır. King III Kodu’nun dokuzuncu bölümünde entegre rapor ile ilgili bölüme de yer verilmektedir (<https://www.iodsa.co.za/page/history>, 20.06.2021). Entegre raporlama ile ilgili literatür kısmında daha detaylı bilgi verileceği üzere, Güney Afrika’da tüm kurumsal yönetim ilkelerini geliştirme çalışmaları aynı zamanda bir hukukçu olan Mervyn King’in yönettiği King Komitesi tarafından yürütülmektedir (Rowbottom ve Locke, 2015: 96).

Entegre raporlamaya giden süreçte diğer bir önemli gelişme 2009'da, İngiltere'nin başkenti Londra'daki ST James's Sarayı'nda A4S forumunda gerçekleşmiştir. Bu forumda Galler Prensi, finans ve sürdürülebilirlik ile ilgili standart yapımcıların, yatırımcıların, işletmelerin raporlamaya yeni ve entegre bir yaklaşım getirmek için bir araya gelmesi ve IIRC, GRI ve "Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (International Federation of Accountants-IFAC)"'nın iş birliği içerisinde olması gerektiğini belirtmiştir ([https://www.accountingforsustainability.org/en/about-us/impact/timeline.html#item-](https://www.accountingforsustainability.org/en/about-us/impact/timeline.html#item-2009) 2009, 21.06.2021). Bu çalışmalar sonucunda, 2 Ağustos 2010'da A4S ve GRI, IIRC'nin kurulduğunu açıklamıştır (Busco vd., 2013: 6).

ABD'de, Eccles ve Krzus (2010)'un yazdığı "One Report Integrated Reporting for a Sustainable Strategy" adlı kitap entegre raporlama ile ilgili yayımlanan ilk kitap olarak literatüre girmiştir. Eccles ve Krzus bu kitapta entegre raporu bir kuruluşun finansal ve finansal olmayan bilgilerini birlikte ele alan tek rapor anlamında "One Report" olarak adlandırmışlardır. 14-15 Ekim 2010 tarihlerinde Harvard Business School tarafından "A workshop on Integrated Reporting: Frameworks and Action Plan (Entegre Raporlama: Çerçeveler ve Eylem Planı Çalıştayı)" adlı çalıştay düzenlenmiş, çalıştayda ele alınan konular Eccles, Cheng ve Saltzman (2010) tarafından kitaplaştırılarak literatüre kazandırılmıştır.

IIRC, 12 Eylül 2011'de, entegre raporlama ile ilgili çerçeve oluşturmak amacıyla "Towards Integrated Reporting-Communicating Value in the 21st Century" adlı çalışmayı (discussion paper) yayımlamıştır. IIRC, 30'dan fazla ülkedeki 214 katılımcıdan yayımlanan çalışmayı yorumlamalarını istemiştir (<https://www.integratedreporting.org/resource/discussion-paper/>, 21.06.2021). Katılımcılardan alınan yanıtlar ve entegre raporlama ile ilgili ileriki süreçte atılacak adımlar, "Towards Integrated Reporting-Communicating Value in the 21st Century- Summary of Responses to Discussion Paper and Next Steps" adlı raporda yayımlanmıştır.

IIRC, 11 Temmuz 2012'de entegre raporlama çerçevesi ile ilgili "Draft Framework Outline" taslak çerçevesini yayımlamıştır. IIRC tarafından yayımlanan bu taslak çerçevenin amacının paydaşları bilgilendirmek ve entegre raporlama sürecinin daha iyi anlaşılması olduğu ifade edilmiştir (<https://www.integratedreporting.org/resource/draft-framework-outline-2/>, 21.06.2021).

Daha sonra IIRC, entegre raporlamayı benimseyen işletmelerin entegre raporu hazırlarken edindiği deneyimleri paylaşmaları ve ilerleyen yıllarda entegre raporlamanın daha fazla işletme tarafından benimsenmesi için atılması gereken adımları öğrenebilmek

amacıyla “IIRC Pilot Programme 2012”yi yayımlamıştır.

Entegre raporlama çerçevesinin oluşturulmasına giden süreçte, IIRC Pilot Program’ın yayımlanmasının ardından, IIRC ve Black Sun Şirketi, entegre raporlama yapan işletmeler için ortak bir veri tabanı oluşturmak amacıyla IR Database’yi oluşturmuşlardır (<http://examples.integratedreporting.org/about>, 21.06.2021). Tüm bu çalışmalardan sonra IIRC, Kasım 2012’de, Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi’nin prototipi olan “IR Prototype Framework”ü yayımlamıştır. Yayımlanan bu prototip çalışma, entegre raporlamanın temel kavram ve ilkelerini belirlemede kaydedilen ilerlemeyi görmek, kuruluşların entegre raporları yayımlamalarını desteklemek için yapılmıştır (<https://www.integratedreporting.org/resource/prototype-of-the-international-ir-framework/>, 21.06.2021). Daha sonra IIRC’nin 2012’de yayımladığı pilot programına katılan işletmelerin entegre raporlamaya giden süreçteki görüşlerini öğrenmek için yapılan araştırma sonuçlarını gösteren “Understanding Transformation: Building The Business Case for Integrated Reporting” adlı çalışma yayımlanmıştır (<https://www.integratedreporting.org/resource/building-the-business-case-for-integrated-reporting/>, 26.06.2021).

IIRC, entegre raporlama çerçevesinde kullanılmak üzere, Mart 2013’te, iş modelinin herkes tarafından kabul edilebilecek ve kullanılabilecek tanımına ulaşmak ve iş modelinin kuruluşlar tarafından nasıl açıklanacağı ile ilgili yol göstermek amacıyla farklı yaklaşımları araştıran “Business Model Background Paper for <IR>”, önemlilik kavramını araştıran “Materiality Background Paper for <IR>” ve kuruluşların değer yaratmasında önemli olarak görülen altı sermaye unsuru olan finansal, üretilmiş, entelektüel, sosyal, ilişkisel ve beşeri sermayenin nasıl kullanılacağını göstermek amacıyla “Capitals Background Paper for <IR>” adlı çalışmaları yayımlamıştır. Yine Temmuz 2013’te, kuruluşların kısa, orta ve uzun vadede nasıl değer yaratacakları konusunda bilgi vermek için “Value Creation Background Paper” ve değer yaratmada özgün bir hikaye ortaya koyabilmek için strateji, yönetim ve performansları arasında bağlantı oluşturmada yol göstermek amacıyla “Connectivity Background Paper for <IR>” adlı çalışmalar yayımlanmıştır (<https://www.integratedreporting.org/resource/background-papers/>, 26.06.2021).

16 Nisan 2013’te, IIRC tarafından entegre raporlama çerçevesinin geliştirilmesi amacıyla “Colsultation Draft of the International <IR> Framework” adlı danışma taslağı yayımlanmıştır. Daha sonra 16 Nisan 2013’ten 15 Temmuz 2013’e kadar 359 katılımcıdan entegre raporlama ile ilgili görüş alınmış, elde edilen sonuçlar Aralık 2013’te “Summary of Significant Issues International <IR> Framework” adlı çalışmada yayımlanmıştır

(<https://www.integratedreporting.org/resource/consultationdraft2013/>, 26.06.2021). IIRC tarafından yapılan çalışmalar sonucunda son şekli verilen “The International <IR> Framework” yani Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi yayımlanmıştır. Entegre raporlama çerçevesinin kabul edilmesinin ardından 2014’teki gelişmeleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (<https://integratedreporting.org/yearbook2014/>, 27.06.2021):

- “Yeminli Mali Müşavirler Derneği” (“The Association of Chartered Certified Accountants-ACCA”), Ocak 2014’te, muhasebe mesleğinde öğrencilerin Aralık 2014’ten itibaren entegre raporlamayı da öğrenmeye başlayacaklarını ifade etti.

-IMF Genel Müdürü Christine Lagarde tarafından Şubat 2014’te, entegre raporlamanın önemli unsurlarına dikkat çekildi. Lagarde bu konuyla ilgili, şu anda entegre tedarik zincirinin hakim olduğunu, bir üretim firmasının dünya çapında 35’ten fazla farklı yüklenici ile girdi alışverişi içerisinde bulunduğunu ifade etmiş, bu anlamda hükümetleri, işletmeleri ve diğer kuruluşları uzun vadeli bir perspektifle faaliyet göstermeye davet etmiştir. Yine, küresel ekonomideki tüm aktörlerin sosyal sorumluluk duygusu içerisinde olması gerektiğini, ortak sorumluluğun olduğu bir finansal yapının inşa edilmesi gerektiğini söylemiştir.

- “Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı” (“United Nations Conference on Trade and Development-UNCTAD”) tarafından yayımlanan “World Investment Report 2014”te finansal piyasaların sürdürülebilir kalkınmaya yeniden yönlendirilebilmesi için entegre raporlamaya ihtiyaç duyulduğu ifade edilmiştir.

-IIRC tarafından Temmuz 2014’te, entegre raporlamaya güven sağlamanın pratik ve teknik zorlukları hakkında tartışma ortamını teşvik etmek için “Assurance on <IR>: An Introduction to the discussion” ve “Assurance on <IR>: An exploration of issues” adlı iki çalışma yayımlanmıştır.

-International Corporate Governance Network (ICGN-Uluslararası Kurumsal Yönetim Ağı) Eylül 2014’te, kurumsal yönetim ilkelerinde kuruluşların entegre rapor hazırlamalarını tavsiye etmiştir.

-10-13 Kasım 2014 tarihleri arasında İtalya’nın başkenti Roma’da düzenlenen “World Congress of Accountants 2014” “Dünya Muhasebeciler Kongresi” ’nde entegre düşünce ve entegre raporlama konuları konuşulmuştur.

-17 Kasım 2014’ten itibaren kamu sektöründe faaliyet gösteren kuruluşların entegre raporlamanın uygulanmasına öncülük etmesini sağlamak amacıyla Dünya Bankası’nın öncülüğünde Kamu Sektörü Öncü Ağı (The Public Sector Pioneer Network) uygulamaya başlamıştır.

Entegre raporlama çerçevesinin yayımlanmasına kadar olan süreçte IIRC tarafından yapılan çalışmalar ve entegre raporlamanın gelişiminde önemli gelişmeler yukarıda kısaca özetlenmiştir. Ancak entegre raporlamanın gelişiminde öncülük eden kurum ve kuruluşlarda da bahsedileceği üzere IIRC ile birlikte birçok kurum ve kuruluşun, organizasyonun da entegre raporlamanın gelişiminde katkısı bulunmaktadır. IIRC'nin entegre raporlama çerçevesinin yayımlanmasına giden süreçte ve sonrasında yaptığı çalışmalar ve literatür incelemesi ile birlikte entegre raporlamanın gelişiminde katkısı olan IIRC, GRI, A4S ve IFAC'ın yapmış olduğu çalışmalar ve literatür incelemesi EK 1'de özetlenmektedir.

2.2.2. Entegre Raporlamanın Türkiye'deki Gelişimi ve Literatür İncelemesi

Galler Prensi'nin IFAC ve GRI'ye daveti üzerine 2010'da IIRC'nin kurulması sonrasında entegre düşünce ve entegre raporlama ile ilgili yeni kurumsal raporlama düzeni çalışmaları, farklı ülkelerdeki kurum ve kuruluşlar tarafından yapılan çalışmalar ve akademisyenler tarafından yayımlanan çalışmalar ile gelişimini sürdürmüştür. Entegre raporlama ile ilgili çalışmalar tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de gerek işletmeler, kurum ve kuruluşlar gerekse de akademisyenler tarafından yakından takip edilmiştir.

“Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği² (TKYD) ve İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği (SKD)”³ tarafından, 2011'de, Türkiye'de entegre düşünce ve entegre raporlama ile ilgili farkındalık yaratmak amacıyla çalışma grubu kurulmuştur. TKYD, entegre raporlama ile ilgili farkındalık yaratma sürecinde IIRC'nin Türkiye'deki iletişim noktası görevi görmüştür. 2013'te Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu⁴ (YOİKK)'na Türkiye Sanayi ve İş İnsanları Derneği⁵ (TÜSİAD) üzerinden, Prof. Dr. Güler Aras tarafından sunulan proje ve bunun kabulü ile birlikte entegre raporlama ile ilgili ilk somut adım atılmıştır. (<http://www.entegreraporlamatr.org/tr/hakkimizda/biz-kimiz.aspx>,

² TKYD, Türkiye'de kurumsal yönetim anlayışının tanınması, değişmesi ve iyi uygulamalarla hayata geçirilmesi misyonu ile 2003'te kurulmuş sivil toplum kuruluşudur. TKYD, bu misyona ulaşabilmek için hesap verebilirlik, adillik, sorumluluk ve şeffaflık ilkelerini esas almaktadır. TKYD; kamu kuruluşları, medya, özel sektör, düzenleyiciler, akademi dünyası ve sivil toplum kuruluşları arasında iletişim ağı kurarak kurumsal yönetim uygulamalarını geliştirmeyi hedeflemektedir. Daha fazla bilgi için bkz. <http://www.tkyd.org/tr/>

³ SKD, 2004'te, özel sektör temsilcilerinin öncülüğünde kurulmuş, üyelik işlemleri kurumsal olan iş dünyası derneğidir. SKD, Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Derneği (WBCSD-World Business Council for Sustainable Development)'nin Türkiye'deki bölgesel ağı ve iş ortağıdır. Daha fazla bilgi için bkz. <http://www.skdturkiye.org/>

⁴ YOİKK, 2001'de, kamu ve özel sektör temsilcilerinin bir araya gelmesiyle kurulmuş, iş dünyası ile ilgili birçok yapısal reformun gerçekleştirilmesini sağlamış, yatırım ortamının iyileştirilmesi çalışmalarını desteklemiş, yerli ve yabancı yatırımcılar nezdinde belirli bir tanınırlık sağlamış bir platformdur. Daha fazla bilgi için bkz. <https://www.yoikk.gov.tr/>

⁵ TÜSİAD, 1971'de kurulmuş, Türkiye'nin önde gelen girişimcileri ve iş dünyası yöneticileri tarafından oluşturulan gönüllü bir iş dünyası kuruluşudur. TÜSİAD, piyasa ekonomisinin daha rekabetçi olması, sürdürülebilir kalkınma ve katılımcı demokrasi anlayışının benimsendiği bir toplumsal düzenin oluşmasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Daha fazla bilgi için bkz. <https://tusiad.org/tr/>

27.06.2021).

Karğın ve diğerleri (2013) tarafından yapılan “Entegre Raporlama: Yeni Bir Raporlama Perspektifi” adlı çalışma Türkiye’de entegre raporlamaya yönelik ilk çalışmadır. Entegre raporlamanın içeriği ve dünyadaki uygulamalarının değerlendirildiği çalışmada, çalışmanın yapıldığı tarihte entegre raporlama ile ilgili uygulamalar henüz olmadığından entegre raporlamanın uygulanması önerilmiş ve Aralık 2013’te yayımlanacak olan Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi ile birlikte entegre raporlamaya uyum sürecinin de hızlanabileceği belirtilmiştir.

2013’te, Türkiye’den Garanti Bankası A.Ş. ve Çimsa, entegre rapor hazırlamak amacıyla IIRC’ye katılan ilk üye şirketler olmuştur (<http://www.entegreraporlamatr.org/tr/hakkimizda/biz-kimiz.aspx>, 27.06.2021). YOİKK Eylem Planı kapsamında, Entegre düşünce ve entegre raporlamayı tanıtmak amacıyla Prof. Dr. Güler Aras ve Gaye Uğur Sarioğlu’nun kaleme aldığı, “Kurumsal Raporlamada Yeni Dönem: Entegre Raporlama” başlıklı ilk rehber kitap TÜSİAD tarafından Ekim 2015’te yayımlanmıştır (<https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/8539-kurumsal-raporlamada-yeni-donem-entegre-raporlama>, 27.06.2021). TÜSİAD tarafından yayımlanan, entegre raporlama ile ilgili ilk rehber kitapta; kurumsal raporlamanın gelişiminden, kurumsal raporlamada önemli bir dönüm noktası olan entegre raporlamadan, dünyadaki entegre raporlama uygulamalarından bahsedilmiştir. Yine YOİKK Eylem Planı kapsamında, Türkiye’de entegre raporlama ile ilgili bir ağ kurulmasına karar verilmiş ve 21 Ekim 2015’te Entegre Raporlama Türkiye Ağı (ERTA) kurulmuştur (<http://www.entegreraporlamatr.org/tr/hakkimizda/biz-kimiz.aspx>, 27.06.2021). ERTA bağımsız kurucu üyesi Prof. Dr. Güler Aras başkanlığında, Çimsa, SKD Türkiye, Garanti Bankası A.Ş., Global Compact Network Türkiye, Argüden Yönetişim Akademisi, IIRC Türkiye Büyükelçisi, Borsa İstanbul, TKYD ve TÜSİAD tarafından kurulmuştur (Integrated Reporting Türkiye ve <IR> Network, 2020: 2). ERTA’nın amacı, şirketlerin, kurum ve kuruluşların finansal olmayan bilgilerini finansal bilgiler ile birlikte tek rapor olarak adlandırılan entegre raporda, entegre bir şekilde raporlamasına ve entegre düşünmenin yaygınlaşmasına katkı sağlamaktır (<http://www.entegreraporlamatr.org/tr/hakkimizda/biz-kimiz.aspx>, 28.06.2021).

Türkiye’de entegre raporlama ile ilgili genel literatür özeti EK 2’de verilmektedir.

2.3.ENTEGRE RAPORLAMAMANIN GELİŞİMİNDE ETKİLİ VE DESTEKLEYİCİ OLAN KURUM VE KURULUŞLAR

IIRC tarafından entegre raporlama çerçevesinin yayımlanmasına kadar olan tarihi süreç ve sonrasındaki gelişmeler incelendiğinde; Institute of Directors in Southern Africa (IoDSA), The Prince's Accounting for Sustainability Project (A4S), Global Reporting Initiative (GRI), International Federation of Accountants (IFAC), The Integrated Reporting Committee (IRC) of South Africa, International Integrated Reporting Council (IIRC), Disclosure Insight Action (CDP), Climate Disclosure Standards Board (CDSB), Sustainability Accounting Standards Board (SASB), Value Reporting Foundation gibi kurum ve kuruluşların entegre raporlamanın gelişiminde katkısı olduğu görülmektedir.

Aşağıda bu kurum ve kuruluşlar ile ilgili bilgi verilmektedir.

2.3.1.Güney Afrika Yönetim Enstitüsü (Institute of Directors in Southern Africa-IoDSA)

IoDSA, 1960'ta, Institute of Directors in London (Londra Yönetim Enstitüsü)'ün kâr amacı gütmeyen, üyelere sahip bağımsız bir kolu olarak Güney Afrika'da kurulmuştur. IoDSA'nın ilk başkanı olarak da Harry Oppenheimer atanmıştır. IoDSA, Kurumsal Yönetim King Komitesi'ne hem düzenleyici olarak hizmet vermekte hem de King Kodlarının yayımlayıcısı konumunda bulunmaktadır. IoDSA, Güney Afrika'da etik ve etkili liderlik ile kurumsal yönetimi geliştirmek misyonuyla kurulmuştur. IoDSA'nın stratejik amaçları aşağıdaki gibi sıralanabilir (<https://www.iodsa.co.za/page/who-we-are>, 02.07.2021):

- Organizasyonu büyütmek ve bunu sürdürülebilir kılmak,
- Kurumsal yönetimi ilerletmek,
- Üyelik tabanını genişletmek,
- Profesyonel yöneticiliği geliştirmek,
- Görünür ve güvenilir bir marka oluşturmak,
- Etik ve etkili liderlik oluşturmak.

1985'e gelindiğinde IoDSA, Şirketler Yasası (Companies Act⁶) uyarınca Bölüm 21 şirketi (kuruluşu kazanç için olmayan) olarak kurulmuştur. 1992'de IoDSA, Prof. Mervyn King'e, Güney Afrika için kurumsal yönetim konusunda rehber hazırlaması için komite oluşturma görevi vermiştir. Aynı yıl IoDSA'nın himayesinde King Committee (King

⁶ Daha fazla bilgi için bkz. <https://www.wylie.co.za/wp-content/uploads/COMPANIES-ACT-NO.-61-OF-1973.pdf>, (04.07.2021).

Komitesi) kurulmuştur. 1994'te, King Komitesi tarafından kurumsal yönetim ile ilgili ilk King Raporu (King I) yayımlandı. 26 Mart 2002'de, King II Raporu, Sandton Kongre Merkezi'ndeki konferansta yayımlandı. 2009'un Eylül ayında, Güney Afrika'da kurumsal yönetimi geliştirmek amacıyla, King Raporları'nın üçüncüsü olan King III Raporu yayımlandı. Bu raporun dokuzuncu bölümünde entegre raporlamaya da yer verildiği görülmektedir. King Komitesi 2014'te King IV'ün taslak hazırlığına başlamaya karar verdi ve 1 Kasım 2016'da King IV Raporu yayımlandı (<https://www.iodsa.co.za/page/history>, 04.07.2021). King Raporları ile ilgili daha detaylı bilgi entegre raporlama ile ilgili çerçevelerde verilecektir.

2.3.2.The Prince's Accounting for Sustainability Project (A4S)

2004'te, Galler Prensi tarafından, sürdürülebilir bir faaliyet göstermek amacıyla olan The Prince's Accounting for Sustainability Project (A4S) kurulmuştur. Mali İşler Bakanları (Chief Financial Officers-CFOs), finans takımları, küresel muhasebe topluluğu, yatırımcılar, sermaye piyasaları, düzenleyiciler, politika yapıcılar, hükümetler ve akademi dünyası ile çalışan A4S, esnek iş modellerine ve sürdürülebilir bir ekonomiye geçiş yapabilme amacıyla olduğunu belirtmektedir. Bunu gerçekleştirebilmek için A4S:

- Finans liderlerine sürdürülebilir ve esnek iş modellerini benimsemeleri için ilham verilmesi,
- Çevresel ve sosyal sorunların ortaya çıkardığı risk ve fırsatları gösteren entegre yaklaşım için finansal açıdan karar vermenin bakış açısının dönüştürülmesi,
- Yapılan faaliyetlerin küresel finans ve muhasebe ortamı oluşturmak hedefine ulaşması için yeniden gözden geçirilmesi gibi adımların atılabileceğini ifade etmiştir (<https://www.accountingforsustainability.org/en/about-us>, 05.07.2021).

2007'de A4S, işletmelerin, kurum ve kuruluşların performanslarını çevresel ve finansal boyutlarda açık, öz ve içerisindeki bilgiler arası bağlantıyı sağlayan raporlama yaklaşımı ortaya koymak için Bağlı Raporlama Çerçevesi (The Connected Reporting Framework)'ni yayımlamıştır. Bağlı Raporlama Çerçevesi'nin daha sonra yayımlanacak olan Entegre Raporlama Çerçevesi ve kurulacak olan Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi'nin temeli olduğu ifade edilmiştir (<https://www.accountingforsustainability.org/en/about-us/impact/timeline.html#item-2007>, 19.06.2021). Bağlı Raporlama Çerçevesi'nden entegre raporlama ile ilgili çerçevelerde bahsedilecektir.

2.3.3.Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (International Federation of Accountants-IFAC)

IFAC, 51 ülkeden 63 kurucu üye ile 7 Ekim 1977’de, Almanya Münih’teki 11.Dünya Muhasebeciler Kongresi’nde kamu yararına muhasebe mesleğini dünya genelinde güçlendirmek için kurulmuştur. IFAC 20 Kasım 2020 itibariyle 135 ülkeden 180 üyeye sahiptir (<https://www.ifac.org/who-we-are/our-purpose>, 07.07.2021). IFAC’ın amaçları aşağıdaki gibidir:

- Muhasebe, denetim, güvence, etik ve bu konulardaki eğitim ile ilgili kaliteli standartlar geliştirmek, bunların benimsenmesini ve kullanılmasını desteklemek,
- Üyeler arasında iş birliğini ve dayanışmayı kolaylaştırmak,
- Diğer uluslararası organizasyonlar ile iş birliği ve dayanışma içerisinde olmak,
- Muhasebecilik mesleğinin uluslararası arenada sözcüsü olmak (<https://www.ifac.org/who-we-are/our-purpose>, 07.07.2021).

IFAC, 2009’da, Galler Prensi’nin isteği üzerine A4S ile birlikte International Integrated Reporting Council (Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi)’nin kurulmasında görev almıştır (<https://www.accountingforsustainability.org/en/about-us/impact/timeline.html#item-2009>, 08.07.2021). IIRC’nin kurulmasında görev alan IFAC, Eylül 2012’de, IIRC ile birlikte kurumsal raporlamanın önemli bir evrimi olan entegre raporlamanın geliştirilmesi için mutabakat anlaşması imzalamıştır. Bu anlaşma IIRC’nin ilk mutabakat anlaşması olup, bunu ilerleyen süreçte yatırımcılara ve ekonomiye değer kazandırmak ve kurumsal raporlamanın kalitesini artırmak için daha fazla anlaşma izlemiştir (IIRC, 2014 Yearbook).

2.3.4.Küresel Raporlama Girişimi (Global Reporting Initiative-GRI)

Küresel Raporlama Girişimi (Global Reporting Initiative-GRI), Exxon Valdez petrol sızıntısının çevreye vermiş olduğu zarar üzerine 1997’de, kâr amacı gütmeyen bir kuruluş olarak, Boston’da kurulmuştur. GRI’nin kuruluşuna giden süreçte CERES⁷ ve TELLUZ Enstitüsü⁸’nin de katkıları olduğu görülmektedir. GRI’nin kuruluş amacı işletmelerin

⁷ CERES 1989’da ABD’de meydana gelen Exxon Valdez petrol sızıntısının çevreye verdiği zarar üzerine öncülüğünü Joan Bavaria’nın yaptığı öncü yatırımcı ve çevreciler tarafından kurulmuştur. CERES, “insanlar ve gezegen için sürdürülebilir gelecek inşa etmek için ekonomiyi dönüştüren ve kâr amacı gütmeyen bir kuruluş” olarak kurulmuştur. CERES, iklim değişikliği, su kıtlığı ve kirlilik gibi konularla ilgili çalışmalar yapmaktadır. Daha fazla bilgi için bkz. <https://www.ceres.org/>

⁸ TELLUS Enstitüsü, ABD’de, 1976’da, çevresel ve sosyal konulara bilimsel bir yaklaşım getirmek amacıyla kurulmuş kâr amacı gütmeyen bir kuruluştur. TELLUS Enstitüsü, iklim değişikliği, su, çevresel konular, ekolojik-sosyal sistemler, sürdürülebilirlik üzerine çalışmalar yapmaktadır. Daha fazla bilgi için bkz. <https://www.tellus.org/>

sorumlu çevresel davranış ilkelerine uymalarını sağlamak için hesap verebilirlik mekanizmasını oluşturmak iken sonradan sürdürülebilirlik raporlamasının bileşenleri olan ekonomik, sosyal ve yönetim konularını içerecek şekilde genişletilmiştir. Buna ek olarak GRI'nin önemli bir misyonu da sürdürülebilirlik ile ilgili standartları oluşturmaktır (<https://www.globalreporting.org/about-gri/mission-history/>, 09.07.2021).

2000'de, GRI, sürdürülebilirlik raporlaması için ilk çerçeveyi (G1) yayımlamıştır. GRI 2001'de, kâr amacı gütmeyen bağımsız bir kuruluş olmuştur. 2002'de merkezi Hollanda'nın başkenti Amsterdam'a taşınan GRI, sürdürülebilirlik raporlaması ile ilgili ilk çerçeveyi gözden geçirerek G2 rehberini yayımlamıştır. 2006 yılında G3 rehberini yayımlayan GRI, son olarak 2014'te de G4'ü yayımlamıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda 2007'de Brezilya, 2009'da Çin, 2010'da Hindistan, 2011'de ABD, 2013'te Güney Afrika, 2014'te Kolombiya, 2019'da Singapur sürdürülebilirlik raporları ile ilgili ağ kurmuştur. GRI 2016'dan itibaren GRI Sürdürülebilirlik Standartları ile ilgili çalışmalara başlamış, 2019'da vergi 2020'de atıklar ile ilgili standartları da belirlemeye başlamıştır. (<https://www.globalreporting.org/about-gri/mission-history/>, 09.07.2021).

2.3.5. Güney Afrika Entegre Raporlama Komitesi (The Integrated Reporting Committee (IRC) of South Africa-IRC)

IRC, Güney Afrika'da, entegre düşünce ve entegre raporlama ile ilgili uygulamalara yön vermek, rehberlik etmek için Mayıs 2010'da kurulmuştur. Başkanlığını Prof. Mervyn King'in yaptığı IRC'nin kurucu üyeleri arasında Güney Afrika Tasarruf ve Yatırım Derneği (Association for Saving & Investment South Africa-ASISA), IoDSA, Johannesburg Borsası (Johannesburg Stock Exchange-JSE) ve Güney Afrika Yeminli Mali Müşavirler Enstitüsü (The South African Institute of Chartered Accountants-SAICA) yer almaktadır. Daha sonra birçok kurum, kuruluş, organizasyonun da IRC'ye katıldığı görülmektedir (<https://integratedreportingsa.org/about/about-the-irc-of-sa/>, 10.07.2021).

IRC'nin amaçları "Integrated Reporting Committee of South Africa Constitution" adlı kendi anayasasında aşağıdaki gibi belirtilmiştir (IRC, 2017: 1):

- Güney Afrika Entegre Raporlama Konseyi'nin entegre raporlamada iyi bir uygulama olduğu düşünülenlerin tanınmasını ve kabul edilmesini sağlamak,
- Entegre düşünceyi tasarlamak, yaymak ve teşvik etmek, kurumları, kuruluşları ve işletmelerin entegre raporlama faaliyetine geçişini teşvik etmek,
- Entegre raporlamanın ülkeler arasında uyumlaştırılmasını teşvik etmek.

25 Ocak 2011’de, IRC, entegre rapor ile ilgili ilk çerçeve hazırlamak için ilk niteliğinde tartışma kağıdı (discussion paper) yayımlamıştır⁹. Bu tartışma kağıdı, IIRC tarafından daha sonra yayımlanacak olan entegre raporlama çerçevesinin geliştirilmesinde dayanak oluşturmuştur (<https://integratedreportingsa.org/about/our-history/>, 10.07.2021). IIRC tarafından Aralık 2013’te entegre raporlama çerçevesinin yayımlanmasından sonra, IRC, Aralık 2014’te, entegre rapor hazırlayıcılarına pratikte rehberlik etmek amacıyla, “Preparing an Integrated Report A Starter’s Guide” adlı çalışmayı yayımlamıştır¹⁰.

2.3.6.Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi (International Integrated Reporting Council-IIRC)

Entegre raporlamanın tarihi gelişiminde de bahsedildiği gibi 2009’da, Galler Prensi tarafından St. James Sarayı’nda düzenlenen toplantıda, finans ve sürdürülebilirlik ile ilgili faaliyette bulunan yatırımcılar, standart belirleyiciler, düzenleyiciler, işletmeler kurumsal raporlamada yeni ve entegre bir yaklaşım geliştirilmesi gerektiği düşüncesinde fikir birliğine varmışlardır. Galler Prensi de bunun üzerine Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi (International Integrated Reporting Council-IIRC)’nin kurulması için GRI ve IFAC’ı iş birliğine davet etmiştir. IFAC ve GRI tarafından yapılan çalışmalar sonucunda 2010’da IIRC kurulmuştur.

IIRC, “The International Integrated Reporting Council (IIRC), düzenleyiciler, şirketler, standart belirleyiciler, yatırımcılar, muhasebe meslek mensupları, akademi ve sivil toplum kuruluşları tarafından oluşturulan küresel bir birlik” olarak tanımlanmaktadır (<https://integratedreporting.org/the-iirc-2/structure-of-the-iirc/council/>, 11.07.2021).

IIRC tarafından Nisan 2012’de yayımlanan “International Integrated Reporting Council Governance” adlı yönetim belgesinde, IIRC’nin misyonu, kuruluşlardan stratejileri, yönetimleri, etkileri, performansları ve beklentileri hakkında tüm önemli bilgileri açık, özlü ve karşılaştırılabilir bir biçimde ortaya çıkaran ve küresel bir kurumsal raporlama bileşeni olarak kabul edilen entegre raporlama çerçevesini oluşturmak, entegre raporlamanın benimsenmesini sağlamak ve bu konuda düzenleyici kurum ve kuruluşların, yatırımcıların desteğini almaktır.

IIRC bir tüzel kişiliğe sahip olup, Çalışma Grubu, Sekreteryası ve Yönetim Kurulundan oluşmaktadır. IIRC’nin Nisan 2012’de yayımlamış olduğu yönetim belgesinde,

⁹ “Framework for Integrated Reporting and the Integrated Report Discussion Paper”. <https://integratedreportingsa.org/ircsa/wp-content/uploads/2017/05/IRC-of-SA-Integrated-Reporting-Guide-Jan-11.pdf>, (10.07.2021).

¹⁰ Daha fazla bilgi için bkz. http://integratedreportingsa.org/ircsa/wp-content/uploads/2017/05/IRCSA_StartersGuide.pdf, (10.07.2021).

IIRC'nin, Çalışma Grubunun ve Sekreteryanın rolleri ve sorumlulukları belirtilmiştir. Konsey'in temel rolü; IIRC'nin misyonu, rolü ve yönetim uygulamaları hakkında tavsiyelerde bulunmak, IIRC'nin girişimleri ve faaliyetleri ile ilgili düşünce liderliği, entelektüel katkı ve stratejik bakış açısı kazandırmak ve IIRC'ye güvenilirlik kazandırmak olarak açıklanmıştır. Çalışma Grubunun rolü; entegre raporlama çerçevesinin geliştirilmesine öncülük etmek, ilgili hükümet, düzenleyici kurum ve kuruluşlar, rapor hazırlayanlar, yatırımcılar tarafından entegre raporlamanın benimsenmesini teşvik etmek ve IIRC için uzun vadeli kurumsal düzenlemeleri belirlemek olarak belirtilmiştir. Sekreteryanın rolü ise; IIRC'nin misyonu ve rolünü desteklemek için üstlenilen girişimlerin, faaliyetlerin planlanması, koordinasyonu ve yürütülmesini sağlamaktır (IIRC, 2012f: 5).

2.3.7.Karbon Bilgilendirme Projesi (Carbon Disclosure Project-CDP)

CDP, kâr amacı gütmeyen bir kuruluş olarak yatırımcıların, şirketlerin, şehirlerin ve bölgelerin faaliyetlerinin çevre üzerindeki etkilerini yönetmeleri için küresel bir bilgilendirme sistemi olarak 2000 yılında kurulmuştur. Çevresel raporlamanın altın standardı olarak görülen CDP'nin misyon ve vizyonu, uzun vadede insanlık ve dünya için faaliyet gösteren ve sürekli gelişen bir ekonomik düzen oluşturmak, yatırımcıları, şirketlerin ve şehirlerin faaliyetlerinin çevresel etkilerini ölçerek sürdürülebilir bir ekonomik düzen sağlamak olarak açıklanmıştır. CDP'nin sahip olduğu değerler; şeffaflığa önem vermek, hesap verebilirliği faaliyetlerin merkezine yerleştirmek, sürekli öğrenmek ve gelişmek, birlikte hareket etmek ve birlikte başarmaktır (<https://www.cdp.net/en/info/about-us>, 13.07.2021).

İklim değişikliğinin ve çevresel değişimlerin olumsuz etkilerini önlemek için harekete geçmeyi önceleyen CDP, yatırımcıların, şirketlerin, kurum ve kuruluşların, şehirlerin ve hükümetlerin doğru seçimler yapabilmeleri için farkındalık seviyelerinin yüksek olması gerektiğini belirtmektedir (<https://www.cdp.net/en/info/about-us>, 13.07.2021).

Çevresel bilgilendirme sistemi faaliyetini yürüten ve son yirmi yılda çevresel sorunlara çözüm bulmada katkı sağlayan CDP, yatırımcılardan ve diğer tüm paydaşlardan gelen talep üzerine, iklim değişikliği, su güvenliği ve ormansızlaşma ile ilgili riskleri ve fırsatları ölçmek ve bunu yönetmek için şirketleri, şehirleri, bölgeleri desteklemektedir (<https://www.cdp.net/en/info/about-us/what-we-do>, 13.07.2021).

Doğal kaynakları korumak ve iklim değişikliğinin etkilerini azaltmak amacıyla iş dünyasının işleyişini değiştirmek üzerine çalışan, Sabancı Üniversitesi Kurumsal Yönetim

Forumu'nun Türkiye'de birlikte faaliyet gösterdiği kuruluş 2010 yılından itibaren CDP olup, Türkiye'deki sponsorluğunu Garanti Bankası A.Ş. yapmaktadır. CDP, Türkiye'de, 2010'dan itibaren "CDP İklim Değişikliği Programı" ve "CDP Su Programı" olmak üzere iki önemli CDP Programı yürütmektedir (<https://cdpturkey.sabanciuniv.edu/tr>, 13.07.2021).

2.3.8.İklim Beyanları Standartları Kurulu (Climate Disclosure Standards Board-CDSB)

CDSB, 2007 yılında, doğal sermaye (natural capital) ve finansal sermayeyi (financial capital) bir araya getirmek için küresel bir kurumsal raporlama anlayışı üzerine faaliyet göstermek üzere kurulan, uluslararası iş ve çevre sivil toplum kuruluşudur. CDSB bu amacına ulaşabilmek için bir Çerçeve¹¹ ile yatırımcılara karar almalarında yardımcı olacak kurumsal bir rapor aracılığıyla çevresel bilgiler sağlamakta ve sermayenin etkin bir şekilde tahsis edilmesine yardımcı olmaktadır. CDSB böylelikle sürdürülebilir ekonomik, çevresel ve sosyal sistemlere katkıda bulunmayı hedeflemektedir (<https://www.cdsb.net/our-story>, 14.07.2021). CDSB, doğal ve finansal sermaye ile ilgili bilgileri tek bir kurumsal rapor altında bir araya getirmekle sürdürülebilir finansal bir sistemdeki aktörlere şu şekilde fayda sağlamayı amaçlamaktadır:

- Kuruluşlar tarafından açıklanan iklim ve çevresel riskler ve fırsatlar hakkında yatırımcılara kaliteli bilgi sunmak ve sermaye tahsisi kararlarında yardımcı olmak,
- CDSB Çerçevesi, çevresel sorunların performansı nasıl etkilediğini ve risk ve fırsatlarla ilgili önlemleri almada yardımcı olabilecek ve bu amaçla kuruluşlar iklim değişikliği ve doğal sermaye ile ilgili bilgileri raporlara yansıtılabilmek için CDSB Çerçevesini kullanabileceklerdir,
- Borsalar iklim değişikliği ve doğal sermaye ile ilgili risk fırsatları yansıtılabilecektir,
- Muhasebeciler iklim değişikliği ve doğal sermaye ile ilgili bilgileri raporlayan kuruluşlara kapsamlı güvence sağlayabilecektir,
- Analistler, gelecekteki nakit akışı ve firma değerlemesi üzerindeki etkisini belirlemek için iklim değişikliği ve doğal sermaye ile ilgili bilgileri kullanmada daha çok bilgi sahibi olabileceklerdir (<https://www.cdsb.net/our-story>, 14.07.2021).

¹¹ The CDSB Framework for Reporting Environmental and Climate Change Information (CDSB Çevresel ve İklim Değişikliği Bilgilerini Raporlama Çerçevesi), kuruluşların yatırımcılarına karar almalarında yardımcı olmak için düzenleyeceği raporlarda çevresel bilgileri sunması amacıyla tasarlanmıştır. Çerçeve, yatırımcıların belirli çevresel konular ile rapor hazırlayan kuruluşun stratejisi, performansı ve beklentisi arasındaki ilişkiyi değerlendirmesini sağlamaktadır. Daha fazla bilgi için bkz. <https://www.cdsb.net/what-we-do/reporting-frameworks/environmental-information-natural-capital>, (14.07.2021).

2.3.9.Sürdürülebilirlik Muhasebe Standartları Kurulu (Sustainability Accounting Standards Board-SASB)

SASB, kâr amacı gütmeyen bir kuruluş olarak işletmelerin, kurum ve kuruluşların sürdürülebilirliğin finansal etkileri ile ilgili ortak bir dil geliştirmelerine yardımcı olmak amacıyla 2011’de kurulmuştur. SASB, Kasım 2020’de IIRC ile birlikte Haziran 2021’de kurulan Value Reporting Foundation’a katılacaklarını açıklamışlardır. SASB tarafından yayımlanan standartlar, işletmeler, kurum ve kuruluşlar tarafından finansal olarak maddi sürdürülebilirlik bilgilerinin bilgi kullanıcılarına açıklanmasına rehberlik etmektedir. Çok çeşitli endüstri için yayımlanan standartlar, finansal performansla ilgili çevresel, sosyal ve yönetişimsel konuları kapsamaktadır (<https://www.sasb.org/about/>, 14.07.2021).

SASB standartları, işletmelerin ve yatırımcıların kurumsal değer ile ilgili ortak bir değer oluşturmada öncü kuruluş olan Value Reporting Foundation’un himayesinde entegre düşünme ilkeleri, entegre raporlama çerçevesi ve SASB standartları olarak tutulmaktadır. Bunlar faaliyetlerin devam etmesi sürecinde ihtiyaç halinde tek başına veya kombinasyon olarak işletmeler tarafından kullanılabilir (https://www.sasb.org/about/, 14.07.2021).

2.3.10.Değer Raporlama Kurumu (Value Reporting Foundation)

Value Reporting Foundation, işletmelerin ve yatırımcıların kurumsal değer yaratma ve yaratılan değeri korumak hakkında ortak bir anlayış geliştirmelerine yardımcı olmak amacıyla tasarlanmış ve Haziran 2021’de kurulmuş olan kâr amacı gütmeyen kuruluştur. SASB ve IIRC, Kasım 2020’de Value Reporting Foundation’da, bir araya gelme niyetlerini açıklamışlar ve Haziran 2021’de kurulan Value Reporting Foundation’a katılmışlardır (<https://www.valuereportingfoundation.org/about/>, 14.07.2021).

Value Reporting Foundation’da entegre düşünme ilkeleri (integrated thinking principles), entegre raporlama çerçevesi (integrated reporting framework) ve SASB standartları bir araya getirilmektedir. Entegre düşünme ilkeleri kurum ve kuruluşların, işletmelerin yönetim kurullarına entegre düşünme hakkında rehberlik etmektedir. Entegre raporlama çerçevesi entegre düşünme ilkelerine dayalı ve çok sermayeli (altı sermaye unsuru: finansal, üretilmiş, entelektüel, doğal, sosyal ve ilişkisel sermaye ve insan sermayesi) olarak kapsamlı kurumsal raporlama faaliyeti gerçekleştirme imkânı sunmaktadır. SASB standartları ise bilgi kullanıcılarına sürdürülebilirlik ile ilgili bilgilerin açıklanmasında rehberlik etmektedir. Dolayısıyla kuruluşların Value Reporting Foundation’da entegre düşünme ilkelerini, entegre raporlama çerçevesini ve SASB standartlarını tek başına veya birlikte kullanma imkânı olmaktadır (<https://www.valuereportingfoundation.org/about/>, 14.07.2021).

Çalışmanın bu bölümünde entegre raporlama ile ilgili teorik çerçeveden bahsedilmiştir. Entegre raporlama her ne kadar “tek rapor” olarak nitelendirilse de finansal bilgileri ve finansal olmayan bilgileri, entegre düşünce temelinde sunduğu için finansal raporlama ve sürdürülebilirlik raporlamasından da faydalanmaktadır.

2.4.ENTEGRE RAPORLAMANIN UNSURLARI: FİNANSAL RAPORLAMA VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLAMASI

İşletmeler, kurum ve kuruluşlar, paydaşlarına finansal performansları, yönetsel sorumlulukları, rekabet edebilirlikleri, sürdürülebilir büyümeleri ile ilgili bilgi vermek için kurumsal raporlamadan faydalanmaktadırlar. Kurumsal raporlamanın en eski unsuru olan finansal raporlama, işletmelerin belirli bir tarihteki varlıkları, kaynakları ve özkaynaklarını gösteren bilanço (finansal durum tablosu), faaliyet sonuçlarını gösteren gelir tablosu (kâr veya zarar ve diğer kapsamlı gelir tablosu), nakit giriş ve çıkışlarını gösteren nakit akış tablosu (nakit akım tablosu) ve özkaynaklarındaki değişimi gösteren özkaynak değişim tablosu gibi sadece finansal bilgileri içeren finansal tablolardan oluşmaktadır. Bu temel finansal tabloların dışında, yönetim kuruluna ait faaliyet raporları, performans kriterleri, işletme yöneticileri ve sahipleri ile ilgili genel bilgiler, denetim faaliyetini yürütenlere ait raporlar gibi raporlar da bulunmaktadır. Ancak finansal raporlama, dünyada artan küreselleşme olgusu, finansal darboğazlar, sosyal, çevresel, ekonomik risklerin artması sonucu paydaşların bilgi ihtiyacını karşılamada yetersiz kalmış ve kurumsal raporlama anlayışı sürdürülebilirlik raporlamasına doğru evrilmiştir.

Çok geniş paydaş grubunun bilgi ihtiyacını karşılamada finansal raporlamadan bir aşama ileriye giden, işletmelerin, kurum ve kuruluşların faaliyetlerinin çevresel, sosyal, yönetsel ve ekonomik faktörler üzerindeki etkisini ve bunlardan nasıl etkilendiğini gösteren sürdürülebilirlik raporlaması, kurumsal raporlamanın önemli unsuru haline gelmiştir. Finansal raporlama, kurumsal raporlamaya finansal bilgiler açısından yaklaşırken sürdürülebilirlik raporlaması sürdürülebilirlik konularını içermektedir.

Entegre raporlama ise, finansal ve finansal olmayan bilgileri tek raporda birleştirerek, kısa orta ve uzun vadede değerin nasıl yaratıldığı, yaratılan değerin nasıl korunduğu veya aşıldığı/tüketildiği ile ilgili bilgi veren bütüncül bir kurumsal raporlama unsurudur.

2.4.1.Finansal Raporlama

Finansal raporlar, finansal tablolar aracılığıyla, işletmelerin belirli bir dönemde gerçekleştirdiği faaliyetler sonucunda; belirli bir tarihteki varlıklarını, kaynaklarını,

özkaynaklarını, faaliyet sonuçlarını, nakit akışlarını, özkaynaklarda meydana gelen değişimi gösteren ve finansal performansa odaklanan raporlardır. Bu nedenle finansal raporlardan, işletmelerin ekonomik kaynaklarında zaman içinde meydana gelen değişiklikleri karşılaması beklenmektedir (FASB, 2018: 10).

Finansal raporlar, sadece tek bir paydaşın bilgi ihtiyacını karşılamak amacıyla hazırlanmamaktadır. Bu nedenle finansal raporlar, genel amaçlı finansal raporlama olarak adlandırılmaktadır. Genel amaçlı finansal raporlamanın amacı, Kavramsal Çerçeve’de, madde 1.12-1.21’de aşağıdaki gibi özetlenmiştir (TFRS, 2018: m.1.2-1.21):

- Finansal raporlama yapan kuruluşun finansal durumunu gösterir (bilanço/finansal durum tablosu aracılığıyla varlıklar, kaynaklar, özkaynaklar),
- Finansal raporlama yapan kuruluşun finansal performansı (gelir tablosu/kâr veya zarar ve diğer kapsamlı gelir tablosu aracılığıyla elde edilen kâr veya zarar) hakkında bilgi verir,
- Finansal raporlama, gerçekleşen ve gerçekleşecek olan nakit akışı hakkında bilgi verir,
- Finansal performanstan kaynaklanmayan yani finansal durumu gösteren varlık ve kaynaklardaki değişiklikler hakkında bilgi verir.

2.4.1.1.Finansal Raporlamanın Özellikleri

Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve’ye göre finansal raporlarda yer alan finansal bilgiler, işletmenin mevcut ve potansiyel yatırımcılarına, borç verenlere ve kredi sağlayan diğer taraflara, raporlama yapan işletmenin finansal raporlarına bakarak alınacak kararlarda yardımcı olacak niteliksel özelliklere sahip olmalıdır (TFRS, 2018: madde 2.1).

Finansal raporlarda yer alan finansal bilgilerin özelliklerinden “Faydalı Finansal Bilgilerin Niteliksel Özellikleri” olarak bahsedilmektedir. Kavramsal Çerçeve’ye göre finansal bilgilerin özellikleri; temel niteliksel özellikler ve destekleyici niteliksel özellikler olarak sınıflandırılmaktadır.

Kavramsal Çerçeve’de, temel niteliksel özellikler; ihtiyaca uygunluk ve gerçeğe uygun sunum olarak ifade edilmiştir (TFRS, 2018: m.2.5). Kavramsal Çerçeve’ye göre finansal bilgi kullanıcılarının alacağı kararlarda etkili olan ve fark yaratma gücüne sahip olan bilgi, ihtiyaca uygun finansal bilgidir (TFRS, 2018: m.2.6). Yine finansal raporların asli amacını yerine getirebilmesi için finansal bilgilerin gerçeğe uygun bir şekilde sunulması gerekir (TFRS, 2018: m.2.12).

TFRS Kavramsal Çerçeve madde 2.23'te destekleyici niteliksel özellikler; karşılaştırılabilirlik, anlaşılabilirlik, zamanında sunum ve doğrulanabilirlik olarak ifade edilmiştir. Finansal raporlarda yer alan bilgiler diğer işletmelere ait benzer bilgilerle ve işletmenin kendisinin başka bir döneme ait benzer bilgilerle karşılaştırılabilir olması, farklı bilgi kullanıcıları için aynı anlamı ifade etmesi, anlaşılır bir şekilde ve bilgi kullanıcılarının ihtiyaç duyduğu zamanda sunulması gerekir.

2.4.1.2.Finansal Raporlamada Kullanılan Araçlar

Finansal raporlama esas itibarıyla finansal tablolar aracılığıyla yapılmakta olup, TMS 1'de finansal tablolar, bir işletmenin, belli bir tarihteki varlıkları, kaynakları (yükümlülüklerini) ve özkaynaklarına ilişkin finansal durumunu, gelir ve giderlerine ilişkin finansal performansını, nakit giriş ve çıkışlarına ilişkin nakit akışlarını ve işletme ortaklarının ortak sıfatıyla yaptığı katkıları ve ortaklara yapılan dağıtımı gösteren tablolar olarak ifade edilmiştir (TMS 1, 2018: m.9).

24/05/2018 tarih ve 30430 sayılı RG'de yayımlanarak yürürlüğe giren Türkiye Muhasebe Standardı (TMS) 1 Finansal Tabloların Sunuluşu Standardı, finansal tabloların genel amaçlı (zorunlu) ve özel amaçlı (zorunlu olmayan) olarak düzenlenebileceğini belirtmiştir (Örten vd., 2019: 14).

TMS1'e göre düzenlenmesi zorunlu olan genel amaçlı finansal tablolar aşağıdaki gibidir (TMS1, 2018: m.10):

- Dönem sonuna ait finansal durum tablosu (bilanço),
- Döneme ait kâr veya zarar ve diğer kapsamlı gelir tablosu (gelir tablosu),
- Döneme ait özkaynak değişim tablosu,
- Döneme ait nakit akış tablosu,
- Dipnotlar (önemli muhasebe politikaları ve diğer açıklayıcı bilgiler),
- Önceki döneme ait karşılaştırmalı bilgiler,
- Bir muhasebe politikası geriye dönük uygulandığında, finansal tablo kalemlerinde geriye dönük düzeltme yapıldığında ve finansal tablo kalemleri yeniden sınıflandırıldığında bir önceki dönem başına ait finansal durum tablosu.

İşletmeler tarafından düzenlenmesi zorunlu olmayan tablolar, özellikli bilgi sunmak için talep edildiğinde hazırlanan tablolar olduğundan özel amaçlı finansal tablolar olarak adlandırılmıştır. Bu nedenle TMS 1 özel amaçlı finansal tablolara ilişkin herhangi bir düzenleme şartı getirmemiştir. Özel amaçlı finansal tablolar; kâr dağıtımı, fon hareketleri

ve net işletme sermayesi hareketleri, tasfiye ve mali kârı veya zararına ilişkin bilgilerin yer aldığı tablolar ve işletme içinde karar almayı destekleyen raporlar olabilmektedir (Örten vd., 2019: 14).

2.4.2.Sürdürülebilirlik Raporlaması

İklim değişikliği, çevre duyarlılığı ve iş süreçlerinde sosyal konulara verilen önemin artması, mevcut ve potansiyel yatırımcıların kısa vadeli değerden ziyade uzun vadeli değer yaratılmasına ve yaratılan değerın korunmasına odaklanması, işletmelerin finansal performansla birlikte sürdürülebilirlik performansına da önem vermeye başlaması finansal olmayan bilgilere olan ilgiyi artırmıştır. Finansal bilgi kullanıcılarının ihtiyaçlarını karşılamada finansal raporlamanın finansal olmayan bilgileri sunmada yetersiz kalması da, sürdürülebilirlik raporlamasını gündeme getirmiştir.

Çevresel, sosyal ve ekonomik konuları içeren sürdürülebilirliğe ilişkin üç temel boyuttan bahsedilebilmektedir.

2.4.2.1.Sürdürülebilirliğin Çevresel Boyutu

İşletmelerin, kurum ve kuruluşların, kara, hava, su ve ekosistemler de dâhil olmak üzere canlı ve cansız doğal sistemler üzerindeki etkisi sürdürülebilirliğin çevresel boyutunu ilgilendirmektedir. Çevresel boyut, enerji ve su gibi girdiler ile emisyonlar, atık sular ve katı atıklar gibi çıktıların çevreye zarar verebilme yönüyle ilgilenebilmektedir (GRI, 2013a: 52).

Çevresel boyut, işletmelerin ve toplumun malzeme, enerji, su kullanımına, biyolojik çeşitliliği korumaya, faaliyetler sırasında atmosfere verilen emisyonun kontrol altına alınması ve sifıra indirilmesi atık su diğer katı atık yönetimi, ürün ve hizmetlerin çevresel etkilerinin azaltımına önem verilmesini ifade etmektedir. İşletmeler faaliyetlerinin çevreye ve ekosisteme olumsuz etkileri olabilecek çevresel konulara odaklanarak en aza indirilmesi için her türlü dikkat ve özeni göstermek durumundadırlar.

2.4.2.2.Sürdürülebilirliğin Sosyal Boyutu

İşletmelerin, kurum ve kuruluşların faaliyet gösterdiği sosyal sistemler üzerindeki etkisi sürdürülebilirliğin sosyal boyutu ile ilgilidir. Sosyal boyut: İşgücü Uygulamaları ve İnsana Yaraşır İş, Toplum ve Ürün Sorumluluğu, İnsan Hakları alt başlıklarından oluşmaktadır (GRI, 2013a: 64).

Sosyal sorumluluk sahibi olmak, yasal gereklilikleri yerine getirmek, beşeri sermayeye yatırım yapmak, paydaşlarla ilişkileri geliştirmek, tedarikçi seçiminde tedarikçinin faaliyetlerinin topluma etkilerini göz önünde bulundurmak, adil ticaret gibi

konular da sosyal boyut kapsamında değerlendirilmektedir (Van Zyl, 2013: 913).

2.4.2.3.Sürdürülebilirliğin Ekonomik Boyutu

İşletmelerin, kurum ve kuruluşların tüm paydaş gruplarının ekonomik durumları, faaliyet gösterilen yerel ortam, küresel ve ulusal ekonomik sistemler üzerindeki etkileri sürdürülebilirliğin ekonomik boyutunu ifade etmektedir. Ekonomik boyut, sermaye öğelerinin farklı paydaş grupları arasındaki akışı ve işletmenin toplum genelindeki ekonomik etkilerini göstermektedir (GRI, 2013a: 48). Ekonomik boyutun alt göstergeleri: Ekonomik Performans, Dolaylı Ekonomik Etkiler, Piyasa Varlığı, Satın Alma Uygulamalarıdır (GRI, 2013b: 67-83).

Sürdürülebilirliğin ekonomik boyutu, değer ve zenginlik yaratmaya odaklanmaktadır. Bunlar; parasal ifadeler, ürün seviyelerine ilişkin ifadeler (ürünler, çalışılan saatler, kilometreler) ve müşterilerin ve tedarikçilerin mal ve hizmetlerinin miktarını ve kalitesini olumlu yönde etkileyen ifadeler aracılığıyla ölçülebilmektedir (Azcarate vd., 2013: 218).

Çok geniş paydaş grupları da sürdürülebilirlik raporları aracılığıyla, yatırım yaptığı ya da yatırım yapmayı düşündüğü kuruluşların faaliyet sonuçlarının çevre, toplum, ekonomik etkilerini görmek istemektedir. Sürdürülebilirlik raporlaması da kuruluşların faaliyet sonuçlarını çevresel, yönetişimsel, sosyal ve ekonomik performans açısından gösteren kurumsal raporlama faaliyetidir (KPMG, 2008: 7).

Sürdürülebilirlik raporları, bir kuruluşun çevre, toplum ve ekonomi üzerindeki etkilerini olumlu ya da olumsuz açıdan ileten raporlardır (GRI, 2013a: 3). Sürdürülebilirlik raporunun amaçları şu şekilde ifade edilebilir (GRI, 2000-2006: 3):

- Kanunlar, yönetmelikler, kurallar, performans standartları ve gönüllü girişimler yoluyla sürdürülebilirlik performansının kıyaslanması ve değerlendirilmesi,
- İşletmelerin, kurum ve kuruluşların, sürdürülebilir kalkınma hakkındaki beklentileri nasıl etkilediğinin ve etkilendiğinin gösterilmesi,
- Performansın, kurum içerisinde ve diğer kuruluşlarla karşılaştırılması.

Kurumsal raporlamada finansal bilgilere odaklanan finansal raporların bir seviye ileri aşaması olarak görülen sürdürülebilirlik raporlaması, kuruluşların faaliyetlerinin çevresel, sosyal ve ekonomik boyutlar üzerindeki etkisini ve faaliyetlerinin bunlardan nasıl etkilendiğini gösteren raporlama olarak adlandırılabilir. Paydaş gruplarının finansal olmayan bilgilere giderek artan ilgisi, kuruluşları sürdürülebilirlik raporlama faaliyetine

teşvik etmekte, kurumsal sosyal sorumluluk bilincinin oluşmasına katkı sağlamaktadır.

2.5.ENTEGRE RAPORLAMANIN MEVCUT DURUMU

Son yıllarda gerek yapılan akademik çalışmalar ve ilgili kurum kuruluşlara ait çalışmalar gerekse entegre raporlama yapan kurum ve kuruluşların raporlarının yayımlandığı IIRC Database'ye bakıldığında entegre raporlamaya olan ilgi her geçen artmakta, ilkeleri benimsenmekte ve yayımlanan entegre rapor sayısı artmaktadır.

Daha önce de değinildiği gibi entegre raporlar, kuruluşların hem finansal bilgilerini hem de sürdürülebilirlik bilgilerini içeren raporlardır. Entegre raporlarda, kuruluşlar risk ve fırsatlar, strateji, iş modeli ve sürdürülebilirlik bilgilerini raporlarlar. Ancak entegre raporlama, kurumsal raporlamada gelişen ve kuruluşlar tarafından benimsenmeye çalışılan bir raporlama olduğundan uyum süreci zaman alabilecektir. Zira kuruluşlar bulundukları ülkenin yasal mevzuatları, uyguladıkları Uluslararası Muhasebe/Finansal Raporlama Standartları da düşünülerek henüz sürdürülebilirlik bilgilerini raporlama ile ilgili düzenlemelere devam etmektedir.

Bununla ilgili bir çalışma 2014'te, Sorumlu Yatırımlar İçin Girişim (Initiative for Responsible Investment) ve Hauser Sivil Toplum Enstitüsü ("Harvard Kennedy School The Hauser Institute for Civil Society at the Center for Public Leadership") tarafından yapılmıştır. "Corporate Social Responsibility Disclosure Efforts By Natinaol Government and Stock Exchanges" adlı çalışmada çeşitli ülkelerde kurumsal çevresel ve sosyal raporlamaya yönelik yapılan düzenlemelerden bahsedilmiş ve sürdürülebilirlik konularıyla ilgili bilgilerin kurumsal raporlarda yayımlanmasına olan ilginin her geçen gün arttığı belirtilmiştir.

Sulkowski ve Waddock (2014) da yapmış olduğu çalışmada, entegre raporlamaya yönelik ülkelerin gerek yasal mevzuatları gerekse piyasadaki kurum ve kuruluşlar tarafından destek verildiğini ancak ihlal, entegre rapor uygulama eksiklikleri, greenwashing (yeşil aklama) gibi durumların olduğunu belirtmişlerdir (Sulkowski ve Waddock, 2014). Yapılan çalışmada politika yapıcılar ve yöneticiler, avukatlar ve muhasebecilerin uygulamadaki eksiklikleri giderebilmek ve böylelikle şeffaflığı ve hesap verebilirliği güçlendirmek için yapması gerekenler belirtilmiştir:

- Politika yapıcıların yapması gerekenler: Var olan kurallar etkinleştirilmeli, önemlilik kavramının doğru ve günün şartlarına uygun anlamı yorumlanmalı ve etkileştirilmeli, çevresel, sosyal ve ekonomik, yönetim konularını içeren ESG raporlaması zorunlu kılınmalı ve yatırımcıları korumak için entegre raporlama

zorunlu kılınmalıdır.

•Yöneticiler, Avukatlar ve Muhasebecilerin yapması gerekenler: Entegre rapor uygulanmalı, en iyi entegre raporlama uygulamaları sistemleştirmek için düzenleyicileri görevlendirmeli (Sulkowski ve Waddock, 2014).

Sulkowski ve Waddock'un ifade ettiği, entegre raporlamaya giden süreçte eksikliklerin ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlerin hayata geçirilmesi entegre raporlamaya olan ilgiyi arttıracakı söylenebilir. Her ülkenin yasal mevzuatları ve sürdürülebilirlik bilgilerine ilişkin düzenlemeleri yapan politika yapıcılar, düzenleyiciler, piyasada etkin olan kurum ve kuruluşlar bir araya gelerek entegre rapora doğru bütüncül bir süreç benimseyebilirler.

IFAC ve GRI'nin bir araya gelerek 2010'da IIRC'yi kurması ve sonrasında 2013'te IIRC'nin Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi'ni yayımlamasıyla birlikte IIRC, entegre raporlamanın geliştirilmesi ve kullanımının yaygınlaştırılması için birçok ağ kurmuştur: <IR> Business Network, <IR> Academic Network, <IR> Network for Professional Accountancy Bodies, <IR> Technology Initiative, <IR> Regional Committees, Integrated Thinking & Strategy Group.

Aşağıda, çalışmanın uygulama kısmında yıllık faaliyet raporları Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi ilkelerine uygunluğu incelenecek olan ve seçilmiş bazı ülkelerde entegre raporlamanın gelişimine ve durumuna değinilecektir.

2.5.1.Güney Afrika

IIRC tarafından Aralık 2013'te, Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi yayımlanmadan, entegre raporlamanın JSE'ye kote olan işletmeler tarafından 2010'dan sonra başlayan hesap dönemlerinde uygulanmasının zorunlu kılındığı ilk ülke Güney Afrika'dır. <https://clientportal.jse.co.za/companies-and-financial-instruments> ve <https://african-exchanges.org/membership/>den elde edilen bilgiye göre JSE'ye kote olan 400'den fazla işletme bulunmaktadır. JSE'ye kote olan işletmelerin sayısı düşünüldüğünde entegre raporlamanın Güney Afrika'daki gelişiminin oldukça hızlı olacağı beklenebilir bir durumdur.

Güney Afrika, Çerçeve yayımlanmadan, Çerçeve'nin geliştirilmesi için IRC of South Africa tarafından "Framework for Integrated Reporting and The Integrated Report Discussion Paper" adlı tartışma kağıdını yayımlayan ilk ülke olmuştur. Aralık 2013'te Çerçeve'nin yayımlanmasından sonra Çerçeve'de belirtilen ilkeler doğrultusunda

yayımlanan entegre rapor sayısı ve rapor kalitesi artış göstermiştir.

Güney Afrika’da, 2016’da King IV’ün yayımlanmasından sonra Johannesburg Borsasında (JSE) işlem gören işletmelere, 1 Ocak 2017’den itibaren başlamak üzere, düzenleyecekleri entegre raporlarda King IV ilkelerinin de esas alınması zorunluluğu getirilmiştir (Ernst & Young, 2021).

Ernst & Young (EY)’un yapmış olduğu “Excellence in Integrated Reporting 2021” adlı çalışmada Güney Afrika’daki işletmelerin yayımlamış olduğu entegre raporların dünya genelinde yayımlanan entegre rapor kalitesinin üzerinde olduğu ve tek başına Güney Afrika’nın entegre raporlamadaki durumunun dünyada entegre raporlamanın durumu ile kıyaslanabileceği ifade edilmiştir. EY’nin çalışmasında Güney Afrika’da 2021 yılında en iyi entegre rapor ödülüne layık görülen 10 işletme sırasıyla şu şekildedir: Redefine Properties Ltd., Nedbank Group Ltd., Kumba Iron Ore Ltd., Anglo Amerikan Platinum Ltd., Vodacom Group Ltd., Netcare Ltd., Truworths International Ltd., Absa Group Ltd., Oceana Group Ltd. ve Standart Bank Group Ltd. Bu işletmelerden ilk üç sırada yer alan işletmeler ise Uluslararası ER Çerçevesi’nin gerekliliklerine en yakın raporlama yaptığı gerekçesiyle “onur” ödülüne layık görülmüştür (Ernst & Young, 2021: 16 ve 21).

EY (2021)’nin çalışmasında Güney Afrika’da yayımlanan 100 entegre rapordan 30’unun çeşitli paydaş gruplarına, 25’inin ise finansal sermaye sağlayanlara yönelik olduğu ifade edilmiştir. Yine 38 işletmenin entegre raporunda tam finansal tablo setine, 17 işletmenin TMS 34 uyarınca ara dönem finansal tablolarına, 37 işletmenin finansal tablo özetlerine yer verilmiştir (Ernst & Young, 2021: 21).

2.5.2. Malezya

2014’te PwC tarafından yapılan “The State of Integrated Reporting in Malaysia: An Analysis of the Bursa Malaysia’s Top 30 Companies’ Annual Reports” adlı çalışmada, Malezya Borsası’ndaki en iyi 30 işletmenin yıllık raporlarının uluslararası entegre raporlama çerçevesine uygunluğu incelenmiştir. Yapılan çalışma sonucunda, Malezya işletmelerinin yıllık raporlarının entegre raporlamanın temeli olan entegre düşüncüyü kapsadığını ancak yıllık raporların henüz entegre edilmediği, işletmelerin entegre raporlamayı tercih etmeleri durumunda paydaşlarla olan iletişime ve etkileşime önem vermelerinin ve geçmiş finansal performanstan ziyade gelecekteki risk ve fırsatlara odaklanmalarının entegre raporlamanın gelişiminde etkili olacağı ifade edilmiştir (PwC, 2014b: 4).

2015'te PwC, "Inspiring Trust Through Insight: Integrated Reporting in Malaysia- An Analysis of the Reporting by Bursa Malaysias' Top 50 Companies" adlı çalışmasında, Malezya Borsası'nın en iyi 50 işletmesinin yıllık raporlarında, Uluslararası ER Çerçevesi içerik öğelerine uygun raporlama yapılıp yapılmadığını incelemiştir. Çalışmanın sonucunda, kurumsal raporlarını entegre raporlamaya doğru geliştirmek için çok az işletmenin çaba sarf ettiği ve yine çok az işletmenin raporlarında Çerçeve'de belirtilen içerik öğeleri ile ilgili bilgi verildiği belirtilmiştir (PwC, 2015b: 8).

PwC (2015b)'nin yaptığı ve yıllık raporları analiz edilen Malezya Borsası'nın en iyi 50 işletmesinin yıllık raporları 2016'da tekrar analiz edilmiş ve 2015'teki çalışma sonuçları ile karşılaştırılmıştır. Çalışma sonucunda işletmelerin 3 yıllık performans göstergelerine bakılarak ulaşılan sonuçlar şu şekilde özetlenebilir: Kurumsal yönetim faaliyetlerinin daha önce raporlanan bilgilerin ötesinde bilgi sağlanması, temel performans göstergelerinin stratejilerle daha net bağlantı kurulması, vizyon hedeflerine ulaşmada stratejik konuların öne çıkarılması ve iş modelinin değer yaratmayla bağlantısının kurulması (PwC, 2016a).

Malezya Muhasebeciler Enstitüsü (Malaysian Institute of Accountants-MIA) ACCA tarafından 2016'da, kurumsal rapor hazırlayanlar, denetçiler, danışmanlar, yatırımcılar ve düzenleyicilerden oluşan 330 katılımcıya entegre raporlamanın faydaları ve zorluklarına ilişkin anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Anket çalışması sonucunda katılımcıların entegre raporlamaya yönelik bilgi düzeylerinin düşük seviyede olduğu, özellikle kurumsal rapor hazırlayanların gelecekte entegre raporlama ile ilgili bilgi düzeylerini artırmada istekli oldukları sonucuna ulaşmışlardır (PwC, 2016b: 8).

26 Nisan 2017'de, Malezya Menkul Kıymetler Komisyonu (Malaysian Corporate Governance Commission-MCGC), Malezya'daki işletmeleri, uluslararası sermayeyi çekmek ve paydaşlarla iletişimi ve etkileşimi güçlendirmek için Malezya Kurumsal Yönetim Kodu kapsamında entegre raporlamayı benimsemeye davet etmiştir. Bu gelişmeyi takiben MIA, Entegre Raporlama Yönlendirme Komitesi (Integrated Reporting Steering Committee-IRSC)'ni kurmuş, 100 Malezya işletmesinin 2019 yılına kadar entegre raporlamaya geçmesi için plan oluşturmuştur. Malezya Borsası'nda öncü 30 işletme entegre rapor hazırlama taahhüdünde bulunmuştur. Malezya Borsası ise Mart 2017'de ilk entegre raporu yayımlamıştır (<https://www.integratedreporting.org/news/new-malaysian-corporate-governance-code-calls-on-companies-to-move-towards-integrated-reporting/>, 02.11.2021).

PwC 2018'de, "Integrated Reporting: What's Your Value Creation Story?" adlı çalışmasında, 2015 ve 2016'da yapmış olduğu incelemelerle karşılaştırmalı olarak, Malezya

Borsası'nda işlem gören en iyi 50 işletmenin yıllık raporlarını Malezya Kurumsal Yönetim Kodu'nun yayımlanmasından sonra tekrar incelemiştir. Yapılan çalışma sonucunda; yönetim kademesine rehberlik edebilecek entegre raporlama kültürünün, değer algısının yükseldiği, kurumsal yönetimde entegre raporlamaya yönelik fikir birliğinin arttığı, temel performans göstergelerinin strateji ile ilişkisinin kurulmasının sağlanmasında yol kat edildiği, stratejik vizyon açıklama düzeyinin arttığı, risk ve fırsatların tanımlanmasının ve raporlarda sunulmasının arttığı, sürdürülebilirlik konularına verilen önemin ve açıklama düzeyinin arttığı ifade edilmiştir (PwC, 2018: 8-9).

2020'de, Hamad vd., 2017'de Malezya Kurumsal Yönetim Kodu'nun yayımlanmasından sonra Malezya Borsası'ndaki en iyi 100 işletmenin yıllık raporlarını içerik analizi yoluyla kurumsal yönetim uygulamaları ve sürdürülebilirlik raporlamasının entegre raporlama ile arasındaki ilişkileri incelemişler ve kavramsal çerçeve önermişlerdir. Çalışmada işletmelerin ER'yi benimsemeleri, bilgi asimetrisinin azaltılması, şeffaflığı artırmak ve değer yaratmayı teşvik etme amaçlanmıştır. Hamad vd. (2020), Malezya Borsası'na kote olan halka açık işletmelerin, Malezya Kurumsal Yönetim Kodu Uygulama 11.2'de belirtilen kuralları ER'ye uyumlu olarak açıklamaları gerektiğini belirtmişlerdir. Uygulama 11.2 iç denetim faaliyetlerinin kabul görmüş çerçeveye uygun olarak gerçekleştirilmesi, iç denetim personelinin tarafsızlığı ve bağımsızlığı konularını içermektedir. Çalışmada, kurumsal yönetim uygulamalarını yürüten ve hali hazırda sürdürülebilirlik raporlaması hazırlayan işletmelerin entegre raporlamaya adapte olmalarının daha kolay olacağı ifade edilmiştir.

2021'de PwC, "Accelerating ESG Integration in Malaysian Banks" adlı çalışmasında, Malezya Bankacılık Sektöründeki 14 bankanın ESG raporlamasındaki durumunu araştırmıştır. Çalışmada Malezya Ulusal Bankası'nın iklimle ilgili risk değerlendirmelerini 2021'den itibaren makro ekonomik ve finansal istikrar değerlendirmelerine entegre edeceği belirtilmiştir. Çalışmada ulaşılan sonuçlar aşağıdaki gibi özetlenebilir.

- Çalışmaya katılan bankaların %71'i iklim değişikliği risklerini, %86'sı atık yönetimi ve biyolojik çeşitliliğin korunması gibi çevresel riskleri ve %100'ü sosyal ve yönetim uygulamalarını önceliklediklerini ifade etmişlerdir (PwC, 2021: 3).
- Bankalar, çevresel, sosyal ve yönetsimsel risklere ilişkin farklı departmanlara sorumluluk vermiştir. Bankaların %29'u kurumsal strateji, %21'i risk yönetimi ve %21'i de sürdürülebilirlik departmanını görevlendirmiştir (PwC, 2021: 7).
- Bankaların büyük bir çoğunluğu iklim ile ilgili risklerin iş modelleri üzerindeki

etkilerini analiz ettiklerini ancak risk değerlendirmelerine dâhil etmediklerini belirtmişlerdir. Bankaların %86'sı çevresel, sosyal ve yönetişimsel risklerin kredi verme sürecinde ve kredi riski üzerinde etkisi olacağını ifade etmiştir (PwC, 2021: 10).

2.5.3.Suudi Arabistan

Ali ve Ahmed (2017) yapmış oldukları çalışmada, Suudi Arabistan Borsası (Tadawul)'nda işlem gören 106 adet finansal olmayan işletmenin 2013 ve 2014 yıllarına ait yıllık raporları incelenerek, Çerçeve dikkate alınarak entegre raporlama skoru ve entegre raporlama içerik öğelerinden kurumsal genel görünüm, kurumsal yönetim, risk ve fırsatlar, strateji ve kaynak dağılımını etkileyen piyasa kapitilasyonu, kârlılık, büyüklük, sektör ve denetçi türü açısından araştırmışlardır. Çalışma sonucunda, işletmelerin entegre rapor skorunun 2013 yılından 2014 yılına arttığı, işletmelerin entegre rapor uygulamaları ile işletmelerin büyüklüğü ve denetçi türü önemli bir ilişki olduğu, ancak kârlılık ve sektör türü ile ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir.

Suudi Arabistan Borsası Tadawul, 17 Aralık 2018'de, sermaye piyasalarında sürdürülebilirliği sağlamak amacıyla Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Borsalar Girişimi'ne katıldığını duyurmuştur. Tadawul ile Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Borsalar Girişimi arasında yapılan anlaşmaya göre Tadawul, ilk etapta, 17 sürdürülebilir kalkınma amaçlarından cinsiyet eşitliği, ekonomik büyüme, sorumlu tüketim ve üretim, iklim ile ilgili eyleme geçme ve ortaklarla iş birliği hedeflerine ulaşmaya çalışacağını ifade etmiştir (<https://www.saudiexchange.sa/wps/portal/tadawul/home?locale=tr>, 06.11.2021).

Suudi Arabistan Borsası, ESG Açıklama Yönergeleri'ni yayımlayarak, borsaya kote olan işletmelere faaliyetlerin çevresel sosyal ve ekonomik faaliyetleri ile ilgili rehberlik etmiştir.

Suudi Arabistan'da doğrudan entegre raporlamaya yönelik kapsamlı bir çalışma olmamakla birlikte entegre raporlamanın bir bileşeni olan sürdürülebilirlik konularının dikkate alınmaya başladığı görülmektedir.

2.5.4.Birleşik Krallık

Birleşik Krallık'ta kurumsal raporlamanın uzun vadede sürdürülebilir değer yaratmayı hedefleyen entegre raporlamaya doğru evrildiği söylenebilir. Aşağıda kısaca özetleneceği üzere, işletmeler doğrudan ER Çerçevesi ile uyumlu raporlama anlayışına sahip olmasalar bile günümüz kurumsal raporlama anlayışına uygun raporlar hazırlamada

istekli görünmektedir.

2013'te Londra Borsasına kote olan 100 işletmenin %66'sının iş modellerinin değer yaratma üzerindeki etkisine ve paydaşlarla ilişkiye odaklandığı ifade edilmiştir (<https://www.integratedreporting.org/newspage>, 08.11.2021).

Deloitte United Kingdom'un 2016'da yayımladığı "A Clear Vision-Annual Report Insight 2016" adlı yıllık raporunda, Londra Borsası'nda işlem gören 100 işletmenin %71'inin değer yaratma hikâyelerini paylaştığı, ER Çerçevesi'nde belirtilen altı sermaye ögesine yönelik bilgi veren işletme oranının %53'ten %70'e yükseldiği ve 8 işletmenin yayımlamış olduğu raporlarını entegre rapor olarak tanımladığı ifade edilmiştir (Deloitte, 2016: 2). Raporda entegre raporlamaya doğru giden süreçle ilişkin bilgiler aşağıda kısaca özetlenmiştir:

- Deloitte UK (2016)'nin çalışmasında değer yaratma, iş modeli kapsamında ele alınıyor mu sorusuna, işletmelerin %33'ü çeşitli paydaş grubu, %22'si geniş anlamda ve %16'sı sadece hissedarlar için elde alındığı cevabını vermiştir (Deloitte, 2016: 62).
- Londra Borsası'ndaki tüm işletmelerin %51'inin gelecek hedefleri içerisinde finansal hedeflerin yanında finansal olmayan hedeflerin ele alındığı belirtilmiştir (Deloitte, 2016: 75).
- Kurumsal sosyal sorumluluk kapsamında; işletmelerin yıllık raporlarında, çevresel konulara ilişkin, işletmelerin %42'si çok kısa yorum, %22'si detaylı analiz ve yorum yapmıştır. İşletmeler tarafından çalışanlar, toplum, insan hakları gibi konulara verilen önemin arttığı söylenebilir (Deloitte, 2016: 84).
- İşletmelerin %67'si, sürdürülebilirlik bilgilerine ilişkin güvence alınmadığı belirtilmiştir (Deloitte, 2016: 85).
- 2016'da işletmeler tarafından yıllık raporlarda sunulan finansal olmayan temel performans göstergeleri en yüksek olandan en düşük olana doğru sağlık, çalışanlar, gaz ve karbon salınımı ve müşteriler konu başlıklarıdır (Deloitte, 2016: 95).

Deloitte UK, 2017'de yaptığı "Annual Report Insight 2017: Surveying FTSE Reporting" adlı çalışmada Londra Borsası'na kote olan 100 işletmenin kurumsal raporlamada; paydaş beklentilerini karşılamada ne aşamada olduğunu saptamak amacıyla yıllık raporlarını içerik analizi ile incelemiştir. Çalışmada ulaşılan sonuçlar aşağıda özetlenmektedir:

-Son 20 yılda yayımlanan yıllık raporların içeriğinin %43'ü anlatıma %57'si finansal tablolara dayalıyken günümüzde anlatım kısmı raporun %61'ini oluşturmaktadır.

-Londra Borsası'nda işlem gören işletmelerin %77'si iş modellerine finansal olmayan bilanço dışı kaynaklar, müşteriler ve tedarikçilerle ilişkiler, fikri mülkiyet gibi konuları dâhil etmiştir. Bu durum, Londra Borsası'na kote olan işletmelerin finansal bilgileri içeren gelir tablosu ve bilanço gibi finansal tabloların işletmelerin değer yaratma hikâyelerini tek başına karşılamada yetersiz kaldığını düşündüğünü göstermektedir.

-Londra Borsası'ndaki işletmelerin %69'u hissedarların dışında en az bir paydaş ile iletişim halinde olduklarını, %63'ü hissedarlar dışındaki paydaşlar için değer yaratmayı gündeme aldıklarını ifade etmiş ve 12 işletme de BM'nin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarını dikkate aldıklarını belirtmişlerdir (Deloitte, 2017: 1).

-41 işletme sadece hissedarlar için kâr elde etmenin ötesinde, amaçlarını net bir şekilde tanımlamış, elde edilen kâr kadar kârın nasıl elde edildiğinin gösterilmesi, çok geniş paydaş grubu için değer yaratmanın uzun vadeye yayılması gerektiğini ifade etmiştir.

-İşletmelerin %74'ü müşteri memnuniyeti, çalışan katılımı, sağlık ve güvenlik gibi temel performans göstergelerini belirlemiştir (Deloitte, 2017: 2).

-89 işletmenin riskler kapsamında en çok ele aldığı konu Brexit olmuştur. 8 işletme Brexit'in iş modellerini değiştirebileceğini, 21 işletme iş modellerinde herhangi bir değişiklik oluşturmayacağını ifade etmiştir. Ancak yalnızca 2 işletmenin iklim krizini risk kategorisinde değerlendirdiği belirtilmiştir (Deloitte, 2017: 3).

Deloitte UK'nin 2018'de yayımladığı yıllık raporu "Annual Report Insight 2018: Surveying FTSE Reporting"de Londra Borsası'ndaki 100 işletmenin yıllık raporları incelenmiştir. İnceleme sonuçlarına ilişkin özet konu başlıkları şu şekildedir:

-İşletmelerin %46'sı temel risk olarak ifade edilen Brexit'in iş modelini değiştirebileceğini, %26'sı olası etkilerinin incelendiğini ancak değişiklik olmadığını, %23'ü buna yönelik beklenti olmadığını belirtmiştir. İşletmelerin %78'i iş modelinde bilanço dışı kaynaklara ilişkin bilgi verildiğini, %80'i iş modelinde bilançodaki varlık ve yükümlülöklere ilişkin bilgi verildiğini ifade etmiştir. ER Çerçevesi'nde belirtilen altı sermaye ögesine yönelik; işletmelerin tamamı insan sermayesine ilişkin, %77'si finansal sermayeye ilişkin, %74'ü entelektüel sermayesine ilişkin, %49'u üretilmiş sermayeye ilişkin, %94'ü sosyal ve ilişkisel

sermayeye ilişkin, %31'i doğal sermaye ilişkin bilgi verdiği görülmektedir (Deloitte, 2018: 12).

-İşletmelerin %41'i müşteri ilişkileri, %75'i çalışanlarla ilişkiler, %52'si sağlık ve güvenlik, %15'i çevre, %28'i gaz ve karbon salınımı gibi finansal olmayan temel performans göstergelerini ele aldığı görülmektedir (Deloitte, 2018: 22).

-76 işletme finansal olmayan bilgilere ilişkin güvence alınmasını istediğini belirtmiştir (Deloitte, 2018: 26).

-İşletmelerin %77'si siber suç, saldırı ve tehdit, %61'i siber veri koruma, %49'u siber bilgi teknolojilerinin yönetimini temel riskler olarak belirlemiştir (Deloitte, 2018: 30).

18 Temmuz 2018'de <https://www.integratedreporting.org/newspage/>'de yayımlanan haberde, Londra Borsası'na kote olan 100 işletmenin %52'sinin sürdürülebilirlik konularına odaklandığını %74'ü finansal olmayan performans göstergelerine odaklandığı ifade edilmiştir.

Birleşik Krallık'ta Hükümet, 2018'de, işletmeler tarafından düzenlenen stratejik raporlara, işletme yöneticilerinin işletme başarısını teşvik etme sorumluluğunu yerine getirirken geniş paydaş grubu için uzun vadeli değer yaratma konusundaki düşüncelerini eklemek için “2018 Şirketler Düzenlemeleri”ni yayımlamıştır. Ardından da bu düzenlemeleri de içeren Kurumsal Yönetim Kodu yayımlanmıştır (<https://www.integratedreporting.org/newspage/>, 08.11.2021).

Deloitte UK'nin 2019 yıllık raporunda, daha önceki yıllık raporlarından farklı olarak iklim değişikliği ve Brexit'in ayı bir bölümde ele alındığı görülmektedir. Londra Borsası'nda işlem gören 100 işletmenin yarıdan fazlası yıllık raporlarında iklim değişikliği ile ilgili açıklamalarda bulunmuş, 7 işletme iklim değişikliğini temel risk olarak nitelendirmiş, işletmeler “İklimle İlgili Finansal Açıklamalara İlişkin Görev Gücü” 'ne ilişkin yıllık raporlarında atıfta bulunmuştur (Deloitte, 2019: 8). Deloitte UK'nin 2019 yıllık raporunda Çerçeve'de belirtilen sermaye ögelerine yönelik bilgilerin 2019'da 2018'e göre arttığı görülmektedir. Yine raporda, çalışanlar ve müşterilerle ilişkiler, sağlık ve güvenlik, çevre, gaz ve karbon salınımı gibi finansal olmayan performans göstergelerine verilen önemin arttığı ve raporlarda bunlar hakkında bilgi verildiği görülmektedir.

Deloitte UK raporuna göre, hissedarlar dışındaki paydaşlar için de değer yaratılmasının değerlendirilmesi 2019 yılında 2018'e göre artış göstermiştir. 24 işletme BM Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına atıfta bulunmuş, 30 işletme finansal olmayan bilgilerin

güvencesine yönelik bilgi vermiştir (Deloitte, 2019: 38). 2018’de ele alınan risklere ek olarak iklim değişikliği de 2019’da %7 oranında temel risk kategorisinde değerlendirilmiştir.

Deloitte UK’nin 2020 yılına ait yıllık raporunda, Londra Borsası’na kote olan işletmelerin %74’ünün çalışanlarla ilgili ölçümleri temel performans göstergesi olarak ele alındığı, %76’sı çalışan sayısının dönüşümünü temel risk kategorisinde değerlendirdiği ancak yalnızca %8’inin bunu temel performans göstergesi olarak açıkladığı ifade edilmiştir (Deloitte, 2020: 13). İş modelinde, çalışanlar için değer yaratılmasının nasıl ele alındığı sorusuna, işletmelerin %42’si sadece anlatımsal, %22’si parasal olmayan ifadelerle açıklama, %22’si çalışanlar için değer yaratmadan bahsedilmediği cevabını vermiştir (Deloitte, 2020: 16). Ancak işletmeler, çalışanların iş modeli açısından önemli bir role sahip olduğunu ifade etmiştir.

Yine Deloitte UK’nin 2020 raporunda, işletmelerin %22’sinin iklim değişikliğini temel risk kategorisinde değerlendirdiği, işletmelerin bazılarının iklim değişikliği ile ilgili temel performans göstergesine sahip olmadığı görülmektedir (Deloitte, 2020: 25). İşletmelerin %62’sinin yönetim kurullarının iklim değişikliği ile ilgili geniş bir bakış açısına sahip olma hedefi olduğu ifade edilmiştir. İşletmelerin yarıya yakını iklim değişikliğini temel risk kategorisinde değerlendirmemiştir.

Deloitte UK, Londra Borsası’nda işlem gören 50 işletme üzerinde, 5P olarak ifade ettiği amaç, insanlar, gezegen, refah ve pandemi başlıkları için araştırma yapmıştır. Araştırma sonuçları Deloitte UK’nin yıllık raporu olan “Annual Report Insight 2021: Surveying FTSE Reporting”de yayımlanmıştır. Rapora göre ulaşılan sonuçlar özetle şu şekildedir (<https://www2.deloitte.com/uk/en/pages/audit/articles/annual-report-insights-2021.html/#>, 10.11.2021):

- İşletmelerin %30’u amaç kısmında herhangi bir temel performans göstergesi belirlememiştir.
- İşletmelerin %88’inin kurum kültürü izleme mekanizmalarını tanımladığı, %70’inin çalışan bağlılığını ve %36’sının saha ziyaretlerini yönetim kurullarının kurum kültürünü anlaması açısından kullanılan araçlar olduğu belirtmiştir.
- İşletmelerin %84’ü çalışanların devrini temel risk olarak tanımlamış ancak %12’si bununla ilgili temel performans göstergesi açıklamıştır.
- İşletmelerin tümü iklim değişikliği ile ilgili açıklamalarda bulunmuş, işletmelerin %28’i iklim değişikliğini temel risk olarak değerlendirmiş, işletmelerin %84’ünün iklim değişikliği ile ilgili gelişmeleri yönetim kurulunca gözlemlediği, çok az

işletme tarafından iş süreçleri kapsamında iklim değişikliğinin değerlendirildiği belirtilmiştir. İşletmelerin %30'u da finansal tablolarında iklim değişikliğine yönelik yüzeysel açıklamalarda bulunmuştur.

-İşletmelerin %88'i paydaşlar için yaratılan değeri iş modeli kapsamında değerlendirirken sadece %32'si nicel olarak ifade etmiştir. İşletmelerin %38'i geniş paydaş grubu için entegre bir stratejiden bahsetmiştir.

-İşletmelerin %80'i sermaye tahsisinin nasıl gerçekleştirildiği ile ilgili bilgi vermiş, %76'sı temettü politikası açıklamış, %80'i yönetici ücretlerine ESG konularını dâhil etmiştir.

Birleşik Krallık'ta, Finansal Raporlama Konseyi (Financial Reporting Council)'nin 2021 yılında hazırlamış olduğu "Annual Report and Financial Statements for The Year Ended" adlı yıllık raporu, stratejik rapor, yönetim ve finansal raporlar olmak üzere üç bölüm olarak düzenlenmiştir. Stratejik rapor bölümünde, paydaşlarla ilişkiler, çevresel etkiler, etik ve uyum, risk yönetimi konuları ele alınmıştır.

Yukarıda entegre raporlamaya giden süreçte Birleşik Krallık'ta yapılan çalışmalara göre, Birleşik Krallık'ta entegre raporlamanın işletmeler tarafından benimsendiği, yayımlanan raporlar doğrudan entegre rapor olarak adlandırılmasa bile içerik açısından entegre raporlamaya yaklaşıldığı söylenebilir.

2.5.5.Japonya

KPMG, Japonya Kurumsal Yönetim Mükemmeliyet Merkezi (Japan Corporate Governance Center of Excellence's-COE)'nin Entegre Raporlama Görev Gücü aracılığıyla, Japonya'da işletmeler ve yatırımcılar arasındaki ilişkiyi değer yaratma ekseninde entegre raporlamanın gelişimini 2014'ten beri araştırmaktadır (KPMG, 2021: 4).

Robert G. Eccles, 9 Temmuz 2019'da Forbes'te yazdığı "What The World Can Learn From The Japanese Experience In Integrated Reporting" adlı makalede, dünyada, ülkelerdeki entegre rapor sayılarının tespit edilmesi ile ilgili verilerin elde edilmesinde zorluklar yaşandığını belirtmiş, Japonya'nın entegre rapor yayımlayan işletmelerin sayısına ulaşılmasında öncü bir ülke olduğunu ifade etmiştir. Eccles, makalesinde, Japon işletmelerinin entegre raporlamaya duyduğu ilginin nedenini araştırmış, Şubat 2014'te yayımlanan ve 2017'de güncellenen Japonya Yönetim Kodu'nun bunda etkili olabileceğini belirtmiştir. Eccles yine, Haziran 2018'de yayımlanan Japonya Kurumsal Yönetim Kodu'nun Japon işletmelerinin entegre raporlamayı benimsemelerinde etkisi olduğunu

ifade etmiştir (Eccles, 2019).

KPMG 2014'te, "List of Japanese Companies Issuing Integrated Report in Japan" da listelenen 142 işletme üzerinde kurumsal raporlamanın durumunu incelemek için araştırma yapmıştır. KPMG, araştırma sonuçlarını 2015'te "Survey of Integrated Reporting in Japan 2014" adlı raporda yayımlamıştır. Rapora göre 142 işletmeden 45'i raporlarını faaliyet raporu olarak yayımlarken 15 işletme entegre rapor olarak yayımlamıştır. İşletmelerin %42'si (59 işletme) Çerçeve'nin içerik öğelerinden iş modelini açıklamış, bu işletmelerden 13'ü ise kullandıkları sermayelerinin tanımını yapmıştır. İşletmelerin yarıya yakını risk ve fırsatlarını açıklamış, temel performans göstergelerini açıklayan işletmelerin de olmasına rağmen bunların değer yaratma ile ilgili herhangi bir ilişkisinin kurulmadığı belirtilmiştir. Yine işletmelerin yarıdan fazlası performans göstergeleri ve kurumsal yönetim ile ilgili açıklamalarda bulunmuştur (KPMG, 2015: 5-6). 2015'te yapılan çalışmaya göre Japon işletmelerinin entegre raporlama içerik öğelerinin bazılarına yer verdiği ve entegre raporlamaya olan ilginin arttığı görülmektedir.

KPMG, Mart 2021'de "Survey of Integrated Reporting in Japan 2020" adlı rapor yayımlamıştır. Rapora göre Japonya'da, yayımlanan entegre rapor sayısı 2010'dan bu yana artış göstermektedir. 2010'da Japonya'da yayımlanan entegre rapor sayısı 23 iken, 2014'te Japonya Yönetim Kodu'nun ve 2018'de Japonya Kurumsal Yönetim Kodu'nun yayımlanmasından sonra yayımlanan entegre rapor sayısındaki artış hızı yükselmiştir. 2018'de 422, 2019'da 522 ve 2020'de 579 adet entegre rapor yayımlanmıştır (KPMG, 2021: 39).

KPMG, yayımladığı araştırma kapsamındaki işletmelerin entegre raporlarını Çerçeve'deki içerik öğeleri ve kılavuz ilkelere göre incelemiştir. İşletmelerin, raporlarında, kılavuz ilkelerden önemlilik, içerik öğelerinden strateji ve kaynak aktarımı, risk ve fırsatlar, performans, kurumsal yönetim, genel görünüş ile ilgili bilgilere yer verdiği görülmektedir.

2.5.6.ABD

Eccles ve Serafeim (2014), ABD'de ilk entegre rapor yayımlayan şirketin United Technologies Corporation olduğunu belirtmiştir (Eccles ve Serafeim, 2014: 8). Thomson, 24 Mart 2015'te yayımladığı ve IFAC'nin resmi internet sitesinde yayımlanan "Integrated Reporting Needs a US Strategy" adlı makalesinde, 2013'te ER Çerçevesi'nin yayımlanmasından sonra birçok kuruluşun entegre raporlamayı benimsemeye başlamasına rağmen ABD'deki birçok şirketin entegre raporlamayı benimsemede tereddüt yaşadığını ifade etmiştir (Thomson, 2015).

IIRC İşletme Ağı'ndaki 100 işletmeden yalnızca 8'inin ABD şirketleri olduğu bunlardan da 2'sinin 2014'te entegre rapor yayımladığı belirtilmiştir. Thomson (2015), ABD'de entegre raporlamanın benimsenmesinin düşük seviyede olmasını, ABD'deki bazı işletmelerin entegre raporlama gibi oldukça yeni olan kurumsal raporlama türüne yatırım yapılıp yapılmayacağı ve yapılsa bile geleceğe yönelik taahhütlerin nasıl yerine getirileceği konusundaki tereddütlerine bağlamıştır.

Investor Responsibility Research Center Institute (IIRCI) ve Sustainable Investments Institute (SII), 2013'te, S&P 500'deki kuruluşların entegre raporlama ile ilgili durumunu araştırmak için yaptıkları "Integrated Financial and Sustainability Reporting in The United States" adlı çalışmada, kuruluşların entegre raporlama yayımlamasalar bile, yıllık raporlarında entegre raporlamanın önemli bir bileşeni olan sürdürülebilirlik konularına yönelik bilgilere yer verdiğini belirtmiştir. Kuruluşların raporlarında değerlendirme yaptıkları konu başlıkları şu şekildedir: Sürdürülebilirlik kriterleri ile yönetici tazminatı arasındaki bağlantı, çevresel yönetim, iklim değişikliği, tehlikeli atıklar, atık yönetim girişimleri, su kullanımı, etik, insan hakları, çalışanlarla ilişkiler (IIRCI ve SII, 2013: 4).

2013'te, ABD'de entegre raporlamanın başlangıç aşamasında olduğu durumda, bankacılık ve finansal hizmetler alanında hizmet veren HSBC'nin 2013 faaliyet raporunda, sürdürülebilirlik konuları, strateji ve iş modeli, kilit paydaşları ile ilgili değerlendirmelerde bulunduğu, petrol ve gaz arama ve üretme alanında faaliyet gösteren Tullow Oil'in başarı ölçmeye yönelik temel performans göstergelerini belirlediği ve temel risklere ilişkin açıklamalar yaptığı belirtilmiştir (Thomson, 2015).

2018'de, IIRCI ve SII, 2013'te S&P 500 işletmeleri üzerine yaptığı çalışmanın ikincisi olan "State of Sustainability and Integrated Reporting 2018" adlı çalışmayı yayımlamıştır. Rapora göre, 2013'te S&P 500 işletmelerinin sadece 7 tanesi raporlarını entegre rapor olarak yayımlarken 2017'de 14 işletme entegre rapor yayımlamıştır (IIRCI ve SII, 2018: 33). Entegre rapor yayımlayan 14 işletmenin 11'i değer tüm paydaş grupları için yaratılması gerektiğini belirtmiş ve raporlarında buna yönelik atıfta bulunulmuştur (IIRCI ve SII, 2018: 35).

2.5.7.Türkiye

Türkiye'de entegre raporlamanın tarihsel gelişimi "2.2.2.Entegre Raporlamanın Türkiye'deki Gelişimi ve Literatür İncelemesi"inde genel olarak ele alındığı için burada tekrardan kaçınmak amacıyla bilgi verilmeyecek, entegre raporlamaya giden süreçte atılan

adımlar, ERTA ve IIRC Database'ye ait resmi internet sitelerinden faydalanılarak Türkiye'de entegre raporlamanın mevcut durumu ele alınacaktır.

02/10/2020 tarih ve 31262 sayılı RG'de yürürlüğe giren "Kurumsal Yönetim Tebliği (II-17.1)'inde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (II-17.1.a)"de¹² halka açık ortaklıkların faaliyet raporlarında sürdürülebilirlik ilkelerine yer verilmesi, verilmiyorsa nedenlerinin açıklanması gerektiği (uy ya da açıkla) belirtilmiştir. Faaliyet raporlarında sürdürülebilirlik ilkelerinin uygulanması gönüllük esasına dayalı olup, sürdürülebilirlik ilkeleri ile ilgili "Sürdürülebilirlik İlkeleri Uyum Çerçevesi" yayımlanmıştır (<https://www.spk.gov.tr/Duyuru/Goster/20201002/0,04.04.2022>). Sürdürülebilirlik İlkeleri Uyum Çerçevesi 4 bölümden oluşmaktadır (<https://www.spk.gov.tr/Sayfa/Dosya/1332,04.04.2022>):

- Genel İlkeler (strateji, politika ve hedefler, uygulama/izleme, raporlama, doğrulama)
- Çevresel İlkeler
- Sosyal İlkeler (insan hakları ve çalışan hakları, paydaşlar, uluslararası standartlar ve inisiyatifler)
- Kurumsal Yönetim İlkeleri

ERTA'nın resmi internet sitesinde, Türkiye'de entegre rapor yayımlayan kuruluşlar 5 başlıkta sınıflandırılmıştır. Bunlar: Düzenleyici Denetleyici Kuruluşlar, Kamu Kurumları, Özel Sektör-Şirketler, Sivil Toplum Kuruluşları ve Yerel Yönetimler. Bu başlıklar altında sınıflandırılan ve entegre rapor yayımlayan kuruluşlar aşağıda Tablo 8'de verilmiştir.

¹² <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/10/20201002-4.htm>

Tablo 8: Türkiye'de Yıllar İtibariyle Entegre Rapor Yayımlayan Kuruluşlar

ENTEGRE RAPOR YAYIMLAYANLAR	ENTEGRE RAPOR YAYIMLANAN YILLAR						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Düzenleyici Denetleyici Kurumlar							
-Borsa İstanbul			✓	✓	✓	✓	✓
-Merkezi Kayıt Kurumu-MKK						✓	✓
Kamu Kurumları							
-Vakıfbank					✓	✓	✓
-Ziraat Bankası					✓	✓	✓
-Halkbank						✓	✓
-Kalkınma Yatırım Bankası						✓	
-YTÜ Fin. Kur. Yön. ve Sür. Mer.			✓			✓	
-Yıldız Teknik Üniversitesi				✓			
Özel Sektör-Şirketler							
-Garanti BBVA			✓	✓	✓	✓	✓
-Türkiye İş Bankası				✓	✓	✓	✓
-Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (TSKB)		✓	✓	✓	✓	✓	✓
-Yapı Kredi					✓	✓	✓
-Akbank						✓	✓
-Akademi Çevre						✓	
-Adana Çimento		✓		✓	✓		
-Aslan Çimento		✓		✓	✓		
-Çimsa		✓	✓	✓	✓	✓	✓
-Nuh Çimento			✓	✓	✓	✓	✓
-Oyak Çimento						✓	✓
-Oyak Maden Metalürji Grubu					✓	✓	
-Mazars Denge					✓	✓	
-Aksa Akrilik					✓	✓	✓
-Allianz Türkiye					✓	✓	✓
-Vestel Elektronik							✓
-Vestel Beyaz Eşya							✓
-Turkcell						✓	✓
-CCI						✓	✓
-Zorlu Enerji							✓
Sivil Toplum Kuruluşları							
-Argüden Yönetişim Akademisi	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
-Darüşşafaka Cemiyeti						✓	✓
-Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV)				✓	✓	✓	
Yerel Yönetimler							
-Kadıköy Belediyesi				✓		✓	

Kaynak: <http://www.entegreraporlamatr.org/tr/entegre-raporlama/turkiyede-yayimlanan-entegre-raporlar.aspx> (31.05.2022).

Tablo 8’de de görüldüğü üzere Argüden Yönetişim Akademisi¹³ tarafından yayımlanan entegre rapor, Türkiye’de yayımlanan ilk entegre rapordur. Tablo 4’te gösterilen ve entegre rapor yayımlayan kuruluşlardan bazılarının entegre raporlarına IIRC Database’den de ulaşılabilir. Bu kuruluşlar; Borsa İstanbul, Garanti BBVA, Argüden Yönetişim Akademisi. Türkiye’de entegre raporlamaya yönelik çalışmalar arttıkça yayımlanan entegre raporların sayısının ve rapor kalitesinin artacağı ve uluslararası erişime sahip olması için IIRC Database’de yayımlanması beklenmektedir.

2.6. ENTEGRE RAPORLAMAYA İLİŞKİN GÜNCEL VERİLER

Güney Afrika, Johannesburg Borsası’na kote olan işletmelerin raporlarının entegre rapor olarak yayımlanmasını zorunlu kıldığı ilk ülkedir. <https://clientportal.jse.co.za/companies-and-financial-instruments> ve <https://african-exchanges.org/membership/>’den alınan bilgiye göre JSE’ye kote olan 400’den fazla işletme vardır. Bu işletmeler 2011’den itibaren başlayan hesap dönemlerine ilişkin entegre rapor yayımlamak durumundadırlar.

Entegre raporlamanın gelişim sürecinde de bahsedildiği üzere IIRC, entegre raporlamanın dünya genelinde benimsenmesini sağlamak ve kuruluşlara rehberlik etmek amacıyla entegre raporlama yapan işletmelerin deneyimlerinin paylaşıldığı The <IR> Business Network (ER İşletme Ağı)’u kurmuştur. <https://www.integratedreporting.org/ir-businessnetwork/>’den alınan bilgiye göre ER İşletme Ağı’nda 65 işletme bulunmaktadır.

IIRC ve Black Sun, IIRC Database’de, entegre rapor yayımlayan kuruluşları, “<IR> Reporters” başlığı altında, altı bölge şeklinde sınıflandırmaktadır. Bu bölgeler Güney Amerika, Kuzey Amerika, Avustralya, Avrupa, Asya ve Afrika bölgeleridir. IIRC ve Black Sun, <IR> Reporters’te, raporlarında IIRC’ye, Uluslararası ER Çerçevesi’ne veya <IR> ağlarına atıfta bulunan kuruluşlara yer verildiğini belirtmiştir (<http://examples.integratedreporting.org/reporters?start=A&page=1>, 05.04.2022).

31.05.2022 itibarıyla IIRC Database’de tüm bölgelerde, entegre raporuna veya entegre raporlarına yer verilen 533 kuruluşun olduğu görülmektedir. Bu kuruluşların 161’i Avrupa, 15’i Güney Amerika, 14’ü Kuzey Amerika, 129’u Asya, 190’ı Afrika, 24’ü Avustralya bölgesindedir

¹³ Argüden Yönetişim Akademisi, kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları, özel sektör kuruluşları ve uluslararası kurumlara, eğitim, araştırma, yayınlar, ödül/burslar, iletişim, konferans konu başlıklarında, yönetim kalitesini arttırmada destek olmak amacıyla faaliyet göstermektedir (<https://argudenacademy.org/hakimizda/akademi-hakkinda>, 05.04.2022). Daha fazla bilgi için bkz. <https://argudenacademy.org/>

(<http://examples.integratedreporting.org/reporters?start=A&page=1>, 31.05.2022).

IIRC Database’de, “Leading Practices” başlığı altında, yıllara göre, raporlarında, Entegre Raporlama Çerçevesi kılavuz ilkeleri, içerik öğelerini ve temel kavramları sunan en iyi işletmeler bölgelerine ve faaliyet gösterdiği sektöre sunulmaktadır. Güney Afrika’da, finansal hizmetler sektöründe bankacılık faaliyetleri yürüten Nedbank, 2020’nin en iyi entegre raporları arasında gösterilmiştir (http://examples.integratedreporting.org/leading_practices, 06.04.2022). Yine, IIRC Database’de, “Award winning reports” başlığı altında entegre raporlamada ödül kazanan kuruluşlar sunulmaktadır.

2.7.BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BİN YIL KALKINMA HEDEFLERİNE GİDEN SÜREÇTE ENTEGRE RAPORLAMANIN GELECEĞİNE YÖNELİK GENEL DEĞERLENDİRME

BM’ye üye devletler, 6-8 Eylül 2000 tarihleri arasında, New York’taki BM Genel Merkezi’nde Milenyum Zirvesi (Millennium Summit) gerçekleştirmiştir. BM’ye üye devletler 2015 yılına kadar fakirliğin azaltılması için 8 hedef olan Bin Yıl Kalkınma Hedefleri’ni kabul etmiştir. Bu hedefler: Aşırı yoksulluk ve açlığı yok etmek, cinsiyet eşitliği ve kadının güçlendirilmesini sağlamak, evrensel temel eğitime ulaşmak, çocuk ölümlerini azaltmak, anne sağlığına önem vermek, hastalıklarla mücadele etmek, çevresel sürdürülebilirliği sağlamak, kalkınma için küresel iş birliği yapmak (https://www.un.org/en/events/pastevents/millennium_summit.shtml, 14.11.2021).

BM tarafından, fakirliğin 2030 yılına kadar ortadan kaldırılması, su, açlık, sağlık ve eğitim gibi sorunların tüm dünya ülkeleri için iyileştirilmesi, iklim değişikliğinin ortaya çıkarmış olduğu ormansızlaşma, su kıtlığı, gıda atıkları, yüksek karbon emisyonu, kuraklık, sel, fırtına gibi birçok olumsuzluğa karşı “bugünden harekete geçilmediği takdirde bunun maliyetinin gelecekteki nesiller açısından daha ağır olacağı” bilincinin oluşması için Londra’da, Liberya’nın başkenti Monrovia’da, Endonezya’ya bağlı bir ada olan Bali’de toplantılar yapılmıştır (<https://www.post2020hlp.org/digital-report-executive-summary/>, 14.11.2021).

BM tarafından düzenlenen toplantılar sonucunda, 2000’li yılların hemen başında BM Millennium Development Goals (MDGs-Bin Yıl Kalkınma Hedefleri)’e ulaşabilmek amacıyla neler yapılabileceğinin tartışılması amacıyla 2013’te, “A New Global Partnership: Eradicate Poverty and Transform Economies Through Sustainable Development-The Report of the High Level Panel of Eminent Persons on the Post-2015 Development Agenda” adlı panel düzenlenmiş ve panel sonucunda aynı adlı rapor yayımlanmıştır

(<https://www.post2020hlp.org/digital-report-executive-summary/>, 14.11.2021).

Eylül 2015’te, BM Genel Kurulu, 2015 sonrası dönemde sürdürülebilir kalkınma için “UN Sustainability Development Summit” adıyla bir zirve düzenlemiş, 2015 sonrası kalkınma hedeflerini içeren “2030 Agenda for Sustainable Development”ı yayımlamıştır. Yayımlanan bu kalkınma hedefleri aşağıda Tablo 9’da verilen 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefinden oluşmaktadır (<https://sdgs.un.org/goals>, 14.11.2021).

Tablo 9: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri

SKH No	Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi
SKH 1	Dünyanın her yerinde yoksulluğun her türlüsüne son vermek
SKH 2	Açlığa son vermek, gıda güvenliğini sağlamak, beslenmeyi iyileştirmek ve sürdürülebilir tarımı teşvik etmek
SKH 3	Sağlıklı yaşamı sağlamak ve her yaşta refahı teşvik etmek
SKH 4	Kapsayıcı ve adil nitelikli eğitimi sağlamak, yaşam boyu öğrenmeyi teşvik etmek
SKH 5	Cinsiyet eşitliği, kadın ve kızların güçlendirilmesini sağlamak
SKH 6	Suyun kullanılabilirliğini ve sürdürülebilir yönetimini sağlamak
SKH 7	Herkes için uygun fiyatlı, güvenilir, sürdürülebilir ve modern enerjiye erişimi sağlamak
SKH 8	Kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi sağlamak, tam ve üretken istihdamı ve iyi çalışmayı teşvik etmek
SKH 9	Esnek altyapı oluşturmak, kapsayıcı ve sürdürülebilir sanayiye teşvik etmek
SKH 10	Ülkelerin kendi içindeki ve ülkeler arasındaki eşitsizliği azaltmak
SKH 11	Şehirlerin kapsayıcı, güvenli ve sürdürülebilir yapılandırılmasını sağlamak
SKH 12	Sürdürülebilir üretim ve tüketim modelleri oluşturmak
SKH 13	İklim değişikliği ve etkileriyle mücadele için eyleme geçmek
SKH 14	Okyanuslar, denizler ve su kaynaklarının korunmasını ve sürdürülebilir kullanımını sağlamak
SKH 15	Kara ekosistemlerinin korunmasını, iyileştirilmesini ve sürdürülebilir kullanımını desteklemek, sürdürülebilir orman yönetimini, çölleşme ile mücadeleyi, arazi bozulmasının durdurulmasını ve eski haline dönüştürülmesini, biyolojik çeşitlilik kaybının önlenmesini sağlamak
SKH 16	Barışçıl toplumları teşvik etmek, herkes için adalet erişim sağlamak, etkili, kapsayıcı, hesap verebilir kurumlar oluşturmak
SKH 17	Sürdürülebilir kalkınma için küresel iş birliği oluşturmak

Kaynak: <https://sdgs.un.org/goals/goal17> (14.11.2021)

En eski kurumsal raporlama unsuru olan finansal raporlar ve 2000’li yıllardan itibaren sürdürülebilirlik raporları kuruluşlar tarafından en çok yayımlanan raporlardır. Hemen ardından finansal raporlama ve sürdürülebilirlik raporlamasının bir bileşimi niteliğinde olan entegre raporlama faaliyeti oldukça yeni bir kavram olduğu için kuruluşlar tarafından entegre raporlama yayımlamaktan ziyade entegre raporlamanın içeriğini oluşturan finansal ve finansal olmayan bilgilerin tek bir raporda nasıl sunulabileceğine adapte olma aşamasındadır.

Bu süreçte kuruluşlar için en önemli zorluklardan biri, entegre raporlamanın güvencesine ilişkin kriterlerin var olup olmadığı ve yayımlanacak entegre bir raporun bağımsız güvencesinin nasıl sağlanacağıdır. Entegre rapor ile ilgili güvence konusuna

ilişkin genel bir değerlendirme çalışmamızın “3.3.ENTEGRE RAPORUN GÜVENİLİRLİğİ VE GÜVENCESİ” kısmında yapılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

ENTEGRE RAPORLAMA İLE İLGİLİ ÇERÇEVELER, ENTEGRE RAPORUN HAZIRLANMA SÜRECİ VE GÜVENCESİ

IIRC tarafından Aralık 2013'te, işletmelere, kurum ve kuruluşlara entegre rapor hazırlarken rehberlik etmek üzere kılavuz ilkeleri ve içerik öğelerinden oluşan Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi yayımlanmış ve son olarak Ocak 2021'de revize edilmiştir. Çerçeve'nin yayımlanmasından önceki süreçte finansal olmayan bilgilerin paydaşlara nasıl sunulacağı konusunda, 2007'de A4S tarafından yayımlanan Bağlı Raporlama Çerçevesi ve 2009'da King Komitesi tarafından yayımlanan King III Kodu'nun rehberlik ettiği söylenebilir.

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle entegre raporlama ile ilgili çerçevelerden Bağlı Raporlama Çerçevesi, King Raporlarının devamı olan King III Kodu ve King IV Kodu, Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi'nden sonrasında entegre raporların hazırlanma sürecinden ve entegre rapora ilişkin güvenceden bahsedilecektir.

3.1. ENTEGRE RAPORLAMA İLE İLGİLİ ÇERÇEVELER

Aralık 2013'te IIRC tarafından Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi'nin yayımlanmasından önce Çerçeve'nin hazırlanma sürecinde IIRC, A4S, King Komitesi tarafından birçok çalışma yapılmış ve çerçeveler geliştirilmiştir.

Çalışmanın bu bölümünde; 2007'de A4S tarafından yayımlanan Bağlı Raporlama Çerçevesi (Connected Reporting Framework), King I ve II Raporları'nın devamı olan ve King Komitesi tarafından 2009'da yayımlanan King III, 2016'da yayımlanan King IV ve IIRC'nin yayımlamış olduğu Uluslararası ER Çerçevesi incelenecektir.

3.1.1. Bağlı Raporlama Çerçevesi (Connected Reporting Framework-CRF)

İklim değişikliği, su kıtlığı, çevre sorunları ve sınırlı doğal kaynakların hızlı bir şekilde tüketilmesi olarak ifade edilebilecek sürdürülebilirlik sorunları, ülkelerin ekonomik sistemlerinde, hükümetlerin alacağı kararlarda dikkate alması gereken sorunlardır. Sürdürülebilirlik ile ilgili konuların önem kazandığı günümüzde, işletmeler, kurum ve kuruluşların bu tür sürdürülebilirlik sorunlarının süreklilikleri ve uzun vadeli başarıları etkileyebilme derecesini bilmeleri ve yatırımcılara ve diğer paydaşlara bu konular hakkında bilgi vermeleri önem kazanmaktadır. Bu anlamda sosyal, çevresel ve ekonomik faktörlerin

faaliyet ve yönetim raporlamasında entegre edilmesi, finansal performans ve sürdürülebilirlik üzerindeki etkisi de netleşmiş olacaktır.

A4S, kuruluşların stratejileri ile finansal performans ile sürdürülebilirlik performans göstergeleri olan finansal ve finansal olmayan performansın entegre edilmesi ve aralarında bağlantı kurulması amacıyla Bağlı Raporlama Çerçevesi'ni yayımlamıştır.

Bağlı Rapor (Connected Report), kurumsal raporlamaya yeni bir yaklaşım getirerek, kuruluşların yıllık raporlarındaki eksikliğini, uzunluğunu ve karmaşıklığını göz önünde bulundurarak gerek rapor hazırlayanlar gerekse de bilgi kullanıcılarındaki memnuniyetsizliği gidermeyi amaçlamaktadır (A4S, 2009: 1). A4S (2009)'ye göre bağlı bir raporun uzun vadeli yatırımcılara ve yöneticilerin yönetim ihtiyaçlarına odaklanması gerekir. Kuruluşun stratejik hedefleri, faaliyet gösterdiği endüstri, pazar ve sosyal çevre, karşılaştığı riskler ve fırsatlar, kuruluşun sahip olduğu kaynaklar ve çevre ile iletişiminin yönetimi, ödül ve ücret yönetimi gibi konuları açıklaması gerekmektedir. Bağlı bir rapordan kuruluşun stratejisi ile finansal ve finansal olmayan performansı (sürdürülebilirlik performansı) arasındaki ilişkiyi de açıklaması beklenmektedir.

A4S, Bağlı Raporun hazırlanmasında 3 temel adımın dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir:

- Kuruluşun iş/faaliyet stratejisi ile sürdürülebilirlik konuları arasındaki ilişkiyi açıklamak: Sosyal, çevresel, yönetsel konuların ve bunların kuruluşun stratejik hedeflerini ne yönde etkilediğinin belirlenmesi,
- Temel performans göstergeleri (Key Performance Indicators-KPIs) ve eylemleri açıklamak: Sürdürülebilirlik konularını ele almak için gerçekleştirilen eylemleri değerlendirmek ve performansları ölçmek için KPIs'lerin belirlenmesi,
- Bağlı Performans Raporu (Connected Performance Report): Amaçlara ve hedeflere ulaşıp ulaşılamadığının değerlendirilmesi (A4S, 2009: 2).

A4S (2009)'nin Bağlı Raporların düzenlenmesi ile ilgili rehber çalışmasında, bağlı bir raporun içerik yapısının aşağıda Tablo 10'da gösterildiği gibi olduğunu belirtmektedir.

Tablo 10: Bağlı Raporların Hazırlanmasında Kullanılan İçerik Unsurları

Bağlı Rapor'un Hazırlanmasında Temel Adımlar	İçeriğe Ait Alt Başlıklar	Alt Başlıklarda Açıklanması Gereken Temel Özellikler
İş/faaliyet stratejisi ve sürdürülebilirlik arasındaki ilişki	Piyasa Bağlamı	Kuruluşun faaliyet gösterdiği pazar, sektör ve düzenleyici kurum ve kuruluşlar üzerinde maddi bir etkisi olan çevresel ve sosyal eğilimlerin analiz edilmesi
	İş Modeli	Kuruluşun çevresel ve sosyal eğilimleri nasıl ele aldığı ve değer yarattığının açıklanması
	Hedefler ve Stratejiler, Riskler, Kaynaklar ve İlişkiler	Maddi sürdürülebilirlik konuları ve etkileri arasındaki ilişki, kuruluşun benimsediği stratejilerin uygulaması ve bunun hedeflere ulaşmadaki etkileri. Maddi sürdürülebilirlik konuları analiz edilirken; -Temel riskler ve fırsatların neden önemli olduklarına dair açıklama yapılması ve finansal ve operasyonel açıdan etkilerinin analiz edilmesi, -Kuruluşun stratejilerinin temel dayanakları olan doğal, insan ve finansal kaynakların ve tedarikçiler, müşteriler, çalışanlar, düzenleyiciler ile olan ilişkilerin sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesi, -Hangi sürdürülebilirlik faktörlerinin önemli olduğunu belirlemek için yönetimin yaklaşımı, -Kalkınma, eğitim ve teşvikler başta olmak üzere örgütsel değişimi etkilemek için yönetimin eylemlerinin açıklanması.
Temel Performans Göstergeleri (KPIs) ve Gerçekleştirilen Eylemler		-İş/faaliyet stratejisinin uygulanmasını desteklemek için önemli riskleri azaltmak veya belirlenen fırsatlardan yararlanmak için atılan adımlar başta olmak üzere maddi sürdürülebilirlik sorunlarını ele almak için atılan adımlar, -Her bir finansal ve finansal olmayan gösterge için benimsenen muhasebe politikası performansı ölçmek için seçilen Temel Performans Göstergeleri, -Yönetişim, ücretlendirme ve ödüllendirme ile bağlantılı olmak üzere, yönetimin amaçlanan sonuçlara ulaşabilmek için nasıl teşvik edildiğinin açıklanması.
Bağlı Performans Raporu		-Temel Performans Göstergeleri için hedefler, -Önceki yıllara, hedeflere, sektöre, endüstriye karşı karşılaştırmalı performans sunumu, -Faaliyet sonuçlarıyla bağlantısını açıklayabilmek için sürdürülebilirlik ile ilgili her bir Temel Performans Göstergesi ile birlikte ele alınan finansal ve iş performansına karşı alınan önlemler. -Hedeflere ve ulaşılan sonuçlara yönelik genel değerlendirme.

Kaynak: “A4S. (2009). Connected Reporting A Practical Guide With Worked Examples” ’den faydalanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Bağlı raporların temel içerik unsurlarından olan iş/faaliyet stratejisi ve sürdürülebilirlik arasındaki ilişkinin hazırlanacak olan bağlı raporlarda nasıl açıklanacağı Tablo 11’de gösterilmektedir.

Tablo 11: İş/Faaliyet Stratejisi ve Sürdürülebilirlik Arasındaki İlişkinin Bağlı Raporla Açıklanması

İş/Faaliyet Stratejisi ve Sürdürülebilirlik Arasındaki İlişki Kapsamında Açıklanması Gereken Alt Başlıklar	Alt Başlıklarda Açıklanması Gereken Hususlar
Kuruluşun faaliyet gösterdiği sektör, pazar, çevre vs. ile ilgili çevresel ve sosyal sorunlar	-Kuruluş tarafından üretilen ürünler, ürünlerin sunulduğu pazarlar ve konum hakkında değerlendirme, -İklim değişikliği, nüfusun hızlı artışı, kıt kaynakların aşırı tüketimi gibi küresel sorunlar, -İşletme organizasyonunu gelecekte etkilemesi muhtemel olan konular ile hali hazırda etkileyen konuların birlikte dikkate alınması, -Kuruluşun faaliyet gösterdiği toplum ve çevre üzerindeki etkilerinin yanı sıra müşteriler ve tedarikçiler üzerindeki etkilerinin de değerlendirilmesi, -Kuruluşun paydaşlarla olan ilişkilerinin kendi başarıları için önemli olduğunun paydaşlarla paylaşılması, onların görüşlerinin alınması.
Kuruluşun performansına maddi olarak etki eden konular	-Kuruluşun stratejik hedeflerine ulaşabilmesi için sorunların, risklerin, kaynakların ve ilişkilerin çalışma biçimi üzerindeki olası etkilerinin dikkate alınması, -Dış çevre üzerinde etkisi olan ancak çalışma biçimi ve iş üzerinde maliyet açısından önemli bir etkisi olmayan konuların kuruluşun itibarı üzerindeki etkilerinin içselleştirilmesi.
Her bir maddi sürdürülebilirlik konusuyla ilgili raporun hem nitel hem de nicel analiz teknikleri kullanılarak, kuruluşun hedefleri, stratejisi ve operasyonları üzerinde etkisi olabilecek hususlar	-Piyasa bağlamı: Müşteri talebindeki sürdürülebilir ürünlere yönelik değişiklikler, -İş Modeli: Örneğin; gıda sektöründeki iş modeli kıtlık karşısında arz güvenliğini sağlamak için tedarikçilerle ilişkilerde değişiklikler, -Risk ve fırsatlar: Örneğin; iklim değişikliğinden olumsuz olarak etkilenen sahip olunan varlıkların değeri, -Kaynak kullanılabilirliği: Örneğin, sürdürülebilirlik performansının Ekvator İlkelerini¹⁴ (Equator Principles) benimseyenlerin proje finansmanında çevresel ve sosyal risklerin belirlenmesi, değerlendirilmesi ve yönetilmesi üzerindeki etkisi veya üretim performansını artırmak için sınırlı doğal kaynakların kullanılabilirliği, -Önemli paydaşlarla ilişkiler: Örneğin, çalışanların memnuniyeti, devamsızlık maliyetleri, elde tutma oranları arasındaki ilişki

Kaynak: “A4S. (2009). Connected Reporting A Practical Guide With Worked Examples” ’den faydalanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Bağlı raporların temel içerik unsurlarından olan temel performans göstergeleri (KPIs) ve gerçekleştirilen eylemler başlığının hazırlanacak olan bağlı raporlarda nasıl açıklanacağı aşağıda Tablo 12’de gösterilmektedir.

Tablo 12: Temel Performans Göstergeleri (KPIs) ve Gerçekleştirilen Eylemlerin Bağlı Raporda Açıklanması

Temel Performans Göstergeleri (KPIs) ve Gerçekleştirilen Eylemler Kapsamında Açıklanması Gereken Alt Başlıklar	Alt Başlıklarda Açıklanması Gereken Hususlar
Maddi sonuçlara neden olabilecek çevresel ve sosyal sorunları değerlendirmek için atılan adımlar	
Atılan adımlar için hedeflenen sonuçlar ve bunların nasıl yapılacağına ilişkin açıklama	-Kuruluşun stratejik hedeflerine ulaşmasına yardımcı olmak, -Daha sürdürülebilir bir toplum ve çevre oluşturabilmek için yardımcı olmak.
Amaçlanan sonuçlara ulaşmanın nasıl ölçüleceğinin belirlenmesi ve her bir maddi etki oluşturacak konu için (KPIs)'lerin belirlenmesi	-Önceki yıllar ve diğer kuruluşlar arasında karşılaştırılabilirliği sağlamak, -Doğrulanabilirliği ve anlaşılabilirliği sağlamak için şu unsurların açıklanması ve desteklenmesi gerekir: Tanım, hesaplama yöntemi, temel varsayımlar, belirsizlik düzeyi, kapsam ve sınırlar.
Belirlenen (KPIs)'ler ile finansal veya iş/faaliyet performansı arasındaki ilişkinin tanımlanması, ilişkinin mümkünse gelir, harcama, yatırım, nakit akışı ve operasyonel performans açısından ele alınması	
Performans ölçümlerinin yönetim kademesinin performans değerlendirmesi ile seçilen (KPIs)'ler ile birlikte ele almak	
Bağlı raporda açıklanması gerekenler	-Maddi sonuçlara yol açabilecek sorunlara karşı alınan önlemler, -Alınan önlemlerin hedeflenen sonuçlara nasıl yansıdığı, -İşletmenin stratejik hedeflerini vurgulayan (KPIs)'ler, -Hedeflere ulaşmayı sağlayan ve katkıda bulunan eylemleri teşvik etmek ve ödüllendirmek için yürürlükte olan yönetim düzenlemeleri

Kaynak: “A4S. (2009). Connected Reporting A Practical Guide With Worked Examples” ’den faydalanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Bağlı raporların temel içerik unsurlarından olan bağlı performans raporunun hazırlanacak olan bağlı raporlarda nasıl açıklanacağı aşağıda Tablo 13’te gösterilmektedir.

Tablo 13: Bağılı Performans Raporunun Bağılı Raporda Açıklanması

Temel Performans Göstergeleri (KPIs) ve Gerçekleştirilen Eylemler Kapsamında Açıklanması Gereken Alt Başlıklar	Alt Başlıklarda Açıklanması Gereken Hususlar
Her bir (KPIs) için hedef belirlenmesi ve bu hedeflere ulaşabilmek için önlemlerin alınması	-Kuruluşun finansal hedeflerine/planlarına uyum sağlayıp sağlamadığı, -Benzer işletmeler, endüstri, pazar ve ulusal düzeyde karşılaştırmalar yapılması, -Sürdürülebilirlik sorunlarına çözüm bulmak için alınan yanıtların yeterli olup olmadığı Ayrıca ortaya çıkan sürdürülebilirlik sorunları çözmek için belirli bir hedef belirlemeden önce etkilerinin ölçülmesine yönelik bir yaklaşım da geliştirilebilir.
Tam, doğru ve tutarlı bilgi sağlamak için bilgi toplama süreçlerinin uygun olup olmadığının tespit edilmesi gerekir. Sürdürülebilirlikle ilgili veri toplama sistemlerini ve süreçlerini finansal sistem ile entegre edilmesi	
Raporlama döneminde, ulaşılan performans düzeyine ilişkin raporun içeriği	-Hedefler, -Raporlama dayanağı, -Önceki yıllarla karşılaştırmalı performans sunumu, -Benzer işletmeler, sektörler, endüstriler, ulusal performans ortalamaları. Bağılı raporda raporlanan performansın yatırımcıların ihtiyaçlarını karşılayabilecek analizler yapmalarına yardımcı olmak.
Önemli performans göstergeleri ile birlikte finansal veya iş/faaliyet performansı ölçümlemelerini rapor etmek, sürdürülebilirlik performansının faaliyet sonuçlarına uygunluğunun göstergesi olduğunu sağlamak.	
Satın almalarından veya elden çıkarmalardan kaynaklanan değişiklikler, veri sağlama yöntemlerindeki iyileştirme çalışmalarından veya muhasebe politikalarının değiştirilmesinden kaynaklanan değişiklikler arasındaki farkın açıklanması	
Performans sonuçlarına nasıl ulaşıldığının yorumlanması	-Başarı ve başarısızlıkların nedenleri, -İş/faaliyetlere ilişkin gelişmelerin zorlukları ve yönetim kademesinin buna nasıl tepki verdiği, -Stratejik hedeflere nasıl ulaşılacağına açıklanması.

Kaynak: “A4S. (2009). Connected Reporting A Practical Guide With Worked Examples” ’den faydalanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Bağılı Raporlama Çerçevesi, kuruluşların genel bir performans durumunu yansıtmak için finansal bilgilerin yanında sürdürülebilirlik ile ilgili bilgileri de sunan raporlama modeli olarak tanımlanmaktadır. CRF, kuruluşun tüm performans göstergelerinin birbirleriyle bağlantılı bir şekilde nasıl sunabileceğini, kuruluşun stratejilerinin nasıl yönetildiğini açıklamaktadır (A4S, 2011: 2). Bağılı Raporlama Çerçevesi’nin temel ilkeleri şu şekilde ifade edilebilir:

- Hazırlanacak olan Bağılı Rapor’da, sürdürülebilirlik ile ilgili konuların kuruluşun

stratejisi ile açıkça bağlantılı bir şekilde sunulması,

- Sürdürülebilirlik bilgileri ile finansal bilgilerin açık ve öz bir şekilde bir araya getirilerek, kuruluşun performansının tam ve dengeli bir şekilde raporda sunulması,
- Bağlı Rapor'un hem geçmiş yıllar hem de diğer kuruluşlar ile sunumda karşılaştırılabilirlik ve tutarlılık ilkelerine uygun olarak hazırlanması,
- Bağlı Rapor'da raporlanan bilgilerle yönetim faaliyeti için kullanılan bilgilerin uyumlu olması,
- Kurumların, kuruluşların, işletmelerin raporlama yaparken; sera gazı gibi doğayı ve çevreyi kirleten emisyonlar, enerji ve su kullanımı, kıt kaynakların kullanımı ve atıklar gibi çevresel göstergelere dikkat etmeleri gerekir (A4S, 2011: 2).

A4S (2011)'nin yapmış olduğu rehber çalışmaya göre CRF'nin işletmelere, kurum ve kuruluşlara sağladığı faydaları aşağıdaki gibidir:

- Sürdürülebilirlik performansını, kuruluşun sürdürülebilirlik stratejisi ile finansal performansı birbiriyle bağlantılı bir şekilde sunmasını sağlar,
- Finansal bilgilerle sürdürülebilirlik bilgilerinin tek bir raporda analiz edilerek maliyet tasarrufu sağlar,
- Bağlı Raporlama Çerçevesi'nin hem yönetim kademesi hem de operasyonel düzeyde, yatırımcılar ve müşteriler tarafından benimsenmesi ile birlikte sürdürülebilirlik bilincinin artmasını sağlar,
- Sosyal, çevresel, ekonomik gibi sürdürülebilirlik konularının, alınacak kararlara entegrasyonu sağlanarak organizasyonun farklı departmanları arasında iş birliğini artırır.

A4S'nin 2011'de Bağlı Raporlama Çerçevesi'ni benimseyen işletmelerin deneyimlerini paylaştığı "Connected Reporting in Practice" adlı çalışmasından faydalanılarak, CRF'nin işletmelere sağladığı faydalar aşağıda Tablo 14'teki gibi özetlenebilir:

Tablo 14: Bağlı Raporlama Çerçevesi'nin Sağladığı Faydalar

- Bağlı Raporlama Çerçevesi, sürdürülebilirlik ile ilgili konuların iş/faaliyet stratejisine entegre edilerek maliyet bilgisinin ve elde edilen faydaların daha iyi anlaşılmasını sağlar,
- Kuruluşun faaliyetlerinin ve iş süreçlerinin sosyal, çevresel ve iklimsel etkilerini, düzenlenecek olan faaliyet raporlarına yansıtarak ve çevresel ve sosyal etkilerin raporlara yansıyan maliyetleri hakkında bilgi vererek müşterilerin, yatırımcıların ve diğer tüm paydaşların bilgi ihtiyaçlarını karşılar, yatırımcılara yapacağı yatırımlar hakkında net karar vermelerini sağlar,
- Statik muhasebe çerçevesinin dinamik raporlama aracına dönüşmesine yardımcı olur, risklerin daha iyi tanımlanmasına ve risklere karşı önlem alınmasına katkıda bulunur,
- Sürdürülebilirlik konuları ile ilgili farkındalığı artırır,
- Sürdürülebilirliği kuruluşun ticari faaliyetlerine entegre etmede katkı sağlar,
- Kuruluşları çevresel, sosyal, iklimsel, su kullanımı, atık, enerji kullanımı vs. faaliyetlerinin etkilerini açık, şeffaf ve sorumlu bir şekilde açıklayarak sürdürülebilir bir gelecek sunmasına yardımcı olur,
- Bağlı Raporlama Çerçevesi, kuruluşlara sürdürülebilirlik algılarında önemli bir değişikliğe yol açmasa bile, sürdürülebilirlik konularını dikkate almayı gerçeğe dönüştürmede yardımcı olur.

Kaynak: A4S. (2011). Connected Reporting in Practice'den faydalanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Bağlı Raporlama Çerçevesi'nin Tablo 14'te ifade edilen faydalarının yanında, Çerçeve'yi uygulayan kuruluşların karşılaştığı zorluklar da mevcuttur. Bağlı Raporlama Çerçevesi'ni uygulayan kuruluşların karşılaştığı en önemli zorluklardan birinin finansal olmayan verilerin karşılaştırılabilirliği, eksiksizliği ve kalitesi ile ilgilidir. CRF'yi uygularken karşılaşılan zorluklardan biri de finansal olmayan verilerin analizidir. Finansal verilerin analizi ile ilgili birçok yöntem bulunurken, kuruluşlar finansal olmayan verilerin analizi konusunda zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla kuruluşlar hem sürdürülebilirlik maliyetlerinin hem de iş/faaliyet stratejisinin finansal analizini raporlaştırmada zorluk çekmektedirler.

West Sussex County Council, Environment Agency, Aviva, BT Group, HSBC ve EDF Energy, Bağlı Raporlama Çerçevesi'ni uygulamıştır. Bu çalışmada BT Group'un¹⁴ 2009 yılına ait (31 Mart 2009'da sona eren faaliyet dönemine ait) "BT Group plc Annual Report & Form 20-F 2009" raporu incelenmiştir. BT Group, 2009 yılına ait raporunda Bağlı Raporlama Çerçevesinin benimsendiğini, doğrudan maliyetler ile çevresel ve sosyal konuları nasıl yönettiğini, finansal ve finansal olmayan KPIs'lerin tek bir raporda sunulurken kurumsal sorumluluk (corporate responsibility) hedeflerine bağlı kalındığını ifade etmiştir (BT Group plc, 2009: 23). BT Group plc'nin finansal olmayan kurumsal sorumluluk temel performans göstergeleri için; müşteriler, çalışanlar, tedarikçiler, toplumun geliştirilmesi, çevre ve bütünlük olarak belirlenmiş ve bu temel performans göstergelerinin dolaylı etkileri özetlenmiştir.

¹⁴ BT Group, 30 Mart 2001'de, telekomünikasyon (iletişim hizmetleri) faaliyetleri yürütmek üzere İngiltere'de kurulan ve dünyanın birçok ülkesinde faaliyet gösteren bir şirkettir. Daha fazla bilgi için bkz. <https://www.bt.com/about>

BT Group'un ilk kez 2008'de temel performans göstergesi olarak ölçülen tedarikçilerle olan ilişkilerine bakıldığında, tedarikçilerle ilişkilerin, genel başarıya katkısı 2008'de %78 iken 2009'da %85'e yükselmiştir. Tedarikçilerle ilişkilerin finansal etkisine bakıldığında ise; tedarikçilere ödenen toplam tutar 2007'de 6.8 milyar Euro, 2008'de 8.6 milyar Euro ve 2009'da 8.9 milyar Euro olarak gerçekleşmiştir. Temel performans göstergelerinden çevre boyutuna bakıldığında karbondioksit emisyonu ve atık depolama ve geri dönüşümünün performans ölçüsü olarak seçildiği görülmektedir. Çevre boyutunun altında yer alan atık depolamanın 2008'de 2007'ye göre %22, 2009'da ise 2008'e göre %17 oranında azaldığı görülmüştür. BT Group'un geri dönüşümden kazandığı gelir 2007'de 4.48 milyon Euro, 2008'de 6.70 milyon Euro, 2009'da ise 7.42 milyon Euro olarak gerçekleşmiştir. Atık depolama alanlarına ait vergi tasarrufu 2007'de 840 bin Euro, 2008'de 890 bin Euro ve 2009'da 1.15 milyon Euro olarak gerçekleşmiştir (BT Group plc, 2009: 24-25).

3.1.2.King III Kodu

Çalışmanın ikinci bölümünde IoDSA'da bahsedildiği gibi King Komitesi Başkanı Prof. Mervyn King'in öncülüğünde 1994'ten itibaren King Raporları yayımlanmaya başlamıştır. İlk olarak 29 Kasım 1994'te, Güney Afrika'da kurumsal yönetimi yüksek standartlara ulaştırmak amacıyla "King Report on Corporate Governance for South Africa" adıyla King I Raporu yayımlanmıştır. 2002'ye gelindiğinde King Komitesi, King Raporlarının devamı olan King II Report ("King Report on Corporate Governance for South Africa-2002")'u yayımlamıştır. King II'nin içeriğine bakıldığında King I'e ek olarak sürdürülebilirlik ile ilgili konuların eklendiği görülmektedir. King II'deki sürdürülebilirlik konuları "Integrated Sustainability Reporting" başlığı altında incelenmiştir. Paydaşlarla ilişkiler, etik uygulamalar ve organizasyonel bütünlük, güvenlik, sağlık, çevre, sosyal konular bu başlık altında incelenmiştir.

2007'de A4S tarafından yayımlanan ve kuruluşlara finansal bilgileri ve finansal olmayan bilgileri tek bir raporda sunmak için rehberlik eden çerçeve niteliğindeki Bağlı Raporlama Çerçevesi'nden sonra 2009'da King Raporlarının üçüncüsü olan King III Kodu yayımlanmıştır. "King Report on Corporate Governance for South Africa 2009" adlı King III Kodu'nun 9. Bölümünde entegre raporlamaya yer verilmiştir. King III'te entegre raporlamadan, kuruluşun performansını hem finansal bilgileri hem de sürdürülebilirlik bilgileri açısından entegre bir şekilde raporlayan raporlama faaliyeti olarak bahsedilmiştir (IoDSA, 2009: 108).

Mayıs 2010’da IRC’nin de kurulmasının nedenlerinden biri olan, Şubat 2010’da Güney Afrika için King Kodu Yönetim İlkeleri 2009 (“King Code of Governance Principles for South Africa 2009”) yayımlanmıştır. King III Kodu için yayımlanan bu yönetim ilkeleri, Johannesburg Stok Exchange (JSE)’ye kayıtlı işletmelerin King III Kodu’na uymaları, uymuyorlarsa nedenini açıklamalarına dayanmaktadır. Buna göre JSE’ye kayıtlı olan işletmeler, kurum ve kuruluşlar 1 Mart 2010’dan başlayan raporlama dönemleri için King III ilkelerini uygulamak, uygulamıyorlarsa nedenini açıklamak zorunda kalmışlardır (<https://integratedreportingsa.org/about/our-history/>, 22.07.2021).

King III Kodunda, 9. bölümde, entegre raporlama ile ilgili üç ilke şu şekilde ifade edilmiştir:

- İlke 9.1: Yönetim Kurulunun, şirketin, işletmenin, kurum ve kuruluşun entegre raporunun bütünlüğünü sağlaması gerekir,
- İlke 9.2: Kuruluşun sürdürülebilirlik raporlaması ile finansal raporlaması entegre edilmelidir,
- İlke 9.3: Sürdürülebilirlik raporlaması ve açıklaması bağımsız güvence altına alınmalıdır (IoDSA, 2009: 108-110).

Daha önce de bahsedildiği gibi King III Kodunda entegre raporlama, kuruluşun faaliyetlerinin çevresel, sosyal, ekonomik konuları içeren sürdürülebilirlik performansı ile finansal performansının entegre ve bütünsel bir şekilde sunulduğu raporlama faaliyeti olarak ifade edilmektedir (IoDSA, 2009: 108). Ancak IoDSA, kuruluşların faaliyet sonuçlarını tek bir raporda raporlamak yerine faaliyet konularına göre raporlar seti olarak da sunabileceğini belirtmiştir (IoDSA, 2012a: 5).

King III’te, kuruluşun yıllık finansal tablolarının entegre rapora dâhil edilmesi gerektiği ifade edilmiş, entegre raporun paydaşların kuruluşun değer yaratma durumu hakkındaki beklentileri ve bu beklentileri ortadan kaldıracabilecek riskleri değerlendirebilecek, kuruluşun ekonomik durumu hakkında değerlendirme yapabilmesini sağlayacak bilgileri içermesi gerektiği belirtilmiştir. Yine kuruluşun gerek sürdürülebilirlik faaliyetlerini gerekse finansal faaliyetlerini tehdit eden unsurlar söz konusu ise bunu açıklaması, tehditlerin devam edip etmeyeceğini, tehditlere karşı hangi önlemlerin alınacağını açıklaması gerekmektedir (IoDSA, 2009: 109).

Entegre bir raporda, kuruluşlar elde ettiği geliri nasıl kazandığını açıklamak durumundadırlar. Öyle ki paydaşlar, kuruluşun faaliyetlerinin olumlu/olumsuz etkilerini finansal tablolara yansıtılan performans göstergeleri olarak görmek istemektedirler. Bu

durum özellikle sürdürülebilirlik raporlamasında kuruluşun olumlu yönlerinin daha da iyileştirilmesi olumsuz yönlerinin de ya ortadan kaldırılması ya da azaltılması açısından önemlidir. Böylelikle paydaşlar, kuruluşun ekonomik değeri ve sürdürülebilirliği hakkında bilinçli değerlendirme yapabileceklerdir (IoDSA, 2009: 109).

Entegre raporlama güvencesinde de bahsedileceği üzere King III, entegre raporlamada finansal açıklama ile ilgili güvence alınması gerektiğini ifade etmiştir. Güvenceye ilişkin konular performans bilgileri, iç kontrol uygulamaları, yönetim uygulamaları, uluslararası standartlarla ne ölçüde uyumlu davranıldığı olabilmektedir. Entegre raporlama ile ilgili alınacak güvencenin kapsamı konusunda kuruluşun net olması ve açıkça belirtilmesi gerekir (IoDSA, 2009: 110-111).

Denetim komitesi, entegre raporlamada sunulan bilgilerin güvenilir, doğru, açık, net ve şeffaf olup olmadığı, raporun finansal bilgilerle çelişip çelişmediği ile ilgili değerlendirmede, entegre raporu kontrol ederken yönetim kuruluna yardımcı olmalıdır. Ayrıca denetim komitesi finansal bilgileri olduğu kadar sürdürülebilirlik bilgilerinin denetimini de gerçekleştirmelidir (IoDSA, 2009: 111).

PwC (2009)'nin, Ekim 2009'da yaptığı "Kings Counsel, Sterling Point-King III-Disclosure Requirements" adlı çalışmada, King III'ü uygulamak isteyen kuruluşlar için çeşitli açıklama gerekliliklerini ve entegre bir raporun içeriğinin nasıl olması gerektiğini belirtmiştir. PwC'ye göre kuruluşların hazırlayacakları entegre bir raporun içerik yapısı aşağıda Tablo 15'te özetlenmektedir.

Tablo 15: King III'e Göre Entegre Raporun İçerik Yapısı

<u>1.Entegre Rapor</u> 1.1.Entegre Raporun Hazırlanması 1.2.King III (Kodu)'ün Uygulanma Bildirimi 1.3.Kuruluşu Tehdit Eden Başlıklara İlişkin Bilgiler 1.4.Yöneticilere İlişkin Açıklamalar 1.5.İç Kontrol İle İlgili Yönetim Kurulu Tarafından Yapılan Açıklamalar 1.6.Risk Yönetimi İle İlgili Yönetim Kurulu Tarafından Yapılan Açıklamalar 1.7.İç Denetim 1.8.Sürdürülebilirlik Raporlamasına İlişkin Güvence 1.9.Paydaş İlişkilerinin Yönetimi 1.10.Yasalara, Düzenlemelere, Kurallara ve Standartlara Uyum 1.11.Yönetim Kurulu Komitesi Şartları 1.12.Etik Performans Açıklaması 1.13.Bilgi Teknolojileri (Information Technology) Raporlama 1.14.Finansal Sonuçlar İle İlgili Yorum
<u>2.Yıllık Ücret Raporu (Entegre Rapora Dâhil Edilecek)</u> 2.1.Ücret Raporunun Hazırlanması 2.2.Genel Açıklama Gereklilikleri 2.3.Temel Ücret ve İkramiyeler 2.4.Sözleşmeler ve Kıdem

2.5.Hisse Bazlı ve Diğer Uzun Vadeli Teşvik Programları
3.Denetim Komitesi Raporu (Entegre Rapora Dâhil Edilecek) 3.1.Denetim Komitesinin Denetim Faaliyetlerinin Nasıl Yerine Getirildiğinin Açıklaması 3.2.Denetim Komitesinin Bağımsız Dış Denetçiden Memnun Olup Olmadığı İle İlgili Açıklama 3.3.Denetim Komitesinin Finansal Tablolar, Muhasebe Politikaları ve İç Mali Kontrolü Hakkında Yorumu 3.4.Denetim Kurulunun Rolü 3.5.Denetim Komitesinin, Yönetim Kurulunun Tarafından Belirlenen Sorumluluklarını Yerine Getirip Getirmediği İle İlgili Açıklama 3.6.Denetim Komitesi Üyeleri İle İlgili Bilgiler ve Komitenin Denetim Faaliyetinde Bulunduğu Süreç 3.7.Dönem İçinde Yapılan Denetim Komitesi Toplantılarının Sayısı ve Katılım 3.8.Kuruluşun Entegre Raporunda İç Finansal Kontrol Ortamının Durumu İle İlgili Yorum 3.9.Yönetim ve Aylık veya Üç Aylık Raporların Kalitesi İle İlgili Yorum 3.10.Denetim Komitesi Tarafından Yapılan Finansal Kaynakların Yeterliliğinin, Uygunluğunun ve Finansal Kaynakların Yönetiminden Sorumlu Olanların Deneyime Sahip Olup Olmadığı Değerlendirmesinin Sonuçları 3.11.Yönetim Kurulunun Denetim Komitesine Verdiği Sorumluluklar İle İlgili Bilgiler 3.12.Denetim Komitesinin Yasal, Düzenleyici ve Diğer Sorumluluklara Uyup Uymadığına İlişkin Açıklama 3.13.Denetim Komitesinin Entegre Raporun Onayı İçin Yönetim Kuruluna Öneri Verip Vermediğine İlişkin Açıklama 3.14.Kuruluşun İç Mali Kontrolünün Etkinliği İle İlgili Yönetim Kuruluna ve Paydaşlara Sunduğu Yıllık Rapor 3.15.Maddi Kayıplara Yol Açan Uygulamalar Nedeniyle Finansal Zayıflıklar, Maddi Kayıplara Yol Açan Unsurlara Karşı Alınan Düzeltici Önlemler ve Tüm Bu Faaliyetlerin Yönetim Kuruluna ve Paydaşlara Bildirilmesi
4.Ara Dönem Finansal Bilgiler 4.1.Yönetim Kurulu, kuruluşun raporlarındaki finansal bilgilerin kullanıcıların ihtiyaçlarını periyodik olarak gözden geçirmesi, daha sık aralıklı dönemlerde (altı ay, üç ay gibi) bu bilgilerin sağlanıp sağlanmayacağını açıklaması gerekmektedir. 4.2.Bağımsız dış denetçilerin ara dönem faaliyet sonuçlarının incelemesini yapmak için görevlendirildiği durumda, bağımsız dış denetçinin ara dönem raporunun sonuçlarını bilgi kullanıcılarına sunulması gerekmektedir.
5.Finansal Bilgilerin Özeti 5.1.Kuruluşun tam bir entegre rapora ek olarak özetlenmiş entegre rapor düzenlemesi gerekir. 5.2.Özet bilgiler entegre rapordan alınmalı ve bu yönde bir açıklama yapılmalıdır.
6.Bağlı Ortaklıkların Yıllık Raporu 6.1.Bağlı ortaklığın faaliyetlerinde politika, süreç ve prosedürlerinin benimsenmesi ve uygulanmasına ilişkin bilginin bağlı ortaklığın entegre raporunda açıklanmalıdır.

Kaynak: PwC, 2009: 1-7.

PwC'nin King III Kodu'ndaki ilkelerden yola çıkarak entegre raporlamanın içerik yapısını sunduğu çalışmadan sonra, IRC tarafından 2011'de yapılan "Framework for Integrated Reporting and The Integrated Report Discussion Paper" adlı çalışmada entegre bir rapora eklenmesi gereken bölümler aşağıda Tablo 16'da verilmektedir.

Tablo 16: IRC of South Africa Tarafından Entegre Rapora Eklenmesi Gereken Bölümler

Bölüm 3.1	Entegre raporun kapsamı ve sınırının tanımlanması.
Bölüm 3.2	Organizasyonun faaliyetlerinin, değer yaratmayı nasıl gerçekleştirdiğini gösteren iş modelinin ve yönetim yapısının kısa bir özeti.
Bölüm 3.3	Organizasyonun mevcut ve beklenen faaliyetleri için önemli olan risk ve fırsatların açıklaması. Risk ve fırsatlar; finansal, sosyal, çevresel, ekonomik, yönetim konularının gözden geçirilmesi, organizasyonun finansal, ekonomik, çevresel ve sosyal sistemler üzerindeki maddi etkileri, kilit paydaşlarla ilişkiler olabilmektedir.
Bölüm 3.4	Sürdürülebilirlik konuları dâhil olmak üzere riskler ve fırsatlar tarafından nasıl bilgilendirileceğini gösteren organizasyonun stratejik hedeflerinin açıklaması. Bu anlamda organizasyonun kısa, orta ve uzun vadede stratejik hedeflerine ulaşma derecesini gösteren temel performans göstergelerinin (KPIs) ve temel risk göstergelerinin açıklanması gerekir.
Bölüm 3.5.	Organizasyonun stratejik hedefleri, maddi sosyal, ekonomik, çevresel ve finansal etkileri, temel performans göstergeleri (KPIs) ve temel risk göstergelerinin hesaplanması.
Bölüm 3.6	Organizasyonun beklenen faaliyetlerinin ve gelecekteki performans hedeflerinin açıklaması. Bu açıklama; en son performans düzeyinin değerlendirilmesi ve toplumsal eğilimlerin ve paydaş beklentilerinin anlaşılması ile gerçekleşmektedir.
Bölüm 3.7	Organizasyonun gelecekteki ücretleri etkileyebilecek faktörleri de dâhil olmak üzere çalışanlara ve üst düzey yöneticilere karşı nasıl bir ücret politikası izleneceğine ilişkin bir değerlendirme.
Bölüm 3.8	Organizasyonun stratejik hedefleri kapsamında, mevcut ve beklenen performansının niteliğine ilişkin yönetim kurulunun ve yürütme ekibinin anlayışını yansıtan analitik yorum. Organizasyon, olumlu maddi etkilerini nasıl geliştirebileceğini ve olumsuz maddi etkilerini nasıl ortadan kaldıracabileceğini ya da ortadan kaldıracabileceğini açıklaması gerekir.

Kaynak: IRC, 2011: 7.

3.1.3.King IV Kodu

Bir sonraki kısımda ayrıntılı olarak açıklanacak olan Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi'nin yayımlanmasından sonra, entegre raporlamanın benimsenmesi ve uygulamasının artırılması, kurumsal raporlamanın paydaşlar, işletmeler, kurum ve kuruluşların ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilerek kurumsal yönetimin geliştirilmesi için kurum ve kuruluşların yaptığı çalışmalar artmıştır. Bu yöndeki önemli çalışmalardan biri de IoDSA tarafından yayımlanan “King IV Report on Corporate Governance for South Africa 2016” ‘dır.

Etik liderlik, toplumdaki organizasyon, kurumsal vatandaşlık, sürdürülebilir kalkınma, paydaş kapsayıcılığı, entegre düşünme ve entegre raporlama gibi kurumsal yönetim ve kurumsal raporlamanın önemli unsurları King IV’ün temelini oluşturmaktadır (IoDSA, 2016: 4). King IV’de ifade edilen kurumsal raporlamanın önemli unsurları finansal performans göstergelerinin değer yaratmada tek başına etkili olmadığını göstermektedir.

IIRC'den Strateji Sorumlu Şefi Jonathan Labrey¹⁵ bu durumu şu şekilde ifade etmektedir: “Uzun vadeli finansal performans, şu anda geleneksel muhasebe yöntemleri tarafından ölçülemeyen -ki bunlar sosyal ve ilişkisel ve doğal ve entelektüel sermaye ve insan sermayesi unsurudur- unsurların etkili ve verimli bir şekilde yönetimine bağlıdır. Finansal sermaye piyasa sistemi, geleceğin çok yönlü birbirine bağlı risklerine karşı korunmak için yetersizdir ve bu nedenle kapsayıcı bir piyasa sistemi benimsenmelidir.” (<https://integratedreporting.org/news/three-shifts-towards-better-decision-making/>, 05.08.2021).

Kuruluşların faaliyetlerinde kullandığı altı sermaye unsuru ile stratejik hedefleri arasında bağlantılı bir şekilde ilişki kurmaları gerekir. Entegre raporların da birbirine bağlı bu ilişkiyi yansıtmaları, faaliyetlerinde kullandığı sermaye unsurlarını ve faaliyet gösterdiği çevresel, sosyal ve yönetsel (ESG) ortamı nasıl etkilediğini ve etkilendiğini belirtmesi gerekmektedir. Kuruluşlar böyle bir ihtiyaca cevap verebilmek için faaliyetlerinde önemli değişikliklere gitmek durumunda kalmışlardır. Bu önemli değişiklikler üç önemli alanda gerçekleşmiştir: Paydaşlarla ilişkilerin yönetimi, teknoloji yönetimi ve güvenliği ve stratejidir (IoDSA, 2016: 5). Bunlar aşağıda kısaca açıklanmaktadır (IoDSA, 2016: 5-6):

-Paydaşlarla ilişkilerin yönetimi: Kuruluşların paydaşlarla olan ilişkilerini etkin ve verimli bir şekilde yönetebilmesi için özellikle kilit paydaşlarının yasal ve makul ihtiyaçlarını, çıkarlarını ve beklentilerini bilmeleri, ilişkilerin devamlı olması gerekir. Bunun için yönetim tarafından kurumsal paydaş ilişkileri sorumlusu görevlendirilebilmektedir. Paydaşlarla ilişkiler daha iyi yönetildiğinde kuruluşlar stratejik hedeflerini daha iyi belirleyebileceklerdir.

-Teknoloji yönetimi ve güvenliği: Teknolojik gelişmeler kuruluşların faaliyet/iş süreçlerinde yararlandığı önemli kaynaklardan biridir. Kuruluşların oluşturduğu sistemler ve iş yaptığı platformlar, hem önemli fırsatların hem de önemli risk unsurlarının kaynağıdır. Bu durum bilgi sistemlerinin güvenliğini önemli hale getirmektedir. Teknoloji yönetimi ve güvenliği de kuruluşların yönetim kademesinin gündemine gelmesi gereken değişikliklerden biri haline gelmiştir.

-Strateji: Entegre düşünme kuruluşların önemli stratejik hedeflerinden biri haline gelmiştir. Kuruluş stratejilerinde sadece iş modellerine dâhil edilen girdilerin değil ürünlerin veya hizmetlerinin sonuçlarının sosyal, çevresel ve yönetsel alanlardaki

¹⁵ Jonathan Labrey, IIRC'de Mart 2012'den beri entegre raporlamanın gelişmesi için küresel strateji ve politika gelişimine öncülük etmeye çalışmaktadır. Daha fazla bilgi için bkz. <https://integratedreporting.org/profile/jonathan-labrey/> (05.08.2021)

yansımaların da dikkate alınması gerekir. Böylece kuruluşlar, faaliyet sonuçlarının değer yaratma üzerinde olumlu bir etkiye sahip olup olmadığı ile ilgili bilgi sahibi olabileceklerdir. Kuruluş tarafından değer yaratmanın olumlu olması halinde toplum beklentilerinin karşılanması da sağlanacaktır. Aksi durumda da kuruluşun değerinde toplum nezdinde negatif bir algı oluşacaktır.

King IV Kodu'nun, uygulanabilirlik açısından King I, King II ve King III'ten sonra sağlamlaştırılmış kurumsal yönetim ilkelerine sahip olduğu görülmektedir. Öyle ki King Komitesi, King IV ile birlikte kurumsal yönetim ilkelerini özel sektör, kamu sektörü, küçük ve büyük işletmeler ve kâr amacı güden ve kâr amacı gütmeyen tüm kuruluşlar tarafından kolayca uygulanabilir bir şekilde tasarlamayı amaçlamıştır.

King IV'ün bölümleri şu şekildedir:

- 1.Bölüm: Terimler
- 2.Bölüm: Temel Kavramlar
- 3.Bölüm: King IV'ü Uygula ve Açıkla
- 4.Bölüm: Tek Bir Sayfada King IV (temel felsefe, kavram ve ilkeler)
- 5.Bölüm: Kurumsal Yönetim
- 6.Bölüm: Sektör Ekleri
- 7.Bölüm: İçerik Geliştirme Süreci ve King Komitesi

King IV'ün amaçları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Kuruluşu yönetmenin ve iyi performans, etkili kontrol, etik kültür ve meşruiyet (yasallık) gibi yönetim faaliyetlerinin sonuçlarını sunmanın önemli bir parçası olarak kurumsal yönetimi teşvik etmek,
- King IV Kodu'nun çeşitli sektörler ve organizasyonel yapılar tarafından benimsenmesini, erişilebilir olmasını ve uygulamaya uygun hale getirilmesini sağlamak,
- Kurumsal yönetimi, entegre bir uygulama ve uygulanması gereken bütünsel birbiriyle ilişkili düzenleme olarak güçlendirmek,
- Paydaşlara şeffaf ve anlamlı raporlamayı teşvik etmek,
- Kurumsal yönetim faaliyetini sadece yapı ve süreç olarak değil, etik bilinç ve etik davranışla ilgili olacak şekilde yürütmek (IoDSA, 2016: 22).

King IV, yukarıda ifade edilen amaçlara ulaşabilmek için temel felsefesini şu şekilde

ifade etmiştir:

- **Sürdürülebilir kalkınma:** Sürdürülebilir kalkınma, kuruluşların kurumsal yönetişimin önemli unsurlarından olan etik değerler ve ekonomik zorunluluk olarak, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama yeteneğinden ödün vermeden günümüzün ihtiyaçlarını karşılamaya odaklanmaktır. Sürdürülebilir kalkınma ile kuruluşlar, toplumun önemli bir yapı taşı olmakta ve kurumsal bir vatandaş olarak paydaşlarının ihtiyaçlarına, çıkarlarına ve beklentilerine uygun faaliyet yürütmektedirler.
- **Entegre Düşünme:** Değer yaratma yeteneğini etkileyen faktörler arasındaki bağlantı ve karşılıklı bağlantıyı ifade etmektedir.
- **Kurumsal Vatandaşlık:** Kuruluşlar toplumun ayrılmaz parçaları olduğu için kurumsal bir vatandaş olarak görülmektedir. Kurumsal vatandaşlık statüsü kuruluşa, bağlı olduğu topluma ve toplumun bağlı olduğu çevreye karşı hak, yükümlülükler vermektedir.
- **Paydaş Kapsayıcılığı:** Kuruluşların, faaliyet gösterdiği çevre ile birlikte paydaşları arasında güçlü bir ilişki söz konusudur. Kuruluşlar, kendileri üzerinde değer yaratmak için paydaşları üzerinde de değer yaratmak durumundadırlar. Paydaşların ihtiyaçları ve beklentileri doğrultusunda kuruluşlar, sosyal, çevresel ve yönetişimsel konulardaki fırsatları ve riskleri paydaşları ile paylaşmalıdırlar.
- **Toplumun Ayrılmaz Bir Parçası Olarak Organizasyon:** İşletme organizasyonları, hem toplumu etkiledikleri hem de etkilendikleri, toplumla iç içe ilişkide bulundukları bir ortamda faaliyet gösterirler.
- **Entegre Raporlama:** Yukarıda ifade edilen IoDSA'nın temel felsefeleri bir araya getirilerek, toplumun ve diğer günümüz kurumsal raporlama yoluyla tüm paydaşlarının ihtiyacını karşılayan, finansal ve finansal olmayan performans göstergelerini sunan, sürdürülebilir uzun vadeli değer yaratmayı hedefleyen entegre raporlama faaliyeti gerçekleştirilmektedir (IoDSA, 2016: 23).

King IV, King I, King II ve King III'te olduğu gibi kuruluşun çıkarları doğrultusunda faaliyetlerini yürütürken sadece finansal sermaye sağlayıcılarının değil kuruluşun kendisinin ve tüm paydaşlarının yasal ve makul ihtiyaçlarını, çıkarlarını ve beklentilerini dikkate aldığı paydaş yaklaşımını benimsemekte ve değer yaratmayı hedeflemektedir (IoDSA, 2016: 25). Ancak King IV'ün, daha önce yine IoDSA tarafından yayımlanan King I, King II ve King III kurumsal yönetim ilkelerinden farklı yönleri olup bu farklar King IV

kurumsal yönetim ilkelerinde aşağıdaki gibi edilmiştir:

- Çıktılara dayalı bir yaklaşımı savunmaktadır. Kuruluşlar, iyi performans, etik kültür, etkili kontrol ve yasallık gibi kurumsal yönetim sonuçlarına ulaşmayı hedeflemektedirler.
- İlkeler ve uygulamalar arasında net farklılaşma olup, ilkeler önerilen uygulamaların dikkate alınması ve uygulanması ile elde edilir.
- King IV, kullanıcıları açısından daha ulaşılabilir hale getirmek ve yönetim faaliyetini bütünsel ve entegre düzenlemelerle güçlendirmek için tasarlanmış ve hazırlanmıştır.
- Farklı sektörlerdeki ve organizasyonlardaki kuruluşların King IV'ü benimsemeleri ve uygulamaları için sektör ekleri verilmektedir.
- Daha önce King III Kodu'nda açıklandığı gibi **“Uygula veya Açıkla”** prensibi yerine **“Uygula ve Açıkla”** prensibi benimsenmektedir (IoDSA, 2016: 27).

King IV'ün 4.Bölümü “King IV on A Page (Bir Sayfada King IV)”te kurumsal yönetimin etkinliğini ve verimliliğini sağlamada yönetim organının rolü ve sorumlulukları ve yönetim faaliyetlerinin ulaşmayı hedeflediği sonuçlar ifade edilmiştir. Bunun yanında Bölüm 5'te aşağıda Tablo 17'de de özetlendiği gibi kurumsal yönetim ilkeleri 17 maddede toplanmıştır.

Buna göre King IV 4. Bölümde ifade edilen yönetim organının rolü ve sorumlulukları aşağıdaki gibidir:

- Stratejiyi belirler ve yönlendirir,
- Politika ve planları onaylar,
- Denetler ve izler,
- Hesap verebilirliği sağlar (IoDSA, 2016: 40).

Kurumsal yönetişimin iyi bir şekilde uygulanmasıyla kuruluşun elde edebileceği faydalar aşağıdaki gibidir:

- Etik kültür,
- Etkili kontrol,
- İyi performans,
- Meşruiyet (IoDSA, 2016: 41).

King IV, kuruluşların faaliyet sonuçlarının sosyal, çevresel ve yönetişimsel bağlamda ve altı sermaye (entelektüel, sosyal ve ilişkisel, finansal, doğal, insan ve üretilmiş) unsurları üzerinde değer yaratmayı sağlamak için kurumsal yönetim ilkelerini 5 bölümde ve 17 ilke de toplamıştır. Bu ilkeler, King IV'ün 43-73. sayfaları incelenerek aşağıda Tablo 17'de özetlenmiştir.

Tablo 17: King IV Kurumsal Yönetim İlkeleri

<u>Bölüm 5.1: Liderlik, Etik ve Kurumsal Vatandaşlık</u> -Liderlik: İlke 1: Yönetim organı etkili ve etik bir şekilde liderlik etmelidir. (Bütünlük, yetkinlik, sorumluluk, hesap verebilirlik, dürüstlük, şeffaflık) -Organizasyonel Etik: İlke 2: Yönetim organı, organizasyon içinde etik kültürü oluşturacak şekilde ahlaki kültürü yönetmesi gerekir. -Sorumlu Kurumsal Vatandaşlık: İlke 3: Yönetim organı, kuruluşun sorumlu bir kurumsal vatandaş olduğundan emin olmalıdır. <u>Bölüm 5.2: Strateji, Performans ve Raporlama</u> -Strateji ve Performans: İlke 4: Yönetim organı, kuruluşun temel amacının, risk ve fırsatlarının, stratejisinin, performansının, iş modelinin ve sürdürülebilir kalkınmanın değer yaratma sürecinin önemli unsurları olduğunu bilmelidir. -Raporlama: İlke 5: Yönetim organı, kuruluş tarafından yayımlanan raporların, paydaşların kuruluşun performansı ve kısa, orta ve uzun vadeli beklentileri ile ilgili bilinçli değerlendirmeler yapmalarını sağlamalıdır. <u>Bölüm 5.3: Yönetim Yapısı ve Yetkilendirme</u> -Yönetim Organının Temel Rol ve Sorumlulukları: İlke 6: Yönetim organı, kuruluştaki kurumsal yönetimin odak noktası ve koruyucusu olarak hizmet etmelidir. -Yönetim Organının Bileşimi: İlke 7: Yönetim organı, yönetim rolünü ve sorumluluklarını objektif ve etkili bir şekilde yerine getirebilmesi için uygun bilgi, beceri, deneyim, çeşitlilik ve bağımsızlık dengesini oluşturmalıdır. -Yönetim Organının Komiteleri: İlke 8: Yönetim organı, kendi yapıları içinde yetkilendirme çalışmalarını yürütürken, bağımsız yargıyı teşvik etmeli ve desteklemeli, güç dengesinin sağlanmasında ve görevlerin etkin ve etkili bir şekilde yerine getirilmesinde yardımcı olmalıdır. -Yönetim Organının Performansının Değerlendirilmesi: İlke 9: Yönetim organı, kendi performansının ve komitelerinin, başkanın ve bireysel üyelerinin değerlendirmesinin ve kendi performansının ve etkinliğinin sürekli olarak iyileşmesini desteklemeli, desteklenmesini sağlamalıdır.	-Yönetimin Atanması ve Yetkilendirilmesi: İlke 10: Yönetim organı, yönetimin atanmasının yetkilendirme ile ilgili rollerin net olmasına ve yetki ve sorumlulukların etkin bir şekilde uygulanmasına katkıda bulunulmasını sağlamalıdır. <u>Bölüm 5.4: Yönetim Fonksiyonel Alanları</u> -Risk Yönetimi: İlke 11: Yönetim organı, riski, kuruluşun stratejik hedeflerini belirlemesine ve gerçekleştirmesine yardımcı olacak şekilde yönetmelidir. -Teknoloji ve Bilgi Yönetimi: İlke 12: Yönetim organı, teknolojiyi ve bilgiyi, kuruluşun stratejik hedeflerini belirlemesini ve gerçekleştirmesini sağlayacak şekilde yönetmelidir. -Uyum Yönetimi: İlke 13: Yönetim organı, kuruluşun etik ve kurumsal bir vatandaş olmasını destekleyecek şekilde, yürürlükte olan yasalara ve kabul edilen ancak bağlayıcı olmayan kurallara, kodlara ve standartlara uyum sürecini yönetmelidir. -Ücret Yönetimi: İlke 14: Yönetim organı, kısa, orta ve uzun vadede stratejik hedeflere ve olumlu sonuçlara ulaşılmasını teşvik etmek için kuruluşun adil, sorumlu ve şeffaf bir şekilde ücret alınmasını sağlamalıdır. -Güvence: İlke 15: Yönetim organı, güvence hizmetlerinin ve işlevlerinin etkili bir kontrol ortamı sağladığından ve bunların iç karar verme ve kuruluşun dış raporları için bilgilerin bütünlüğünü desteklediğinden emin olmalıdır. <u>Bölüm 5.5: Paydaş İlişkileri</u> -Paydaşlar: İlke 16: Yönetim rol ve sorumluluklarının yerine getirilmesinde yönetim organı, zaman içinde maddi paydaşların ihtiyaçlarını, çıkarlarını ve beklentilerini kuruluşun çıkarlarını dikkate alarak dengeleyen paydaşları kapsayan bir yaklaşım benimsemelidir. -Kurumsal Yatırımcıların Sorumlulukları: İlke 17: Kurumsal yatırımcı olan kuruluşun yönetim organı, iyi yönetimi ve yatırım yaptığı kuruluşlar tarafından değer yaratılmasını teşvik etmek için kuruluş tarafından sorumlu yatırım yapılmasını sağlamalıdır.
--	---

Kaynak: IoDSA, 2016: 43-73'ten faydalanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

3.1.4.Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi (International Integrated Reporting Framework-IIRF)

Çalışmanın ikinci bölümünde entegre raporlamanın tarihsel gelişiminde ve EK 1’de verilen literatür özetinde de bahsedildiği üzere, IIRC tarafından Uluslararası ER Çerçevesi’nin yayımlanmasına kadar olan süreçte Çerçeve’nin hazırlanmasına yönelik yapılan çalışmalar sonucunda yeni kurumsal raporlama döneminin önemli kavramları olarak ifade edilen entegre düşünce, entegre rapor ve entegre raporlama kavramlarının yayımlanacak olan Çerçeve’de açıklanması gerektiği, entegre raporun, kurumsal raporlamanın önemli diğer raporları olan finansal raporlama ve sürdürülebilirlik raporlamasını da içermesi gerektiği belirtilmiştir.

Nihayetinde IIRC, Aralık 2013’te Uluslararası ER Çerçevesi’ni yayımlamış ve 1 Ocak 2022’den sonraki raporlama dönemleri için geçerli olmak üzere Ocak 2021’de revize edilmiştir. Ocak 2021’de yayımlanan Çerçeve’de Aralık 2013’te yayımlanan Çerçeve’ye ek olarak Bölüm 2: Entegre Rapor’a, “General Reporting Guidance” (Genel Raporlama İlkeleri) adlı başlık eklenmiştir. Aşağıda Şekil 28’de Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi’nin içerik yapısı ve bölümleri gösterilmektedir.

Şekil 28: Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi'nin Bölümleri

Kaynak: IIRC’nin Ocak 2021’de yayımladığı Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi’nden faydalanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil 28’de görüldüğü üzere, Uluslararası ER Çerçevesi 2 bölümden oluşmaktadır. Çerçeve’nin birinci bölümünde Çerçeve’nin kullanımından ve temel kavramlardan bahsedilmektedir. İkinci bölümde ise entegre rapor başlığı altında, kuruluşların entegre bir raporu hazırlarken kullanılan, raporun içeriği hakkında bilgi veren ve bilgilerin nasıl sunulduğu konusunda rehberlik eden kılavuz ilkelerden ve de entegre bir raporda bulunması

gereken ögeleri ifade eden içerik ögelerinden bahsedilmektedir.

Çerçeve, ilkelere dayalı bir yaklaşımı benimsemektedir. Çerçeve'nin böyle bir yaklaşımı benimsemesindeki amaç, farklı kuruluşların faaliyet gösterdiği sektör, pazar, çevre gibi kendine özgü koşullarından yola çıkılarak ihtiyaç duyulan bilgiyi karşılaştırılabilirliği sağlayacak seviyeye taşımaktır (IIRC, 2021a: 5).

2. Bölümde “Entegre Raporlama”da da değinildiği üzere, Çerçeve’de entegre bir raporun tanımı açıkça yapılmış ve entegre raporun Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi dikkate alınarak hazırlanacağı belirtilmiştir. Çerçeve'nin amacı, entegre bir raporun içeriğini düzenleyen kılavuz ilkelerini ve içerik ögelerini sağlamak ve bunların altında yatan temel kavramları açıklamak olarak ifade edilmiştir (IIRC, 2021a: 10).

Entegre bir rapor, kuruluşların temel performans göstergeleri (KPIs), ölçüm yöntemleri ya da farklı konular ile ilgili bilgi vermez. Entegre bir raporda; kuruluş için hangi konuların daha önemli olduğu ve bu konuların nasıl açıklanacağı önemlidir (IIRC, 2021a: 11). Entegre raporlarda temel performans göstergeleri ve diğer parasal ölçütler gibi nicel bilgiler önemli olduğu kadar konuyla ilgili olan nitel konular da önemli olup nitel ve nicel bilgiler entegre raporda sunulabilir. Sonuçta entegre bir raporda, nicel ve nitel bilgiler kuruluşun nasıl değer yarattığını, sermaye unsurlarını nasıl kullandığı ve etkilediğini gösterebilir (IIRC, 2021a: 12).

Çerçeve İlke 1.20’de entegre raporla ilgili sorumluluk da ifade edilmiştir. Entegre raporun hazırlanmasında sorumluluk, kurumsal yönetim sorumlularında (kuruluşların yöneticileri) olmaktadır. Entegre raporu hazırlamada sorumlu olanların sorumluluğunun geçerli olması için; entegre raporun bütünlüğünü sağlamak için kurumsal yöneticilerin sorumluluğuna ilişkin onay, entegre raporun hazırlanmasında ve sunulmasında “müşterek akıl” kullanıldığına ilişkin onay ve entegre raporun Çerçeve’ye göre hazırlandığına dair kurumsal yöneticilerin görüşleri veya ulaştıkları sonucun belirtilmesi gerekir. Ancak böyle bir bilgi yoksa, sorumluların entegre raporun hazırlanmasında ve sunulmasında üstlendikleri rol, gelecekte hazırlanacak raporlarda böyle bir bilginin yer almasını sağlamak için hangi adımları attığı ve bunun için gereken sürenin açıklanması gerekir (IIRC, 2021a: 14). Çalışmanın bundan sonraki kısmında temel kavramlardan, kılavuz ilkelerden ve içerik ögelerinden bahsedilecektir.

3.1.4.1.Temel Kavramlar

Çerçeve İlke 2.1’de temel kavramlar, Çerçeve’de yer alan gereksinimlerin ve kılavuz bilgilerin temelini oluşturan ve destekleyen kavramlar olarak açıklanmaktadır. Daha önce

ifade edildiği gibi entegre rapor, kuruluşun kısa, orta ve uzun vadede kullandığı sermaye öğeleri üzerinde nasıl değer yarattığını ve değer yaratma sürecini sunar (IIRC, 2021a: 15).

Temel kavramlar kapsamında entegre raporlar için üzerinde durulması gereken kavramlar; değer yaratma, değer yaratma süreci ve sermaye öğeleridir. Aşağıda bu temel kavramlar açıklanmaktadır (IIRC, 2021a: 15).

3.1.4.1.1. Değer Yaratma

IIRC 2013'te, Çerçeve'nin geliştirilmesine yardımcı olmak amacıyla Background Papers adlı çalışmalar yayımlamıştır. Bu çalışmalardan biri Temmuz 2013'te yayımlanan "Value Creation Background Paper"dir. Bu çalışmada entegre bir rapor için önemli kavramlar olan değer ve değer yaratmak kavramlarından bahsedilmektedir.

Kuruluşlar tarafından yaygın olarak kullanılan değer yaratma kavramı, kurumsal raporlamada finansal verilerin dışında finansal olmayan verilerle birlikte kullanılması geçmişte çok eskiye dayanmayan bir kavramdır. Örneğin, 1991'de Amerikan Yeminli Mali Müşavirler Enstitüsü tarafından kurulan Finansal Raporlama Komitesi, kuruluşların yatırımcılarına ve diğer tüm paydaşlarına sunmaları gereken bilgilerin "daha uzun vadeli değer yaratan faktörlere daha fazla odaklanılmasını" tavsiye etmiştir (IIRC, 2013f: 3).

Değer yaratmanın her kurum, her kuruluş, her işletme açısından kabul edilebilir, genel geçer bir tanımı olmamasının yanında, IIRC (2013f) yapmış olduğu çalışmada literatürü de inceleyerek değer yaratmayı 10 maddede tanımlamıştır. Bu tanımlar aşağıda verilmektedir:

1. Değer yaratma belirli bir bağlamda gerçekleşir: Öyle ki değer yaratma kavramı kuruluşun faaliyetlerini, faaliyetlerinin etkilediği sosyal, çevresel ve yönetsimsel ortamı, faaliyetlerinde kullandığı sermaye öğelerini ve faaliyetlerinin sermaye öğeleri üzerindeki etkilerini içermektedir.
2. Finansal açıdan (hisse senedi değeri, kâr, bilanço büyüklüğü, büyüme, sermaye maliyetini aşan getiri oranı vs.) pozitif değere ulaşmak önemli olmakla birlikte bu, değer yaratmayı açıklamada yeterli değildir. Değer aynı zamanda niteliksel olarak; tüketicilerin ve kullanıcıların gözünde değer kavramı, sunulan mal ve hizmetlerin insan gereksinimlerini karşılamadaki faydası (işlevsel, ekonomik ve duygusal) önemli olabilmektedir.
3. Değer yaratma, maddi ve maddi olmayan varlıklardan (markalar, patentler, kurumsal stratejiler, bilgi, itibar vs.) elde edilmektedir.
4. Değer, kamu/ortak kaynaklarından yaratılmaktadır: Bu tür kaynaklar, ortak havuz

kaynakları olarak bilinmekte olup, imtiyazsız, sahipsiz, düzenlenmemiş, ücretsiz, herkes tarafından paylaşılabilen kaynaklardır. (Okyanus, atmosfer, çevresel mal ve hizmetler, kamu yolları gibi toplumsal varlıklar)

5.Değer, bir kuruluş ve diğerleri için yaratılır: Değerin kimin için yaratılacağı ile ilgili iki görüşün olduğu ifade edilebilir. Bunlardan ilki 1962’de, Milton Friedman’a ait olan “Hissedar Değeri Teorisi”dir. Bu teoriye göre bir kuruluşun değerini maksimum yapmak için o kuruluşun hisselerini elinde bulunduran hissedarların değerini maksimum yapmak ve kâr elde etmeyi sürekli hale getirerek sosyal faaliyetleri devam ettirmek gerekir. Ancak 1980’lerden itibaren Edward Freeman, “Paydaş Teorisi” ile sadece hissedarlar açısından değil diğer tüm paydaşlar açısından değer yaratılması gerektiğini belirtmiştir. Michael Jensen ise, müşteriler, çalışanlar, finansal destekçiler, tedarikçiler, düzenleyiciler ve diğer tüm paydaşlar olmadan değer yaratma kavramından bahsedilemeyeceğini, kuruluşun sınırlı kaynaklardan en verimli bir şekilde yararlanması gerektiğini, topluma daha fazla değer atfedilmesi gerektiğini ve sağlıklı bir çevre anlayışı ile birlikte değer yaratmanın sağlanabileceğini ifade etmiştir. Gelineen noktada Michael E. Porter ve Mark R. Kramer, “Paylaşılan Değer Yaratma”da, paylaşılan değeri, kuruluşun faaliyet gösterdiği ortamda tüm ihtiyaçlarını ve içinde bulunduğu zorlukları ele alarak toplum için değer yaratmayı sağlayabilecek şekilde ekonomik değer yaratma olarak ifade etmişlerdir. Porter ve Kramer’in Paylaşılan Değer’inde, toplumsal ve ekonomik ilerleme birlikte ele alınmaktadır. Paylaşılan değer kapsamında çevresel ve sosyal sorunların ele alınarak, değer yaratmayı engelleyecek sorunların ortadan kaldırılması, azaltılması ya da etkisinin azaltılması gerekir ki böylelikle uzun vadede sürdürülebilir bir iş modeli ile değer yaratılabilecektir.

6.Değer, çeşitli faktörler arasındaki bağlantıdan yaratılır: Değer yaratma kavramı; nicel, nitel, etik, sosyal, pratik gibi birçok faktörün bir arada ele alınması ile yaratılır. Bu nedenle değer yaratma denildiğinde, finansal ve finansal olmayan bilgilere ek olarak maddi ve maddi olmayan varlıklar, riskler, fırsatlar, stratejik hedefler kısa, orta ve uzun vadede kuruluş ve paydaşları için yaratılan değer ifade edilmektedir. Bununla birlikte her bir paydaşın birbirinden farklı beklentileri söz konusudur. Müşteriler düşük fiyat, yüksek kalite, yüksek hizmet düzeyi; çalışanlar yüksek ücret, kaliteli çalışma koşulları, tatiller, sağlık yardımları, emekli maaşları; sermaye sağlayıcılar düşük risk yüksek getiri; toplum sosyal harcamalar, alt yapı yatırımları, yerel yatırımlar, istihdam gibi beklenti içerisinde olabilmektedirler. Kuruluş için

önemli olan, paydaş gruplarının çeşitli beklentileri ve ihtiyaçlarını ortak bir paydada birleştirerek uzun vadede değer yaratmayı sağlamaktır.

7.Değer yaratma faaliyet sonuçlarında kendini gösterir: Çerçeve’de de belirtildiği üzere kuruluşların faaliyetleri sonucunda elde ettiği çıktılar olumlu veya olumsuz olarak rapor edilmektedir. Ortaya çıkan sonuca göre her paydaş kendi açısından bir değerlendirme yapacak ve değer yaratma sürecinden sermaye öğelerinin nasıl etkilendiğini görebilecektir. Yine bununla birlikte sonuçlar, kuruluşun çevresel ve sosyal politikalarından etkilenebilecektir.

8.Yenilik değer yaratmanın merkezinde yer alır: Kuruluşların faaliyet gösterdiği ortam, küreselleşme, kaynak kıtlığı, demografik değişiklikler, rekabet gibi birçok faktör sebebiyle değişiklik gösterdiğinden, kuruluş stratejilerinin de bu doğrultuda rekabet avantajı sağlayacak şekilde belirlenmesini gerektirmektedir. Belirlenen stratejiler faaliyet süreçlerinde kuruluşların kendi lehlerine işler ve karmaşık rekabet ortamında rakiplerinden ayırıştırır, esnek organizasyon yapısı ile üretimde ve hizmette inovasyonu sağlar. Bu da sürdürülebilir bir değer yaratma ve büyümeyi teşvik eder.

9.Değer, nasıl ve ne tür bir değer oluşturulmasında rol oynar: Doğrudan değer yaratma ile ilişkisi olmasa da kuruluşun kendi içerisinde benimsediği inanç, davranış biçimi, iş görme biçimi, kültürel bakış açısı ve felsefesi gibi değerler birbirini etkilemektedir. Bu tür değerler, kuruluşun değer yaratma ve yaratılan değeri korumada yol gösterici nitelikte olabilmektedir.

10.Değer yaratma ölçüleri gelişmektedir: Ekonomik Katma Değer (EVA), Dengelenmiş Başarı Göstergeleri Tablosu (BSC-Balanced Scorecard), İşletme Değeri, Toplam Ekonomik Değer gibi birçok değer ölçütünün değer yaratmayı ifade eden ölçütler olduğu kabul edilmektedir. Bu tür değerlendirme ölçütlerinin bir kuruluşun faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan çıktıların ve sonuçlarının maliyetlerini ve faydalarını sunmada yol gösterdiği belirtilmiştir (IIRC, 2013f: 4-9).

IIRC’nin “Value Creation Background Paper” adlı çalışmasından özetlenerek yukarıda çeşitli açılardan tanımı yapılan değer yaratma kavramının, entegre raporun hazırlanmasında büyük bir önemi olduğu söylenebilir. Zira değer yaratma, Çerçeve’de, Temel Kavramlar içerisinde yer almaktadır.

Yine IIRC(2013f)’nin çalışmasında, değer, kuruluşun faaliyetlerine sermaye öğeleri ve diğer tüm girdilerin dâhil olması, sonrasında çıktı ve sonuçları elde etmek için

bunların dönüştürülmesini merkeze alan iş modeli aracılığıyla, kısa, orta ve uzun vadede değer yaratmak amacıyla kuruluşun kendisi, hissedarları, çevre, toplum gibi tüm paydaşlar için yaratıldığı ifade edilmektedir (IIRC, 2013f: 9). IIRC(2013f)’nin çalışma kağıdında, kuruluşların değer yaratma süreçlerini paydaşlarına nasıl ilettiği ile ilgili örnekler verilmiştir¹⁶. Çalışmada değer yaratma sürecini paylaşan kuruluşlardan Standart Bank Group, 31 Aralık 2012’de sona eren faaliyet dönemi için yayımladığı “Standart Bank Group Annual Integrated Report 2013¹⁷” adlı yıllık raporunda, değer yaratma faaliyetlerini paylaşmıştır. Standart Bank Group, 2013 Yılı Entegre Raporu’nda değer yaratma faaliyetleri sürecini aşağıdaki gibi özetlemiştir:

- Paydaşlarla etkileşim kurmak ve paydaşların endişelerine karşı duyarlı olmak: Güvenli ve güvenilir işletim sistemleri ve süreçleri ile müşterileri bankacılık faaliyetlerine teşvik etmek için etkili pazarlar sağlamak.
- Aktif bir kurumsal vatandaş olmak ve iyi yönetişimin savunucusu olmak,
- Operasyonel etkileri azaltmak ve etki alanlarındaki olumlu değişimi teşvik etmek: Risk transferi ve sigorta ürünleri ile finansal koruma ve çeşitlendirme sağlamak.
- Etik kurallara ve grup genelinde değerlere dayalı bir kültürü geliştirmek,
- Değer yaratmayı korumak ve geliştirmek için sağlam bir sistem ve yönetim çerçevesi oluşturmak ve bunu sürdürmek: Müşterilerin tasarruflarına ve fonlarına güvenli bir şekilde ulaşabilmelerini sağlamak amacıyla bankacılık altyapısını güçlendirmek.
- Vizyon hedeflerine ulaşmak için stratejik önceliklere karşı aktif olarak ilerleme kaydetmek: Ekonomik büyümeyi desteklemek için sermaye tahsisini kolaylaştırmak (Standart Bank Group, 2013: 7).

IIRC tarafından ilki Aralık 2013’te yayımlanan ve Ocak 2021’de revize edilen Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi’inde, İlke 2.4-2.9 arası, kuruluş ve diğerleri için değer yaratma ile ilgilidir. Çerçeve’de değer yaratma, kuruluşun faaliyetlerinin ve çıktılarının sermaye öğeleri (altı sermaye öğesi) üzerindeki arttırıcı, azaltıcı ya da dönüştürücü etkisini içeren bir süreç olarak ifade edilmiştir. Burada değer hem kuruluşun kendisi hem de paydaşlar ve toplum için yaratılmaktadır (IIRC, 2021a: 16). Bu karşılıklı

¹⁶ IIRC, 2013f: 15-16.

¹⁷ Standart Bank Group, Standart Bank Group Annual Report 2013, sf:7, https://www.standardbank.com/static_file/StandardBankGroup/filedownloads/2013%20SBG%20annual%20integrated%20report.pdf, (10.08.2021).

değer ilişkisi aşağıda Şekil 29’da da gösterilmektedir.

Şekil 29: Kuruluş ve Diğerleri İçin Yaratılan Değer

Kaynak: IIRC, 2021a: 16.

Kuruluşlar kendilerinin de dâhil olduğu çok çeşitli paydaş grubunun olduğu bir ortamda faaliyetlerini sürdürürler. Karşılıklı değer yaratma ilişkisinin ele alındığı Şekil 29’da da görüldüğü gibi kuruluşun kendisi için yarattığı değer ile diğer paydaş grubu için yaratılan değer; faaliyetler, ilişkiler ve etkileşimler yoluyla birbirinden etkilenmektedir. Bir kuruluş için en önemli paydaşlardan biri kuruluşa finansal sermaye sağlayanlardır. Günümüzde finansal sermaye sağlayan taraflar, kuruluşların sermayelerine ortak olarak onların hisselerini elinde bulunduran hissedarlardır. Finansal sermaye sağlayanlar yani hissedarlar, kuruluşun kendileri için yarattığı değer ile yakından ilgilenmektedirler. Yine başka bir şekilde, finansal sermaye sağlayanlar, kuruluşun diğer paydaş grubu ve toplum için yarattığı değer ile de yakından ilgilenirler. Zira toplum için yaratılacak olan değer, finansal sermaye sağlayan hissedarların da yatırım kararlarını etkileyebilecektir.

Bu ilişkinin önemli taraflarından biri de müşterilerdir. Müşteriler için değer yaratılmasında; kuruluş tarafından sunulan mal ve hizmetin fiyatının ve kalitesinin önemli olduğu kadar mal ve hizmetin sunuluşu, kuruluşun müşterilere yaklaşımı, satış sonrası destek gibi müşteri memnuniyetini etkileyebilecek konular da önem kazanmaktadır. Tedarikçiler, kuruluşların tedarik zinciri içerisinde önemli paydaşlarından biridir. Tedarikçilerin kuruluş ile iş yapma isteği ve iş koşulları faaliyetlerin aksamadan devam etmesi ve yaratılan değerın sürekliliğinde önemlidir. Kuruluşun ortaklarının, kuruluşla birlikte yapmayı düşündüğü işler, faaliyetler, girişimler, kuruluşun itibarı, sosyal koşullar, yasal koşullar gibi birçok faktör de kuruluşun yarattığı değer ve diğer paydaşları için yarattığı değeri karşılıklı olarak etkilemektedir.

Çerçeve İlke 2.7’de, yukarıda da bahsedilen etkileşimler, faaliyetler ve ilişkiler bir

kuruluşun değer yaratmasında önemli konular ise entegre rapora dâhil edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Böyle bir durumda sermaye öğeleri üzerindeki etkilerin ne ölçüde dışsallaştırılacağına yani sermaye öğeleri üzerinde kuruluşa ait olmayan maliyetlerin ve diğer etkilerinin hesaba katılması gerekir (IIRC, 2021a: 16).

Dışsallıkların pozitif ve negatif etkilerinin (sermaye öğeleri ile oluşturulan değerde net bir artış veya azalış) olabileceğinin ifade edildiği Çerçeve 2.8’de, finansal sermaye sağlayanların yatırım kararlarını etkileyebileceği, sermaye kaynaklarını tahsis etmede kullanabileceği ve etkilerini değerlendirirken göz önüne alabileceği düşünülerek, dışsallık ile ilgili bilgilerin entegre rapora dâhil edilmesi gerektiği ifade edilmiştir (IIRC, 2021a: 17).

3.1.4.1.2.Sermaye Öğeleri

Ocak 2021’de revize edilen Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi’nde İlke 2.10-2.19, Temel Kavramlardan Sermaye Öğeleri ile ilgilidir. İlke 2.11’de sermaye öğeleri, kuruluşun faaliyetleri ve faaliyetleri sonucunda artan, azalan ya da dönüştürülen değerler stoğu olarak açıklanmıştır. İlke 2.12’de ise aşağıda açıklanacak olan sermaye öğeleri arasında sürekli bir akışın olabileceği ifade edilmiştir. Örneğin; kuruluşlar, farklı departmanlarda iş gören çalışanlarının eğitimi için maliyete katlanırlar ancak katlandıkları bu maliyet insan sermayesine dönüşmüş olur (IIRC, 2021a: 18). Çerçeve’de İlke 2.15’te sermaye öğeleri; altı sermaye unsuru olarak da ifade edilen, finansal, üretilmiş, fikri, sosyal ve ilişkisel, doğal sermaye ve insan sermayesi olarak sınıflandırılmıştır. Aşağıda bu sermaye öğeleri açıklanmaktadır:

Finansal Sermaye, bir kuruluşun mal üretiminde veya hizmet sağlamasında kullandığı, borçlanma, öz sermaye ya da hibe (bağış) gibi finansman, faaliyetler ya da yatırımlar yoluyla edinilen sermayeyi ifade etmektedir.

Üretilmiş Sermaye, binalar, ekipmanlar, karayolları, limanlar, köprüler, atık ve su arıtma tesisleri gibi altyapı unsurları bir kuruluşun mal üretiminde veya hizmet sağlamasında kullandığı üretilmiş nesnelerdir.

Fikri Sermaye, patentler, telif hakları, yazılımlar, haklar ve lisanslar gibi fikri mülkiyet unsurları ile zımni bilgi, sistemler, prosedürler ve protokoller gibi kuruluşa ait olan sermayeyi ifade etmektedir.

İnsan Sermayesi, bir kuruluş çalışanlarına ait yeterlilikler, yetenekler, deneyimler, yeniliğe karşı bakış açıları ve motivasyonları gibi özelliklerdir. Kuruluşlar, insan sermayesi kapsamında çalışanlarından, kurumsal yönetim çerçevesine, risk yönetimi yaklaşımına, etik değerlere uyum sağlamalarını ve bunu desteklemelerini beklerler. Çalışanların kuruluş

stratejisini, hedeflerini, anlama, geliştirme ve uygulama konusunda yeteneklere sahip olması gerekir. Kuruluşa duyulan sadakat, süreç, ürün ve hizmetleri geliştirmedeki motivasyon, liderlik, iş birliği ve yönetme yeteneği de kuruluşların çalışanlarda aradıkları özelliklerdir.

Sosyal ve İlişkisel Sermaye, toplumsal normlar, ortak değerler ve davranışlar, önemli paydaşlarla olan ilişkiler, karşılıklı güven ve etkileşime girme isteği, kuruluşun geliştirdiği marka ve itibarla ilgili maddi olmayan varlıklar gibi toplum ve paydaşlar tarafından kabul edilen ve aralarındaki gelenek ve ilişkiler ile toplumsal refahı artırma yeteneğidir.

Doğal Sermaye, hava, su, toprak, madenler, ormanlar, biyolojik çeşitlilik ve ekosistem sağlığı gibi kuruluşun hali hazırda sahip olduğu ya da gelecekte sahip olacağı refah düzeyini destekleyen ürün ve hizmetlerin üretilmesinde katkısı olan yenilenebilir ve yenilenemez doğal kaynaklar ve süreçleri ifade etmektedir (IIRC, 2021a: 18-19).

IIRC'nin Mart 2013'te yayımladığı ve Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi'nin de temel kavramlarından olan “değer yaratma”yı ele aldığı “Capitals Background Paper for <IR>” adlı çalışmada, sermaye ögeleri detaylı olarak ele alınmıştır. Aşağıda Şekil 30'da sermaye ögelerinin birbiriyle ilişkisi gösterilmektedir.

Şekil 30: Sermaye Ögeleri Arasındaki İlişki

Kaynak: IIRC, 2013e: 3.

Finansal ve üretilmiş sermaye, kuruluşların kullandığı, faaliyetlerinin ve sonuçlarının etkilendiği veya faaliyetlerini ve sonuçlarını etkileyen ve en sık raporlanan sermaye ögeleridir. Kuruluşlar, içerisinde insan etkisinin yer aldığı entelektüel sermaye, sosyal ve ilişkisel sermaye ve insan sermayesi ile birlikte doğal sermayeyi de göz önünde

bulundurarak faaliyetleriyle bağlantılı olacak şekilde raporlama faaliyeti gerçekleştirebilir.

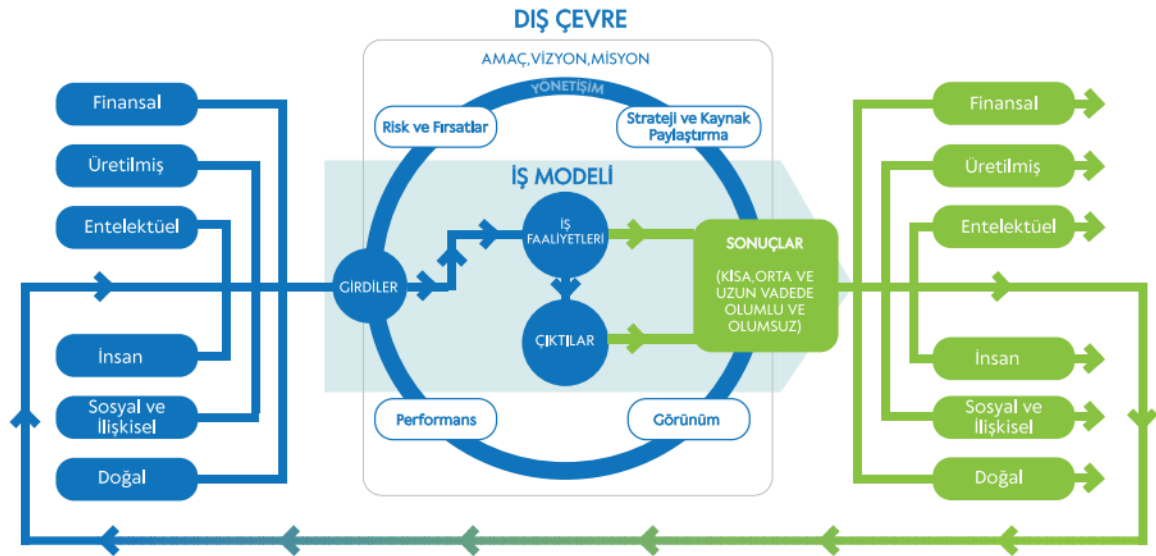
IIRC(2013e)'nin çalışmasında, üretilmiş sermaye ve finansal sermayenin kuruluşun finansal raporların önemli bileşenlerinden biri olan finansal tablolarda rapor edildiği, doğal sermaye, sosyal ve ilişkisel sermaye ve insan sermayesinin ise sürdürülebilirlik raporlarında rapor edildiği ifade edilmiştir (IIRC, 2013e: 16-17).

Sermaye öğelerinin Çerçeve'deki rolü İlke 2.17-2.19'da ele alınmıştır. İlke 2.17'de, kuruluşların düzenleyeceği entegre raporlarda, yukarıda ifade edilen sermaye öğelerinin hepsini bulundurması zorunluluğunun olmadığı belirtilmiştir. Çerçeve'de kuruluşun değer yaratmasının altında yatan temel konuların altının çizilmesi, kuruluşun kullandığı veya etkiledikleri sermaye öğelerinin dikkate alınması ve sunulmasının önemli olduğu ifade edilmiştir. Bu nedenle İlke 2.18'de belirtildiği gibi her kuruluş sermaye öğelerini kendi faaliyetleri, hedefleri ve stratejileri doğrultusunda kategorize edebilecektir.

3.1.4.1.3. Değer Yaratma Süreci

Değer yaratma süreci, Çerçeve'de, İlke 2.20-2.29'da açıklanmıştır. Çerçeve'de değer yaratma süreci aşağıda Şekil 31'deki gibi görselleştirilmektedir.

Şekil 31: Değer Yaratma Süreci

Kaynak: Borsa İstanbul ve ERTA, 2022: 12.

Yukarıda Şekil 31'de de görüldüğü üzere, kuruluşlar, dış çevre unsurları ile birlikte, amaç, misyon ve vizyon doğrultusunda faaliyet göstermektedirler. Kuruluşun faaliyet gösterdiği dış çevresi; genel ekonomik koşullar, teknolojik değişimler, toplumsal ve çevresel problemler gibi birçok unsuru içinde barındırır ve kuruluşlar faaliyetlerinde bu

unsurları dikkate almak durumundadırlar. Misyon ve vizyon ise kuruluşun kendisini ifade etmesidir. Öyle ki misyon ve vizyon kuruluşun amacını ve niyetini açık, net, anlaşılır bir şekilde ifade eder. Vizyon, kuruluşun gelecekte kendini nerede gördüğü ile ilgiliyken misyon, vizyon hedeflerine ulaşabilmek için atılması gereken adımları, yapılması gereken işleri ifade etmektedir. Kuruluşun yönetiminden sorumlu olanlar da misyon ve vizyon hedeflerine ulaşabilmek için değer yaratmayı destekleyecek şekilde bir yapı oluşturmak zorundadırlar.

Kuruluşlar yukarıda açıklanan dış çevre unsurları ve risk ve fırsatlar ile birlikte iş modeli oluştururlar. İş modelinin girdileri sermaye ögeleri olmaktadır. Kuruluş iş modeli ile kendisine en uygun kategorize ettiği sermaye ögelerini faaliyet sürecine dâhil ederek yine sermaye ögeleri üzerinde değer yaratmaya çalışır. Kuruluş iş modeline ne kadar iyi adapte olabilirse uzun vadede sürekliliğini de sağlamış olacaktır. İş modeli kapsamında faaliyetler ürün planlaması, tasarımı ve üretimi ve hizmet sağlamak için kullanılan uzmanlık becerileri ve bilgiyi içerir. Uzun vadede değer yaratılabilmesi için yenilikçi anlayışla müşteri talebinin merkeze alınması, teknolojinin etkin bir şekilde kullanılması, toplum ve çevre üzerinde olumsuz etkilerini en aza indirecek ürün tasarımının gerçekleştirilmesi ve üretilmesi gerekir.

Çerçeve’de İlke 2.29’da değer yaratma sürecinin durağan olmadığı, her bir bileşenin diğer bileşenlerle olan etkileşiminin incelenmesi ve kuruluşun genel görünümüne odaklanması gerektiği belirtilmiştir.

3.1.4.2.Kılavuz İlkeler

Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi’nin 3.1-3.57 İlkeleri, Kılavuz İlkeler’i açıklamaktadır. Kuruluşların entegre raporu hazırlarken kullandığı kılavuz ilkeler, raporun içeriği ve bilgilerin nasıl sunulacağı ile ilgili rehberlik etmektedir. Çerçeve’de Kılavuz İlkeler yedi başlıkta ele alınmış olup bu ilkeler İlke 3.1’de aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- 1.Stratejik odak ve geleceğe yönelim
- 2.Bilgiler arası bağlantı
- 3.Paydaşlarla ilişkiler
- 4.Önemlilik
- 5.Kısa ve öz olma
- 6.Güvenilirlik ve eksiksizlik (tamlık)
- 7.Tutarlılık ve karşılaştırılabilirlik

İlke 3.2’de kuruluşların entegre raporu hazırlarken kılavuz ilkeleri ayrı ayrı ya da birlikte kullanabileceği, kılavuz ilkeler arasında bir çatışma söz konusu olduğunda (kısa ve öz olma ile tamlik (eksiksizlik)) bunun karşılaştırmasının da iyi yapılması gerektiği belirtilmiştir. Aşağıda Çerçeve’deki Kılavuz İlkeler açıklanmaktadır.

3.1.4.2.1.Stratejik Odak ve Geleceğe Yönelim

Kuruluşun hazırlamış olduğu entegre bir raporun kuruluşun strateji ve hedefi, kuruluşun kısa, orta ve uzun vadede değer yaratma kabiliyeti ve sermaye öğelerinin nasıl kullanıldığı, etkilerinin nasıl olduğu hakkında bilgi vermesi gerekir (IIRC, 2021a: 25).

Bu anlamda İlke 3.4’te ifade edildiği üzere, entegre bir raporda; kuruluşun pazardaki konumu, kuruluşun iş modelini etkileyen önemli risk ve fırsatlar, geçmiş ve gelecek performans, kısa, orta ve uzun vadedeki çıkarlar arasındaki ilişki ve denge, geçmiş deneyimlerden neler öğrenildiği gibi bilgilerin yer alması gerekmektedir.

3.1.4.2.2.Bilgiler Arası Bağlantı

Entegre rapor, bir kuruluşun zaman içerisindeki değer yaratma kabiliyetini etkileyen faktörler arasındaki birleşimini, birbirleriyle ilişki ve bağımlılıklarını bütünsel olarak göstermelidir (IIRC, 2021a: 26). Değer yaratmanın da temelinde entegre düşünce olduğundan, entegre düşüncenin kuruluşun faaliyetlerine entegre edilmesi gerekir. Böylelikle entegre düşünce, bilgiler arası bağlantıyı sağlayacak, bilgiler arası bağlantı yönetim raporlarına, analizlere, karar verme süreçlerine ve nihayetinde entegre rapora yansıyacaktır.

Çerçeve İlke 3.9’da, bir entegre raporun herkesin anlayabileceği net, açık, anlaşılır ifadelerle yazılması ve bilgiler arası bağlantının sağlanması halinde, entegre raporun bilgi kullanıcıları açısından daha kullanışlı olacağı belirtilmiştir. Entegre raporda yer alan bilgilerin; arama, erişim, birleştirme, bağlantı kurma, analiz etme gibi amaçlarla kullanılabilmesi için bilgi ve iletişim teknolojisi araçlarından faydalanılabilecektir.

3.1.4.2.3.Paydaşlarla İlişkiler

Kuruluşun entegre raporunda, kendi meşru ihtiyaçları, çıkarları ve beklentilerini nasıl anladığı, dikkate aldığı ve cevap verdiğinin önemli olması kadar tüm paydaşları özellikle de kilit paydaşları ile olan ilişkilerinin kalitesi hakkında bilgi vermesi de önemlidir (IIRC, 2021a: 28). Paydaşlarla ilişkilerin entegre raporda sunulması, kuruluşun değer yaratma sürecinde önemlilik arz eder. Öyle ki Çerçeve’de İlke 3.11’de, değer yaratmanın sadece kuruluşun kendi eliyle oluşturulmadığı, önemli kilit paydaşlarla olan ilişkilerin bu

sürece katkı sağladığı ifade edilmiştir.

Müşterilerle olan günlük iletişimlerinde, tedarikçilerle yapılacak işlerin özellikleri ve sözleşme şartlarında, stratejik hedeflerin ve planlamaların yapılmasında, toplum ve çevre ile olan etkileşimlerde paydaşlarla olan ilişkilere ne kadar çok önem verilirse, entegre düşünce kuruluşun faaliyet süreçlerine entegre edilecek ve kilit paydaşların ihtiyaçlarına ve beklentileri karşılanacak ve değer yaratma süreci desteklenmiş olacaktır. Değer yaratma sürecinin entegre raporda sunulması ile kuruluşun hesap verebilirliği ve şeffaflığı da güçlendirilmiş ve paydaşların kuruluşa olan güven duygusu da artmış olacaktır.

3.1.4.2.4.Önemlilik

Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi İlke 3.17'ye göre, entegre bir rapor, kısa orta ve uzun vadede, kuruluşun değer yaratma kabiliyetini önemli ölçüde etkileyebilecek konular ile ilgili bilgileri açıklaması gerekir (IIRC, 2021a: 29). Hangi konunun değer yaratma sürecinde önemli olduğu ile ilgili değerlendirmeler Çerçeve'de İlke 3.18-3.29'da açıklanmıştır. Değer yaratma sürecinde kuruluşun değer yaratma yeteneğini etkilemiş ya da etkileyebilecek olan konular ilgili konulardır. İlgili konuların belirlenmesinde kuruluş için önemli/kilit paydaşların ilgili/önemli olan konular hakkındaki görüş ve önerilerinin de dikkate alınması gerekir.

İlgili her konu önemli olmayabilir. Konunun entegre rapora dâhil edilebilmesi için kuruluşun değer yaratma sürecinde etkisi olması gerekir. Tabi burada konunun önem büyüklüğünün kuruluşun stratejisi, kurumsal yönetimi, performansı ve beklentileri üzerindeki etkisinin değer yaratma üzerinde etki potansiyeli olup olmadığının da değerlendirilerek belirlenmesi önemlidir. Kuruluş için önemli konular belirlendikten sonra önceliklerine göre sıralanır. Bu aynı zamanda kuruluşa, önemli konuların neler olduğunun belirlenmesinde yardımcı olur. Sonuç olarak bu önemli bilgiler entegre rapor aracılığıyla hissedarlar ve diğer paydaşlarla paylaşılır (IIRC, 2021a: 30-31).

Çerçeve 3.30'da, hangi konunun önemli olduğunun belirlenmesi sürecinde önemli kavramlardan birinin “raporlama sınırı” olduğu ifade edilmiştir. Raporlama sınırının belirlenmesinde iki önemli unsur; finansal raporlama yapan kuruluşun kendisi ve kuruluşun dışındaki paydaşlardan kaynaklanan, değer yaratma yeteneğini önemli ölçüde etkileyen risk ve fırsatlardır. Entegre raporu hazırlayan kuruluşun, ortak girişimler, iştirakler, yatırımcılar, çalışanlar, müşteriler, tedarikçiler, iş ortakları, toplum ve bunların dışında kalan diğer paydaşların entegre rapora dâhil edilip edilmeyeceğini belirlemesi gerekir. Bunu yaparken de kontrol ve önemli etki kavramlarını merkeze alan finansal raporlama standartlarını göz

önünde bulundurması gerekir. Raporlama sınırını belirleyen bir diğer unsur kuruluşun dışındaki paydaşlardan kaynaklanan risk ve fırsatlardır. Kuruluşun dışındaki paydaşlardan kaynaklanan risk ve fırsatlar, kuruluşun değer yaratma yeteneğini önemli ölçüde etkileme gücüne sahipse entegre raporda sunulmalıdır. Örneğin, sektördeki faaliyet uygulamaları kuruluşun değer yaratma yeteneği üzerinde önemli bir etkiye sahipse, bunlar aynı zamanda kuruluşun birlikte çalıştığı tedarikçilerin faaliyetleri üzerinde de etkiye sahip olduğundan entegre raporda sunulmalıdır (IIRC, 2021a: 31-33).

3.1.4.2.5.Kısa ve Öz Olma

Çerçevesi'ye göre kısa ve öz olma, bir kuruluşun hazırlayacağı entegre raporun; kuruluşun stratejisini, hedefini, yönetişimini, performansını ve beklentilerini içerecek şekilde açık, kısa, anlaşılır olmasıdır.

Kuruluşun öz bir entegre rapor hazırlarken; değer yaratma kabiliyetini etkileyebilecek önemli konuları belirlemesi, bilgilerin mantıklı bir yapıda iletilmesi, kavramların açık ve mesleki ifadelerden kaçınılarak ifade edilmesi gerekmektedir.

3.1.4.2.6.Güvenilirlik ve Tamlık

Çerçeve'de, entegre bir rapor, olumlu/olumsuz tüm maddi etkiye sahip konuları dengeli ve maddi hata olmadan sunulmalıdır. Kuruluşun hazırlayacağı entegre raporda sunulan bilgilerin, bilgi kullanıcıları açısından güvenilirliği sağlaması, bilgilerin dengeli ve maddi hata içermeyecek şekilde raporlanmasına bağlıdır. Entegre rapora duyulan güven seviyesi, iç denetim, uluslararası standartlara uygun raporlama sistemleri, paydaşların etkin katılımı, bağımsız denetim uygulamaları ile artırılabilir (IIRC, 2021a: 34).

Çerçeve'de, "denge" ifadesi İlke 3.44 ve İlke 3.45'te açıklanmıştır. Dengeli bir entegre raporda, hem bilgilerin seçilmesinde hem de sunulmasında önyargılara başvurulmaz. Yani entegre rapordaki bilgiler bir paydaşın lehine ya da aleyhine olacak şekilde sunulmaz. Bu dengeyi sağlayabilmek için kuruluşların; bilgileri, entegre rapora dayanılarak yapılacak değerlendirmeleri etkileyemeyecek bir formatta sunmaları, kuruluşun güçlü ve zayıf yönlerine, sermaye öğelerindeki artış ve azalmalara, olumlu ve olumsuz performansa eşit ağırlık vermeleri, önceden belirlenen hedeflere, tahminlere, beklentilere göre raporlama yapmaları gerekir (IIRC, 2021a: 35).

Entegre rapordaki bilgilerin maddi hata içerip içermemesi, entegre raporun güvenilirliği konusunda önemli bir yere sahiptir. Ancak bu entegre raporda sunulan bilgilerin kesinlikle doğru olduğu anlamına gelmez. Burada önemli olan bilginin maddi

açından yanıltıcı olma riskini minimuma indirmek için denetimsel süreçlerin uygulanması ve tahminlerin net bir şekilde bildirilmesidir (IIRC, 2021a: 35).

Entegre raporun bir özelliği de tamlıktır. Tam (eksiksiz) bir entegre rapor hem olumlu hem de olumsuz bilgileri içermelidir. Kuruluşlar entegre raporda yer alan bilgilerin tamlık seviyesini belirleyebilmek için bilgilerin maliyet ve fayda analizini, rekabet avantajını kaybettirecek bilgileri açığa çıkarmadan raporda nasıl açıklanacağını, geleceğe yönelik bilgilerin neler olduğunu belirlemelidir (IIRC, 2021a: 35-36).

3.1.4.2.7.Tutarlılık ve Karşılaştırılabilirlik

Entegre rapor hazırlanırken, bilgileri raporlamak için kullanılan raporlama ilkelerinin bir dönemden diğerine değiştirilmemesi gerekir. Raporlama ilkeleri değiştirildiğinde bunun nedeni ve etkileri açıklanmalıdır. Bu aynı zamanda gerek aynı sektördeki kuruluşlar arasında gerekse birbirini izleyen yıllar arasında karşılaştırılabilirlik açısından önemlidir. Kuruluşlar karşılaştırılabilirliği güçlendirmek için sektörel kıyaslama yapabilir, bilgiyi oranlar kullanarak sunabilir.

Yukarıda bir entegre rapor hazırlanırken kuruluşlara raporun içeriğinin nasıl olacağı ve bilgilerin nasıl sunulacağı konusunda rehberlik eden Kılavuz İlkeler, Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi'nden faydalanılarak detaylı bir şekilde belirtilmiştir. Aşağıda Şekil 32'de Kılavuz İlkeler'in önemli özellikleri özet bir şekilde gösterilmiştir.

Şekil 32: Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi Kılavuz İlkeleri

Kaynak: IIRC, 2021a: 25-37'den faydalanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

3.1.4.3.İçerik Öğeleri

Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi'nde, kuruluşun cevaplaması gereken sorular şeklinde ele alınan 8 içerik öğesi bulunmaktadır. Bu içerik öğeleri Çerçeve'de İlke 4.1'de aşağıdaki sıralanmıştır:

- 1.Kurumsal genel görünüm ve dış çevre
- 2.Kurumsal yönetim
- 3.İş modeli
- 4.Risk ve fırsatlar
- 5.Strateji ve kaynak aktarımı
- 6.Performans
- 7.Genel Görünüm
- 8.Hazırlık ve sunum temeli

İçerik Öğeleri, Çerçeve'de İlke 4.4-4.48'de detaylı olarak açıklanmıştır. 8 içerik

öğesinin temel özellikleri başlıklar halinde aşağıda incelenecektir.

3.1.4.3.1.Kurumsal Genel Görünüm ve Dış Çevre

Kuruluşun iş modelinin değer yaratmayı nasıl desteklediği, değeri nasıl yarattığı ve yaratılan değeri koruduğunun entegre bir raporda sunulmasında “kurumsal genel görünüm” büyük önem arz etmektedir. Kurumsal genel görünüm kapsamında, entegre bir rapor, kuruluşun misyonunu, vizyonunu ve amacını tanımlamalı ve kuruluşun kültür, etik, değerler, mülkiyet, işletme yapısı, temel faaliyetler, pazarlar, değer zinciri içerisindeki yerini sunmalıdır (IIRC, 2021a: 39).

Bir kuruluşun dış çevresi; rakipler, müşteriler, tedarikçiler, kilit paydaşların meşru istek ve ihtiyaçları, ekonomik denge, küreselleşme, mikro ve makro koşullar, rakiplerin güçlü ve zayıf yönleri, müşterilerin talepleri, teknolojik değişim, demografik değişimler, sağlık sistemleri ve toplumsal değerler sistemindeki değişimler, iklim değişimliği, kaynak kıtlığı, faaliyet gösterilen yasal ortam, siyasi gelişmeler gibi birçok unsuru ve dış çevreyi etkileyen faktörleri içermektedir. Bu tür dış çevre unsurları ve dış çevreyi etkileyen unsurlar, kuruluşun kısa, orta ve uzun vadede değer yaratma yeteneğini etkileyebilme gücüne sahip olduğundan entegre raporda açıklanması gerekir.

3.1.4.3.2.Kurumsal Yönetim

Kurumsal yönetim, kuruluşun kısa orta ve uzun vadede değer yaratma yeteneğini etkileyen ve aşağıdaki konuları içeren yönetsel bir süreç olduğundan bu bilgilerin entegre bir raporda açıklanması gerekmektedir:

- Yönetimden sorumlu olanların becerileri, kendilerini diğerlerinden ayıran farklı yönleri,
- Liderlik yapısı, yasal konular, stratejik kararlar,
- Risklere, dürüstlük ve etik ilkelere bakış açısı ile ilgili kurum kültürü,
- Yönetimin risklere ve kuruluşun stratejik yönüne karşı yaklaşımı,
- Kuruluşun kültürünün, etik ilkelerinin başlıca paydaşlara karşı olan ilişkilere ve sermaye öğelerinin kullanımına nasıl yansıdığı,
- Kuruluşun yasal yükümlülükleri aşan kurumsal yönetim faaliyetleri yürütüp yürütmediği ile ilgili bilgiler,
- Yönetimin yenilikçiliği/inovasyonu teşvik etmek ve hayata geçirmek için neler yaptığı,
- Ücret ve teşviklerin kısa orta ve uzun vadede değer yaratılması üzerindeki etkileri

ve bunların sermaye ögelerini kullanması ve etkilemesi üzerindeki bağlantılar (IIRC, 2021a: 40).

3.1.4.3.3.İş Modeli

Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi İlke 4.11'e göre iş modeli, girdiler ve iş faaliyetleri yoluyla stratejik amaçlarına ulaşmayı ve kısa orta ve uzun vadede değer yaratmayı hedefleyen bir sistemdir (IIRC, 2021a: 41). Entegre bir raporun iş modeli kapsamında girdileri, iş faaliyetlerini, çıktıları ve sonuçları açıklaması gerekir.

Girdiler, kuruluşa ait olup olmadığına bakılmaksızın, kısa orta ve uzun vadede değer yaratma yeteneğine sahip malzemeler ve sermaye ögeleridir. Girdiler, kuruluşun sermaye ögeleriyle nasıl bir bağının olduğunu da göstermektedirler.

İş faaliyetleri, kuruluşu faaliyet gösterdiği pazarda farklı kılan; farklı ürünlerin piyasaya sürülmesi, dağıtım kanalları ve pazarlamada stratejik öncelik sağlayabilecek uygulamalar, satış sonrası destek hizmetlerinden elde edilen gelir düzeyi, kuruluşun inovasyona bakışı, iş modelinin değişime ayak uydurması için nasıl tasarlandığı gibi konuları içermektedir.

Çıktılar, kuruluşun faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan ürün ve hizmetler ile bir sonraki üretim sürecinde değerlendirilemeyecek olanları (atıklar) ifade etmektedir.

Sonuçlar, kuruluşun faaliyet dönemi sonunda ulaştığı performans düzeyini ve faaliyetlerinin sermaye ögeleri üzerindeki etkilerini gösterir. Entegre bir raporun nihai hedefine ulaşabilmesi için bilgi kullanıcılarının ihtiyacı olan, iç ve dış sonuçlar ile olumlu ve olumsuz sonuçların açıklanması gerekir.

Çerçeve'de iç sonuçlar; çalışanların moral düzeyi, örgütün bir bütün olarak itibarı, gelir ve nakit akışları olarak ifade edilirken, dış sonuçlar; kuruluşun faaliyetleri ve müşterilere yaklaşımı sonucunda oluşan müşteri memnuniyeti, vergi ödemeleri, marka sadakati ve kuruluşun faaliyetlerinin sosyal ve çevresel etkileri olarak ifade edilmiştir. Olumlu sonuçlar; sermaye ögelerinin değerini artıran ve değer yaratma sürecini pozitif etkileyen sonuçlar iken olumsuz sonuçlar; sermaye ögelerinin değerini azaltan ve değer yaratma sürecini negatif etkileyen sonuçlardır (IIRC, 2021a: 41-42).

Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi İlke 4.21 ve 4.22'de farklı sektörlerde ve pazarlarda faaliyet gösteren kuruluşların her bir girişim faaliyetleri için ayrı bir iş modeli oluşturabileceği belirtilmiştir.

3.1.4.3.4.Riskler ve Fırsatlar

Çerçeve İlke 4.24'e göre entegre rapor, kısa orta ve uzun vadede faaliyetlerle ilgili sermaye öğeleri üzerinde ve sermaye öğelerinin gerek elde edilmesinde gerekse kalitesi üzerinde etkili olan, iç ve dış risk ve fırsatları açıklamalıdır. İç risk ve fırsatlar kuruluşun iş faaliyetlerinden kaynaklanırken dış risk ve fırsatlar kuruluşun dış çevresinden kaynaklanmaktadır. Kuruluş entegre rapora dâhil etmeyi düşündüğü risk ve fırsatların gerçekleşme ihtimalini, gerçekleştiğinde ise büyüklüğünü değerlendirmelidir (IIRCİ 2021a: 44).

İlke 4.26'da kılavuz ilkelerinden önemlilik kapsamında, değer yaratma kabiliyeti üzerinde önemli bir etkisi olan ancak gerçekleşme ihtimali düşük olan risk ve fırsatların da entegre raporda sunulması gerektiği ifade edilmiştir (IIRC, 2021a: 44).

3.1.4.3.5.Strateji ve Kaynak Aktarımı

Kısa orta ve uzun vadede değerin nasıl yaratıldığını, korunduğunu veya azaldığını gösteren entegre bir raporun kuruluşun stratejik amaçlarını, stratejilerini uygulamak için kaynakların nasıl tahsis edildiğini, başarıları ve ulaşılması beklenen sonuçları nasıl ölçeceğini sunması ve tanımlaması gerekir. Girdilerin iş faaliyetleri yoluyla çıktılara ve sonuçlara ulaştırılarak kısa orta ve uzun vadede değer yaratmayı hedefleyen bir sistem olan iş modelinin strateji ve kaynak aktarımı ile bağlantı derecesinin belirlenerek, strateji ve kaynak aktarımında bir değişiklik meydana geldiğinde iş modelinde yapılması gereken değişikliklerin de entegre raporda açıklanması gerekir (IIRC, 2021a: 44-45).

Yine strateji ve kaynak tahsininin risk ve fırsatlardan ne ölçüde etkilendiği, kuruluşa rekabet üstünlüğü sağlayabilecek yenilikçiliğe bakış, fikri sermaye unsurlarının nasıl değerlendirildiği, çevresel ve sosyal konuların kuruluşun stratejisi ve kaynak tahsis kararı üzerindeki etkileri ve bununla ilgili paydaşlarla nasıl etkileşimde bulunulduğu gibi konuların entegre raporda sunulması gerekmektedir (IIRC, 2021a: 45).

3.1.4.3.6.Performans

Performans, kuruluşun temel faaliyetleri sonucunda ulaştığı finansal (nicel) ve finansal olmayan (nitel) bilgiler, kuruluşun sermaye unsurları üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri, hedefler, risk ve fırsatlar üzerindeki finansal olmayan göstergelerin etkileri ve bu etkileri ölçmek için kullanılan yöntemler, kilit paydaşlarla olan ilişkilere verilen önem, paydaşların ihtiyaç ve beklentilerinin ne ölçüde dikkate alındığı, geçmiş ve bugünkü performans arasındaki ilişkileri içermekte olup bu konulara ilişkin bilgilerin entegre raporda sunulması gerekir (IIRC, 2021a: 45-46).

Örneğin, finansal olmayan bir gösterge olan sera gazı emisyonları ile finansal bir gösterge olan satışlara oranı şeklinde ifade edilebilecek temel performans göstergelerinin (KPIs) etkilerini de finansal performans olarak entegre bir raporda açıklanabilir. Aynı zamanda karbon emisyonu ve su kullanımı gibi göstergelerin sermaye unsurlarını nasıl etkilediği gibi göstergeler de entegre raporda açıklanabilir (IIRC, 2021a: 46).

IRC tarafından ilki 2014’te yayımlanan ve 2018’de güncellenen “Preparing an Integrated Report: A Starter’s Guide (Updated)” adlı çalışma Güney Afrika’da entegre raporlama yayımlamaya yeni başlamış ve başlayacak olanlar için rehberlik etme amacını taşımaktadır. IRC (2018)’nin 27. sayfasında daha önce sadece finansal temel performans göstergelerini yayımlayıp sonrasında finansal olmayan temel performans göstergelerini yayımlayacak olan kuruluşların performans göstergeleri ile ilgili sorması gereken sorular 5 başlık altında toplanmıştır. Bu sorular aşağıda Tablo 18’de verilmektedir.

Tablo 18: Temel Performans Göstergelerinin (KPIs) Tespitinde Temel Sorular

1	Kuruluşun stratejik hedeflerine ulaşabilmesinde temel performans göstergelerinin (KPIs) neler olduğunu belirlemeye yönelik kuruluşun stratejileri ve öncelikleri ile ilgili sorulması gereken sorular:
Organizasyonun Stratejisi ve Öncelikleri	- Kuruluşu stratejik hedeflerine ulaştıracak stratejiler ve öncelikler nelerdir? - Yönetim kurulu ve yürütme ekibi belirlenen strateji ve öncelikleri nasıl ölçer ve izler? - İcra Kurulu Başkanı da dahil olmak üzere üst düzey yöneticilerin ücret paketlerine yansıtılıyor mu ve liderliğin stratejiler ve önceliklere karşı nasıl performans gösterdiğine ilişkin bir gösterge var mı?
2	- Üst düzey yöneticiler etkili iş kararları alabilmek için hangi bilgilere ihtiyaç duyarlar? - Kuruluşun stratejilerini ve önceliklerini izleyebilmek için hangi bilgilere ihtiyaç vardır? - Endüstri, coğrafi, sektörel vb. olarak kıyaslamada neler yapılıyor? - En iyi uygulamaların (GRI, King IV) neler olduğu?
3	- Kuruluşun paydaşları genel olarak hangi bilgileri talep etmektedirler? - Düzenleyici gereksinimlerden yasalar, düzenlemeler, yönetim standartları vb.lerinden hangileri gereklidir? - Su kullanımı ve karbon emisyonları gibi sektöre özgü bilgiler nelerdir? - Coğrafi bilgilerden hangileri gereklidir?
4	- Kullanılabilir finansal ve finansal olmayan bilgiler nelerdir? - Bilgiler ne için kullanılır ve ne sıklıkta toplanır? (aylık raporlar, teşvik programları, düzenleyici şartlar gibi) - Yıllık raporlarda tarihsel olarak elde edilen bilgiler nelerdir? - Mevcut bilgiler dahili mi, yoksa dışsal mı ve bu bilgiler güvenilir mi?
5	Bilgi eksikliği ile ilgili analiz yapıldıktan sonra kuruluşun bilgi eksikliğini kapatabilmek için ne kadar hızlı karar verildiği ile ilgili değerlendirmelerin yapılması ve bunun belirtilmesi gerekir. Bilgi boşluğu konusunda kuruluş için önemli olan temel performans göstergelerine ve kritik nitelikteki bilgilere öncelik verilmesi gerekir. Burada sermaye öğeleri ve önemli konular açısından da bilgilendirme yapılabilir. Bilgi boşluğu analizinde odaklanılması gereken bir başka husus da bilginin sayısal çokluğundan ziyade kalitesidir.
Bilgi boşluğu analizi	

Kaynak: IRC, 2018: 27.

3.1.4.3.7.Genel Görünüş

Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi İlke 4.35’te, kuruluşun zaman içinde beklediği değişikliklerin ve güvenilir ve şeffaf analizler sonucunda elde edilen bilgilerin

entegre raporda raporlanması gerektiği ifade edilmiştir (IIRC, 2021a: 46). Kuruluşun kısa orta ve uzun vadede değer yaratmasını etkileyebilecek olan bu tür değişiklikler ve bilgiler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Kısa orta ve uzun vadede dış çevre ile ilgili konularda karşılaşılmaması muhtemel durumlar hakkındaki beklentiler,
- Bu durumların kuruluşu nasıl etkileyeceği,
- Karşılaşılmaması olası olan önemli zorluklara ve belirsizliklere karşı tutum (IIRC, 2021a: 46).

Beklentilere, karşılaşılmaması muhtemel zorluklara ve belirsizliklere karşı kuruluşun alacağı önlemlerin gerçekçi bir şekilde sağlanmasına dikkat edilmelidir. Kuruluşun finansal performansını etkileyebilecek çevresel ve sosyal konuların, risk ve fırsatların stratejik hedeflere ulaşmadaki etki derecesini ölçmeye yönelik analizlerin yapılması önem arz etmektedir. Entegre raporun bilgi kullanıcılarına yönelik güvenilir, şeffaf, alınacak kararlarda yardımcı olma gibi amacını yerine getirebilmesi için hedeflenen temel performans göstergeleri ve diğer performans göstergeleri ile gerçekleşen temel performans göstergeleri ve diğer temel performans göstergelerinin karşılaştırılması yoluyla veri özeti sunulabilir.

3.1.4.3.8.Hazırlık ve Sunum Temeli

Kuruluş tarafından entegre raporun hazırlanması ve sunumunun yapılması ile ilgili olarak; önemlilik belirleme sürecinin özeti, raporlama sınırı ve raporlama sınırının nasıl belirlendiği hakkında açıklama ve maddi konuları ele almak için kullanılan çerçevelerin ve yöntemlerin özetinin açıklanması gerekir (IIRC, 2021a: 47). Entegre bir raporun hazırlanması ve sunumunda, rapora dâhil edilmesi gereken konular, Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi İlke 4.42-4.48'de aşağıdaki gibi ifade edilmiştir.

- 1.Önemlilik belirleme sürecinin özeti kapsamında ilgili konuların belirlenmesi, belirlenen konuların önem derecelerinin değerlendirilmesi ve bunların maddi bağlamda ele alınması için kullanılan süreçlerin kısa bir açıklaması,
- 2.Birinci maddede belirtilen süreçte üst düzey yönetim kademesinin nasıl bir rol aldığı,
- 3.Kuruluşun etkileşim içerisinde olduğu diğer paydaşlara ve kuruluşlara ait riskler ve fırsatlar. Bunlar eğer raporlama yapan kuruluşun değer yaratma yeteneğini etkiliyorsa entegre rapora dâhil edilmeleri gerekir,

4. Entegre raporun sınırını engelleyebilecek olan; raporlama yapan kuruluşun kontrolünde olmayan ancak kuruluşlar açısından güvenilir bilgi niteliğini taşıyan verilerin varlığı ve değer yaratma yeteneğini etkileyen risk ve fırsatların tamamını tespit etmenin mümkün olmaması gibi konular,

5. Entegre raporda maddi konuları değerlendirmek, tanımlamak için kullanılan finansal raporlama standartları, müşteri memnuniyetini ölçmek için kullanılan yöntemler ve sektöre özgü çerçeveler gibi çerçeveler ve standartlar (IIRC, 2021a: 47-48).

Entegre Raporlama Çerçevesi'nden faydalanılarak bir entegre rapor hazırlanırken kullanılan ve birbirine bağlı olan 8 içerik ögesi temel özellikleri itibarıyla özetlenmiştir. 8 içerik ögesinin temel özelliklerinden yola çıkılarak, içerik ögelerinin entegre bir raporda cevap aradığı sorular aşağıda Şekil 33'te verilmektedir.

Şekil 33: İçerik Ögelerinin Entegre Bir Raporda Cevap Aradığı Sorular

Kaynak: IIRC, 2021a: 39-47'den faydalanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

3.1.4.4.Genel Raporlama İlkeleri

Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi İlke 5.1-5.14'te 4 başlıkta ele alınan genel raporlama ilkeleri aşağıdaki gibidir:

- Maddi konuların açıklanması,
- Sermaye öğelerinin (altı sermaye unsuru) açıklanması,
- Kısa, orta ve uzun vade için zaman aralıkları ve
- Birleştirme ve ayırma

Entegre bir raporda açıklanacak maddi konulara Çerçeve'de İlke 5.2-5.5'te değinilmiştir. Entegre bir rapor, maddi konular ile ilgili aşağıdakiler hakkında özet içermelidir:

- Maddi konular ve maddi konuların kuruluş stratejisi, iş modeli veya sermaye unsurları üzerindeki olumlu veya olumsuz etkisi,
- Maddi konular ile ilgili raporlama yapan kuruluşun görüşü,
- Maddi konuyu yönetmek için kuruluşun ne gibi önlemler aldığı ve alınan önlemlerin ne ölçüde etkili olduğu,
- Geçmiş ve gelecek dönem hedeflerinin bir karşılaştırması ve bunların finansal ve finansal olmayan bilgilerle birlikte açıklanması,
- Varsa maddi konu ile ilgili belirsizlik açıklaması,
- Maddi konu hakkında sağlanan bilginin kalıcılığı, netliği ve güven aralığı,
- Maddi konu hakkında temel bilgiler belirlenemiyorsa bunun nedeni,
- Maddi konular hakkında özel detaylar verildiğinde, kuruluş, rekabet avantajını kaybedecekse genel bilgiler verilmesi,
- Maddi konularla ilgili açıklamaların kuruluşun içinde bulunduğu koşulları yansıtması,
- Temel performans göstergeleri gibi finansal (nicel) göstergeler karşılaştırılabilirlik açısından önemlidir ve hedefler doğrultusunda kuruluşun hangi konumda bulunduğunu göstermede yardımcı olur,
- Finansal ve finansal olmayan veya diğer göstergeler arasında bağlantıyı sağlamaları,
- Önemlilik belirleme sürecindeki konulara odaklı olmalıdır,
- İki veya daha fazla döneme ilişkin hedefler, tahminler ve öngörülerle birlikte sunulmalıdır,
- Trend analizi kapsamında üç veya daha fazla dönem için sunum yapılmalıdır,

- Karşılaştırılabilirlik temelli olması için raporlanan bilgilerin kabul edilmiş sektörel veya bölgesel göstergelerle tutarlı olması,
- Ortaya çıkan sonuçların birbirini takip eden dönemlerde tutarlı bir şekilde raporlanması (IIRC, 2021a: 49-50).

Genel raporlama ilkelerinden sermaye öğeleri hakkında açıklama, Çerçeve’de İlke 5.6-5.8’de ele alınmıştır. Entegre bir raporda sermaye öğeleri ile ilgili açıklanacak bilgilerin özeti aşağıdaki gibidir:

- Sermaye öğeleri, kuruluşun zaman içinde değer yaratma yeteneği üzerindeki etkileri dikkate alınarak belirlenmelidir,
- Kuruluşun sermaye öğelerinin elde edilebilirlikleri, kaliteleri, müşteri talebini karşılama sermaye öğelerinden nasıl faydalanacakları konusundaki beklentilerine yer verilmelidir,
- Sermaye öğelerinin bileşenleri arasındaki bağımlılıklar,
- Uzun vadede sermayede artışı sağlayabilecek başka yolların izlenmesi,
- Kuruluşun kendisine ait olan sermaye öğeleri ile başka taraflara veya hiçbir tarafa ait olmayan sermaye öğeleri arasındaki bağımlılıklar (IIRC, 2021a: 51).

Kısa orta ve uzun vade için zaman aralıkları, Çerçeve’de 5.9-5.11’de değerlendirilmektedir. Entegre bir raporun hazırlanması ve sunulmasında gelecek zaman boyutu, finansal raporlama ve sürdürülebilirlik raporlaması gibi raporlama türlerinden daha uzun olmaktadır. Kuruluşun iş ve yatırım faaliyet döngüsünü, stratejilerini ve kilit paydaşlarının meşru ihtiyaç ve beklentileri doğrultusunda kısa orta ve uzun vade için zaman aralıklarını belirlemesi gerekir (IIRC, 2021a: 52). Çerçeve İlke 5.10’da, entegre raporun hazırlanması ve sunumunda dikkate alınacak zaman aralıklarının, faaliyet gösterilen sektör özelliklerine ve faaliyet sonuçlarına göre farklılık göstereceği belirtilmiştir. Örneğin, sektörel bazda değerlendirildiğinde, otomobil sektöründe zaman aralığı 8-10 yıl aralığında değişebilirken, teknolojide bu aralık daha kısa süreler için belirlenebilir.

Çerçeve’de İlke 5.11’de genel raporlama ilkelerinden birleştirme ve ayırmadan bahsedilmektedir. Her kuruluş, kendi koşullarına uygun ülke, departman veya tesis gibi birleştirme düzeyi belirleyebilir. Bazı durumlarda bilgiler birleştirildiğinde, bilgi kullanıcıları açısından rapordaki bilgiler anlam kaybına uğrayabilir. Tersisi durumda da bilgiler ayrıldığında karmaşıklık söz konusu olabilir. Bu noktada yönetim devreye girmeli ve kuruluşu ve faaliyetleri nasıl yönettiğini ve denetlediğini dikkate alarak uygun bir ayırım

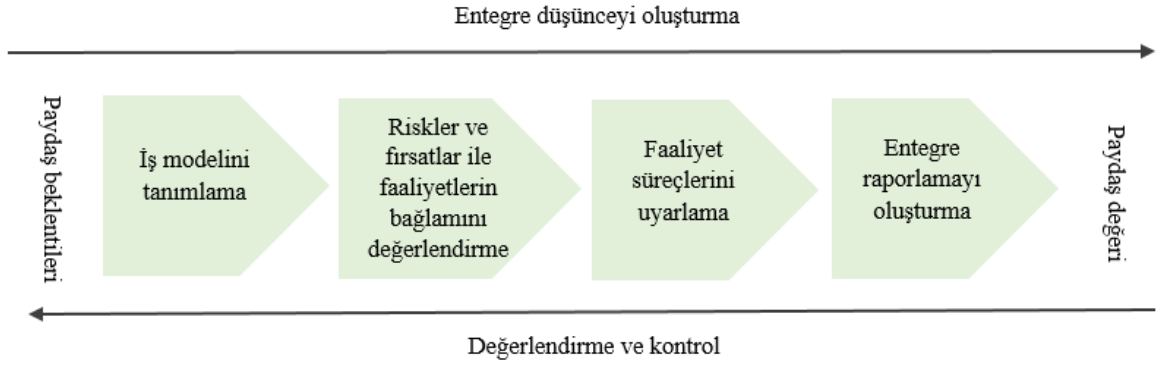
yapmalıdır. Böylelikle iş faaliyetleri sonucunda çıktılar ve sonuçlar, iş veya coğrafi kategorilere göre raporlanabilecektir (IIRC, 2021a: 52).

3.2. ENTEGRE RAPOR HAZIRLAMA SÜRECİ

2005'te, Solstice Sustainability Work Inc. tarafından yayımlanan “Integrated Reporting: Issues and Implications for Reporters” adlı çalışmada entegre bir rapor; birleştirilmiş rapor, finansal entegrasyon ve bütüncül raporlama olmak üzere üç şekilde karakterize edilmiştir (Solstice, 2005: 5). Solstice (2005)'in yaptığı çalışmada birleştirilmiş rapor, yıllık finansal raporlar ile sürdürülebilirlik raporlarını birleştiren rapor olarak ifade edilmiştir. Entegre raporlar, finansal ve sürdürülebilirlik performansının kuruluşlar tarafından faaliyet performansı açısından eşit derecede öneme sahip olduğu ve birbirine bağlı yönlerinin olduğu raporlardır. Çalışmada, entegre raporlamanın finansal entegrasyon (financial integration) yönü, finansal performans (finansal bilgilere, verilere dayalı performans) ve sürdürülebilirlik performansı (sosyal, çevresel ve yönetişimsel) arasındaki bağlantıyı sağlayan rapor olarak açıklanmıştır. Entegre raporlamanın karakterize edildiği üçüncü tanım olan bütüncül raporlama (holistic reporting) ise işletmenin ve tüm paydaşlarının bütüncül bir yaklaşımı ve bakış açısıyla ortaya çıkan raporlama olarak ifade edilmiştir (Solstice, 2005: 5).

PwC'nin Mayıs 2012'de yayımladığı “Integrated Reporting The Future of Corporate Reporting” adlı çalışmada entegre raporlamadan iç ve dış raporlama bilgilerini, finansal ve finansal olmayan bilgileri tek raporda yayımlayan raporlama disiplini olarak bahsedilmiştir. Kuruluş genelinde entegre raporlama faaliyetinin temelini oluşturabilmek için entegre düşüncenin kuruluş genelinde benimsenmesi gerekir. Bu hem faaliyet süreçlerinde hem kuruluş için önemli ve ilgili olan konuların belirlenmesinde hem de iç ve dış paydaşlarla olan ilişkilerde önem arz etmektedir. Entegre raporlamaya ulaşmak için yapılması gerekenler aşağıda Şekil 34'te özetlenmektedir.

Şekil 34: Entegre Raporlamayı Oluşturmada Adımlar

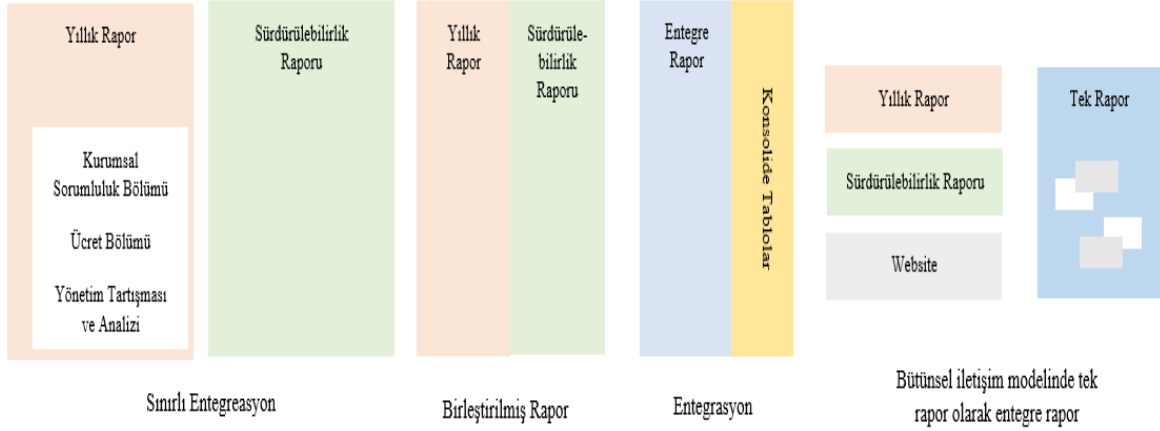

Kaynak: PwC, 2012: 10'dan faydalanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil 34'te de görüldüğü üzere kuruluşların entegre raporlamaya giden yolda entegre düşünceyi tüm faaliyet birimlerini kapsayacak şekilde benimsemeleri gerekir. Bunun için öncelikle paydaşların meşru hakları ve beklentileri ve faaliyet gösterdiği bağlam olan sosyal ve çevresel değer yaratma güçlerini dikkate alarak iş modeli tanımlanmalıdır. İş modelinin tanımlanmasında sermaye öğeleri de dikkate alınmalıdır. İkinci olarak finansal, sosyal, çevresel, ekonomik ve yönetim sorunları ve eğilimler göz önüne alınarak risk ve fırsatların değerlendirilmesi gerekir. Risk ve fırsatlar değerlendirildikten sonra stratejik hedefler belirlenmelidir. Sonrasında kuruluşu stratejik hedeflere ulaştıracak performans düzeyini izleyebilmek için finansal ve finansal olmayan temel performans göstergelerinin belirlenmesi gerekir. Tüm bu süreçleri yürütebilmek için organizasyon yapısı, süreçleri ve sistemleri içeren değişiklikler faaliyet süreçlerine uyarlanmalıdır. Entegre raporlamaya giden bu sürecin temelinde yatan entegre düşünce ile ilgili kuruluş genelinde farkındalık oluşturulmalıdır. Son olarak kuruluş için önemli ve ilgili konuların neler olduğu, bu konulardan hangilerinin entegre rapora dâhil edileceği ve sunulacağı belirlenmelidir (PwC, 2012: 10).

Entegre raporlamaya geçiş için gerekli aşamaların, PwC (2012)'nin yaptığı çalışmada aşağıda Şekil 35'teki gibi olduğu belirtilmiştir.

Şekil 35: Uygun Dış Raporlama Kavramları

Kaynak: PwC, 2012: 12’den faydalanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil 35’te görüldüğü gibi kuruluşlar ilk aşamada yayımlamak zorunda oldukları yıllık finansal raporlarına ve sürdürülebilirlik raporlarına eklenebilecek tek bir rapor hazırlayabilirler. İkinci aşamada kurumsal sorumluluk bölümünü, ücretlendirme bölümünü ve yönetim yorumlarını ve analizini içeren yıllık finansal raporu ve sürdürülebilirlik raporunu içeren birleştirilmiş rapor hazırlayabilirler. Son aşamada ise kuruluşlar, entegre raporlama hazırlanmasında ve sunulmasında rehberlik eden ilkelerden ve içerik öğelerinden faydalanarak finansal ve finansal olmayan bilgileri içeren entegre bir rapor hazırlayabilirler.

Uluslararası ER Çerçevesi’nin oluşturulması sürecinde çerçeve geliştirmek için 25 Ocak 2011’de, IRC, “Framework for Integrated Reporting and the Integrated Report Discussion Paper” adlı tartışma kağıdını yayımlamıştır. Bu tartışma kağıdında bir entegre rapor geliştirme süreci 9 adımda ele alınmıştır. Bu adımlar aşağıdaki gibidir:

- Adım 1: Entegre raporlamanın etkilerinin örgüt tarafından anlaşılmasını sağlamak,
- Adım 2: ER sürecini planlamak ve raporun kapsamını ve sınırını tanımlamak,
- Adım 3: Örgütün değer yaratmak ve yaratılan değeri sürdürme yeteneğini etkileyen risk ve fırsatları tanımlamak,
- Adım 4: Örgütün/işletmenin kilit/temel paydaşlara hesap verebilirliği sağlayan sistemleri uygulamak,
- Adım 5: Finansal ve finansal olmayan performans verilerini elde etmek ve izlemek için iç sistemleri oluşturmak,
- Adım 6: Uygun bir güvence sistemi geliştirmek ve uygulamak,
- Adım 7: Entegre raporu yapılandırmak ve derlemek/düzenlemek,
- Adım 8: Örgütün yönetim kademesinin entegre raporu onaylamasını sağlamak,
- Adım 9: Herkesin erişebileceği şekilde entegre raporu yayımlamak (IRC, 2011: 19).

IIRC'nin 2011'de yayımladığı “Exploring Integrated Reporting-Pilot Programme Participants' Practical Guide” adlı çalışmada işletmelerin düzenleyeceği entegre raporların başarılı olabilmesi için aşağıda belirtilenlerin yapılması gerektiği ifade edilmiştir:

- Üst düzey yöneticilerin entegre rapor hazırlama sürecine dâhil edilmesi: Yöneticiler raporun hazırlanmasında güvenilir bilgilerin edinilmesinde ve süreç içerisinde liderlik edilmesinde aktif rol oynamalıdır.
- Mevcut siloların yıkılması: İşletmenin bir bütün olarak entegre düşünceye hakim olmaya çalışması, raporlama açısından mevcut siloların yıkılması sağlanabilirse entegre raporlamaya geçiş o kadar kolay olacaktır.
- Doğru ve gerekli zaman ve kaynak tahsisi: Entegre raporlama sürecinin planlanmasında ve planlamanın uygulanmasında zaman ve kaynak tahsisine dikkat edilmesi gerekir. Gerekli bilgilerin ihtiyaç duyan departmanlara zamanında temin edilmesi gerekir.
- Etkili iç kontrol mekanizması: İşletme kendi içerisinde etkin bir iç kontrol mekanizması oluşturduğunda güvenilir bilgi elde edilebilecek ve sonuç olarak güvenilir entegre rapor hazırlanabilecektir (IIRC, 2011b: 5-6).

IIRC (2011b) entegre bir rapor hazırlamada 7 aşama olduğunu belirtmiştir. Entegre rapor hazırlamanın aşamaları aşağıdaki gibidir:

- Aşama 1: Entegre rapor hazırlamaya organize olmak, örgütlenmek,
- Aşama 2: ER sürecini planlamak,
- Aşama 3: Paydaşların sürece katılımı,
- Aşama 4: Entegre raporun içeriğinin belirlenmesi,
- Aşama 5: Değerlendirme sistemleri,
- Aşama 6: Raporu hazırlama,
- Aşama 7: Yapıcı diyaloglar içerisinde olma (IIRC, 2011b: 6).

Entegre raporlama hazırlamaya yeni başlayacak olanlara veya hali hazırda entegre raporlama yapanlara, raporu hazırlarken rehberlik etmek üzere IRC of South Africa tarafından ilki 2014'te yayımlanan ve 2018'de güncellenen “Preparing an Integrated Report a Starters Guide” adlı çalışma yayımlanmıştır. IRC(2014)'nin çalışmasında entegre raporun hazırlanma aşamalarının “Rapor Hazırlama (Preparing The Report)” başlığı altında aşağıdaki gibi olduğu ifade edilmiştir:

- Entegre raporun hazırlık sürecini planlama: Entegre bir raporun hazırlanması için zaman çizelgesinde nerede, ne zaman, ne, nasıl yapılacağını belirlenmesi gerekir. Hali hazırda uygulanan yönetim raporları, finansal tablolar ve sürdürülebilirlik raporlaması uygulamalarının entegre raporlama sürecine nasıl uyarlanacağını belirlemek önemlilik arz etmektedir. Entegre raporlama ile ilgili planlama sürecini yaparken kuruluşlara yardımcı olacak sorular aşağıda Tablo 19’da gösterilmektedir.
- Temel performans göstergeleri (KPIs): KPI’lar finansal ve finansal olmayan bilgilerin geçmiş ve bugünkü veriler ile gelecek hedeflerinin karşılaştırılabilirliği ve performansı izleyebilmeyi sağlar.
- Website: İşletmeler, hazırlamış oldukları entegre raporları websiteleri aracılığıyla paydaşlarına sunarlar.
- Güvenilirlik ve güvence: Entegre raporda sunulacak bilgilerin güvenilir olması raporun hazırlanma sürecini kolaylaştırır. Bir sonraki kısımda da bahsedileceği gibi entegre raporun güvencesi iç kontrol, iç denetim ve bağımsız denetim faaliyetleri yoluyla elde edilmektedir.
- Raporu derleme ve yazma: Entegre bir rapor açık, mesleki ifadelerden uzak, görsel öğeler açısından zengin, geçmiş performans göstergeleri ile karşılaştırılabilir, maddi etkiye sahip konulara odaklı, bilgi kullanıcıların yatırım kararlarında kullanabileceği ve dengeli bir şekilde hazırlanmalıdır (IRC, 2014: 18, 35, 39, 42, 43).

Tablo 19: Entegre Rapor Hazırlama Sürecinin Planlanmasında Yardımcı Olacak Sorular

KİM?	NE?
- Raporlama şablonlarını kim geliştirecek ve dağıtacak, şablon nasıl görünmeli, ne zaman gönderilecek ve bu süreç için eğitim gerekli mi? - Entegre raporu kim yazacak? - Entegre rapor yönetici ekibe gönderilmeden üst düzey yöneticilerden hangisi tarafından gözden geçirilecek? - Yönetim kuruluna gitmeden önce nihai raporu kim onaylayacak (sürdürülebilirlik komitesi veya denetim komitesi)? - Tasarımı, dizimi ve basımı kim yapacak? (iç, dış veya ikisinin kombinasyonu)	- Entegre rapor, yıllık finansal rapor vb. hangi rapor hazırlanmalı, hedef kitlesi kim olmalı, yayımlanacak rapor basılı mı olacak, internet sitesinde mi yayımlanacak? - Düzenlenecek rapor için bütçe ne kadar (tasarım, baskı vb. maliyet tasarrufu önlemleri de dikkate alınmalı)? - Entegre rapora hangi bilgiler dâhil edilecek? - İçsel ve/veya dışsal olarak hangi bilgiler güvence verecek, ne zaman gerçekleşecek ve koşullar nedir?
NASIL?	NE ZAMAN?
- Rapordaki bilgiler nasıl karşılaştırılacak, karşılaştırma standart mı bireysel mi olacak? - Raporun yapısı nasıl olacak? - Rapora dâhil edilecek önemli konular nasıl belirlenecek? - Rapor nasıl yayımlanacak?	- Toplantıları önceden planlamak için takım ne zaman toplanacak? - Üst düzey yöneticiler ve yönetim kurulu ile yapılacak görüşmeler ne zaman planlanacak? - Önemli konular ne zaman onaylanacak? - Rapor için bilgileri derlemek ne kadar sürecek? - Raporu yazmak ne kadar sürecek? - Rapor ne zaman yayımlanacak?

Kaynak: IRC, 2014: 18.

PwC, Temmuz 2015’te, entegre raporlama hazırlayacak olan kuruluşlara rapor hazırlama sürecinde rehberlik etmek için “Implementing Integrated Reporting” adlı çalışmayı yayımlamıştır. Bu çalışmada “Five stages towards integrated reporting (entegre raporlamaya doğru beş aşama)” başlığı altında entegre raporlama süreci üç temel konu etrafında beş aşamada ele alınmıştır. Entegre raporlama sürecinin üç temel konusu; değer yaratma, önemlilik analizi ve etki değerlendirmedir. Entegre raporlama sürecinin 5 aşaması aşağıdaki gibidir (PwC, 2015a: 13):

- Dış çevreyle ilişkide bulunmak ve tüm paydaşlarla etkileşimde bulunmak,
- Paydaş değer önerilerini belirlemek ve stratejileri yenilemek,
- İç süreçleri stratejilerle uyumlaştırmak,
- Entegre gösterge tablosu geliştirmek,
- Yatırımcı diyalogunu daha iyi gerçekleştirmek için raporlamayı entegre etmek.

Son olarak Aralık 2013’te yayımlanan ve Ocak 2021’de revize edilen ve ilkelere dayalı bir yaklaşımı benimseyen Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi’nde bir entegre raporun, kılavuz ilkeler ve içerik öğeleri dikkate alınarak hazırlanacağı ifade edilmiştir.

IRC(2014)’nin çalışmasında, “Governance of the Integrated Report and Reporting

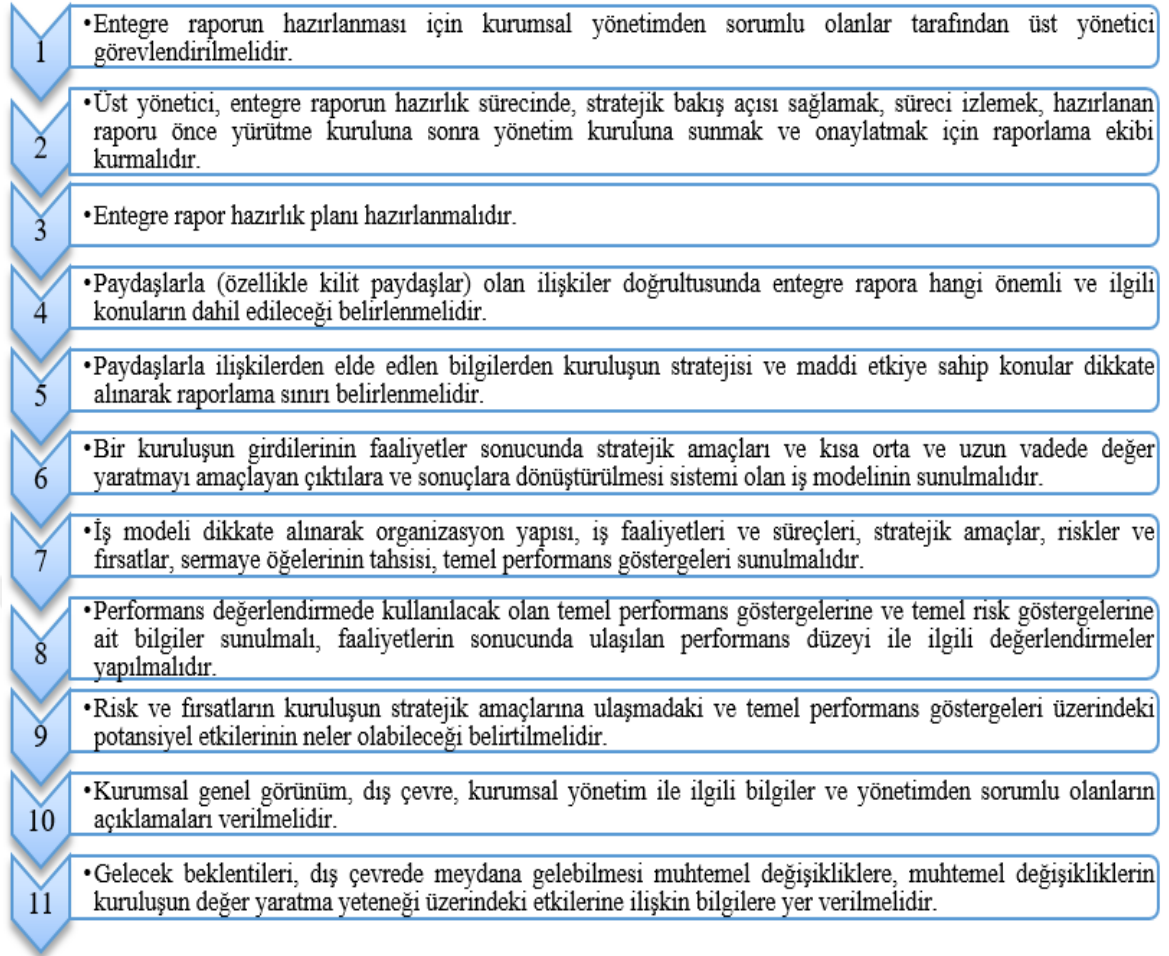
Process” başlığı altında entegre bir raporun hazırlanmasında sorumluluğun kime ait olduğu değerlendirilmiştir. Entegre bir raporun hazırlanmasında sorumluluk yönetim kuruluna ait olup raporun hazırlanma sürecinde kollektif çalışma anlayışının rapor hazırlama sürecine entegre edilmesi gerekir (IRC, 2014: 16). Yönetim kurulunun ve üst düzey yöneticilerin entegre rapor hazırlamadaki sorumluluğu, şeffaflığı artırır, şeffaflığın artması kilit paydaşların kuruluşa ve kuruluşun düzenlemiş olduğu entegre rapora güvenilirlik düzeyi artır.

Entegre rapor hazırlama süreci, finansal raporlama ve sürdürülebilirlik raporlaması hazırlık sürecinden farklıdır. Finansal raporların önemli bileşeni finansal tablolar genellikle finansal bilgilere odaklanırken sürdürülebilirlik raporları kuruluşların faaliyetlerinin sosyal, çevresel, ekonomik ve yönetişimsel bağlamdaki etkileri üzerinde durmaktadır. Entegre raporlama; finansal raporlama ve sürdürülebilirlik raporlamasının birleşimi olmamakla birlikte finansal bilgileri ve finansal olmayan bilgileri tek bir raporda bir arada sunmaya odaklanır. Entegre raporlamanın hazırlık sürecinde, kuruluşların kurumsal yönetiminden sorumlu olanlar ile yürütmeden sorumlu olanların öncelikle bu ayrımın farkında olmaları ve ER Çerçevesi ilkeleri ve amaçları ile ilgili uzlaşmaya varmaları, bir bütün olarak süreci benimsemeleri gerekmektedir.

Yönetim kurulu tarafından görevlendirilen üst yönetici, entegre raporun hazırlık sürecinde, stratejik bakış açısı sağlamak, yol göstermek, süreci izlemek, hazırlanan entegre raporun öncelikle yürütme kuruluna sonra da yönetim kuruluna sunmak ve onaylatmak görevlerini yerine getirecek raporlama ekibi oluşturmalıdır. Kuruluşun faaliyetleri hakkında bilgiye sahip olan, stratejik hedeflerin yerine getirilmesinde yardımcı olabilecek önemli kişiler sürece dâhil edilebilir.

Entegre raporun hazırlanma süreci aşağıda Şekil 36’daki gibi özetlenebilir:

Şekil 36: Entegre Rapor Hazırlama Süreci

Kaynak: Literatürden faydalanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

3.3.ENTEGRE RAPORUN GÜVENİLİRLİĞİ VE GÜVENCESİ

Finansal raporlar ve sürdürülebilirlik raporlarının güvencesinin iç denetim ve bağımsız denetim faaliyetleri ile sağlanmasında olduğu gibi entegre raporların güvencesinin nasıl sağlanacağı da önemlilik arz etmektedir. IIRC'nin 16 Nisan 2013'te yayımladığı "Consultation Drat of the International <IR> Framework"te Bölüm 5E'de "Güvenilirlik" başlığı altında katılımcıların entegre rapora ilişkin alınacak güvencenin entegre raporu bir bütün olarak mı yoksa entegre raporun belirli bir kısmını mı kapsamaması gerektiği ile ilgili görüşleri alınmıştır (IIRC, 2013a: 3). Katılımcıların büyük bir çoğunluğu alınacak güvencenin entegre raporlamanın bütününe yönelik olması gerektiğini ifade etmişlerdir.

İşletmeler, entegre bir raporda güvenilir ve eksiksiz (tam) bilgilerin var olduğuna ilişkin güvenceyi sağlayabilmek için iç kontrol, iç denetim gibi mekanizmalara sahiptir. Bu mekanizmaların etkili, verimli ve kontrol ve denetim prosedürlerini yerine getirecek şekilde kullanılması durumunda entegre raporun bütünlüğü ve güvenilirliğini sağlama imkânı olacaktır. İç kontrol ve iç denetim faaliyetlerinin yanında işletme dışından bağımsız dış

denetim güvencesini sağlamak da gerekmektedir. Bağımsız dış güvencenin sağlanması durumunda iç denetim faaliyetlerinin güvenilirliği de artırılmış olacaktır.

ER Çerçevesi'nin yayımlanmasından sonra entegre raporun güvenilirliği ve güvencesine yönelik çalışmalar devam etmiştir. Bu çalışmalardan ilki Temmuz 2014'te IIRC tarafından yayımlanan "Assurance on <IR>: an Introduction to the Discussion" adlı çalışmadır. Bu çalışmada güvencenin ne olduğu, entegre rapora ilişkin alınacak güvencenin faydaları ve zorlukları belirtilmiştir. Temmuz 2014'te yayımlanan "Assurance on <IR>: an Exploration of Issues" adlı çalışmada da yine entegre raporlamanın güvencesi ile ilgili konulara değinilmiştir.

"Assurance on <IR>: an Introduction o the Discussion" adlı çalışmada entegre raporun güvencesinden anlaşılması gerekenin, bir kuruluşun hazırlamış olduğu entegre raporun, kuruluşun stratejisi, yönetişimi ve performansını Çerçeve'ye uygun olarak sunup sunmadığı ile ilgili bağımsız bir değerlendirme olduğu ifade edilmiştir (IIRC, 2014a: 6).

"Assurance on <IR>: an Exploration of Issues" adlı çalışmada ise entegre raporlamanın güvencesinin içerdiği konular aşağıdaki gibidir:

- Kriterler ile ilgili uygunluk,
- Entegre raporlamanın sağladığı güvencenin belirlenmesinde kullanılabilecek denetim ve güvence standartları,
- Entegre raporun hazırlık süreci, entegre raporun güvencesinin gerekli olup olmadığı,
- Entegre rapor ile ilgili potansiyel güvence düzeyi (IIRC, 2014b: 5).

IIRC (2014b)'nin çalışmasında kuruluşlar tarafından hazırlanan entegre bir raporun güvencesinin sağlanması için gerekli olan kriterler aşağıda belirtilmiştir:

- İlgililik (alaka düzeyi): Entegre raporda yer alan bilgilerin bilgi kullanıcılarının alacağı kararlarda yardımcı olmasıdır.
- Tamlık (eksiksizlik): Bilgi kullanıcılarının alacağı kararları etkileyebilecek tüm önemli konuların entegre raporda yer almasıdır.
- Güvenilirlik: Entegre raporlarda yer alan bilgilerin farklı kişiler tarafından kullanıldığında benzer sonuçları vermesidir.
- Tarafsızlık: Entegre raporlarda yer alan bilgilerin raporu düzenleyenlerin öznel yargılarından uzak olacak şekilde sunulmasıdır.
- Anlaşılabilirlik: Entegre raporda yer alan bilgileri bilgi kullanıcıların anlayabileceği şekilde sunulmasıdır (IIRC, 2014b: 13).

Entegre raporda sunulan bilgilerin sağladığı güvence, makul güvence ve sınırlı güvence olabilmektedir. Makul güvence, entegre rapordaki bilgilerin gerek kalitesi gerek sayısal olarak hata içermediği konusunda karar verebilmek için yeterli sayıda ve uygun kanıtların toplanmasını içermektedir. Makul güvencenin elde edilebilmesi için; denetim kanıtlarının kuruluş dışındaki bağımsız kaynaklardan elde edilmesi, kuruluş tarafından yürütülen iç kontrol ve iç denetim faaliyetlerinin etkinliği gibi konulara dikkat etmek gerekir. Sınırlı güvencede ise denetimi yapan denetim kuruluşunun, denetim faaliyetlerini yürütürken uyguladığı denetim prosedürlerine ve gerek kuruluş içerisinde gerekse kuruluş dışından elde ettiği denetim kanıtlarına dayanarak, denetlenen raporda yer alan bilgilerin önemli yanlışlık içerdiğine ilişkin kanaate varmasıdır. Entegre bir raporun güvencesi için iç kontrol, iç denetim ve bağımsız denetim faaliyetlerinin bütüncül bir şekilde etkin ve verimli bir şekilde yönetilmesi gerekir. Kuruluşun kendi atayacağı denetim elemanlarının iç kontrol ve iç denetim faaliyetlerini etkin ve etkili bir şekilde yönetmesi, bağımsız dış denetimin kalitesini de etkileyecektir.

Entegre raporlama faaliyeti, kurumsal raporlamada yeni bir raporlama biçimi olduğundan, entegre rapora ilişkin güvence konusunda sağlanacak faydalar ve güvencenin zorlukları söz konusu olabilecektir. Bunlar aşağıda Tablo 20’de özetlenmektedir.

Tablo 20: Entegre Rapora İlişkin Alınacak Güvencenin Faydaları ve Güvencenin Zorlukları

Güvencenin Faydaları	Güvencenin Zorlukları
-Entegre raporlamanın önemli bilgi kullanıcılarından olan finansal sermaye sağlayanlar açısından düşünüldüğünde, entegre bir rapora ilişkin alınacak güvence şu faydaları sağlayabilecektir: *Entegre raporlamanın güvenilir olmasında önemli bir göstergedir. *Güvencenin alınması durumunda Çerçeve’de ifade edilen entegre raporlamanın amaçlarına ulaşılmış olacaktır. -Entegre raporlama faaliyeti piyasadaki bilgi kullanıcılarına yönelik bir kurumsal raporlama faaliyeti olduğundan alınacak güvencenin, girdi, piyasa talebi, maliyet/değer güdümlü olmasına destek sağlayacaktır. -Alınacak güvence, etkili liderlik, güçlü iç sistemler, iç denetim ve paydaşlarla ilişkileri sonraki süreçte olumlu etkileyecektir. -Paydaşların ve diğer menfaat sahiplerinin beklentilerinin, çıkarlarının, haklarının korunmasını sağlayacaktır. -Yönetim kademesine raporla ilgili olarak tahmin ve analiz etmesine, geleceğe yönelik karar almasına yardımcı olur. -Suistimal ve yolsuzluk eğilimini azaltır. -Güvence almış olan raporlar aracılığı ile kuruluşlar, finansman maliyeti düşük kaynak elde edebilirler.	-Entegre raporlama kurumsal raporlamaya yeni bir raporlama anlayışı getirdiği için güvencenin doğasını entegre raporlama alanına adapte etmek, yeni güvence mekanizmaları geliştirmek için farklı sorulara ve arayışlara ihtiyaç olacaktır. -Entegre rapora ilişkin güvence alınmasında, uygulayıcıların yeterlilikleri, -Güvence için güçlü iç sistemlerin oluşturulması, -Güvencenin maliyeti, -Kuruluş için hangi konuların önemli olduğu, raporlama sınırı uygulamaları, bilgiler arası bağlantı, tamlik (eksiksizlik), gelecek odaklı bilgi, -Uygun güvence düzeyi (makul veya sınırlı güvence), -Mevcut denetim/güvence denetim prosedürlerinin, finansal, sürdürülebilirlik ve diğer bilgileri içeren entegre raporlamaya ilişkin alınacak güvence faaliyetlerinde nasıl kullanılacağı, -Entegre raporlar diğer raporlardan farklı olarak finansal ve finansal olmayan göstergeleri içerdiğinden yol gösterici ilkelerin yetersizliği.

Kaynak: Literatürden faydalanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Yukarıda Tablo 20’de ifade edilen entegre raporun güvencesine ilişkin zorlukların çözümüne ilişkin “Assurance on <IR>: an Exploration of Issues” için IIRC, 1 Aralık 2014’e kadar 63 katılımcıdan yanıt almış ve Temmuz 2015’te “Assurance on <IR> Overview of Feedback and Call to Action” adlı çalışmayı yayımlamıştır. Çalışmaya göre entegre raporlama güvencesiyle ilgili ifade edilen konular aşağıdaki gibidir:

- Entegre raporlamaya ilişkin güvenilirlik seviyesini artırmak için “güvence” tek bir araç olarak kullanılmaktadır.
- Entegre raporlama faaliyetine yönelik iç sistemler kurumsal raporlamanın en çok kullanılan raporlama biçimi olan finansal raporlama sistemine göre oldukça yenidir.
- Entegre raporlamaya ilişkin inovasyon ve deneyim önemlilik arz etmektedir.
- Güvence maliyetinin ve faydasının belirlenmesi zor olmakla birlikte güvenceden elde edilecek faydanın zamanla artırılabilmesi söylenebilir.
- Entegre raporlamaya ilişkin güvence uygulayıcılarının değerin oluşturulması noktasında anlayış geliştirmeleri gerekmektedir.
- Entegre raporlama güvencesinde kullanılabilecek güvence standartlarının oluşturulmasında standart belirleyicilere birtakım görevler düşebileceği göz önünde bulundurulmalıdır (IIRC, 2015a: 4).

Entegre raporlama güvencesine ilişkin 2015’te, IIRC ve IIA (Institute of Internal Auditors) Global’in katkılarıyla, European Institutes of Internal Auditors (Avrupa İç Denetçiler Enstitüsü)’un üyeleri olan Fransa, Hollanda, Norveç, İspanya, İngiltere ve İrlanda İç Denetçiler Enstitüleri tarafından “Enhancing Integrated Reporting Internal Audit Value Proposition” adlı bir diğer çalışma yayımlanmıştır. Bu çalışmada iç denetim faaliyetini yürüten iç denetçinin entegre raporlama denetim faaliyetini yürütürken üstleneceği görevler ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

İç denetim, kuruluşun kaynaklarının etkin, verimli, ekonomik bir şekilde kullanılıp kullanılmadığını gösteren, iç kontrol, risk yönetimi ve yönetim uygulamalarının etkinliğini değerlendirmek için uluslararası genel kabul görmüş denetim standartlarına uygun olarak yürütülen denetim faaliyetidir. Tanımından da anlaşılabilmesi gibi entegre bir rapor için de güvence sağlanmasında iç denetimin önemli bir rolünün olacağı söylenebilir.

IIA’nın 2013’te yayımladığı “Integrated Reporting and The Emerging Role of Internal Auditing” adlı çalışmada entegre raporlamaya ilişkin güvence sağlanmasında iç denetim faaliyetlerinin rolü ele alınmıştır.

İç denetim kısa, orta ve uzun vadede bir kuruluşun karşılaşılabileceği veya karşı karşıya olduğu risklerin belirlenmesinde ve değerlendirilmesinde stratejik bir destek sağlayacaktır. Böylelikle kuruluşlar uzun vadeli sürdürülebilir finansal getirileri elde edebileceklerdir (IIA, 2013: 9).

İç denetimin entegre raporlama güvencesinin alınmasındaki rolleri aşağıda sıralanmıştır:

- Entegre raporlamaya ilişkin güvence denetimi süreci, kuruluşun faaliyet sürecine benzerdir.
- Entegre raporda yer alan finansal bilgilerin ve finansal olmayan bilgilerin güvenilirliğini artırmak için güvence sağlar.
- Potansiyel riskler için kuruluşa fikir verir.
- Kuruluşun faaliyet sonuçlarından etkilenen gerek iç gerek dış paydaşlarla ilişkilerin geliştirilmesinde ve güçlendirilmesinde önemli bir rol oynar (IIA, 2013: 5).
- Yönetişim, iç kontrol ve risk yönetimi süreçlerinin etkin ve etkili bir şekilde yürütüldüğünde, iç denetim, kuruluşların yönetim kurullarının ve üst yönetimlerinin güvenini kazanacaktır (Miller ve Smith, 2011: 1).
- Entegre raporlamaya ilişkin risk değerlendirmede ortaya çıkabilecek kuruluşun marka itibarı, uygunluk, sorumluluk, dış iş ilişkileri, satış piyasası gibi konularda ortaya çıkabilecek riskleri gözden geçirmede yardımcı olur (IIA, 2010: 3).
- Paydaşların ihtiyaçlarını karşılamada kurumsal sosyal sorumluluk ile ilgili raporlara ilişkin güvence sağlanması hesap verebilirliği artırmaktadır.
- Etik, çevre, şeffaflık, sağlık, güvenlik, insan hakları, iş yeri çalışma koşulları, toplumun geneline yönelik yatırımlar gibi entegre raporlamada önemli konulara odaklanarak kurumsal sosyal sorumluluk ile ilgili raporların düzenlenmesinde ve sunulmasında yasalara ve düzenlemelere uyum aşamasında yol gösterir (IIA, 2013: 13).

Yukarıda ifade edilen entegre raporlamaya ilişkin iç denetim faaliyetinin etkinliği ve verimliliğinin sağlanmasında iç kontrol faaliyetleri de önemli bir rol oynamaktadır. İç kontrol, kuruluş tarafından yürütülen faaliyetlerin etkinliği ve verimliliği, faaliyet sonuçlarının güvenilirliği ve yasalara, düzenlemelere, mevzuatlara uyulup uyulmadığı ile ilgili konularda stratejik amaçlara ulaşmak için makul bir güvence sağlamak için yapılan bir faaliyettir. İç denetim ise kuruluşun yönetim, risk yönetimi ve iç kontrol faaliyetlerinin etkinliğini değerlendirmek ve geliştirmek, hazırlanan raporlara güvence sağlamak için

gerçekleştirilen denetim sürecidir (IAASB, 2018: 24). Diğer kurumsal raporlama bileşenleri olan finansal raporlar ve sürdürülebilirlik raporlarında olduğu gibi entegre raporlarda yer alan finansal bilgiler ve finansal olmayan bilgilerin güvenilirliğine ilişkin bağımsız dış denetim güvencesinin alınması da gerekir. Dış denetim güvencesi ise kuruluştan bağımsız çalışan bağımsız dış denetim firmaları tarafından verilmektedir.

Uluslararası Standart Kuruluşu (International Organization for Standardization-ISO), 2015'te, "ISO 26000 and the International Integrated Reporting <IR> Framework Briefing Summary" adlı çalışmayı yayımlamıştır. İşletmeler, kurum ve kuruluşlar için sosyal sorumluluk ile ilgili uluslararası standartların hazırlanması konusunda öncü bir rehber olan ISO, bu çalışmada, Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi'nin, entegre düşünce ve entegre raporlama için kapsamlı bir Çerçeve hazırladığını belirtmiştir (ISO, 2015: 9).

2020'de IIRC, IFAC ile birlikte Kamu Yararına Entegre Raporlama Güvencesini Hızlandırma çalışması başlatmıştır. IIRC ve IFAC tarafından yayımlanan "Accelerating Integrated Reporting Assurance in the Public Interest" adlı çalışmada, özellikle sürdürülebilirlik bilgilerini de içeren finansal olmayan bilgilere ilişkin güvence alınmasında, gelecekte, muhasebe mesleğini yürütenlere çok büyük bir görev düşeceği, muhasebecilerin uzmanlık alanlarında kendilerini bu yönde geliştirmesinin önemli olduğu ifade edilmiştir. IIRC ve IFAC (2020b)'nin çalışmasında entegre raporlama güvencesine ilişkin makul entegre raporlama güvencesi ve sınırlı entegre raporlama güvencesinden bahsedilmektedir. Sınırlı entegre raporlama güvencesinde, rapordaki önemli yanlışlar tespit edilmeye çalışılır. Eğer entegre raporlar, Çerçeve'ye uygun olarak hazırlanmamışsa bununla ilgili kanıtların elde edilmesi gerekmektedir. Makul entegre raporlama güvencesinin alınabilmesi için ise önemli maddi yanlışlık risklerinin tespit edilmesi gerekir.

IIRC ve IFAC (2020b), entegre raporlama güvencesine yönelik çalışmaların hız kazanmasında önemli bir görevin kuruluşlara düştüğünü, tutarlı, karşılaştırılabilir, güvenilir, güvence almış küresel bir rapor hazırlayabilmek için IFRS standartlarının yaygın olarak kullanılması gerektiğini, böylelikle entegre raporlama güvencesine ulaşmada daha hızlı gelişmeler olabileceğini belirtmiştir.

IIRC ve IFAC (2020b)'nin çalışmasında, entegre raporlama güvencesine ilişkin "Güvence Taahhütlerine İlişkin Uluslararası Standart (International Standard on Assurance Engagement 3000-ISA) Tarihsel Finansal Bilgilerin Denetim veya İncelemeleri Dışında Güvence Taahhütleri'nin kullanılabileceği ifade edilmiştir. ISAE 3000 aynı zamanda kalite yönetimi mesleki etik gerekliliklerini de kapsamaktadır. ISAE 3000'i destelemek amacıyla

IAASB, Genişletilmiş Dış Raporlama (Extended External Reporting-EER) Güvencesi Projesi’ni geliştirmiş olmakla birlikte bu, entegre raporlama güvencesini entegre raporlamadaki gelişmelerle uyumlaştırma açısından büyük bir öneme sahiptir.

Örneğın Güney Afrika’da, entegre raporlamanın güvencesine yönelik iç ve dış güvence sağlayıcıları arasındaki koordinasyonu sağlamak amacıyla “birleşik güvence modeli (combined assurance model)” uygulanmaktadır (IIRC ve IFAC, 2020b). Birleşik güvence modelinde kuruluşlar açısından risk yönetimi oldukça önemlidir. Kuruluşlar geleceğe yönelik hedeflerine ulaşabilmek için riske dayalı kriterler belirlemelidir. Birleşik güvence modelinin faydaları aşağıdaki gibi sıralanabilir (<https://www.pwc.co.za/en/issues/combined-assurance.html>, 15.11.2021):

- Kuruluş açısından en önemli risk unsurlarına yönelik güvence çalışmaları yapılmasını sağlar,
- Silolara değil, iş birliğine dayalı, değerli ve entegre veriler üretilmesine katkı sağlar,
- Kaynak tahsisinin daha iyi yapılması yoluyla güvence maliyetlerinin azaltılmasını sağlar,
- Kuruluşların karşı karşıya olduğu fırsatlar ve zorlukların neler olduğu konusunda rehberlik eder, düzeltici önlemler alınmasını sağlar,
- Risk ve denetim konusunda netlik sağlar.

IIRC ve IFAC (2020b), entegre raporlama güvencesine ilişkin SASB ve GRI standartlarındaki sürdürülebilirlik kriterleri kullanılarak sınırlı güvence alınabileceğini ifade etmiştir. Hollanda’da bankacılık faaliyetleri yürüten ABN AMRO, Avustralya’daki emeklilik fonu kuruluşu Cbus, Hindistan’daki ilaç şirketi CIPLA, Malezya’da kimyasal madde üreticisi Petronas Chemical Group, yayımlamış oldukları entegre raporlarına ilişkin sınırlı güvence almışlardır.

etin ve Karapınar (2021), Türkiye’de ve Dünya’da finans sektöründe yer alan finans şirketlerinin (IIRC veri tabanında ödüllü raporlar ve öncü uygulamalar listesinde yer alan) entegre raporlarında finansal olmayan bilgilere yönelik bağımsız güvenceye ilişkin bilgi olup olmadığı ve bunun kapsamı üzerine araştırma yapmıştır. Araştırma kapsamında Türkiye’den Garanti BBVA, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, Türkiye İş Bankası, Vakıfbank, Yapı Kredi Bankası, Ziraat Bankası’nın entegre raporları incelenmiş ve Ziraat Bankası dışındaki bankaların finansal bilgilerin yanında finansal olmayan bilgilere yönelik “Seçilmiş bilgiler bazında sınırlı güvence” alındığı belirtilmiştir. Ziraat Bankası’nın ise sadece finansal bilgilere yönelik güvence alındığı ifade edilmiştir.

Afrika Bölgesi'nden Capricorn Group ve FNB Namibia Holdings'in sadece finansal bilgilere ilişkin bağımsız güvence aldığı, Asya Bölgesi'nden IDLC Finance'nin bağımsız güvence başlıklı bir bölüme yer verdiği ancak finansal olmayan bilgilere ilişkin güvenceye yönelik güvence alınmadığı, Afrika Bölgesi'nden Standard Bank Group LTD'nin entegre raporunda finansal olmayan bilgilere yönelik bağımsız güvenceye ilişkin bir bölüme yer verilmediği, Güney Afrika'dan Nedbank'ın entegre raporundaki finansal olmayan bilgilere yönelik "Seçilmiş bilgiler bazında sınırlı güvence" alındığı belirtilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM:

FAİZSİZ BANKALARIN YILLIK FAALİYET RAPORLARININ ULUSLARARASI ENTEGRE RAPORLAMA ÇERÇEVESİ İLKELERİNE UYGUNLUĞUNUN İNCELENMESİ

Çalışmanın önceki bölümlerinde, faizsiz bankacılığın teorik çerçevesi ve entegre raporlama ile ilgili genel bilgilere değinilmiştir. Entegre raporlama ile ilgili verilen bilgilere, çerçevelere, yapılan çalışmalara dayanarak entegre raporlamanın, çok geniş paydaş grubunun ihtiyaç duyduğu bilgileri karşılamada kurumsal raporlamanın öncü raporlama anlayışını yansıttığı söylenebilir.

Çalışmanın bu bölümünde, faizsiz finans sektöründe önemli bir paya sahip olan faizsiz bankaların yıllık faaliyet raporlarının, Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi ilkeleri dikkate alınarak, entegre raporlamayı temsil etme derecesi ölçülmeye çalışılacaktır. Bu amaçla öncelikle literatür incelemesi, sonrasında araştırmanın amacı ve önemi, araştırma yöntemi, anakütle ve örneklem seçimi, veri toplama yöntemi, araştırmanın kısıtları ve araştırma ölçütüne değinilecek sonrasında araştırma bulgularına yer verilecektir.

4.1. LİTERATÜR (ALANYAZIN) İNCELEMESİ

Literatür ya da alanyazın incelemesi, araştırmacılar ve uygulayıcılar tarafından daha önce tamamlanmış ve hali hazırda var olan bir kaynağın; tanımlanması, değerlendirilmesi, sentezlenmesi ve kısa ve öz bir şekilde aktarılmasını içeren yöntem olarak tanımlanmaktadır (Booth vd., 2016: 9-10).

Çalışmada entegre raporlamanın mevcut durumuna değinilirken, PwC, Deloitte, KPMG gibi şirketlerin ve araştırmacıların, farklı ülkelerde farklı işletmeler üzerinde yıllık faaliyet raporlarının entegre raporlama çerçevesi ilkeleri doğrultusunda incelenmesine yönelik çalışmalara değinilmiştir. Araştırmanın bu kısmında, araştırma konusuna yönelik daha önce yapılmış çalışmaların özetine yer verilecektir.

Literatür incelemesine ilişkin özet, aşağıda Tablo 21’de verilmektedir.

Tablo 21: Literatür İncelemesi

Çalışmanın Yapıldığı Yıl	Çalışmayı Yapan/Yapanlar	Çalışmanın Adı	Çalışmada Ulaşılan Sonuçlar
2012	Jill Solomon, Warren Maroun	“Integrated Reporting: The Influence of King III on Social, Ethical and Environmental Reporting”	Solomon ve Maroun, Uluslararası ER Çerçevesi henüz yayımlanmadan, Güney Afrika’daki JSE’de işlem gören 10 büyük işletmenin (Impala Platinum, Group 5, Exxaro, PPC, Sasol, Barloworld, Goldfields, Sappi, Bidvest, Royal Bafokeng Holdings) yıllık raporlarında (2009’a ait yıllık rapor, 2010 ve 2011’e ait yıllık entegre rapor), King III doğrultusunda çevresel, sosyal ve etik konulara yer verilip verilmediğini araştırmışlardır. Araştırma sonucunda Güney Afrika’da JSE’ye kote olan işletmelerin 2010’dan sonra başlayan hesap dönemleri için entegre rapor düzenleme zorunluluğunun getirilmesinin de etkisiyle, 2010 ve 2011 yıllarında araştırma kapsamındaki işletmelerin yıllık raporlarında çevresel, sosyal ve etik konulara ilişkin açıklamaların arttığı görülmüştür.
2014	Gillian Yeo, Lee Kin Wai, Thiruneeran Nanyang	“Integrated Reporting and Corporate Valuation”	Çalışmada, Güney Afrika JSE’de işlem gören 100 işletmenin 2009-2012 dönemindeki yıllık faaliyet raporları incelenmiş ve entegre rapor skorları hesaplanmıştır. 100 işletme büyüklüklerine göre 10 farklı grupta toplanmış ve işletmelerin büyüklüğü arttıkça entegre rapor skorunun da arttığı sonucuna ulaşılmıştır. En büyük işletmelerin yer aldığı grupta entegre rapor skoru %90’nın üzerine çıkmıştır.
2015	Andrew Munthopa Lipunga	“Integrated Reporting in Developing Countries: Evidence from Malawi”	Çalışmada, Afrika Kıtasının Güneydoğusunda yer alan Malavi’deki Malavi Borsasındaki 13 işletmenin yıllık faaliyet raporunun entegre raporlamaya uygunluğu incelenmiştir. İşletmelerin yıllık faaliyet raporları, ER Çerçevesinden geliştirilen 25 başlık açısından incelenmiş, belirlenen ilkelere uygun açıklama yapılmışsa 1, yapılmamışsa 0 puan verilmiştir. Yapılan inceleme sonucunda Malavi Borsasındaki işletmelerin entegre raporlama indeksi 0,43 olarak hesaplanmış, Malavi’de entegre raporun gelişmesi için işletmelerin teşvik edilmesi gerektiği belirtilmiştir.
2015	Neelam Setia, Subhash Abhayawansa, Mahesh Yoshi, Anh Vu Huynh	“Integrated Reporting in South Africa: Some Initial Evidence”	Yazarlar, araştırma kapsamında, King III Kodu’na yönelik olarak, JSE’de işlem gören 25 işletmenin 2009/2010 ve 2011/2012 yıllarına ait yıllık/entegre raporlarını içerik analizi ile incelemişlerdir. Sermaye öğelerinin açıklanmasına yönelik yapılan çalışmada, işletmelerin raporlarında doğal, entelektüel, sosyal, insan ve ilişkisel sermaye bilgileri açıklamalarının arttığı tespit edilmiştir.
2016		“Do Industrial Companies Respond To The Guiding Principles Of The Integrated Reporting	Çalışmada, yazarlar, sürdürülebilir bir ekonomi sağlamak amacıyla 21 sanayi işletmesinin raporlarını, ER Kılavuz İlkelerine ne derece uygun hazırladığını tespit etmek üzere içerik analizi ile analiz etmişlerdir. Raporlarda, kılavuz ilkelerle ilgili yeterli açıklama yapıldı ise 2, açıklama yapılmış ancak yetersizse 1, hiç

	Mercedes Luiz-Rozano, Pilar Tirado-Valencia	Framework? A Preliminary Study On The First” Companies Joined To The Initiative	açıklama yapılmamışsa 0 puan vermiştir. Yapılan içerik analizi sonucuna göre, 21 işletmenin raporunda en çok açıklama yapılan ilke stratejik odak ve geleceğe yönelimdir. Yine en çok değinilen konular ise %92.9 sıklıkla iş modelini etkileyen risklerin belirlenmesi ve finansal ve finansal olmayan bilgilerin birlikte yer verilmesi olmuştur. Önemli yanlışların varlığı veya önemli ancak hakkında bilgi verilmeyen bilgilerin raporlarda ele alınma sıklığının oldukça düşük olduğu ifade edilmiştir.
2016	Jauharoh Jamal, Erlane K. Ghani	“Integrated Reporting Practices Among Real Property Listed Companies In Malaysia”	Malezya Borsası’nda işlem gören 63 gayrimenkul şirketinin 2013, 2014 ve 2016 yıllarına ait yıllık faaliyet raporları, ER Çerçevesi 8 İçerik ögesinden oluşturulan 40 başlık (her bir içerik ögesine ait 5 başlık) doğrultusunda incelenmiş, 0’dan 5’e puanlandırma yapılmıştır. Araştırma sonucunda; içerik ögeleri doğrultusunda 63 işletmenin üç yıla ait toplam 189 adet yıllık faaliyet raporlarının %34.4’ü (65 işletme) 0, %56.1’i (105 işletme) 1, %9.5’i (18 işletme) 3 puan almıştır. 4 ve 5 puan alan hiçbir işletme olmamıştır.
2016	Ümit Gücenme Gençöglü, Alp Aytaç	“Kurumsal Sürdürülebilirlik Açısından Entegre Raporlamanın Önemi BIST Uygulamaları”	Çalışmada, BIST Kurumsal Yönetim Endeksi’ndeki 29 işletmenin 2009-2015 yıllarındaki yıllık faaliyet raporları, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik konuları açısından içerik analizine tabi tutulmuştur. Yıllık faaliyet raporları, çevre konusunda vahşi yaşamın bitki örtüsünün korunması, yerel halkın çevre konusundaki eğitimi, çevre politikaları, çevre yönetim sistemleri ve çevresel raporlama unsurları araştırılmıştır. Sosyal sürdürülebilirlik konusunda ise etik kurallar, Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi, sağlık ve güvenlik konusunda yaptıkları çalışmalar incelenmiştir. İçerik analizi sonucunda, çevresel sürdürülebilirlik konusunda dâhil olan işletmelerin çalışmalarının arttığı ve çevreye verilen önemin daha fazla dikkate alındığı görülmüştür. Sosyal konuların da 2015 yılına kadar arttığı belirtilmiştir.
2016	Hakan Aracı, Filiz Yüksel	“Entegre Raporlama ve KOBİ’lerde Uygulanabilirliği: BIST KOBİ Sanayi Endeksi’nde İşlem Gören İşletmeler Üzerine Bir Araştırma”	Aracı ve Yüksel, 27 işletmenin 2013 ve 2014 yıllarına ait yıllık faaliyet raporları ile internet sitelerini, ER Çerçevesi İçerik Ögeleri doğrultusunda incelemişlerdir. 0-1 puanlama sisteminin kullanıldığı çalışmada, 27 işletmeden sadece 1’i (Bakanlar Medya) 0.50’nin üzerinde (0.51) Entegre Rapor Skoruna sahip olmuştur.
.2017	Filiz Yüksel	“Entegre Raporlama, Türk İşletmelerinin Entegre Raporlamaya Bakışı Üzerine Bir Araştırma”	Yüksel, çalışmasında, BIST Kurumsal Yönetim Endeksi’ndeki 50 işletmenin 2014 yılına ait yıllık faaliyet raporlarını ER Çerçevesi ilkeleri doğrultusunda incelemiş, işletmelerin Çerçeve’de belirtilen ilkeler doğrultusunda açıklama yapması durumunda 1 puan, açıklama yapmaması durumunda ise 0 puan vermiştir. Çalışma

			sonucunda endekste yer alan işletmelerin %48'inin yıllık faaliyet raporunun Entegre Raporlamaya uygun olduğu tespit edilmiştir.
2018	Mohammad Nakib, Pappu Kumar Dey	"The Journey Towards Integrated Reporting In Bangladesh"	Çalışmada Banglades Borsası'ndaki 30 işletmenin 2014, 2015 ve 2016 yıllarına ait yıllık faaliyet raporlarının veya entegre raporlarının ER İçerik Öğeleri dikkate alınarak, ER'ye uygunluğu araştırılmış ve ER İndeksi hesaplanmıştır. Araştırmada işletmelerden hiçbirinin 2014'te entegre rapor hazırlamadığı, 2015'te 1, 2016'da 6 işletmenin entegre rapor hazırladığı ifade edilmiştir. Çalışmada içerik öğeleri doğrultusunda açıklama yapılmışsa 1, yapılmamışsa 0 puan verilmiştir. Yapılan araştırma sonucunda işletmelerin ER İndeksinin 2014'te 0.4511'den 2016'da 0.6148'e yükseldiği ve entegre raporlamaya uygun raporlama yapan işletmelerin sayısının arttığı belirtilmiştir.
2018	Nurul Wahida Abdullah, Norhayati Mat Husin, Sharina Mohamad Salleh, Bakhtiar Alrazi	"Integrated Reporting: A Comparision Between Malaysian and Singapore Public Listed Companies"	Yazarlar, çalışmalarında, Güneydoğu Asya ülkelerinden olan Malezya ve Singapur'daki 60 halka açık işletmenin (her iki ülke piyasasındaki en iyi 30'ar işletme) 2016 dönemine ait yıllık faaliyet raporlarını, Çerçeve'deki ilkeler doğrultusunda içerik analizi yoluyla incelemiştir. Çalışmada ayrıca iki ülke arasındaki ER uygulamaları ile ilgili anlamlı bir farklılık olup olmadığı ile ilgili analiz çalışması da yapılmıştır. Çerçeve'de belirtilen ilkeler doğrultusunda açıklama yapılması durumunda 1 puan, açıklama yapılmaması durumunda ise 0 puan verilmiştir. ER Çerçevesi içerik öğeleri ve kılavuz ilkeleri açısından bakıldığında, her iki ülkedeki işletmelerin yıllık faaliyet raporlarında daha çok bilgi verdiği ilkelerin birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Örneğin; içerik öğelerinden strateji ve kaynak aktarımının açıklanmasında Singapur işletmelerinin bariz üstünlüğü varken, kılavuz ilkelerden paydaşlarla ilgili açıklamalara bakıldığında Malezya işletmelerinin raporlarında daha çok yer verdiği görülmektedir. Yapılan analiz çalışması sonucunda ise Malezya ve Singapur işletmelerindeki ER uygulamaları arasında önemli bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir.
2018	Burcu İşgüden Kılıç	"Entegre Raporlama ve Türkiye'deki Gelişmeler: Entegre Rapor Hazırlayan İşletmeler ve BIST Kurumsal Sürdürülebilirlik Endeksinde Yer Alan İşletmeler Açısından Bir İnceleme"	Çalışmada, entegre raporlama yapan işletmelerin entegre raporlama performansının değerlendirilmesinin yanında BIST Kurumsal Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan 42 işletmenin yıllık faaliyet raporlarının entegre raporlama içerik öğelerini ne ölçüde kapsadığı 1-5 puanlama sistemi ile değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda incelenen faaliyet raporlarında, içerik öğelerinden kurumsal genel görünüm ve dış çevre, kurumsal yönetim ile ilgili detaylı bilgi verildiği, iş modeli öğeleri ve şematize edilmesi konusunda yetersiz açıklama yapıldığı, risk ve fırsatlar ve strateji ve kaynak aktarımı öğelerine yönelik bilgilerin yetersiz olduğu, performans ögesi bakımından sadece finansal performansla yönelik bilgi verildiği ifade

			edilmiştir. Bunun yanında belirsizlik ve zorluk başlığını kapsayan genel görünüş ögesinin kapsamının yetersiz olduğu, hazırlık ve sunum temeline hiç yer verilmediği belirtilmiştir.
2018a	Filiz Yüksel	“Kurumsal Yönetim ve Entegre Raporlama İlişkisi: BİST Kurumsal Yönetim Endeksinde Yer Alan İşletmeler Üzerine Bir Araştırma”	Yüksel, çalışmada, BİST Kurumsal Yönetim Endeksinde yer alan 48 işletmenin yıllık faaliyet raporlarını, ER Çerçevesi içerik öğelerinden oluşan 39 ilkeye göre incelemeye tabi tutmuş, entegre rapor skorunu ve içerik öğeleri skorunu hesaplamıştır. Araştırma sonucunda, 48 işletmeden, 42’sinin entegre raporlama skorunun %50’nin üzerinde olduğu tespit edilmiş, yıllık faaliyet raporları ER Çerçevesi içerik öğelerine en uygun olan işletmeler; TAV Havalimanları Holding A.Ş. (0,9102), Garanti Bankası A.Ş. (0,8717), Şekerbank T.A.Ş. (0,8333), Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş (0,8205) olmuştur.
2018b	Filiz Yüksel	“Entegre Raporlama ve Finansal Performans İlişkisi: Türkiye ve Güney Afrika Katılım Bankaları Üzerine Bir Araştırma”	Yazar, çalışmada, Türkiye’de ve Güney Afrika’da faaliyet gösteren katılım bankalarının 2014, 2015 ve 2016 yıllarına ait yıllık faaliyet raporlarına ait entegre rapor skorlarını, ER Çerçevesi içerik öğelerinden oluşan 38 ilke üzerinden hesaplamış, iki ülke katılım bankalarının entegre rapor skorları arasında farklılık olup olmadığını ve iki ülkenin katılım bankalarına ait entegre rapor skorları ile bazı finansal büyüklükler arasındaki ilişkiyi tespit etmiştir. Yapılan entegre rapor skor hesaplaması sonucunda, Güney Afrika’daki katılım bankalarının entegre rapor skorlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Türkiye’de entegre rapor skoru daha yüksek çıkan banka Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. olmuştur.
2019	Robert G. Eccles, Michael P. Krzus, Carlos Solano	“A Comparative Analysis of Integrated Reporting in Ten Countries”	Bu çalışmada, Brezilya, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Hollanda, Güney Afrika, Güney Kore, Birleşik Krallık ve ABD’de faaliyet gösteren 5’er işletmenin yıllık raporları, ER Çerçevesi kılavuz ilkelerden önemlilik, içerik öğelerinden Riskler ve Fırsatlar, Strateji ve Kaynak Tahsisi, Performans ve Genel Görünüş ilkeleri doğrultusunda incelemeye tabi tutulmuş, ülkeler arasında uygulama farklılığının olup olmadığı analiz edilmiştir. Kukla değişken olarak 0-3 arası puanlama yapılmıştır. İlgili işletmelerin yıllık raporlarında incelenen ilkeye ilişkin açıklama yoksa 0, genel bilgi veya çok az bilgi verildiyse 1, ilgili ilke cari dönem performansına odaklı olarak ele alındıysa 2, ilgili ilke kısa, orta ve uzun vade için ele alındıysa 3 puan verilmiştir. İşletmelerin maksimum 69 puan alabileceği çalışmada, yıllık raporları incelenen ilkeler kapsamında entegre raporlamaya en yakın ülke Güney Afrika olmuştur. Sırasıyla Hollanda, Almanya, Fransa, Birleşik Krallık, İtalya, Güney Kore, Japonya, Brezilya ve ABD, Güney Afrika’yı takip etmiştir. Yazarlar, bu 10 ülkedeki entegre raporların kalitesini destekleyen ve engelleyen faktörleri daha iyi anlayabilmek için başka bir çalışmada, mevzuat ve düzenlemeler, algılanan ve gerçek riskler, yatırımcı talebi,

			yönetim kurulunun vekalet görevi ve paydaş bakış açısı gibi konular açısından bir analiz çalışması yapılabileceğini ifade etmiştir.
2019	İlknur Eskin	“Entegre Raporlama ve Entegre Raporlama Bileşenlerinin Borsa İstanbul Ulaşım Endeksinde Yer Alan Şirketlerin Yıllık Faaliyet Raporlarında İncelenmesi”	Çalışmada, yazar, BİST Ulaşım Endeksinde yer alan 8 işletmenin 2018 yılı faaliyet raporlarını, kurumsal görünüm ve dış çevre, kurumsal yönetim, iş modeli, riskler ve fırsatlar, strateji ve kaynak aktarımı, performans, genel görünüş, hazırlık ve sunum öğelerini içerik analizi yöntemiyle incelemiştir. 8 işletmenin 2018 yılı yıllık faaliyet raporunda; kurumsal genel görünüm ve dış çevre, kurumsal yönetim, riskler ve fırsatlar, strateji ve kaynak aktarımı, genel görünüş ilkeleri açısından yeterli açıklamalara yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. İş modelinin değer yaratmayı nasıl açıkladığı, performans sunumunun sermaye öğelerinin tamamını kapsamadığı ve genel raporlama ilkeleri açısından entegre raporlamanın bütüncül yaklaşımından uzak olduğu tespit edilmiştir.
2019	Gizem Kaymak, Murat Serçemeli	“Faaliyet Raporunun Entegre Raporlamaya Uygunluğu Üzerine Bir Araştırma”	Yazar, araştırmasında, Konya Çimento Sanayi A.Ş.’nin 2016 yılına ait faaliyet raporunu, ER Çerçevesi Kılavuz İlkeler ve İçerik Öğeleri açısından incelemiş, ilkeler doğrultusunda açıklama yapılmış ise 1, yapılmamış ise 0 puan vermiştir. Araştırma sonucunda işletmenin entegre rapor skoru 0.48 olarak hesaplanmış, işletmenin faaliyet raporunun ER Çerçevesine uygunluk seviyesinin düşük olduğu belirtilmiş ve ilerleyen dönemlerde ER’ye uygunluğu artırmak için açıklaması gereken bilgiler sıralanmıştır.
2019	Federica Doni, Mikkel Larsen, Silvio Bianchi Martini, Antonio Corvino	“Exploring Integrated Reporting In The Banking Industry: The Multiple Capital Approach”	Yazarlar, vaka çalışması niteliğindeki araştırmada, Singapur Kalkınma Bankası’nın entegre raporlamadaki konumunu çoklu sermaye modeli üzerinden araştırmışlardır. Singapur Kalkınma Bankası’nın 2015 yılına ait başta yıllık faaliyet raporu ve entegre raporu olmak üzere birçok belge ve raporu incelenmiş, banka yöneticileriyle görüşmeler yapılmış ve araştırma sonucunda, çoklu sermaye modeli içerisinde (sermaye öğeleri) yer alan finansal olmayan sermaye öğelerine ilişkin bilgilere banka bilançosunda yer verildiği ve ölçüldüğü sonucuna ulaşılmıştır.
2019	Melek Cıbrır	“Borsa İstanbul’da İşlem Gören Üretim İşletmelerinin Faaliyet Raporlarının Entegre Raporlamaya Uygunluğu”	Yazar, çalışmasında BİST’te işlem gören 177 imalat işletmesinin 2017’ye ait yıllık faaliyet raporu, ER Çerçevesi İçerik Öğeleri doğrultusunda içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Analiz sonucunda 39 işletmenin yıllık faaliyet raporunun, içerik öğelerine uyum oranı 0.50’nin üzerinde hesaplanmıştır. Sadece 10 işletmenin uyum oranı 0.70’in üzerinde, 2 işletmenin 0.80’nin üzerinde olduğu hesaplanmıştır. Entegre rapor skoru en yüksek olan 10 işletmenin 2018 yılına ait yıllık raporları içerik analizine göre tekrar incelenmiş, 2017 ve 2018 yılları arasında çok büyük bir farklılık gözlenmediği ifade edilmiştir. İşletmelerin yıllık raporlarında en çok bilgi verdiği içerik öğesi

			kurumsal yönetim, en az bilgi verdiği içerik ögesi genel görünüş olmuştur.
2019	Yalda Hamrah, Esin Nesrin Can	“Entegre Raporlama İçerik Öğeleri İle Kurumsal Yönetim İlkeleri Arasındaki İlişki, Türkiye Örneği”	Yazarlar, çalışmada, BIST Kurumsal Yönetim Endeksi’nde bulunan işletmelerin 2017 yılına ait faaliyet raporlarını, ER Çerçevesi içerik öğeleri doğrultusunda analiz etmişler, sonrasında kurumsal yönetim ilkeleri ile ER İçerik Öğeleri ile aralarındaki ilişkiyi test etmişlerdir. İçerik Analizinin uygulanmasında 0-2 puanlama sistemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda yıllık faaliyet raporları incelenen 45 işletmeden 41’inin Entegre Rapor Skoru 0.50’nin üzerinde çıkmıştır. Türkiye Garanti Bankası, 2017 yıllık faaliyet raporunu tamamen entegre raporlamaya uygun olarak hazırlamıştır. Ayrıca, 2017’de işletmelerin yıllık faaliyet raporlarının içerik öğelerine uygunluğu, 2016’ya göre %4 arttığı belirtilmiştir.
2019	Güler Aras, Filiz Mutlu Yıldırım	“Entegre Raporlamada Çoklu Sermaye Öğelerini Temsil Eden Göstergelerin Belirlenmesi: Türk Bankacılık Sektörü Örneği”	Aras ve Yıldırım çalışmalarında, ER Çerçevesindeki çoklu sermaye öğelerine ait göstergeleri belirlemek amacıyla BIST Sürdürülebilirlik Endeksi’nde yer alan mevduat bankalarının, 2014-2017 yıllarındaki halka açık tüm verilerini, içerik analiz analizi yoluyla incelemişlerdir. İçerik analizi sonucunda; sosyal ve ilişkisel sermaye ile insan sermayesinin, incelenen mevduat bankalarının raporlarında en sık tekrarlanan sermaye öğeleri göstergesi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine, üretilmiş sermaye ve fikri sermaye ögesi en az tekrarlanan gösterge olmuştur.
2020	Gizem Kaymak, Murat Serçemeli	“Faaliyet Raporlarının Entegre Raporlamaya Uygunluğu Üzerine BIST Sürdürülebilirlik Endeksi’nde Yer Alan Şirketlerde Bir Araştırma”	Çalışmada, 41 şirketin 2017 yılına ait yıllık faaliyet raporları, ER Çerçevesi’ndeki stratejik yaklaşım ve geleceğe yönelim, bilgiler arası bağlantı, paydaş katılımı, önemlilik, kısa ve öz olma, güvenilirlik ve bütünlük, tutarlılık ve karşılaştırılabilirlik ilkelerine yönelik içerik analizine tabi tutulmuştur. İncelenen ölçütlerle ilgili açıklama yapılmamışsa 0, açıklama yapılmış ancak kapsamlı değilse 1, kapsamlı açıklama yapılmışsa 2 puan verilmiştir. İncelenen yıllık raporlardan, sayfa sayısı bakımından en kısa rapora sahip şirket Türk Hava Yolları (21 sayfa), en uzun rapora sahip şirket ise Vakıflar Bankası (409 sayfa) olmuştur. Araştırma sonucunda, 41 şirketin 38’inin entegre rapor uygunluk skoru 0.50’nin üzerinde olduğu için yıllık raporlarının entegre raporlamaya uygun olduğu sonucuna ulaşılmış, yıllık raporu entegre raporlamaya en uygun olan şirket 0.8437 ile Coca Cola İçecek, en düşük skora sahip şirket ise 0.3281 ile Türk Hava Yolları olmuştur.
2020	Alperen Çıkıkcı ve Seçil Sigali	“Denizcilik İşletmelerinde Entegre Raporlama: Uluslararası Denizcilik Firmalarının Analizi”	Çıkıkcı ve Sigali çalışmalarında, denizcilik firmalarının 2010-2018 yıllarındaki entegre rapor, yıllık faaliyet raporu, sürdürülebilirlik raporu ve kurumsal sosyal sorumluluk raporunu içerik analizi yoluyla incelemiştir. Firmalar, ER Çerçevesi’nin yayımlanmasından önce yıllık faaliyet raporu hazırlarken, Çerçeve’nin yayımlanmasından sonra entegre rapor hazırlayan firmalar artmıştır. Firmalar entegre rapor

			hazırlamasalar bile yıllık rapor yerine SR veya KSSR hazırlamışlardır. Yapılan içerik analizi sonucunda firmaların, Çerçeve'nin yayımlanmasından sonra, raporlarında ER Çerçevesi ilkeleri ile ilgili açıklamalara daha fazla yer verdiği görülmüştür.
2021	Ahmet Kürşat Alkoyun	“Katılım Bankalarının Faaliyet Raporlarının Entegre Raporlamaya Uygunluğu Üzerine Bir Araştırma”	Yazar, çalışmasında, Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının (Albaraka Türk, Kuveyt Türk, Ziraat Katılım, Vakıf Katılım, Türkiye Finans) 2018-2020 yıllarındaki faaliyet raporlarını, ER Çerçevesi kılavuz ilkelerinden oluşturulan 32 ölçüt ve içerik öğeleri ilkelerinden oluşturulan 62 ölçüte göre içerik analizine tabi tutmuştur. İncelenen ölçüt ile ilgili açıklama yapılmamışsa 0, açıklama yapılmış ancak kapsamlı değilse 1, kapsamlı açıklama yapılmışsa 2 puan verilmiştir. İçerik analizi sonucunda; Kuveyt Türk’ün entegre rapor skoru üç yıl için %68, Türkiye Finans Katılım Bankası’nın üç yıl için %68, Vakıf Katılım ve Ziraat Katılım’ın üç yıl için %52, Albaraka Türk’ün 2018 yılı için %63, 2019 yılı için %66, 2020 yılı için %71 olarak hesaplanmış ve 5 katılım bankasının yıllık faaliyet raporunun entegre rapora uygun olarak düzenlendiği belirtilmiştir.
2021	Emre Güzel	“Havacılık Endüstrisinde Entegre Raporlama ve Türk Hava Yoluna Üzerine Bir Araştırma”	Güzel, çalışmasında, Güney Afrika Hava Yolları, Japon Hava Yolları ve Münih Havaalanı’nın yayımlamış olduğu entegre raporları ve Türk Hava Yolları’nın yayımlamış olduğu finansal ve finansal olmayan raporları, ER Çerçevesi kılavuz ilkeler ve içerik öğelerinden oluşturulan her bir ilkeye ve öğeye ait 3’er sorudan toplam 48 soru üzerinden analize tabi tutulmuştur. Yapılan çalışma sonucunda; kılavuz ilkeleri karşılama oranı, Güney Afrika Hava Yolları ve Türk Hava Yolları’nın %71.43, Japon Hava Yolları’nın %95.24, Münih Havaalanı’nın ise %85.71 olmuştur. İşletmelerin içerik öğelerini karşılama oranı; Güney Afrika Hava Yolları, Münih Havaalanı ve Japon Hava Yolları’nın %92.59, Türk Hava Yolları’nın ise %77.78 olarak hesaplanmıştır.

Kaynak: Tablo 24’te adı geçen yayımlardan faydalanılarak hazırlanmıştır.

Gerek literatür incelemesinde ve entegre raporlamanın mevcut durumunda KPMG, PwC, Deloitte şirketlerinin çalışmalarında değinilen yıllık faaliyet raporlarına yönelik yapılan içerik analizi incelemeleri gerekse bu çalışmada değinilmeyen ancak içerik analizi ve finansal performans ilişkisi çalışmalarında, entegre raporlamaya yönelik çalışmaların genel itibarıyla entegre raporlamaya ilişkin uygunluk çalışmaları olduğu görülmüştür. Araştırma konusu olan dünya genelinde faizsiz bankaların yıllık faaliyet raporlarının entegre raporlamaya uygunluğu ile ilgili çalışma boşluğu olduğu görülmüş, çalışmanın amacı ve önemi bunun üzerine inşa edilmiştir.

4.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışmanın temel amacı, entegre rapor hazırlamayan ve raporlarını yıllık faaliyet raporları (annual report) olarak yayımlayan faizsiz bankaların Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi ilkeleri dikkate alınarak yıllık faaliyet raporlarının entegre raporlamaya uygunluğunu ölçmek ve değerlendirmektir. Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi ilkeleri ile bağlantılı olarak çalışmanın alt amaçları faizsiz bankaların;

- a. Entegre raporlamaya yönelik farkındalıklarını,
- b. Finansal ve finansal olmayan sermaye öğelerine yıllık raporlarında ne ölçüde yer verdiğini,
- c. Yıllık raporlarında sunmuş oldukları bilgiler arasında bağlantı olup olmadığını,
- d. Yıllık faaliyet raporlarının paydaşların kararlarını etkileyebilecek konuları içerip içermediğini, iş modeli hakkında bilgi verip vermediğini, risk ve fırsatlara ilişkin bilgi içerip içermediğini,
- e. Yıllık faaliyet raporlarında finansal ve finansal olmayan performans göstergeleri ile ilgili bilgi verip vermediğini ortaya koymaktır.

Araştırmanın önemi, araştırma kapsamında yıllık faaliyet raporları incelenecek olan faizsiz bankaların, kurumsal raporlamanın ileri seviyesi olarak görülen entegre raporlamadaki durumunu görmek ve entegre raporlamanın uygulanması konusunda hem Türkiye’deki katılım bankalarına hem de diğer faizsiz bankalara rehberlik etmektir. Öyle ki çok geniş paydaş grupları, yatırım kararı verirken, yatırım yapmayı düşündüğü kuruluşların raporlarında finansal bilgilerin yanında finansal olmayan bilgileri de görmek istemektedir.

Literatür incelemesi, entegre raporun mevcut durumunda KPMG, Deloitte ve PwC gibi şirketlerin entegre raporlamaya uygunluk çalışmalarına ve IIRC Database’den alınan bilgiye dayanılarak, dünya genelinde entegre rapor yayımlayan az sayıda faizsiz bankanın olduğu düşünüldüğünde, faizsiz bankaların entegre raporlama yolculuğunda önemli bir yol kat etmeleri, büyümelerine de katkı sağlayacak bu da küresel finans sistemi içerisinde faizsiz bankaların etkinliğini artıracaktır. Bu araştırmanın küresel faizsiz bankacılık sektöründe entegre raporlama üzerinde yapılacak diğer araştırmalara da rehberlik edeceği beklenmektedir.

4.3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bir araştırmanın sonuca ulaşabilmesi için bazı aşamalardan geçmesi gerekmektedir. Bu aşamalar, araştırma yönteminin belirlenmesi, anakütle (evren) ve örneklem seçimi,

verilerin toplanması, verilerin analiz edilmesi ve yorumlanmasıdır. Araştırma yöntemi de araştırmanın ve araştırmacının amacına ulaşabilmesi için bu aşamaların üzerine inşa edilmektedir (Karasar, 2019: 107-108).

Sosyal bilimlerde nitel araştırma ve nicel araştırma olmak üzere iki araştırma yöntemi vardır. Kalitatif araştırma da denen nitel araştırma, görüşme ve gözlem yoluyla ve belge, rapor gibi dokümanların incelenmesi suretiyle veri toplandığı, olayların ve bu olaylara ilişkin algıların doğal ortamında ve bütüncül bir süreç içerisinde ortaya çıkarıldığı araştırma yöntemi olarak tanımlanabilir. Nitel araştırmada, araştırmacı, araştırma konusunu yorumlayıcı bir yaklaşımla ele almaktadır (Karataş, 2015: 63). Bu nedenle nitel araştırmaya yorumlayıcı araştırma da denmektedir.

Nitel araştırmada araştırmacı, gözlemlediği, görüştüğü kişilerden topladığı verilerdeki, incelediği belge ve raporlardaki bilgileri anlamaya ve gerekirse nicel duruma getirerek ölçmeye çalışır. Nitel araştırmalar tümevarımsal bir süreci içerir. Öyle ki incelenen belgeler, raporlar, yapılan görüşmeler, gözlemlerden elde edilen veriler bir araya getirilir ve genel bir çıkarım yapılır yani nitel araştırma sonucunda elde edilen sonuçlar genel bir açıklamaya dönüştürülür (Turan, 2018: 14-16). Nitel araştırmanın bu özelliklerine dayanılarak, bu araştırmanın, faizsiz bankaların yıllık faaliyet raporlarının incelenmesine dayandığı için nitel araştırma yönteminin alanına girdiği söylenebilir.

Kantitatif araştırma da denen nicel araştırma ise nitel araştırmanın tümevarımsal özelliğinin aksine, araştırmacının, olaylar ve olgular ile ilgili gözlemlerini ve ölçmelerini tekrarlayabildiği, sayısallaştırabildiği (nesnelleştirmek) araştırmalardır. Nicel araştırmalar, tümdengelimsel araştırmalar olup, araştırmacı ortaya koymuş olduğu hipotezleri test ederek, geçerliliklerini sınamakta, elde ettiği sonuçlardan anlamlar çıkarmaktadır. Bu araştırmanın bir yönü de bir anlamda nicel araştırmaya dayanmaktadır. Zira öncelikle, faizsiz bankaların yıllık faaliyet raporları içerik analizine tabi tutulacak, sonrasında elde edilen veriler sayısal ölçümlere dönüştürülerek entegre raporlama skoru hesaplanacaktır.

Sonuç olarak faizsiz bankaların yıllık faaliyet raporlarının ER Çerçevesi ilkelerine uygun olup olmamasının incelenmesi nitel araştırmaya, uygunluğa ilişkin skorların hesaplanması nicel araştırmaya dayanmaktadır.

Bu araştırmada, faizsiz bankaların yıllık faaliyet raporlarının entegre raporlamaya uygunluğu içerik analizi yöntemiyle incelenecektir. Bu amaçla içerik analizi ile ilgili bilgi verilmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir.

4.3.1.İçerik Analizi Yöntemi

İçerik analizi, incelemeye konu olan belge ve dokümanlardan, inceleme kriterleri çerçevesinde gözlemler, çıkarımlar ve sonuçlar elde etme temeli üzerine kurulan araştırma yöntemidir (Devi Prasad, 2008: 174). Berelson (1952), içerik analizini, kavramların sistematik, nicel ve nesnel bir şekilde açıklanmasında kullanılan yöntem, Weber (1990), belge ve dokümanlardaki kavramların sınıflandırılarak, anlamlı ve bölünebilir verilere dönüştürülmesi ve açık uçlu belgelerin yorumlanması olarak ifade etmiştir. Hsieh ve Shanon (2005) ve Krippendorff (2004) ise içerik analizini belgelerdeki ve dokümanlardaki metinsel ifadelerin anlamlı bir şekilde yorumlanması ve sonuç çıkarılması olarak tanımlamıştır. (Aras ve Yıldırım, 2019: 412-413).

Yukarıda ifade edilen özellikleri itibariyle, Morgan (1993), içerik analizini “nitel verilerin nicel analizi” olarak ifade etmiştir. İçerik analizi, esnek bir araştırma yöntemi olmakla birlikte belirli bir tanımı ve uygulama prosedürünün olmaması nedeniyle uygulanabilirlik ve karşılaştırılabilirlik açısından sınırlı bir yöntemdir (Aras ve Yıldırım, 2019: 413).

Bu araştırma kapsamında, faizsiz bankaların 2020 yılına ait yıllık faaliyet raporları EK 3’te belirtilen 71 kriter doğrultusunda içerik analizine tabi tutulacaktır. İçerik analizi yönteminin özellikleri ve Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi kılavuz ilkeleri ve içerik öğelerinden oluşturulan (Yüksel, 2017) 71 kriter dikkate alındığında, faizsiz bankaların yıllık faaliyetler raporlarının ilgili kılavuz ilkeler ve içerik öğeleri doğrultusunda açıklama yapmaları beklenmektedir.

4.3.2.Araştırma Evreni (Anakütle) ve Örneklem (Çalışma Evreni) Seçimi

Anakütle olarak da ifade edilen evren (population), araştırmacının, üzerinde çalıştığı konu ile ilgili araştırma sonuçlarını genellemek istediği (tümevarım) elemanlar bütünü olarak ifade edilebilir. Ancak özellikle nitel araştırma gibi gözlemler, görüşmeler, belge ve rapor incelemeleri gibi çokça elemana sahip olunan bir araştırma alanında evrenin tamamına ulaşmak mümkün olmamaktadır. Bu nedenle, evren terimi yerine çalışma evreni teriminin kullanılması daha uygundur. Araştırmacı, özellikle evren sayısı tam olarak bilinemeyen bir çalışma alanında evrenin tamamına ulaşmak yerine, ulaşabildiği evreni çalışma evreni olarak tanımlamaktadır (Karasar, 2019: 147). Bu açıklamalar doğrultusunda faizsiz finans sektöründe faaliyet gösteren faizsiz bankalar, genel evrendir.

Araştırmacı, araştırma konusuna yönelik çalışırken anakütlenin tamamına ulaşması mümkün olmayabilmektedir. Bu nedenle araştırmacı örnekleme yapmaya iten birtakım

kısıtlamalarla karşı kaşıya kalabilmektedir. Bunlar; zaman kısıtı, maliyet kısıtı, emek kısıtı ve zorunluluktur. Bu kısıtlardan zorunluluk, araştırmacının, anakütleyi tam olarak belirleyemediği durumu ifade etmekte ve araştırmacı örnekleme yapmaktadır (Koç Başaran, 2017: 484).

Örnekleme (sample), araştırmacının, araştırma konusuna yönelik üzerinde çalışacağı evrenden seçtiği ve genel evreni temsil etmesini beklediği alt kümedir (Koç Başaran, 2017: 482). Örnekleme (sampling) ise araştırmanın konusuna ve amacına uygun olarak belirli kurallar çerçevesinde, evren içerisinde örneklem almayı ifade etmektedir (Karasar, 2019: 148). Araştırmacı, üzerinde çalıştığı örneklemden (çalışma grubu) elde ettiği sonuçları anakütleye geneller.

Evrenden (anakütle) örneklem seçmede kullanılan iki örnekleme yöntemi vardır: Olasılıklı örnekleme ve olasılıksız örnekleme. Olasılıklı örnekleme yöntemi, tesadüfi örnekleme olarak da bilinmekte olup, evrende yer alan bütün elemanlara örneklem içerisine seçilmeye eşit şans tanınmaktadır (Turan ve Yılmaz, 2018: 76). Olasılıksız örneklemede ise evrendeki bütün elemanlara örnekleme seçilmede eşit şans verilmez. Araştırmacı, araştırmasının konusuna ve amacına uygun olarak olasılıksız örnekleme yöntemlerinden birini kullanarak örnekleme seçer. Özellikleri itibarıyla olasıklı örneklemin daha çok nicel araştırmalarda kullanıldığı, olasılıksız örneklemin ise nitel araştırmalarda kullanıldığı söylenebilir.

Aşağıda Tablo 22’de literatürden faydalanılarak hazırlanan olasılıksız örnekleme türlerinden belli başlı olanlarına, bunların güçlü ve zayıf yönlerine ilişkin kısa bir özet sunulmaktadır.

Tablo 22: Olasılıksız Örnekleme Türleri, Güçlü ve Zayıf Yönleri

Örnekleme Türleri	Örnekleme Türlerine İlişkin Açıklama	Güçlü Yönleri	Zayıf Yönleri
Amaçlı (Amaca yönelik) Örnekleme	Araştırmacının, araştırmasının amacına ve konusuna uyacak, anakütlenin genel özelliklerini temsil edeceğini düşündüğü, ana kitlenin alt kümelerini örneklem olarak seçmesidir. Araştırmacı bu örnekleme türünü kullanmasını araştırma alanına yönelik bilgi birikimine dayandırmaktadır.	Maliyeti az, araştırmacının en az zaman harcadığı, kolay ulaşılabildiği örnekleme seçebildiği bir yöntemdir. Yine araştırmacı, araştırma sonucunu zenginleştirebilecek, açıklığa kavuşturabilecek bilgi açısından zengin örnekleme seçebilir.	Araştırmacı örnekleme seçerken ön yargılı olabilir, önyargı olduğunda örneklemin anakütleyi temsil yeteneği azalabilir.
	Araştırmacının, genel evrenin (ana kitleye)		

Kartopu Örneklemesi	tamamına ulaşmasının mümkün olmadığı durumlarda kullandığı örneklemidir. Araştırmacı, çalışma evrenini oluşturmaya başlarken, kendi yargısına dayanarak örneklem birimini seçer, sonrasında ilk seçtiği örneklem biriminden faydalanarak diğer birimlere ulaşmaya çalışır. Böylelikle çalışma evreni kartopu etkisiyle büyümektedir.	Araştırmacı, örneklem birimlerine ilişkin daha önce diğer araştırmalarda tespit edilememiş özelliklere ulaşabilir.	Anakütleyi temsil etme yeteneğinin çok yüksek olduğu söylenemez. Ayrıca bu yöntemle örneklem ulaşmak zaman kaybına da yol açabilir.
Kota Örneklemesi	Araştırmacı, kota örneklemesinde öncelikle anakütledeki kümeleri belirler. Sonra her bir kümeye kota belirler ve çalışma evrenine her bir kümenin kotasına göre anakütleden örneklem seçer. Kota örneklemesinde önemli olan anakütlenin içerisindeki kümelerin oransal dağılımının bilinmesidir.	Araştırmacının, ana kitleye yönelik spresifik özellikleri belirlemek istemesi durumunda kota örneklemesi kullanılabilir.	Araştırmacı örneklem seçiminde önyargılı olabilmekte bu da örneklem anakütleyi temsil yeteneğini azaltabilmektedir.
Kolayda (Uygun) Örnekleme	Nicel ve nitel araştırmalarda en çok kullanılan olasılıksız örneklem türlerinden biri olan kolayda örneklemde, araştırmacı, kolay ulaşabildiği anakütledeki birimleri örneklem dâhil etmektedir.	Araştırmacı için ulaşılması kolay örneklem grubu üzerinde çalışma imkânı verir, maliyeti ve harcanan zaman azdır.	Araştırmacı örneklem seçiminde önyargılı olabilmekte bu da örneklem anakütleyi temsil yeteneğini azaltabilmektedir. Neden sonuç ilişkisinin araştırıldığı çalışmalarda kullanılması önerilmez.
Kuramsal (Teorik) Örnekleme	Araştırmacının, çalışması sonucunda bir kuram ortaya koymak için veri topladığı örneklemidir.	Araştırmacının kuram oluşturmak için üzerinde çalışmak üzere topladığı veriler, araştırmacıyı inceleyeceği belgelere, görüşme yapılacak kişilere yönlendirir. Kuramsal örneklemenin bu yönü amaçsal örneklemeye benzerdir.	Araştırmacı kuramsal örneklemeye öncelikle amaçlı örneklemdeki gibi başlar, sonrasında oluşturmak istediği kuramı etkileyebilecek olumlu ve olumsuz ya da çeşitli durumları da belirlemek isteyebilecektir. Bunların belirlenmesinde araştırmacının ayrıca dikkatli olması gerekir.

Kaynak: Literatürden faydalanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

4.3.3.Araştırmanın Kısıtları

Yıllık faaliyet raporları incelenecek olan faizsiz bankalara ulaşılırken karşılaşılan en önemli kısıt, dünyada faaliyet gösteren faizsiz bankaların yer aldığı, araştırmacıların kullanımına açık resmi kaynağa ulaşamamış olmasıdır. Böyle durumlarla

karşılaşıldığında, araştırmacılar anakütlenin tamamına ulaşamamakta, yukarıda da özetlendiği gibi genellikle örnekleme yoluna gitmektedir. Çalışmanın anakütlesi dünyada faaliyet gösteren faizsiz bankaların tamamıdır.

Erişime açık bilgilerin olmaması sebebiyle dünyada faaliyet gösteren faizsiz bankaların tam sayısına ulaşılammıştır. Yine, araştırma evreni belirlenirken karşılaşılan önemli kısıtlar; kendisine ulaşılabilen faizsiz bankaların resmi internet sitelerinin olmaması veya güncel olmaması, yıllık faaliyet raporlarını düzenli aralıklarla yayımlamamış olmalarıdır.

Çalışmanın amacı göz önünde bulundurularak, amaca yönelik örneklemeden yararlanılacak, EK 3’te belirtilen kriterler dâhilinde, bu araştırma kapsamında, Türkiye’deki katılım bankaları, Avrupa Kıtasını temsilen Birleşik Krallık’taki faizsiz bankalar ve faizsiz bankacılık faaliyetlerinin uygulandığı ülkelerdeki faizsiz bankaların yıllık faaliyet raporu inceleme kapsamına alınacaktır.

Yukarıdaki bilgilere göre yıllık faaliyet raporları incelenecek faizsiz bankalar aşağıda Tablo 23’te verilmektedir.

Tablo 23: Araştırma Kapsamında Yıllık Faaliyet Raporları İncelenecek Olan Faizsiz Bankalar

	Bankanın Adı	Bankanın Faaliyet Gösterdiği Ülke		Bankanın Adı	Bankanın Faaliyet Gösterdiği Ülke
1	Al Baraka Banking Group	Bahreyn	39	Qatar Islamic Bank	Katar
2	Ithmaar Bank	Bahreyn	40	Masraf Al Rayan	Katar
3	Bahrain Islamic Bank	Bahreyn	41	Qatar International Islamic Bank	Katar
4	Khaleeji Commercial Bank	Bahreyn	42	Barwa Bank	Katar
5	Al Baraka Islamic Bank	Bahreyn	43	Qatar First Bank	Katar
6	ABC Islamic Bank	Bahreyn	44	Kuwait Finance House	Kuveyt
7	First Energy Bank	Bahreyn	45	Boubyan Bank	Kuveyt
8	Bank Alkhair	Bahreyn	46	Warba Bank	Kuveyt
9	Venture Capital Bank	Bahreyn	47	Kuwait International Bank	Kuveyt
10	Liquidity Management Centre	Bahreyn	48	Maybank Islamic	Malezya
11	Citi Islamic Investment Bank	Bahreyn	49	Bank Rakyat	Malezya
12	Islami Bank Bangladesh	Bangladeş	50	CIMB Islamic Bank	Malezya
13	First Security Islami Bank	Bangladeş	51	Hong Leong Islamic Bank	Malezya
14	Export Import Bank of Bangladesh	Bangladeş	52	AFFIN Islamic Bank	Malezya
15	Al-Arafah Islami Bank	Bangladeş	53	Bank Muamalat Malaysia	Malezya
16	Shahjalal Islami Bank	Bangladeş	54	OCBC Al-Amin Bank	Malezya

17	Union Bank	Bangladeş	55	Maldives Islamic Bank	Maldivler
18	ICB Islamic Bank	Bangladeş	56	Al Baraka Bank Egypt	Mısır
19	Dubai Islamic Bank	Birleşik Arap Emirlikleri	57	Abu Dhabi Islamic Bank – Egypt	Mısır
20	Abu Dhabi Islamic Bank	Birleşik Arap Emirlikleri	58	Jaiz Bank	Nijerya
21	Emirates Islamic Bank	Birleşik Arap Emirlikleri	59	Meezan Bank	Pakistan
22	Al Rayan Bank	Birleşik Krallık	60	BankIslami Pakistan	Pakistan
23	Bank of London and The Middle East Plc	Birleşik Krallık	61	MCB Islamic Bank	Pakistan
24	Qatar Islamic Bank (QIB) (UK) Plc	Birleşik Krallık	62	Al Rajhi Bank	Suudi Arabistan
25	Gatehouse Bank	Birleşik Krallık	63	Alinma Bank	Suudi Arabistan
26	Bank Islam Brunei Darussalam	Brunei	64	Bank AlBilad	Suudi Arabistan
27	Bank Muamalat Indonesia	Endonezya	65	Bank AlJazira	Suudi Arabistan
28	Bank BNI Syariah	Endonezya	66	Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.	Türkiye
29	Bank Aceh Syariah	Endonezya	67	Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.	Türkiye
30	Bank Tabungan Pensiunan Nasional Syariah	Endonezya	68	Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.	Türkiye
31	Bank Panin Dubai Syariah	Endonezya	69	Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.	Türkiye
32	Bank Mega Syariah	Endonezya	70	Vakıf Katılım Bankası A.Ş.	Türkiye
33	Bank BCA Syariah	Endonezya	71	Ziraat Katılım Bankası A.Ş.	Türkiye
34	Bank Jabar Banten Syariah	Endonezya	72	Bank Nizwa	Umman
35	Bank Syariah Bukopin	Endonezya	73	Alizz Islamic Bank	Umman
36	Bank Maybank Syariah Indonesia	Endonezya	74	Jordan Islamic Bank	Ürdün
37	Palestine Islamic Bank	Filistin	75	Islamic International Arab Bank	Ürdün
38	Arab Islamic Bank	Filistin	76	Safwa Islamic Bank	Ürdün

4.3.4. Veri Toplama Yöntemi

Araştırma kapsamında Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi'ne uygunluğu araştırılacak olan her bir faizsiz bankanın yıllık faaliyet raporuna bankaların resmi internet sitelerinden ulaşılmıştır.

4.3.5. Araştırma Ölçütü

Araştırmanın yapıldığı dönemde, araştırma kapsamındaki faizsiz bankaların en son yayımladığı yıllık faaliyet raporları 2020 yılına ait olduğundan, faizsiz bankaların 2020 yılına ait yıllık faaliyet raporları incelenecektir.

Faizsiz bankaların yıllık faaliyet raporları incelenirken IIRC tarafından ilk olarak Aralık 2013'te yayımlanan ve Ocak 2021'de revize edilen Uluslararası Entegre Raporlama

Çerçevesi ilkeleri ölçüt olarak kullanılacaktır. İlk olarak Aralık 2013'te yayımlanan Uluslararası ER Çerçevesi 4 bölümden oluşmaktadır. “Genel Raporlama İlkeleri” 4. Bölümdeki İçerik Öğelerinin içerisinde yer almaktadır. Ocak 2021’de yayımlanan Çerçeve’de ise Genel Raporlama İlkeleri, 5. Bölümde ayrı bir başlıkta ele alınmıştır. Bu çalışmada, Ocak 2021’de yayımlanan Çerçeve’deki Kılavuz İlkeler ve İçerik Öğeleri ölçüt olarak kullanılacaktır.

Yüksel (2017), doktora çalışmasında Kurumsal Yönetim Endeksinde yer alan 50 işletmenin 2014 yılına ait yıllık faaliyet raporlarını Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi Kılavuz İlkeler ve İçerik Öğelerinden oluşan 71 ölçüte göre incelemiştir. Yüksel (2017), 71 ölçütü belirlerken, Aralık 2013’te yayımlanan Çerçeve’yi kullanmış, açıklama ve tekrarlanan ifadeleri ölçüt kapsamından çıkarmıştır. Yüksel (2017)’in doktora çalışmasında kullandığı 71 ölçüt, Ocak 2021’de revize edilen Çerçeve ile karşılaştırılmış ve farklılık olmadığı görülmüştür. Bu nedenle bu araştırmada da Yüksel (2017)’in doktora çalışmasında kullandığı 71 ölçüt ile birlikte Entegre Rapor Skoru, Ölçüt Açıklanma Skoru ve Ölçüt Açıklanma Skoru Ortalaması, araştırmada kullanılacak olan kukla değişkenler (0, 1 veya 2 puan) dikkate alınarak hesaplanacaktır. Araştırmada kullanılacak ölçütlerin tam listesi EK 3’te verilmektedir.

Araştırma kapsamındaki faizsiz bankaların yıllık faaliyet raporları, EK 3’te verilen 71 ölçüte göre incelenmiştir. EK 3’teki her bir ölçüt için ilgili faizsiz bankanın yıllık faaliyet raporunda açıklama yapılmamış ise 0 puan, genel bilgi olarak bahsedilmiş ve yeterli açıklama yapılmamış ise 1 puan, yeterli açıklama yapılmış ise 2 puan verilmiştir. Her bir faizsiz bankanın yıllık faaliyet raporu 71 kriter açısından incelenmiş ve toplam puanı hesaplanmıştır. Her bir faizsiz banka için hesaplanan toplam puan, ölçüt sayısına bölünerek Faizsiz Bankanın Entegre Rapor Skoru hesaplanmıştır.

Yine, faizsiz bankaların yıllık faaliyet raporlarının hangi ölçütler açısından entegre raporlamaya yakın veya uzak olduğunu saptamak amacıyla 71 ölçütten her birinin faizsiz bankaların yüzde kaç tarafından açıklandığını gösteren Ölçüt Açıklanma Skoru (1-2 puan için ve ağırlıklı ölçüt açıklanma skoru) hesaplanmıştır.

4.4.ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Faizsiz bankaların yıllık faaliyet raporlarının Uluslararası ER Çerçevesi ilkeleri doğrultusunda incelenmesi sonucunda ulaşılan bulgular; Faizsiz bankaların entegre rapor skoru, ölçütlerin açıklanma skoru, kılavuz ilkeler ve içerik öğeleri ölçütlerinin açıklanma skoru ortalaması olmak üzere 3 ayrı başlıkta ele alınacaktır.

4.4.1.Faizsiz Bankaların Entegre Rapor Skoru

Faizsiz bankaların entegre rapor skoru hesaplanırken aşağıdaki adımlar izlenmiştir:

1. Her bir ölçüte yönelik ilgili faizsiz bankanın yıllık faaliyet raporunda açıklama yapılmamış ise 0 puan, genel bilgi olarak bahsedilmiş ve yeterli açıklama yapılmamış ise 1 puan, yeterli açıklama yapılmış ise 2 puan verilmiştir. Her bir faizsiz bankanın yıllık faaliyet raporu 71 kriter açısından incelenmiş ve toplam puanı hesaplanmıştır.

2. Faizsiz banka, araştırma kapsamında kullanılan 71 ölçüte göre açıklama yapmışsa alabileceği maksimum puan 142 (71x2)'dir.

3. Faizsiz bankanın entegre rapor skoru ise şu şekilde hesaplanacaktır:

$$\text{Faizsiz Bankanın Entegre Rapor Skoru} = \frac{\text{Faizsiz Bankanın Ölçüt Açıklamalarından Aldığı Toplam Puan}}{\text{Faizsiz Bankanın Alabileceği Maksimum Toplam Puan (71x2 = 142)}}$$

Yapılan içerik analizi ve puanlaması sonucunda araştırma kapsamındaki faizsiz bankaların entegre rapor skorları aşağıda Tablo 24'teki gibi hesaplanmış ve büyükten küçüğe doğru sıralanmıştır.

Tablo 24: Faizsiz Bankaların Entegre Rapor Skoru

Sıra No	Faizsiz Bankanın Adı	Faaliyet Gösterdiği Ülke	Entegre Rapor Skoru
1	Al Rajhi Bank	Suudi Arabistan	0,894366197
2	Maybank Islamic	Malezya	0,852112676
2	Meezan Bank	Pakistan	0,852112676
4	Shahjalal Islami Bank	Bangladeş	0,845070423
4	Bank Maybank Indonesia	Endonezya	0,845070423
6	CIMB Islamic Bank	Malezya	0,838028169
7	Bank Muamalat Malaysia	Malezya	0,823943662
8	AFFIN Bank	Malezya	0,788732394
9	Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.	Türkiye	0,781690141
10	Hong Leong Islamic Bank	Malezya	0,774647887
11	OCBC Al-Amin Bank	Malezya	0,739436620
12	Bank Muamalat Indonesia	Endonezya	0,711267606
13	Bank Negara Indonesia Syariah	Endonezya	0,704225352
14	Islami Bank Bangladesh	Bangladeş	0,669014085
15	Barwa Bank	Katar	0,619718310
16	Bank AlBilad	Suudi Arabistan	0,605633803
17	Bank Central Asia Syariah	Endonezya	0,577464789
18	Bank Aceh Syariah	Endonezya	0,570422535

18	Jaiz Bank	Nijerya	0,570422535
20	Bank Jabar Banten Syariah	Endonezya	0,563380282
20	Bank Mega Syariah	Endonezya	0,563380282
22	Bank Syariah Bukopin	Endonezya	0,542253521
22	Bank Tabungan Pensiunan Nasional Syariah	Endonezya	0,542253521
24	Gatehouse Bank	Birleşik Krallık	0,528169014
24	Palestine Islamic Bank	Filistin	0,528169014
26	Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.	Türkiye	0,521126761
26	Panin Dubai Syariah Bank	Endonezya	0,521126761
28	Kuwait Finance House	Kuveyt	0,514084507
28	Bank Rakyat	Malezya	0,514084507
28	Union Bank	Bangladeş	0,514084507
31	Bank Islam Brunei Darussalam	Brunei	0,507042254
31	Maldives Islamic Bank	Maldivler	0,507042254
31	Alinma Bank	Suudi Arabistan	0,507042254
31	Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.	Türkiye	0,507042254
31	First Security Islami Bank	Bangladeş	0,507042254
31	ICB Islamic Bank	Bangladeş	0,507042254
31	Qatar Islamic Bank	Katar	0,507042254
38	Al Baraka Group	Bahreyn	0,5
38	Ithmaar Bank	Bahreyn	0,5
38	Venture Capital Bank	Bahreyn	0,5
38	Masraf Al Rayan	Katar	0,5
38	Warba Bank	Kuveyt	0,5
38	Al Rayan Bank	Birleşik Krallık	0,5
44	First Energy Bank	Bahreyn	0,492957746
44	Abu Dhabi Islamic Bank	Birleşik Arap Emirlikleri	0,492957746
44	Abu Dhabi Islamic Bank Egypt	Mısır	0,492957746
44	Bank Islami	Pakistan	0,492957746
44	Vakıf Katılım Bankası A.Ş.	Türkiye	0,492957746
44	Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş.	Türkiye	0,492957746
50	Bank of London and The Middle East	Birleşik Krallık	0,485915493
50	MCB Islamic Bank	Pakistan	0,485915493
50	Alizz Islamic Bank	Umman	0,485915493
50	Bank Alkhair	Bahreyn	0,485915493
50	Al-Arafah Islami Bank	Bangladeş	0,485915493
50	Bank Nizwa	Umman	0,485915493
50	Safwa Islamic Bank	Ürdün	0,485915493
57	Al Salam Bank	Bahreyn	0,478873239
57	Al Baraka Islamic Bank	Bahreyn	0,478873239
57	Export Import Bank of Bangladesh	Bangladeş	0,478873239
57	Arab Islamic Bank	Filistin	0,478873239
61	Bank ABC Islamic	Bahreyn	0,471830986
61	Emirates Islamic Bank	Birleşik Arap Emirlikleri	0,471830986

61	Jordan Islamic Bank	Ürdün	0,471830986
64	Boubyan Bank	Kuveyt	0,464788732
64	Ziraat Katılım Bankası A.Ş.	Türkiye	0,464788732
64	Khaleeji Commercial Bank	Bahreyn	0,464788732
64	Bank AlJazira	Suudi Arabistan	0,464788732
64	Islamic International Arab Bank	Ürdün	0,464788732
69	Kuwait International Bank	Kuveyt	0,450704225
69	Qatar International Islamic Bank	Katar	0,450704225
71	Al Baraka Bank Egypt	Mısır	0,436619718
72	Liquidity Management Centre	Bahreyn	0,429577465
73	Qatar First Bank	Katar	0,415492958
74	Qatar Islamic Bank (QIB) (UK)	Birleşik Krallık	0,352112676
75	Citi Islamic Investment Bank	Bahreyn	0,338028169
76	Dubai Islamic Bank	Birleşik Arap Emirlikleri	0,330985915
		Entegre Rapor Skor Ortalaması	0,548461824

Tablo 24'teki sonuçlara göre,

1.Araştırma kapsamındaki 76 faizsiz bankanın yaklaşık %57'sini temsil eden 43 faizsiz bankanın entegre rapor skoru 0,50 ve üzerinde hesaplanmıştır. Bu sonuca dayanılarak, finansal hizmet sektöründe faaliyet gösteren kuruluşlar olarak faizsiz bankaların, Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi'nde yer alan ilkelere yani entegre raporlamaya yakın bir raporlama yaptıkları söylenebilir. Yine 76 faizsiz bankanın yaklaşık %43'ünü temsil eden 33 faizsiz bankanın entegre rapor skoru 0,50'nin altında hesaplanmıştır. Ortalama entegre rapor skoru ise 0,548369162 olarak hesaplanmıştır.

2.Suudi Arabistan'da faaliyet gösteren Al Rajhi Bank'ın 2020 yılına ait yıllık faaliyet raporu, 0,894366197 ile entegre rapor skoru en yüksek olan rapor olmuştur.

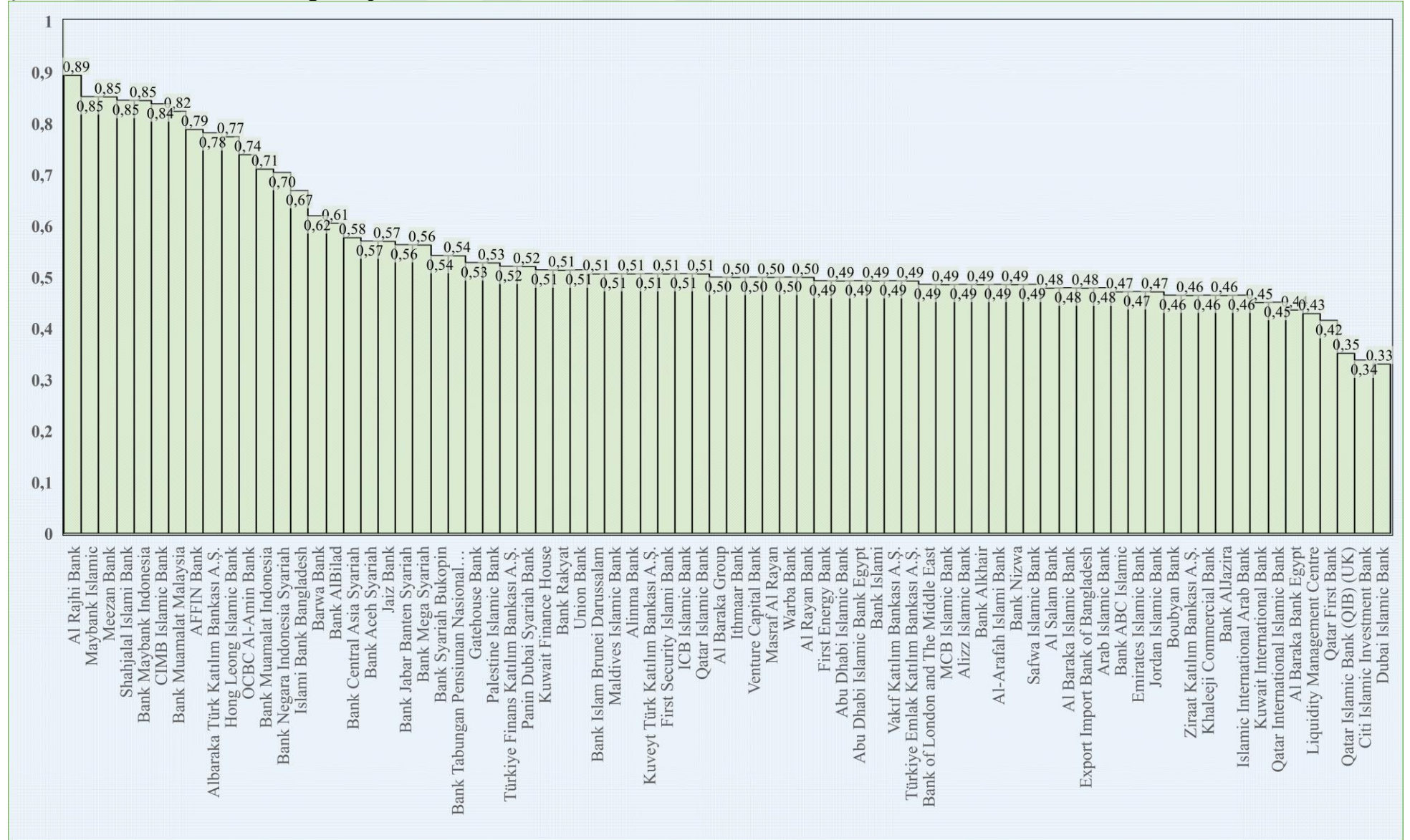
3.Endonezya ve Malezya'daki faizsiz bankaların tamamına ait entegre rapor skoru 0,50'nin üzerinde hesaplanmıştır. Entegre rapor skoru sıralamasında ilk 10 sırada yer alan faizsiz bankaların içerisinde Malezya'da faaliyet gösteren 5 faizsiz banka yer almıştır. Bunda Malezya'da entegre raporlamaya yönelik yapılan düzenlemelerin etkisi olduğu söylenebilir.

4.Birleşik Arap Emirlikleri'nde faaliyet gösteren Dubai Islamic Bank'ın 2020 yılına ait yıllık faaliyet raporu 0,330985915 entegre rapor skoru ile en düşük olan rapor olmuştur.

5.Türkiye’de faaliyet gösteren 6 katılım bankasından entegre rapor skoru en yüksek olan katılım bankası, 0,781690141 entegre rapor skoru ile Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. olmuş ve genel sıralamada 9. sırada yer almıştır. Albaraka Türk’ün entegre raporlamaya yakın raporlama yapmasında yıllık faaliyet raporu yayımlamasının yanında sürdürülebilirlik raporu yayımlamasının etkisi olduğu söylenebilir. Yine entegre rapor skoru 0,50’nin üzerinde olan katılım bankaları; 0,521126761 entegre rapor skoru ile Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. (genel sıralamada 26.), 0,507042254 entegre rapor skoru ile Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. (genel sıralamada 31.)’dir. Entegre rapor skoru 0,50’nin altında olan katılım bankaları; 0,492957746 entegre rapor skoru ile Vakıf Katılım Bankası A.Ş. ve Türkiye Emlak Katılım Bankası A.Ş. (genel sıralamada 44.), 0,464788732 entegre rapor skoru ile Ziraat Katılım Bankası A.Ş. (genel sıralamada 64.)’dir.

Aşağıda Şekil 37’de faizsiz bankaların entegre rapor skoru gösterilmektedir.

Şekil 37: Faizsiz Bankaların Entegre Rapor Skoru

4.4.2.Ölçüt Açıklanma Skoru

71 ölçütten her birinin faizsiz bankaların yüzde kaçını tarafından açıklandığını görmek amacıyla ölçüt açıklanma skoru hesaplanmıştır. Ölçüt açıklamaları için 0, 1 veya 2 puanlaması kullanıldığından her bir ölçüt için; 1 puan, 2 puan için ve ağırlıklı ölçüt açıklanma skoru hesaplanmıştır. Ölçüt açıklanma skoru faizsiz bankaların yıllık faaliyet raporlarında hangi ölçütler açısından eksiklikler olduğunu göstermektedir.

Ölçüt açıklanma skoru aşağıdaki gibi hesaplanmıştır.

1.Faizsiz bankalara, her bir ölçüt için açıklama yapmamışlar ise 0, yeterli açıklama yapmamışlar ise 1, yeterli açıklama yapmışlar ise 2 puan verilmiştir. Her bir ölçüt için; 1 puan alan faizsiz banka sayısı 1 puan için ilgili ölçüt puanını ve 2 puan alan faizsiz banka sayısı 2 puan için ilgili ölçüt puanını oluşturmaktadır. Ayrıca her bir ölçüt için ağırlıklı ölçüt açıklanma skoru hesaplanmıştır.

2.Araştırma kapsamında 76 faizsiz banka bulunduğundan her bir ölçüt 1 veya 2 puan için maksimum 76 puan (ölçütü 1 veya 2 puan için açıklayan banka sayısı) alabilecektir. Ağırlıklı ölçüt açıklanma skoru hesaplanırken her bir ölçütün aldığı toplam puan (1 veya 2 puanın toplamı), ölçütün alabileceği maksimum puan olan 152'ye (76 faizsiz banka olduğu için 76x2) bölünecek ve ağırlıklı ölçüt açıklanma skoru hesaplanacaktır.

3.Bu bilgilere göre 1 puan ve 2 puan için ölçüt açıklanma skoru ve ağırlıklı ölçüt açıklanma skoru aşağıdaki gibi hesaplanacaktır.

1 Puan İçin Ölçüt Açıklanma Skoru

$$= \frac{\text{Ölçütün 1 Puan İçin Aldığı Toplam Puan (Ölçüt için 1 puan alan faizsiz banka sayısı)}}{\text{Toplam Faizsiz Banka Sayısı (76)}}$$

2 Puan İçin Ölçüt Açıklanma Skoru

$$= \frac{\text{Ölçütün 2 Puan İçin Aldığı Toplam Puan (Ölçüt için 2 puan alan faizsiz banka sayısı)}}{\text{Toplam Faizsiz Banka Sayısı (76)}}$$

Ağırlıklı Ölçüt Açıklanma Skoru

$$= \frac{\text{Ölçütün Aldığı Toplam Puan}}{\text{Faizsiz Banka Sayısı x Ölçütün Alabileceği Maksimum Puan (76x2 = 152)}}$$

Yapılan içerik analizi ve puanlaması sonucunda öncelikle 1 puan ve 2 puan için ölçüt açıklanma skoru, daha sonra ağırlıklı ölçüt açıklanma skoru tablolar halinde verilecek ve yorumlamaları yapılacaktır. 1 puan ve 2 puan için ölçüt açıklanma skoru aşağıda Tablo 25'te

verilmiştir. 1 puan, faizsiz bankalar tarafından yıllık faaliyet raporunda ilgili ölçüt için yeterli açıklama yapılmadığını, 2 puan ise ilgili ölçüt için yeterli açıklama yapıldığını ifade etmektedir.

Tablo 25: 1 Puan ve 2 Puan İçin Ölçüt Açıklanma Skorları ve Büyükten Küçüğe Doğru Sıralanışı

1 Puan İçin						2 Puan İçin					
Sıra No	Ölçüt		Ölçütü Açıklayan Faizsiz Banka Sayısı	Toplam Faizsiz Banka Sayısı	Ölçüt Açıklanma Skoru	Sıra No	Ölçüt		Ölçütü Açıklayan Faizsiz Banka Sayısı	Toplam Faizsiz Banka Sayısı	Ölçüt Açıklanma Skoru
1	54	•Kuruluşun kısa, orta ve uzun vadedeki stratejik amaçları	72	76	0,95	1	12	3.39.Olumlu ya da olumsuz tüm maddi hususları dengeli ve maddi hata içermeyecek bir şekilde içermelidir. (Güvenilirlik ve Tamlık/Eksiksizlik)	76	76	1
2	58	•Kuruluşun stratejisi ve kaynak aktarımı planları ile diğer İçerik Öğelerinin kapsamında olan bilgiler arasındaki bağlantı ve:	72	76	0,95	2	13	3.54.rapordaki bilgiler: •Zaman içinde tutarlı bir temele dayalı olarak •Kuruluşun kendi zaman içinde değer yaratma kabiliyeti açısından, diğer kuruluşlarla karşılaştırılmasına olanak sağlayacak şekilde sunulmalıdır (Karşılaştırılabilirlik ve Tutarlılık)	76	76	1
3	55	•Bu stratejik amaçlara ulaşmak için uyguladığı ya da uygulamayı planladığı stratejiler	71	76	0,93	3	46	4.18.Bir entegre raporda kuruluşun temel ürün ve hizmetleri tanımlanır. Bunlar, önem seviyelerine göre iş modeli açıklaması içinde ele alınması gereken yan ürünler ve atıklar (emisyonlar dâhil) gibi diğer çıktılar da olabilir.	76	76	1
4	2	•İçerik Öğeleri. Entegre rapor İçerik Öğelerini bir bütün olarak kuruluşun faaliyetlerindeki dinamik ve sistemik etkileşimlerini yansıtan genel bir görüntüye bağlar. Örnek:	68	76	0,89	4	47	-İç sonuçlar (örneğin çalışanların morali, kuruluşun itibarı, gelirler ve nakit akışı) ve	76	76	1
5	61	•Hedefler ve risk ve fırsatlar açısından nitel göstergeler ile bunların önemi, etkileri ve bunların oluşturulmasında kullanılan yöntem ve varsayımlar hakkında açıklamalar	68	76	0,89	5	49	-Olumlu sonuçlar (yani sermaye öğelerinde net artışla sonuçlanan ve dolayısıyla değer yaratanlar) ve	76	76	1
6	33	•Kurumsal yönetim sorumlularının yenilikçiliği teşvik etmek ve hayata geçirmek için üstlendiği sorumluluk	67	76	0,88	6	50	-Olumsuz sonuçlar (yani sermaye öğelerinde net azalmayla sonuçlanan ve dolayısıyla değeri azaltanlar)	76	76	1
7	71	•Önemli konuları nitелеmek veya değerlendirmek için kullanılan başlıca çerçevelerin ve yöntemlerin bir özeti	67	76	0,88	7	20	•Özellikle önceki dönemlere göre yaşanan büyük değişimleri vurgulayan önemli nicel bilgiler (örneğin çalışan sayısı, gelir, kuruluşun faaliyet gösterdiği ülke sayısı)	75	76	0,99
8	40	4.14.Bir entegre rapor, temel girdilerin kuruluşun bağlı olduğu sermaye öğeleriyle nasıl bir ilgisi olduğunu veya iş modelinin sağlamlığı ve esnekliğini anlama açısından önemli oldukları ölçüde kuruluş için bir farklılaşma kaynağı olduğunu gösterir.	66	76	0,87	8	37	•Kuruluşun içinde bulunduğu koşullara uygun, mantıklı bir metin akışı	74	76	0,97
9	42	•İş modeli ilk satış noktasından sonra gelir yaratmaya ne ölçüde dayalı (örneğin genişletilmiş garanti anlaşmaları veya ağ kullanım ücretleri)	66	76	0,87	9	7	•Yönetim bilgileri, yönetim kurulu bilgileri ve kuruluş dışından rapor edilen bilgiler.	73	76	0,96

10	39	•Strateji, risk ve fırsatlar ve performans (KPTlar ile maliyetlerin düşürülmesi ve gelirler gibi mali konular vb.) gibi diğer İçerik Öğelerinin kapsamında ele alınan bilgilere yönlendiren bağlantılar	65	76	0,86	10	29	•Kurumsal yönetim sorumlularının becerileri ve farklı yönleri (örneğin insanların geçmişi, cinsiyeti, liyakati ve deneyimi) dahil olmak üzere kuruluşun liderlik yapısı ve yasal gereklilikler	72	76	0,95
11	51	•Risk ve fırsatların spesifik kaynağı (iç, dış ya da yaygın şekliyle bu ikisinin karışımı).	65	76	0,86	11	3	•Dün, bugün ve yarın. Kuruluş tarafından geçmişten bugüne kadar olan dönemdeki faaliyetleri hakkında bir analiz yapılması	71	76	0,93
12	52	•Kuruluş, risk veya fırsatın gerçekleşme ihtimalini ve gerçekleşmesi halinde etkisinin büyüklüğünü değerlendirir	65	76	0,86	12	16	Mülkiyet ve faaliyet yapısı	68	76	0,89
13	53	•İlişkili stratejik amaçların, stratejilerin, politikaların, hedeflerin ve KPTların belirlenmesi dahil olmak üzere temel riskleri azaltmak veya yönetmek ya da temel fırsatlardan değer yaratmak için alınan önlemler	65	76	0,86	13	17	Temel faaliyetleri ve pazarları	62	76	0,82
14	5	•Finansal bilgiler ve diğer bilgiler. Örneğin, aşağıdaki kalemler üzerindeki yansımalar:	64	76	0,84	14	14	4.5.Bir entegre rapor kuruluşun misyonunu ve vizyonunu belirler ve aşağıdakiler gibi konuları tanımlayarak gereken bağlamı sağlar: • Kuruluşun:	60	76	0,79
15	6	•Nicel ve nitel bilgiler. KPTların yapılan açıklamaların bir parçası olarak sunulması, nitel ve nicel bilgileri birbirine bağlamada etkili bir yol olabilir	64	76	0,84	15	27	•Kuruluşun faaliyet gösterdiği yasal ve düzenleyici ortam	42	76	0,55
16	66	•Bunun kuruluşu nasıl etkileyeceği	64	76	0,84	16	22	•Ekonomik denge, küreselleşme ve endüstri trendleri gibi makro ve mikro ekonomik koşullar	41	76	0,54
17	67	•Kuruluşun hali hazırda karşısına çıkması muhtemel kritik zorluklara ve belirsizliklere yanıt vermek için nasıl teşkilatlandığı	64	76	0,84	17	24	•Teknolojik değişimin hızı ve etkisi	38	76	0,50
18	8	•Rapordaki bilgiler, kuruluşun diğer bildirimlerindeki bilgiler ve diğer kaynaklardan gelen bilgiler.	63	76	0,83	18	25	•Nüfus ve demografik değişimler, insan hakları, sağlık, fakirlik, toplumsal değerler ve eğitim sistemleri gibi toplumsal konular	26	76	0,34
19	38	• Başlıca paydaşlar ile dış çevreyi etkileyen diğer bağımlılıklar (örneğin ham madde) ve önemli faktörler hakkında açıklama	63	76	0,83	19	26	•İklim değişikliği, ekosistem kaybı ve gezegenin sınırlarına ulaşılması sonucu ortaya çıkan kaynak açıkları gibi çevresel konular	25	76	0,33
20	65	•Kuruluşun kısa, orta ve uzun vadede dış çevresinde karşılaşması muhtemel durumlar hakkındaki beklentileri	63	76	0,83	20	45	4.17.Önemli olması halinde bir entegre raporda süreç iyileştirme, çalışan eğitimi ve ilişki yönetimi gibi girişimlerin kuruluşun uzun vadedeki başarısına olan katkısı da ele alınabilir	24	76	0,32
21	68	4.39. Bir entegre raporda ayrıca başlıca göstergeler, KPTlar veya hedefler, tanınmış dış kaynaklardan edinilen ilgili bilgiler ve hassasiyet analizleri yer alabilir.	63	76	0,83	21	43	•Kuruluş, yenilikçilik ihtiyacına nasıl yaklaşıyor	21	76	0,28
22	10	3.17. Kuruluşun kısa, orta ve uzun vadede değer yaratma kabiliyetini önemli ölçüde etkileyen konular hakkında bilgi verilmelidir.	62	76	0,82	22	64	•Geçmiş ile mevcut performans arasındaki ve mevcut performans ile kuruluşun genel görünüşü arasındaki bağlantılar	17	76	0,22

23	19	Değer zinciri içindeki konumu	62	76	0,82	23	9	3.10. Kuruluşun temel paydaşlarıyla kurduğu ilişkilerin doğası ve kalitesi hakkında bilgi sağlamalı ve kuruluşun paydaşların meşru ihtiyaç ve isteklerini ne ölçüde anladığını, hesaba kattığını ve karşıladığını göstermelidir.	16	76	0,21
24	59	•Kuruluşun rekabette avantajlı olmasını ve değer yaratmasını sağlayan aşağıdakiler gibi farklılaşma unsurları:	62	76	0,82	24	21	4.7. •Başlıca paydaşların meşru ihtiyaç ve istekleri	16	76	0,21
25	18	Rekabet yapısı ve pazar konumu	60	76	0,79	25	32	•Kuruluşun yasal gereklilikleri aşan kurumsal yönetim uygulamaları yürütüp yürütmediği	16	76	0,21
26	32	•Kuruluşun yasal gereklilikleri aşan kurumsal yönetim uygulamaları yürütüp yürütmediği	60	76	0,79	26	48	-dış sonuçlar (örneğin müşteri memnuniyeti, vergi ödemeleri, marka sadakati, toplumsal ve çevresel etkiler)	16	76	0,21
27	48	-dış sonuçlar (örneğin müşteri memnuniyeti, vergi ödemeleri, marka sadakati, toplumsal ve çevresel etkiler)	60	76	0,79	27	62	•Değer zincirinin üst ve alt seviyelerindeki sermaye öğeleri üzerindeki etkiler dahil olmak üzere kuruluşun sermaye öğeleri üzerindeki(pozitif ve negatif) etkileri	16	76	0,21
28	62	•Değer zincirinin üst ve alt seviyelerindeki sermaye öğeleri üzerindeki etkiler dahil olmak üzere kuruluşun sermaye öğeleri üzerindeki(pozitif ve negatif) etkileri	60	76	0,79	28	1	3.3. Kuruluşun stratejisi ve bunun, kuruluşun kısa, orta ve uzun vadede değer yaratma kabiliyetiyle ve sermaye öğelerini kullanımı ve etkileşimiyle nasıl bir ilgisi olduğu hakkında bilgi sağlanmalı	15	76	0,20
29	41	•Kuruluş pazarda kendisini nasıl farklılaştırıyor(örneğin ürün farklılaşması, Pazar segmentasyonu, teslimat kanalları ve pazarlama)	59	76	0,78	29	10	3.17. Kuruluşun kısa, orta ve uzun vadede değer yaratma kabiliyetini önemli ölçüde etkileyen konular hakkında bilgi vermelidir.	14	76	0,18
30	64	•Geçmiş ile mevcut performans arasındaki ve mevcut performans ile kuruluşun genel görünüşü arasındaki bağlantılar	59	76	0,78	30	41	•Kuruluş pazarda kendisini nasıl farklılaştırıyor(örneğin ürün farklılaşması, Pazar segmentasyonu, teslimat kanalları ve pazarlama)	14	76	0,18
31	1	3.3. Kuruluşun stratejisi ve bunun, kuruluşun kısa, orta ve uzun vadede değer yaratma kabiliyetiyle ve sermaye öğelerini kullanımı ve etkileşimiyle nasıl bir ilgisi olduğu hakkında bilgi sağlanmalı	57	76	0,75	31	63	•Temel paydaş ilişkilerinin durumu ve kuruluşun temel paydaşların meşru ihtiyaç ve isteklerine nasıl yanıt verdiği	14	76	0,18
32	9	3.10. Kuruluşun temel paydaşlarıyla kurduğu ilişkilerin doğası ve kalitesi hakkında bilgi sağlamalı ve kuruluşun paydaşların meşru ihtiyaç ve isteklerini ne ölçüde anladığını, hesaba kattığını ve karşıladığını göstermelidir.	56	76	0,74	32	8	•Rapordaki bilgiler, kuruluşun diğer bildirimlerindeki bilgiler ve diğer kaynaklardan gelen bilgiler.	13	76	0,17
33	30	•kuruluşun kültürünü oluşturmak ve izlemek için kullanılan spesifik süreçler	56	76	0,74	33	15	Kültürü, etik ilkeleri ve değerleri	13	76	0,17
34	31	•Kuruluşun kültürünün, etik ilkelerinin ve değerlerinin başlıca paydaşlarla ilişkiler dahil olmak üzere sermaye öğelerini kullanımına ve bunları etkilemesine nasıl yansıtıldığı	55	76	0,72	34	38	• Başlıca paydaşlar ile dış çevreyi etkileyen diğer bağımlılıklar (örneğin ham madde) ve önemli faktörler hakkında açıklama	13	76	0,17

35	43	•Kuruluş, yenilikçilik ihtiyacına nasıl yaklaşıyor	53	76	0,70	35	68	4.39. Bir entegre raporda ayrıca başlıca göstergeler, KPT'lar veya hedefler, tanınmış dış kaynaklardan edinilen ilgili bilgiler ve hassasiyet analizleri yer alabilir.	13	76	0,17
36	45	4.17.Önemli olması halinde bir entegre raporda süreç iyileştirme, çalışan eğitimi ve ilişki yönetimi gibi girişimlerin kuruluşun uzun vadedeki başarısına olan katkısı da ele alınabilir	52	76	0,68	36	5	•Finansal bilgiler ve diğer bilgiler. Örneğin, aşağıdaki kalemler üzerindeki yansımalar:	12	76	0,16
37	15	Kültürü, etik ilkeleri ve değerleri	43	76	0,57	37	6	•Nicel ve nitel bilgiler. KPTların yapılan açıklamaların bir parçası olarak sunulması, nitel ve nicel bilgileri birbirine bağlamada etkili bir yol olabilir	12	76	0,16
38	22	•Ekonomik denge, küreselleşme ve endüstri trendleri gibi makro ve mikro ekonomik koşullar	35	76	0,46	38	65	•Kuruluşun kısa, orta ve uzun vadede dış çevresinde karşılaşması muhtemel durumlar hakkındaki beklentileri	12	76	0,16
39	11	3.36.Rapor kısa ve öz olmalıdır.	33	76	0,43	39	35	•İş modelinin temel öğeleri hakkında net bir açıklama	11	76	0,14
40	25	•Nüfus ve demografik değişimler, insan hakları, sağlık, fakirlik, toplumsal değerler ve eğitim sistemleri gibi toplumsal konular	29	76	0,38	40	39	•Strateji, risk ve fırsatlar ve performans (KPT'lar ile maliyetlerin düşürülmesi ve gelirler gibi mali konular vb.) gibi diğer İçerik Öğelerinin kapsamında ele alınan bilgilere yönlendiren bağlantılar	11	76	0,14
41	24	•Teknolojik değişimin hızı ve etkisi	28	76	0,37	41	51	•Risk ve fırsatların spesifik kaynağı (iç, dış ya da yaygın şekilde bu ikisinin karışımı).	11	76	0,14
42	27	•Kuruluşun faaliyet gösterdiği yasal ve düzenleyici ortam	20	76	0,26	42	52	•Kuruluş, risk veya fırsatın gerçekleşme ihtimalini ve gerçekleşmesi halinde etkisinin büyüklüğünü değerlendirir	11	76	0,14
43	17	Temel faaliyetleri ve pazarları	14	76	0,18	43	53	•İlişkili stratejik amaçların, stratejilerin, politikaların, hedeflerin ve KPTların belirlenmesi dahil olmak üzere temel riskleri azaltmak veya yönetmek ya da temel fırsatlardan değer yaratmak için alınan önlemler	11	76	0,14
44	60	•Strateji ve kaynak aktarımı planlarını formüle ederken kullanılan paydaş etkileşiminin temel özellikleri ve bulguları.	13	76	0,17	44	66	•Bunun kuruluşu nasıl etkileyeceği	11	76	0,14
45	26	•İklim değişikliği, ekosistem kaybı ve gezegenin sınırlarına ulaşılması sonucu ortaya çıkan kaynak açıkları gibi çevresel konular	11	76	0,14	45	67	•Kuruluşun hali hazırda karşısına çıkması muhtemel kritik zorluklara ve belirsizliklere yanıt vermek için nasıl teşkilatlandırdı	11	76	0,14
46	57	•Kısa, orta ve uzun vadede başarıları ve hedeflenen sonuçları nasıl ölçeceği	11	76	0,14	46	36	•Temel öğeleri vurgulayan basit bir şema ve bunu desteklemek üzere bu öğelerin kuruluş açısından ilgisi hakkında net bir açıklama	10	76	0,13
47	69	•Kuruluşun önemlilik belirleme sürecinin bir özeti	11	76	0,14	47	40	4.14.Bir entegre rapor, temel girdilerin kuruluşun bağlı olduğu sermaye öğeleriyle nasıl bir ilgisi olduğunu veya iş modelinin sağlamlığı ve esnekliğini anlama açısından önemli oldukları	10	76	0,13

								ölçüde kuruluş için bir farklılaşma kaynağı olduğunu gösterir.			
48	14	4.5.Bir entegre rapor kuruluşun misyonunu ve vizyonunu belirler ve aşağıdakiler gibi konuları tanımlayarak gereken bağlamı sağlar: • Kuruluşun:	10	76	0,13	48	44	•İş modeli değişime uyum sağlamak için nasıl tasarlanmıştır.	10	76	0,13
49	16	Mülkiyet ve faaliyet yapısı	8	76	0,11	49	33	•Kurumsal yönetim sorumlularının yenilikçiliği teşvik etmek ve hayata geçirmek için üstlendiği sorumluluk	9	76	0,12
50	70	•Raporlama sınırı ve nasıl belirlendiği hakkında bir açıklama	7	76	0,09	50	4	•Sermaye öğeleri. Bu, sermaye öğeleri arasındaki bağımlılıklar ve takaslar ile bunların bulunabilirliğinin, kalitesinin ve satın alınabilirliğinin kuruluşun değer yaratma kabiliyetini nasıl etkilediğini kapsar	8	76	0,11
51	4	•Sermaye öğeleri. Bu, sermaye öğeleri arasındaki bağımlılıklar ve takaslar ile bunların bulunabilirliğinin, kalitesinin ve satın alınabilirliğinin kuruluşun değer yaratma kabiliyetini nasıl etkilediğini kapsar	6	76	0,08	51	18	Rekabet yapısı ve pazar konumu	8	76	0,11
52	56	•Stratejisini uygulamak için gereken kaynak aktarımı planları	6	76	0,08	52	61	•Hedefler ve risk ve fırsatlar açısından nitel göstergeler ile bunların önemi, etkileri ve bunların oluşturulmasında kullanılan yöntem ve varsayımlar hakkında açıklamalar	8	76	0,11
53	63	•Temel paydaş ilişkilerinin durumu ve kuruluşun temel paydaşların meşru ihtiyaç ve isteklerine nasıl yanıt verdiği	6	76	0,08	53	71	•Önemli konuları nitelemek veya değerlendirmek için kullanılan başlıca çerçevelerin ve yöntemlerin bir özeti	8	76	0,11
54	3	•Dün, bugün ve yarın. Kuruluş tarafından geçmişten bugüne kadar olan dönemdeki faaliyetleri hakkında bir analiz yapılması	5	76	0,07	54	42	•İş modeli ilk satış noktasından sonra gelir yaratmaya ne ölçüde dayalı (örneğin genişletilmiş garanti anlaşmaları veya ağ kullanım ücretleri)	7	76	0,09
55	21	4.7. •Başlıca paydaşların meşru ihtiyaç ve istekleri	5	76	0,07	55	59	•Kuruluşun rekabette avantajlı olmasını ve değer yaratmasını sağlayan aşağıdakiler gibi farklılaşma unsurları:	7	76	0,09
56	29	•Kurumsal yönetim sorumlularının becerileri ve farklı yönleri (örneğin insanların geçmişi, cinsiyeti, liyakati ve deneyimi) dahil olmak üzere kuruluşun liderlik yapısı ve yasal gereklilikler	4	76	0,05	56	69	•Kuruluşun önemlilik belirleme sürecinin bir özeti	7	76	0,09
57	7	•Yönetim bilgileri, yönetim kurulu bilgileri ve kuruluş dışından rapor edilen bilgiler.	3	76	0,04	57	11	3.36.Rapor kısa ve öz olmalıdır.	6	76	0,08
58	35	•İş modelinin temel öğeleri hakkında net bir açıklama	3	76	0,04	58	19	Değer zinciri içindeki konumu	6	76	0,08
59	37	•Kuruluşun içinde bulunduğu koşullara uygun, mantıklı bir metin akışı	2	76	0,03	59	2	•İçerik Öğeleri. Entegre rapor İçerik Öğelerini bir bütün olarak kuruluşun faaliyetlerindeki dinamik ve sistemik etkileşimlerini yansıtan genel bir görüntüye bağlar. Örnek:	5	76	0,07
60	44	•İş modeli değişime uyum sağlamak için nasıl tasarlanmıştır.	2	76	0,03	60	70	•Raporlama sınırı ve nasıl belirlendiği hakkında bir açıklama	5	76	0,07

61	20	•Özellikle önceki dönemlere göre yaşanan büyük değişimleri vurgulayan önemli nicel bilgiler (örneğin çalışan sayısı, gelir, kuruluşun faaliyet gösterdiği ülke sayısı)	1	76	0,01	61	55	•Bu stratejik amaçlara ulaşmak için uyguladığı ya da uygulamayı planladığı stratejiler	3	76	0,04
62	12	3.39.Olumlu ya da olumsuz tüm maddi hususları dengeli ve maddi hata içermeyecek bir şekilde içermelidir. (Güvenilirlik ve Tamlik/Eksiksizlik)	0	76	0,00	62	54	•Kuruluşun kısa, orta ve uzun vadedeki stratejik amaçları	2	76	0,03
63	13	3.54.rapordaki bilgiler: •Zaman içinde tutarlı bir temele dayalı olarak •Kuruluşun kendi zaman içinde değer yaratma kabiliyeti açısından, diğer kuruluşlarla karşılaştırılmasına olanak sağlayacak şekilde sunulmalıdır (Karşılaştırılabilirlik ve Tutarlılık)	0	76	0,00	63	57	•Kısa, orta ve uzun vadede başarıları ve hedeflenen sonuçları nasıl ölçeceği	2	76	0,03
64	23	•Rakiplerin görece güçlü ve zayıf yanları ve müşteri talebi gibi pazar güçleri	0	76	0,00	64	60	•Strateji ve kaynak aktarımı planlarını formüle ederken kullanılan paydaş etkileşiminin temel özellikleri ve bulguları.	2	76	0,03
65	28	•Kuruluşun faaliyet gösterdiği ülkedeki ya da kuruluşun stratejisini uygulama kabiliyetini etkileme ihtimali olan başka ülkelerdeki siyasi ortam	0	76	0,00	65	56	•Stratejisini uygulamak için gereken kaynak aktarımı planları	1	76	0,01
66	34	•Ücret ve teşvikler ile kısa, orta ve uzun vadede değer yaratma arasında ve bunların kuruluşun sermaye öğelerini kullanması ve etkilemesi üzerinde nasıl bir bağlantı kurulduğu.	0	76	0,00	66	58	•Kuruluşun stratejisi ve kaynak aktarımı planları ile diğer İçerik Öğelerinin kapsamında olan bilgiler arasındaki bağlantı ve:	1	76	0,01
67	36	•Temel öğeleri vurgulayan basit bir şema ve bunu desteklemek üzere bu öğelerin kuruluş açısından ilgisi hakkında net bir açıklama	0	76	0,00	67	23	•Rakiplerin görece güçlü ve zayıf yanları ve müşteri talebi gibi pazar güçleri	0	76	0,00
68	46	4.18.Bir entegre raporda kuruluşun temel ürün ve hizmetleri tanımlanır. Bunlar, önem seviyelerine göre iş modeli açıklaması içinde ele alınması gereken yan ürünler ve atıklar (emisyonlar dâhil) gibi diğer çıktılar da olabilir.	0	76	0,00	68	28	•Kuruluşun faaliyet gösterdiği ülkedeki ya da kuruluşun stratejisini uygulama kabiliyetini etkileme ihtimali olan başka ülkelerdeki siyasi ortam	0	76	0,00
69	47	-İç sonuçlar (örneğin çalışanların morali, kuruluşun itibarı, gelirler ve nakit akışı) ve	0	76	0,00	69	30	•kuruluşun kültürünü oluşturmak ve izlemek için kullanılan spesifik süreçler	0	76	0,00
70	49	-Olumlu sonuçlar (yani sermaye öğelerinde net artışla sonuçlanan ve dolayısıyla değer yaratanlar) ve	0	76	0,00	70	31	•Kuruluşun kültürünün, etik ilkelerinin ve değerlerinin başlıca paydaşlarla ilişkiler dahil olmak üzere sermaye öğelerini kullanıma ve bunları etkilemesine nasıl yansıtıldığı	0	76	0,00
71	50	-olumsuz sonuçlar (yani sermaye öğelerinde net azalmayla sonuçlanan ve dolayısıyla değeri azaltanlar)	0	76	0,00	71	34	•Ücret ve teşvikler ile kısa, orta ve uzun vadede değer yaratma arasında ve bunların kuruluşun sermaye öğelerini kullanması ve etkilemesi üzerinde nasıl bir bağlantı kurulduğu.	0	76	0,00

Tablo 25'e göre,

1. Araştırma kapsamındaki faizsiz bankaların tamamı yıllık faaliyet raporlarını Güvenilirlik ve Tamlık (Ölçüt 12) ve Tutarlılık ve Karşılaştırılabilirlik (Ölçüt 13) ilkelerine uygun olarak hazırlamıştır. Faizsiz bankalar, paydaşların kararlarını etkileyebilecek konuları; tutarlılık temelinde, olumlu/olumsuz ve maddi hata içermeyecek, diğer bankalarla karşılaştırmaya olanak sağlayacak şekilde yıllık faaliyet raporlarında sunmuştur.
2. Ölçüt 46, 47, 49 ve 50'nin açıklanma skoru 1'dir. Faizsiz bankalar, yıllık faaliyet raporlarında temel ürün ve hizmetleri, gelirleri, varlıklarının ve kaynaklarının durumu, sermaye öğelerindeki (finansal sermaye) olumlu ve olumsuz sonuçları açıklamıştır.
3. 2 puan için; Faizsiz bankaların 0,93 ile 0,99 arasında kalan kısmı, geçmiş dönemlerdeki değişimler, yönetim, yönetim kurulu, yönetim sorumlularının becerileri, geçmişi, özellikleri ve bankanın geçmişten günümüze kadar olan faaliyetlerini açıklamışlardır. Faizsiz bankaların yıllık faaliyet raporlarının genel itibariyle içinde bulundukları koşullara uygun metin akışına sahip oldukları görülmüştür.
4. 2 puan için; Ölçüt 16'nın açıklanma skoru 0,89, Ölçüt 17'nin açıklanma skoru 0,82, Ölçüt 14'ün açıklanma skoru 0,79'dur. Faizsiz bankaların 68'i, mülkiyet ve faaliyet yapısını, 62'si temel faaliyetleri ve pazarları, 60'ı misyon ve vizyonu ile ilgili bilgi vermiştir.
5. 2 puan için; Ölçüt 27'nin açıklanma skoru 0,55'tir. Ölçüt 27'nin puanlandırılmasında; faizsiz bankanın faaliyet gösterdiği ülke Anglo-Sakson Hukuk Sistemi'ne sahip bir ülke ise 0 puan, Kıta Avrupası Hukuk Sistemi'ne sahip bir ülke ise 1 puan, İslam Hukuk Sistemi'ne sahip bir ülke ise 2 puan kukla değişkeni kullanılmıştır. 76 faizsiz bankanın 42'si İslam Hukuk Sistemi'ne, 20'si Kıta Avrupası Hukuk Sistemi'ne, 14'ü Anglo-Sakson Hukuk Sistemi'ne sahip veya yakınlık göstermektedir.
6. 2 puan için; Ölçüt 22'nin açıklanma skoru 0,54, Ölçüt 24'ün açıklanma skoru 0,50'dir. Faizsiz bankaların 41'i ekonomik genel görünüm, küreselleşme ve sektör değerlendirmesine ilişkin yeterli açıklamalarda bulunmuş, 35'i ise yeterli açıklama yapmamıştır. Yine faizsiz bankaların 38'i teknolojik değişim ve gelişime yönelik yeterli açıklamalarda bulunmuş, 28'i ise yeterli açıklama yapmamıştır.

7. 2 puan için; Ölçüt 25'in açıklanma skoru 0,34, Ölçüt 26'nın açıklanma skoru 0,33 ve Ölçüt 45'in açıklanma skoru 0,32'dir. İçerik Öğelerinden “Kurumsal Genel Görünüm ve Dış Çevre” başlığı altında, faizsiz bankaların 26'sı toplumsal konularla ilgili yeterli açıklamalarda bulunmuş, 29'unun açıklamalarının yetersiz olduğu görülmüştür. Faizsiz bankaların 25'i ise çevresel konularla ilgili bilgilere değinmiştir. 24 faizsiz banka, kuruluşun uzun vadedeki başarısı üzerinde etkisi olabilecek faaliyet süreçlerinin iyileştirilmesi, çalışanların eğitimi, ilişkilerin yönetilmesi gibi konulara değinmiştir.

8. 2 puan için; faizsiz bankaların 0,20 ile 0,30 arasında kalan kısmı, yenilikçilik ihtiyacına nasıl yaklaştıkları, geçmiş ve bugünkü performansı arasındaki bağlantıya, temel paydaşlarının ihtiyaçlarını ne ölçüde anladıklarına ve temel paydaşların ihtiyaçlarına ne ölçüde cevap verdiklerine, başlıca paydaşların yasal ihtiyaç ve isteklerine, yasal gereklilikleri aşan kurumsal yönetim uygulamaları gerçekleştirip gerçekleştirmediklerine, toplumsal, çevresel, vergi ödemeleri, müşteri memnuniyeti gibi dış sonuçlara, sermaye öğeleri üzerindeki etkilerine yönelik bilgilere yer vermiştir. Ölçüt 32 “Kuruluşun yasal gereklilikleri aşan kurumsal yönetim uygulamaları yürütüp yürütmediği” ile ilgili puanlamada, faizsiz bankaların yıllık faaliyet raporlarında, kurumsal yönetim ilkelerine uyum raporu/durumu ile ilgili puanlama tablosu kullanılması durumunda 2 puan, “Kurumsal Yönetim (Corporate Governance)” başlığı altında kurumsal yönetim ilkeleri, çerçeveleri, kurumsal yönetim komiteleri ile ilgili bilgilere yer verilmesi durumunda 1 puan kukla değişkeni kullanılmıştır. Araştırma kapsamındaki 76 faizsiz bankanın 60'ı Ölçüt 32 için 1 puan, 16'sı 2 puan almıştır.

9. “Ölçüt 1-Stratejik Odak ve Geleceğe Yönelim” ölçütüne ilişkin; Faizsiz bankaların 15'i (0,20'si), strateji ve stratejinin kısa, orta ve uzun vadedeki değer yaratmasına ve sermaye öğeleri üzerindeki etkisine yönelik yeterli açıklamalarda bulunmuştur. 57'si (0,75'i) ise strateji ile ilgili açıklamalarda bulunmuş ancak kısa, orta ve uzun vadedeki değer yaratması üzerindeki etkisine ilişkin açıklama yapmadıkları görülmüştür.

10. “Ölçüt 10-Önemlilik” ölçütünün açıklanma skoru 2 puan için 0,18, 1 puan için açıklanma skoru 0,82 olarak hesaplanmıştır. Faizsiz bankaların 14'ü değer yaratma yeteneğini kısa orta ve uzun vadede etkileyebilecek konulara yeterli ölçüde değinmiş, 62'sinin ise açıklamaları yetersiz olarak görülmüştür.

11. 2 puan için; faizsiz bankaların 0,15 ile 0,20 arasındaki kısmı, ürün

farklılaştırması, teslimat kanalları gibi konular açısından kendini nasıl farklılaştırdığını, temel paydaşlarının meşru ihtiyaç ve isteklerine nasıl yanıt verdiğini, kültürü, etik ilkeleri ve değerleri, paydaşlar ve dış çevreyi etkileyen konular ile ilgili bilgileri, temel performans göstergelerini, performans sonuçlarını, nitel göstergeleri, dış çevrede karşılaşması olası durumlara yönelik beklentilerini açıklamışlardır.

12. 2 puan için; “Ölçüt 35- İş modelinin temel öğeleri hakkında net bir açıklama” ölçütünün açıklanma skoru 0,14, “Ölçüt 36- Temel öğeleri vurgulayan basit bir şema ve bunu desteklemek üzere bu öğelerin kuruluş açısından ilgisi hakkında net bir açıklama” ölçütünün açıklanma skoru 0,13’tür. Faizsiz bankaların 11’i iş modeli, faaliyetlerini yerine getirme biçimi ile ilgili bilgi vermiş, 10’u iş modelini şematize etmiştir.

13. Ölçüt 51, 52 ve 53’ün açıklanma skoru 2 puan için 0,14, 1 puan için 0,86 olarak hesaplanmıştır. Faizsiz bankaların 11’i risk ve fırsatların kaynağı, gerçekleşme olasılığına yönelik değerlendirme ve riskleri azaltmak ve fırsatlardan yararlanmak için aldıkları önlemlere ilişkin açıklamalarda bulunurken, 65’i temel risklere ilişkin açıklamalarda bulunmuş ancak fırsatların neler olduğuna yönelik sınıflandırma ve açıklama yapmadıkları görülmüştür.

14. 2 puan için; Ölçüt 65’in açıklanma skoru 0,16, Ölçüt 66 ve 67’nin açıklanma skoru 0,14’tür. Faizsiz bankalar, kısa orta ve uzun vadede dış çevrede karşılaşılması olası durumlar, kuruluşun bunlardan nasıl etkileneceği, olası zorluklara karşı ne gibi önlemler alındığını açıklamıştır.

15. Ölçüt 40’ın 2 puan için açıklanma skoru 0,13, 1 puan için açıklanma skoru 0,87 olarak hesaplanmıştır. Faizsiz bankaların 10’u, ER Çerçevesi’nde belirtilen açıklamaya uygun olarak, faaliyet sürecine dâhil edilen girdilerin neler olduğuna yönelik açıklamalarda bulunmuş, 66’sı yetersiz açıklama yapmıştır. Sadece finansal tablolarda belirtilen sermaye yapısı ile ilgili bilgi veren bankalara 1 puan, girdilerin neler olduğuna ilişkin özet bir tablo sunan veya açıklama yapan bankalara 2 puan verilmiştir.

16. “Ölçüt 4-Sermaye öğeleri” ve “Ölçüt 18-Rekabet yapısı ve pazar konumu” ölçütlerinin 2 puan için açıklanma skoru 0,11’dir. Faizsiz bankaların 8’i, faaliyet sürecine, ER Çerçevesi’nde belirtilen altı sermaye öğelerinden hangilerini dâhil ettiğine yönelik açıklamalarda bulunmuş, rekabet yapısı ve pazar konumuna ilişkin bilgilere yer vermiştir.

17. “Ölçüt 11- Rapor kısa ve öz olmalıdır.” ölçütünün açıklanma skoru 2 puan için 0,08, 1 puan için 0,43 olarak hesaplanmıştır. Yüksel (2017) çalışmasında, faaliyet raporu 100 sayfadan az olan işletmelere 1 puan, 100 sayfadan fazla olan işletmelere 0 puan vermiştir. Bu kapsamda, kukla değişken sayısı düşünüldüğünde, yıllık faaliyet raporunun sayfa sayısı 100 sayfadan az olan faizsiz bankalara 2 puan, 100 sayfa ile 200 sayfa arasında olan faizsiz bankalara 1 puan, 200 sayfadan fazla olan faizsiz bankalara 0 puan verilmiştir.

18. 2 puan için Ölçüt 54 ve 57’nin açıklama skoru 0,03, Ölçüt 55’in açıklanma skoru 0,04 ve Ölçüt 56’nın açıklanma skoru 0,01’dir. Pakistan’da faaliyet gösteren Meezan Bank ve Suudi Arabistan’da faaliyetlerini yürüten Al Rajhi Bank, kısa, orta ve uzun vadeye yönelik stratejik amaçlarını açıklamışlardır. Meezan Bank ve Malezya’da faaliyet gösteren Hong Leong Islamic Bank kısa, orta ve uzun vadedeki hedeflerini nasıl ölçeceğine yönelik kapsamlı bilgilere yer vermiştir. Genel olarak, faizsiz bankalar, yıllık faaliyet raporlarında stratejik amaçlarına yönelik açıklamalarda bulunmuş olsalar da kısa, orta ve uzun vade ile ilişkilendirmedikleri, amaçlarına ulaşmak için uygulamayı planladıkları stratejilerin neler olduğuna ilişkin yeterli bilgi vermedikleri, kaynak aktarımı planlarını açıklamadıkları görülmüştür.

19. Ölçüt 58’in açıklanma skoru 2 puan için 0,01, 1 puan için 0,95 olarak hesaplanmıştır. Meezan Bank, strateji ve kaynak aktarımı planlarının iş modeliyle ilgisi, öğeleri, dış çevreden ve risk ve fırsatlardan nasıl etkilendiği, nasıl önlem aldığına yönelik kapsamlı açıklama yapan banka olmuştur. Faizsiz bankaların 72’sinin bu açıklamalara ilişkin yeterli düzeyde bilgi vermediği görülmüştür.

20. Ölçüt 59’un açıklanma skoru 2 puan için 0,09, 1 puan için 0,82’dir. Faizsiz bankaların 7’si kendilerine rekabette rakiplerine göre avantaj sağlayacak, değer yaratmasını destekleyecek, yenilikçilik, fikri sermaye öğelerine verilen önem, çevresel ve toplumsal konuları stratejilere dâhil etme gibi başlıklar ile ilgili yeterli bilgi vermiştir.

21. Ölçüt 23, 28, 34’ün açıklanma skoru 0’dır. Araştırma kapsamındaki faizsiz bankaların yıllık faaliyet raporlarında, rakiplerin güçlü ve zayıf yanlarına, faizsiz bankanın faaliyet gösterdiği ülkedeki ya da faizsiz bankanın stratejisini uygulama yeteneğini etkileyebilecek diğer ülkelerdeki politik ortamın nasıl olduğu ile ilgili konulara ilişkin bilgi elde edilememiştir. Yine faizsiz bankalar, yıllık faaliyet raporlarında, ücretlendirme komitesine ilişkin bilgilere yer vermiş olmalarına rağmen kısa orta ve uzun vadede değer yaratma ve sermaye öğelerini kullanımı ve

etkilemesi ile ilgisine yer vermediği görülmüştür.

22. İçerik öğelerinden “Kurumsal Yönetim” başlığı altında, 2 puan için Ölçüt 30 ve 31’in açıklanma skoru 0, Ölçüt 33’ün açıklanma skoru 0,12’dir. 1 puan için Ölçüt 30’un açıklanma skoru 0,74, Ölçüt 31’in açıklanma skoru 0,72 ve Ölçüt 33’ün açıklanma skoru 0,88’dir. Faizsiz bankalar, genel itibariyle, kültürü etik ilkeleri ve değerleri ile ilgili bilgi vermiş olsalar da bunları oluştururken kullanılan organizasyonel süreçlere ilişkin bilgi vermedikleri, kültürünün etik ilkelerinin ve değerlerinin paydaşlarla ilgisine ve sermaye öğelerinin kullanımına etkisine değinmedikleri söylenebilir. Bunun yanında 67 faizsiz bankanın yıllık faaliyet raporlarında, kurumsal yönetim sorumlularının, kendi görev alanlarına yönelik üstlendikleri sorumluluklara yer verilmiş ancak yenilikçiliği desteklemek ve uygulamaya geçirmek için üstlendikleri sorumluluklara ilişkin yeterli bilgi verilmemiştir.

23. 2 puan için; Hazırlık ve Sunum Temeli içerik ögesi ölçütlerinden, Ölçüt 69’un açıklanma skoru 0,09, Ölçüt 70’in açıklanma skoru 0,07, Ölçüt 71’in açıklanma skoru 0,11’dir. Faizsiz bankalardan 7’si önemlilik belirleme süreci, 5’i raporlama sınırı ve nasıl belirlendiği, 8’i önemli konuları belirlemek için kullanılan çerçeveler ile ilgili yeterli bilgilere yer vermiştir. Ölçüt 69’un 1 puan için açıklanma skoru 0,11, Ölçüt 70’in açıklanma skoru 0,09, Ölçüt 71’in açıklanma skoru 0,88’dir.

Aşağıda Tablo 26’da her bir ölçütün aldığı 0 puan, 1 puan veya 2 puan dikkate alınarak hesaplanan ağırlıklı ölçüt açıklanma skoru büyükten küçüğe doğru sıralanmış şekilde verilmektedir. Ağırlıklı ölçüt açıklanma skoru, her bir ölçütün aldığı toplam puanın (0, 1 veya 2 puanın toplamı) alabileceği maksimum puana ($71 \times 2 = 152$) bölünerek hesaplanmıştır. Ağırlıklı ölçüt açıklanma skoru, her bir ölçütün faizsiz bankaların yıllık faaliyet raporlarında genel olarak ne ölçüde açıklandığına yönelik fikir vermektedir.

Tablo 26: Ağırlıklı Ölçüt Açıklanma Skoru

Sıra No		Ölçüt	Ölçütün Aldığı Toplam Puan	Ölçütün Alabileceği Maksimum Puan	Ağırlıklı Ölçüt Açıklanma Skoru
1	12	3.39.Olumlu ya da olumsuz tüm maddi hususları dengeli ve maddi hata içermeyecek bir şekilde içermelidir. (Güvenilirlik ve Tamhik/Eksiksizlik)	152	152	1
2	13	3.54.rapordaki bilgiler: •Zaman içinde tutarlı bir temele dayalı olarak •Kuruluşun kendi zaman içinde değer yaratma kabiliyeti açısından, diğer kuruluşlarla karşılaştırılmasına olanak sağlayacak şekilde sunulmalıdır (Karşılaştırılabilirlik ve Tutarlılık)	152	152	1
3	46	4.18.Bir entegre raporda kuruluşun temel ürün ve hizmetleri tanımlanır. Bunlar, önem seviyelerine göre iş modeli açıklaması içinde ele alınması gereken yan ürünler ve atıklar (emisyonlar dâhil) gibi diğer çıktılar da olabilir.	152	152	1
4	47	-İç sonuçlar (örneğin çalışanların morali, kuruluşun itibarı, gelirler ve nakit akışı) ve	152	152	1
5	49	-Olumlu sonuçlar (yani sermaye öğelerinde net artışla sonuçlanan ve dolayısıyla değer yaratanlar) ve	152	152	1
6	50	-Olumsuz sonuçlar (yani sermaye öğelerinde net azalmayla sonuçlanan ve dolayısıyla değeri azaltanlar)	152	152	1
7	20	•Özellikle önceki dönemlere göre yaşanan büyük değişimleri vurgulayan önemli nicel bilgiler (örneğin çalışan sayısı, gelir, kuruluşun faaliyet gösterdiği ülke sayısı)	151	152	0,99
8	37	•Kuruluşun içinde bulunduğu koşullara uygun, mantıklı bir metin akışı	150	152	0,99
9	7	•Yönetim bilgileri, yönetim kurulu bilgileri ve kuruluş dışından rapor edilen bilgiler.	149	152	0,98
10	29	•Kurumsal yönetim sorumlularının becerileri ve farklı yönleri (örneğin insanların geçmişi, cinsiyeti, liyakati ve deneyimi) dâhil olmak üzere kuruluşun liderlik yapısı ve yasal gereklilikler	148	152	0,97
11	3	•Dün, bugün ve yarın. Kuruluş tarafından geçmişten bugüne kadar olan dönemdeki faaliyetleri hakkında bir analiz yapılması	147	152	0,97
12	16	Mülkiyet ve faaliyet yapısı	144	152	0,95
13	17	Temel faaliyetleri ve pazarları	138	152	0,91
14	14	4.5.Bir entegre rapor kuruluşun misyonunu ve vizyonunu belirler ve aşağıdakiler gibi konuları tanımlayarak gereken bağlamı sağlar: • Kuruluşun:	130	152	0,86
15	22	•Ekonomik denge, küreselleşme ve endüstri trendleri gibi makro ve mikro ekonomik koşullar	117	152	0,77
16	24	•Teknolojik değişimin hızı ve etkisi	104	152	0,68
17	27	•Kuruluşun faaliyet gösterdiği yasal ve düzenleyici ortam	104	152	0,68
18	45	4.17.Önemli olması halinde bir entegre raporda süreç iyileştirme, çalışan eğitimi ve ilişki yönetimi gibi girişimlerin kuruluşun uzun vadedeki başarısına olan katkısı da ele alınabilir	100	152	0,66
19	43	•Kuruluş, yenilikçilik ihtiyacına nasıl yaklaşıyor	95	152	0,63
20	64	•Geçmiş ile mevcut performans arasındaki ve mevcut performans ile kuruluşun genel görünüşü arasındaki bağlantılar	93	152	0,61

21	32	•Kuruluşun yasal gereklilikleri aşan kurumsal yönetim uygulamaları yürütüp yürütmediği	92	152	0,61
22	48	-dış sonuçlar (örneğin müşteri memnuniyeti, vergi ödemeleri, marka sadakati, toplumsal ve çevresel etkiler)	92	152	0,61
23	62	•Değer zincirinin üst ve alt seviyelerindeki sermaye öğeleri üzerindeki etkiler dâhil olmak üzere kuruluşun sermaye öğeleri üzerindeki(pozitif ve negatif) etkileri	92	152	0,61
24	10	3.17. Kuruluşun kısa, orta ve uzun vadede değer yaratma kabiliyetini önemli ölçüde etkileyen konular hakkında bilgi vermelidir.	90	152	0,59
25	8	•Rapordaki bilgiler, kuruluşun diğer bildirimlerindeki bilgiler ve diğer kaynaklardan gelen bilgiler.	89	152	0,59
26	38	• Başlıca paydaşlar ile dış çevreyi etkileyen diğer bağımlılıklar (örneğin ham madde) ve önemli faktörler hakkında açıklama	89	152	0,59
27	68	4.39. Bir entegre raporda ayrıca başlıca göstergeler, KPI'lar veya hedefler, tanınmış dış kaynaklardan edinilen ilgili bilgiler ve hassasiyet analizleri yer alabilir.	89	152	0,59
28	5	•Finansal bilgiler ve diğer bilgiler. Örneğin, aşağıdaki kalemler üzerindeki varsımlar:	88	152	0,58
29	6	•Nicel ve nitel bilgiler. KPI'ların yapılan açıklamaların bir parçası olarak sunulması, nitel ve nicel bilgileri birbirine bağlamada etkili bir yol olabilir	88	152	0,58
30	9	3.10. Kuruluşun temel paydaşlarıyla kurduğu ilişkilerin doğası ve kalitesi hakkında bilgi sağlamalı ve kuruluşun paydaşların meşru ihtiyaç ve isteklerini ne ölçüde anladığını, hesaba kattığını ve karşıladığını göstermelidir.	88	152	0,58
31	1	3.3. Kuruluşun stratejisi ve bunun, kuruluşun kısa, orta ve uzun vadede değer yaratma kabiliyetiyle ve sermaye öğelerini kullanımı ve etkileşimiyle nasıl bir ilgisi olduğu hakkında bilgi sağlanmalı	87	152	0,57
32	39	•Strateji, risk ve fırsatlar ve performans (KPI'lar ile maliyetlerin düşürülmesi ve gelirler gibi mali konular vb.) gibi diğer İçerik Öğelerinin kapsamında ele alınan bilgilere yönlendiren bağlantılar	87	152	0,57
33	41	•Kuruluş pazarda kendisini nasıl farklılaştırıyor(örneğin ürün farklılaşması, Pazar segmentasyonu, teslimat kanalları ve pazarlama)	87	152	0,57
34	51	•Risk ve fırsatların spesifik kaynağı (iç, dış ya da yaygın şekliyle bu ikisinin karışımı).	87	152	0,57
35	52	•Kuruluş, risk veya fırsatın gerçekleşme ihtimalini ve gerçekleşmesi halinde etkisinin büyüklüğünü değerlendirir	87	152	0,57
36	53	•İlişkili stratejik amaçların, stratejilerin, politikaların, hedeflerin ve KPI'ların belirlenmesi dâhil olmak üzere temel riskleri azaltmak veya yönetmek ya da temel fırsatlardan değer yaratmak için alınan önlemler	87	152	0,57
37	65	•Kuruluşun kısa, orta ve uzun vadede dış çevresinde karşılaşması muhtemel durumlar hakkındaki beklentileri	87	152	0,57
38	40	4.14.Bir entegre rapor, temel girdilerin kuruluşun bağlı olduğu sermaye öğeleriyle nasıl bir ilgisi olduğunu veya iş modelinin sağlamlığı ve esnekliğini anlama açısından önemli oldukları ölçüde kuruluş için bir farklılaşma kaynağı olduğunu gösterir.	86	152	0,57
39	66	•Bunun kuruluşu nasıl etkileyeceği	86	152	0,57

40	67	•Kuruluşun hali hazırda karşısına çıkması muhtemel kritik zorluklara ve belirsizliklere yanıt vermek için nasıl teşkilatlandığı	86	152	0,57
41	33	•Kurumsal yönetim sorumlularının yenilikçiliği teşvik etmek ve hayata geçirmek için üstlendiği sorumluluk	85	152	0,56
42	61	•Hedefler ve risk ve fırsatlar açısından nitel göstergeler ile bunların önemi, etkileri ve bunların oluşturulmasında kullanılan yöntem ve varsayımlar hakkında açıklamalar	84	152	0,55
43	71	•Önemli konuları nitelemek veya değerlendirmek için kullanılan başlıca çerçevelerin ve yöntemlerin bir özeti	83	152	0,55
44	25	•Nüfus ve demografik değişimler, insan hakları, sağlık, fakirlik, toplumsal değerler ve eğitim sistemleri gibi toplumsal konular	81	152	0,53
45	42	•İş modeli ilk satış noktasından sonra gelir yaratmaya ne ölçüde dayalı (örneğin genişletilmiş garanti anlaşmaları veya ağ kullanım ücretleri)	80	152	0,53
46	2	•İçerik Öğeleri. Entegre rapor İçerik Öğelerini bir bütün olarak kuruluşun faaliyetlerindeki dinamik ve sistemik etkileşimlerini yansıtan genel bir görüntüye bağlar. Örnek:	78	152	0,51
47	55	•Bu stratejik amaçlara ulaşmak için uyguladığı ya da uygulamayı planladığı stratejiler	77	152	0,51
48	18	Rekabet yapısı ve pazar konumu	76	152	0,50
49	54	•Kuruluşun kısa, orta ve uzun vadedeki stratejik amaçları	76	152	0,50
50	59	•Kuruluşun rekabette avantajlı olmasını ve değer yaratmasını sağlayan aşağıdakiler gibi farklılaşma unsurları:	76	152	0,50
51	19	Değer zinciri içindeki konumu	74	152	0,49
52	58	•Kuruluşun stratejisi ve kaynak aktarımı planları ile diğer İçerik Öğelerinin kapsamında olan bilgiler arasındaki bağlantı ve:	74	152	0,49
53	15	Kültürü, etik ilkeleri ve değerleri	69	152	0,45
54	26	•İklim değişikliği, ekosistem kaybı ve gezegenin sınırlarına ulaşılması sonucu ortaya çıkan kaynak açıkları gibi çevresel konular	61	152	0,40
55	30	•kuruluşun kültürünü oluşturmak ve izlemek için kullanılan spesifik süreçler	56	152	0,37
56	31	•Kuruluşun kültürünün, etik ilkelerinin ve değerlerinin başlıca paydaşlarla ilişkiler dâhil olmak üzere sermaye öğelerini kullanımına ve bunları etkilemesine nasıl yansıtıldığı	55	152	0,36
57	11	3.3.6.Rapor kısa ve öz olmalıdır.	45	152	0,30
58	21	4.7. •Başlıca paydaşların meşru ihtiyaç ve istekleri	37	152	0,24
59	63	•Temel paydaş ilişkilerinin durumu ve kuruluşun temel paydaşların meşru ihtiyaç ve isteklerine nasıl yanıt verdiği	34	152	0,22
60	35	•İş modelinin temel öğeleri hakkında net bir açıklama	25	152	0,16
61	69	•Kuruluşun önemlilik belirleme sürecinin bir özeti	25	152	0,16
62	4	•Sermaye öğeleri. Bu, sermaye öğeleri arasındaki bağımlılıklar ve takaslar ile bunların bulunabilirliğinin, kalitesinin ve satın alınabilirliğinin kuruluşun değer yaratma kabiliyetini nasıl etkilediğini kapsar	22	152	0,14
63	44	•İş modeli değişime uyum sağlamak için nasıl tasarlanmıştır.	22	152	0,14

64	36	•Temel öğeleri vurgulayan basit bir şema ve bunu desteklemek üzere bu öğelerin kuruluş açısından ilgisi hakkında net bir açıklama	20	152	0,13
65	60	•Strateji ve kaynak aktarımı planlarını formüle ederken kullanılan paydaş etkileşiminin temel özellikleri ve bulguları.	17	152	0,11
66	70	•Raporlama sınırı ve nasıl belirlendiği hakkında bir açıklama	17	152	0,11
67	57	•Kısa, orta ve uzun vadede başarıları ve hedeflenen sonuçları nasıl ölçeceği	15	152	0,10
68	56	•Stratejisini uygulamak için gereken kaynak aktarımı planları	8	152	0,05
69	23	•Rakiplerin görece güçlü ve zayıf yanları ve müşteri talebi gibi pazar güçleri	0	152	0
70	28	•Kuruluşun faaliyet gösterdiği ülkedeki ya da kuruluşun stratejisini uygulama kabiliyetini etkileme ihtimali olan başka ülkelerdeki siyasi ortam	0	152	0
71	34	•Ücret ve teşvikler ile kısa, orta ve uzun vadede değer yaratma arasında ve bunların kuruluşun sermaye öğelerini kullanması ve etkilemesi üzerinde nasıl bir bağlantı kurulduğu.	0	152	0

Ölçüt açıklanma skorlarına ilişkin detaylı değerlendirme Tablo 25'in yorumlanmasında yapıldığından, tekrardan kaçınmak amacıyla Tablo 26'ya ilişkin değerlendirme yapılmayacak, çalışmanın "SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER" kısmında faizsiz bankaların yıllık faaliyet raporlarında ölçütlerle ilgili ne ölçüde açıklama yaptığına ilişkin genel değerlendirme yapılacaktır.

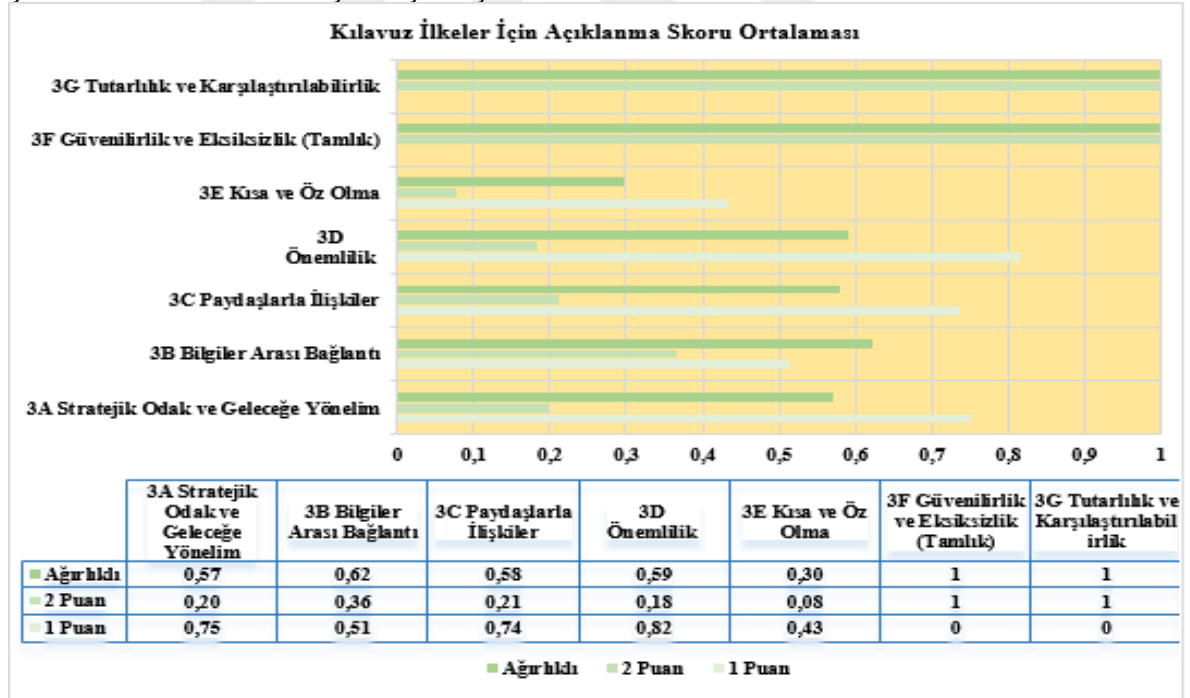
4.4.3.Kılavuz İlkeler ve İçerik Öğeleri İçin Ölçüt Açıklanma Skoru Ortalaması

Faizsiz bankaların, yıllık faaliyet raporlarında, ER Çerçevesi Kılavuz İlkeler ve İçerik Öğeleri'ne ne ölçüde yer verdiğini belirlemek amacıyla ölçütlerin ortalaması alınmış ve her bir içerik öğesi ve kılavuz ilkesinin açıklanma skoru ortalaması elde edilmiştir. Açıklanma skoru ortalaması aşağıda Tablo 27'de verilmiştir. Elde edilen ortalama skorlar Şekil 38 ve Şekil 39'da görselleştirilmiştir.

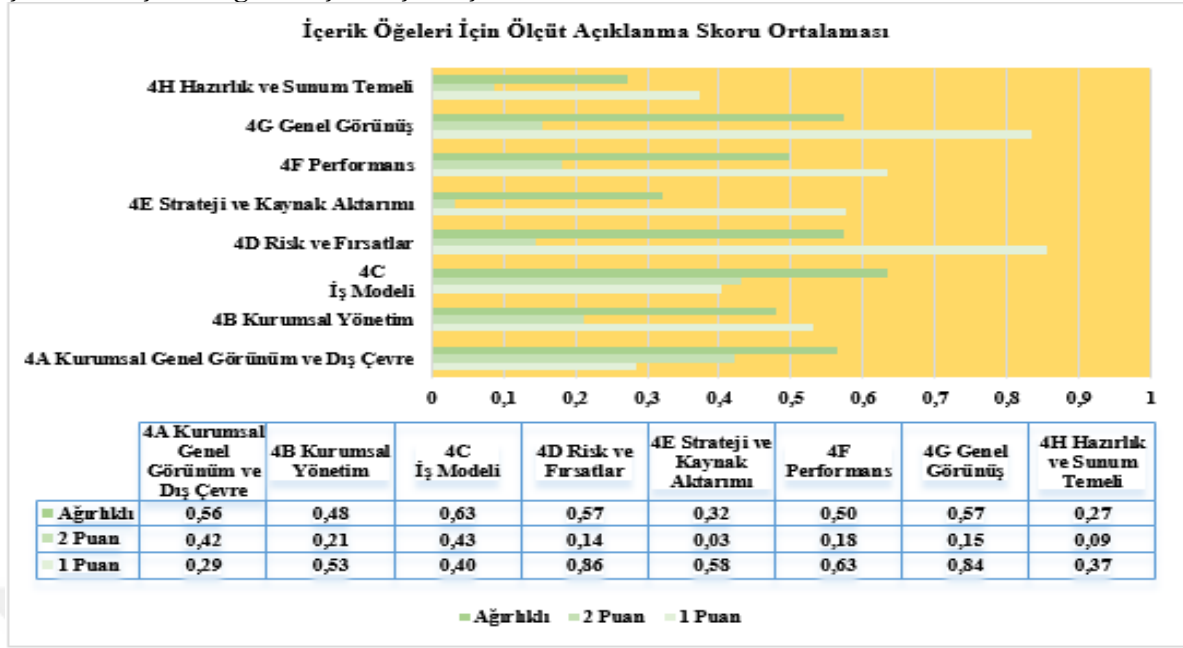
Tablo 27: Kılavuz İlkeler ve İçerik Öğeleri İçin Ölçüt Açıklanma Skoru Ortalaması

Ölçüt	AÇIKLANMA SKORU ORTALAMASI		
	1 puan	2 puan	Ağırlıklı
3A Stratejik Odak ve Geleceğe Yönelim	0,75	0,197368421	0,572368421
3B Bilgiler Arası Bağlantı	0,513157895	0,364661654	0,621240602
3C Paydaşlarla İlişkiler	0,736842105	0,210526316	0,578947368
3D Önemlilik	0,815789474	0,184210526	0,592105263
3E Kısa ve Öz Olma	0,434210526	0,078947368	0,296052632
3F Güvenilirlik ve Eksiksizlik (Tamlık)	0	1	1
3G Tutarlılık ve Karşılaştırılabilirlik	0	1	1
4A Kurumsal Genel Görünüm ve Dış Çevre	0,285964912	0,421052632	0,564035088
4B Kurumsal Yönetim	0,530701754	0,212719298	0,478070175
4C İş Modeli	0,403782895	0,431743421	0,633634868
4D Risk ve Fırsatlar	0,855263158	0,144736842	0,572368421
4E Strateji ve Kaynak Aktarımı	0,577067669	0,033834586	0,322368421
4F Performans	0,634868421	0,180921053	0,498355263
4G Genel Görünüş	0,835526316	0,154605263	0,572368421
4H Hazırlık ve Sunum Temeli	0,372807018	0,087719298	0,274122807

Şekil 38: Kılavuz İlkeler İçin Ölçüt Açıklanma Skoru Ortalaması

Şekil 39: İçerik Öğeleri İçin Ölçüt Açıklanma Skoru Ortalaması

Kılavuz ilkeler ve içerik öğelerine ilişkin ölçüt açıklanma skoru ortalamaları ile ilgili Tablo 27, Şekil 38 ve Şekil 39'daki verilere göre,

1.Araştırma kapsamındaki faizsiz bankaların tamamı 2020 yılına ait faaliyet raporunu, Kılavuz İlkelerden, Güvenilirlik ve Tamlık (Eksiksizlik), Karşılaştırılabilirlik ve Tutarlılık ilkelerine uygun olarak hazırlamıştır.

2.”3A-Stratejik Odak ve Geleceğe Yönelim” kılavuz ilkesinin açıklanma skoru ortalaması 1 puan için 0,75, 2 puan için 0,20 ve ağırlıklı açıklanma skoru ortalaması 0,57 olarak hesaplanmıştır. Faizsiz bankaların yıllık faaliyet raporlarında, stratejiye yönelik genel açıklamalar yapılmış ancak gelecekle bağlantısının kurulmasında kısa, orta ve uzun vadedeki stratejinin ne olduğuna, değer yaratmadaki etkisine, altı sermaye ögesi üzerindeki etkisine ilişkin açıklamaların yapılmadığı görülmüştür.

3.Kılavuz ilkelerden bilgiler arası bağlantı ilkesinin açıklanma skoru ortalaması, 1 puan için 0,51, 2 puan için 0,36 ve ağırlıklı açıklanma skoru ortalaması 0,62'dir. Finansal hizmet sektöründe faaliyet gösteren kurumlar olarak faizsiz bankaların, yıllık faaliyet raporlarında, finansal bilgiler ve nicel bilgilere ağırlıklı olarak yer vermekte ancak bunları nitel bilgiler, finansal sermaye ve üretilmiş sermaye dışında kalan sermaye öğeleri, toplumun beklentilerindeki değişim, çevresel kaynakların kıtlığı gibi konularla bağlantısını kurmada yetersiz kaldığı söylenebilir.

4.”3C-Paydaşlarla İlişkiler” kılavuz ilkesinin ağırlıklı açıklanma skoru ortalaması 0,58'dir. Faizsiz bankalar, faaliyet raporlarında, paydaşların ihtiyaçlarına ve

beklentilerine cevap verebilecek hizmetlerle ilgili bilgilere yer vermişler ancak “temel paydaşlar” sınıflandırmasına genel olarak yer vermemişlerdir.

5.”4A-Kurumsal Genel Görünüm ve Dış Çevre” içerik ögesinin açıklanma skoru ortalaması, 1 puan için 0,29, 2 puan için 0,46, ağırlıklı açıklanma skoru ortalaması 0,56’dır.

6.Kurumsal yönetim ögesinin ağırlıklı açıklanma skoru ortalaması, 0,48 olarak hesaplanmıştır. Faizsiz bankaların yıllık faaliyet raporlarında, kurumsal yönetim ilkelerine uyum durumunu gösteren Kurumsal Yönetim İlkelerine Uyum Raporunun olmadığı görülmüştür. Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarından sadece Albaraka Türk’ün faaliyet raporunda Kurumsal Yönetim Uyum Raporu bulunmaktadır. Bunun yanında kurumsal yönetim ögesi kapsamında; yıllık faaliyet raporlarında, kurumsal yönetim sorumlularının yenilikçiliği teşvik etmek ve hayata geçirmek için ne gibi sorumluluklar üstlendiği, kültür, etik ilkeler, değerler, ücret ve teşvik gibi konuların sermaye ögeleri üzerindeki etkilerinin ne olduğu ile ilgili bilgilere yer verilmemiştir.

7.Faizsiz bankaların 0,63’ü, girdiler, iş faaliyetleri ve çıktıları da içeren iş modeli hakkında açıklama yapmıştır. Araştırma kapsamındaki faizsiz bankaların büyük çoğunluğu 35. ölçüt kapsamında iş modelinin ögeleri ve 36. ölçüt kapsamında iş modelinin ögelerini gösteren şema ile ilgili bilgiye yer vermemiştir.

8.Faizsiz bankaların 0,86’sı “4C-Risk ve Fırsatlar” içerik ögesinden risklere yönelik açıklama yapmışlardır. Risk sınıflandırmasında ekonomik riskler içerisinde yer alan temel riskler; piyasa riski, kredi riski, likidite riski, operasyonel risk olarak ifade edilmiştir. Yine, teknolojik riskler, sürdürülebilirlik riskleri, jeopolitik riskler de risk tanımlamaları içerisinde yer almaktadır. Fırsatlardan ise; dijitalleşmenin artması, faizsiz bankacılığa artan ilgi, orta gelirli sayısındaki artış, hükümetlerin büyük projeleri desteklemesi, verilerin gizliliği ve güvenliği konusundaki gelişmeler, iş faaliyetlerinde dürüstlük ve etik ilkelere uyum, müşteri odaklı olmak vb. olarak bahsedilmiştir.

9.Strateji ve Kaynak Aktarımı içerik ögesinin açıklanma skoru ortalaması 1 puan için 0,58, 2 puan için 0,03 olarak hesaplanmıştır. Faizsiz bankaların büyük çoğunluğunun yıllık faaliyet raporlarında, kısa orta ve uzun vadeye yönelik stratejik amaçlarının ne olduğu, kısa, orta ve uzun vadede hedeflenen başarıların nasıl ölçüleceği, strateji ve kaynak aktarımı planlarının dış çevreden nasıl etkilendiği, sermaye ögeleri ile bağlantısı, çevresel ve toplumsal konuların strateji ile nasıl

ilişkilendirildiği, strateji ve kaynak aktarımı planlarını yaparken paydaşlarla etkileşimin sürece ne oranda dâhil edildiğine yönelik bilgilere ulaşamamıştır.

10.Performans ögesinin açıklanma skoru ortalaması, 1 puan için 0,63, 2 puan için 0,18, ağırlı açıklanma skoru ortalaması 0,50'dir. Faaliyet raporlarında, genel olarak finansal tablolarda finansal sermaye ve üretilmiş sermaye ögesi üzerindeki etkiler raporlanmıştır. Risk ve fırsatlara ilişkin göstegeler, bunların oluşturulması ile ilgili yöntemler, temel paydaşların ihtiyaçlarına nasıl cevap verildiği konusunda açıklama yapılmamıştır.

11.Faizsiz bankaların 0,15'i genel görünüş ögesine uygun yeterli açıklama yapmıştır. 0,84'ü ise bu ilkeden 1 puan almıştır. Finansal kuruluşlar olmaları nedeniyle risk sınıflandırmalarına yer verilmiş ancak fırsatların sınıflandırılması, bunlara ilişkin temel performans göstergeleri yapılmamıştır. Ağırlıklı açıklanma skoru 0,57 olup 0,57'sinin faaliyet raporu genel görünüş ilkesine uygun olarak hazırlanmıştır.

12.Faizsiz bankaların 0,09'u faaliyet raporunda, önemli konuları, raporlama sınırı, raporun hazırlanmasında kullanılan çerçeveler ile ilgili detaylı bilgi vermiştir. Hazırlık ve sunum temeli ögesi, tüm ögeler içinde hakkında en az açıklama yapılan ilke olmuştur.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Küresel aktif büyüklüğü 2020 itibariyle yaklaşık 2,7 trilyon ABD \$'na ulaşan ve İslami finans büyüklüğü içerisinde %68 (1,84 milyar ABD \$) gibi önemli bir paya sahip olan faizsiz bankacılık sektörü, İslami finans sektörü içerisinde önemli bir yere sahiptir. Faizsiz bankalar (İslami banka/katılım bankacılığı)'ın temel kaynakları; Kur'an, sünnet, icma ve kıyastır. Faizsiz bankaların faaliyetlerinin dayanağını oluşturan temel ilkeler ise işlemlerin faiz ve kumar (meysir) içermemesi, sözleşme şartlarında belirsizlik (gharar) olmaması, kâr/zarar paylaşımına dayalı olması, haram olan mal ve hizmetlere dayalı faaliyetlerden uzak durulması, paradan para kazanılmaması, sözleşme şartlarına bağlı kalınmasıdır. Faizsiz bankaların fon sağlama ve fon kullandırma olmak üzere iki temel faaliyet alanı bulunmaktadır. Faizsiz bankaların fon sağlama yöntemleri; cari hesaplar, katılma hesapları, sukuk ihracı, özkaynak finansmanı olabilmektedir. Fon kullandırma yöntemleri satışa dayalı ve ortaklığa dayalıdır. Satışa dayalı fon kullandırma yöntemleri murabaha, selem, istisna, icara, karzı hasen, teverruk iken ortaklığa dayalı fon kullandırma yöntemleri mudaraba, muşaraka, müzaraa, müsakat, muğarese ve tekâfüldür.

Faizsiz bankacılık varlıklarından en yüksek payı alan ülkeler sırasıyla Suudi Arabistan (%25,5) ve İran (%22)'dir. %100 İslami/faizsiz finansın uygulandığı ülkeler ise İran ve Sudan'dır. Türkiye, 2020 itibariyle küresel İslami bankacılık varlıkları içinde yaklaşık %3 pay ile 8. sıradadır. Türkiye'de katılım bankacılığının yerel bankacılık sektörü içindeki payı ise %7,49 olup, 2025 hedefleri arasında %15 sektör payı bulunmaktadır. İslami finans varlıklarından en önemli kalemlerden biri de sukuk ihracıdır. Küresel sukuk ihracı 2020 itibariyle 1,42 trilyon ABD \$'na ulaşmıştır. 2001-2020 yıllarında sukuk ihracında açık ara lider olan ülke %56,22'lik pay ile Malezya olup onu %12,27 ile Suudi Arabistan izlemektedir. Türkiye'nin küresel sukuk ihracından aldığı pay %4,7 (2020'de %15,1 ile 3. sırada) olup bu alanda 5. sıradadır. İslami fon tutarı 2020'de 143,8 milyar ABD \$'na ulaşmıştır. İslami fonlar içinde ilk 3 ülke sırasıyla; %35,7 ile Suudi Arabistan, %29,3 ile Malezya, %16 ile İran'dır. İslami varlıklar içinde yeni bir unsur olan ve İslami sigortacılık anlamına gelen tekâfül 2019 itibariyle 23,1 milyar ABD \$'na ulaşmıştır. Tekâfül varlıklarında 10,1 milyar ABD \$ ile Suudi Arabistan lider konumdadır. Türkiye ise 577.5 milyon ABD \$ ile 5. sıradadır.

Diğer işletmelerin, kurum ve kuruluşların olduğu kadar faizsiz bankaların da faaliyet sonuçlarını yansıtmada finansal raporlar, en eski kurumsal raporlama unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Faaliyet sonuçlarının finansal tablolar aracılığıyla yansıtıldığı finansal raporlar, sadece finansal bilgilere odaklanmaktadır. Ancak finansal tablolar, 1980'li

yıllardan itibaren finansal açıklamalara dayanmayan işletme açıklamalarına ihtiyaç duyulması ve sürdürülebilirlik konularının gelişimi hissedarların ve ilgili tüm paydaşların bilgi ihtiyacını karşılamada yetersiz kalmıştır. Bu nedenle finansal raporlamada, finansal tablolara ek olarak yönetim açıklamaları, çevresel raporlar, kurumsal yönetim ve ücretlendirme raporları da sunulmaya başlanmıştır. İşletme faaliyetlerinin çevresel, sosyal, yönetişimsel ve ekonomik sonuçlarına yönelik sürdürülebilirlik bilincinin gelişmesi nedeniyle ve çok geniş paydaş grubunun bilgi ihtiyacını karşılamak amacıyla 2000’li yıllardan itibaren sürdürülebilirlik raporlaması gündeme gelmiştir. Yine de finansal raporlamanın finansal bilgilere ağırlık vermesi, sürdürülebilirlik raporlamasının da finansal olmayan bilgilere yönelik olması finansal ve finansal olmayan bilgilerin entegre bir şekilde sunulması ihtiyacını karşılayamamıştır. Bu ihtiyacı karşılamak amacıyla entegre raporlama gündeme gelmiştir.

21. yüzyılın kurumsal raporlamaya getirdiği en önemli değişiklik entegre düşünce ve değer yaratmayı temel alan entegre raporlamadır. Gerek GRI, gerek The Prince’s Accounting for Sustainability Project (A4S), gerekse IIRC tarafından yapılan çalışmaların sonucunda IIRC tarafından Aralık 2013’te Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi yayımlanmıştır. Çerçeve’nin yayımlanmasına kadar geçen süreçte, Çerçeve’ye nihai şeklini vermede 2007’de yayımlanan Bağlı Raporlama Çerçevesi ve 2009’da King III Kodu, yine Çerçeve’nin yayımlanmasından sonra 2016’da yayımlanan King IV Kodu, Çerçeve’nin geliştirilmesinde rehberlik etmiştir.

Bağlı Raporlama Çerçevesi, kuruluşlara, geçmiş deneyimlerden faydalanıp bugünkü sosyal, çevresel ve yönetişimsel sorunları da göz önünde bulundurarak, geleceğe yönelik stratejik hedefler belirlemede ve finansal ve finansal olmayan bilgileri entegre etmede yardımcı olmak amacıyla A4S tarafından yayımlanmıştır. Kuruluşlar, Bağlı Raporlama Çerçevesi’nden faydalanarak Bağlı Rapor hazırlamaktadırlar.

A4S, kuruluşların bir Bağlı Rapor’da iş/faaliyet stratejileri ile faaliyet gösterdiği bağlam olan sürdürülebilirlik konuları (çevresel, sosyal ve yönetişimsel) arasındaki ilişkiyi, temel performans göstergelerini ve bunlardan yola çıkarak vizyon ve misyon hedeflerine ulaşıp ulaşılamadığını gösteren Bağlı Performans Raporu’nu yayımlamaları gerektiğini belirtmiştir.

Çevresel, sosyal ve yönetişimsel performansını, kuruluşun stratejik hedefleri ile finansal bilgileri birleştirmesi, Bağlı Raporlama Çerçevesi’nin kuruluşların yönetim kurulları, faaliyet birimleri, yatırımcılar ve müşteriler tarafından benimsenmesiyle sürdürülebilirlik bilincinin artması, ESG faktörlerinin karar almada aktif olarak kullanılması

ile kuruluşun farklı birimleri arasındaki iş birliğinin artması gibi birçok faydasının olduğu belirtilmiştir. Finansal olmayan bilgilerin karşılaştırılabilirliği, tamlığı, niteliği, kalitesi ve analizi gibi konularda yaşanan sorunlar, Bağlı Raporlama Çerçevesi için ifade edilen olumsuz yanlardır.

2009'da, King Komitesi tarafından King I (1994) ve King II (2002) Kodlarının devamı olan King III Kodu yayımlanmıştır. Prof. Mervyn King'in başkanlığını yaptığı King Komitesi tarafından yayımlanan bu raporlar, Güney Afrika'daki kuruluşlar açısından kurumsal yönetimi geliştirmek ve günün ihtiyaçları doğrultusunda bir kurumsal raporlama anlayışını benimsemek için yayımlanmıştır. A4S tarafından yayımlanan Bağlı Raporlama Çerçevesi, King Komitesi'ne rehberlik etmiş, King III Kodu'nda bütünsel bir kurumsal raporlama anlayışının da yansıması olan "Entegre Raporlama" ile ilgili bir bölüme yer verilmiştir. King III'te entegre raporlamadan, işletmelerin, kurum ve kuruluşların performansını, hem finansal hem de çevresel, sosyal, yönetişimsel konuları içeren sürdürülebilirlik açısından bütünsel ve entegre bir şekilde sunan raporlama faaliyeti olarak bahsedilmiştir.

2013 Aralık'ta IIRC tarafından Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi yayımlanmış ve Ocak 2021'de revize edilmiştir. Çerçeve, "Giriş" ve "Entegre Raporlama" olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Çerçeve'nin Giriş bölümünde Çerçeve'nin kullanımı ve temel kavramlardan bahsedilmektedir. Çerçeve, farklı pazarlarda, sektörlerde faaliyet gösteren kuruluşların düzenleyeceği entegre raporlarda karşılaştırılabilirliği sağlayabilmek için ilkelere dayalı bir yaklaşımı benimsemektedir.

Çerçeve'nin Giriş bölümünde, bütünleşik ve entegre bir rapor için önemli kavramlar olan entegre düşünce, entegre rapor ve entegre raporlama kavramları tanımlanmış, değer yaratma, değer yaratma süreci ve sermaye öğeleri açıklanmıştır. Çerçeve'nin ikinci bölümünde ise Kılavuz İlker, İçerik Öğeleri ve Genel Raporlama İlkeleri açıklanmıştır.

Kılavuz ilkeler, kuruluşlara, hazırlayacakları entegre raporun içeriğinin nasıl olacağı ve bilgilerin nasıl sunulacağı ile ilgili yol göstermektedir. İşletmelerin, kurum ve kuruluşların düzenleyeceği entegre bir raporda stratejik hedef, kısa orta ve uzun vadede değer yaratmaktır. Değer yaratma sürecinde sermaye öğelerinin, işletmelerin faaliyetlerinden nasıl etkilendiği ve faaliyetlerini nasıl etkilediği bilgisinin entegre raporda sunulması gerekir. Entegre raporlarda bilgiler arası bağlantı entegre düşünce yoluyla sağlanmaktadır. Entegre düşüncenin işletmeler tarafından benimsenmesi için; işletmelerin dış çevresiyle, yönetimi, risk ve fırsatlar, performans, iş modeli, strateji ve kaynak tahsisi, sermaye öğeleri, finansal ve finansal olmayan bilgiler arasında bağlantı sağlanması

gerekmektedir. İç ve dış paydaşların meşru ihtiyaç ve isteklerinin, beklentilerinin karşılanarak tüm paydaşlar için değer yaratıldığı sürece işletmeler stratejik hedeflerine ulaşacaklardır.

Her işletmenin faaliyet gösterdiği ortam ekonomik, çevresel, sosyal ve yönetsimsel olarak birbirinden farklı olabilmektedir. Dolayısıyla işletmelerin stratejik hedefleri ve amaçları faaliyet gösterdiği ortamdan etkilenmektedir. İşletmeler faaliyetlerini, hedeflerini, geleceğe yönelik beklentilerini etkileyen önemli konuları belirlemeli, belirttiği konuları önceliklerine göre sıralamalı ve entegre rapora dâhil etmelidir. Böylelikle entegre rapor kısa ve öz olarak hazırlanabilecektir. Güvenilir ve eksiksiz (tam) bir entegre rapor için işletmenin faaliyetlerini, sermaye öğelerini olumlu veya olumsuz olarak etkileyen konuların maddi hata içermeyecek şekilde sunulması gerekir. Her önemli bilgi entegre rapora dâhil edilmeyebilir. Önemli bir konu güvenilirlik açısından risk oluşturuyorsa, işletmeler önemli konuyu entegre rapora dâhil etmeyebilir. Entegre bir rapor ilkelere dayalı olarak hazırlanmakta ve finansal ve finansal olmayan performans ölçümlerini birlikte sunmaktadır. Bu nedenle sektördeki diğer işletmelerle karşılaştırılabilirliği sağlayabilmesi için ilkelerin ve performans ölçümlerinin önceki yıllarda olduğu gibi kullanılması gerekir.

İçerik öğeleri, işletmelerin, kurum ve kuruluşların faaliyetleri ile ilgili sekiz önemli soruya cevap arayan öğelerdir. Entegre raporda, işletmenin hangi faaliyetleri yürüttüğü, yürütülen faaliyetlerin değer yaratmayı nasıl desteklediği ve tüm bu faaliyetlerin nasıl bir ortamda ve hangi paydaşlarla yürütüldüğü belirtilmelidir. Kurumsal yönetimden sorumlu olanların kısa orta ve uzun vadede değer yaratmayı nasıl desteklediği, kuruluşun iş modelinin ne olduğu, değer yaratma yeteneğini etkileyen riskler ve fırsatların neler olduğu ve kuruluşun bunları nasıl değerlendirdiğinin raporlanması gerekir. İşletmelerin sermaye öğelerini nasıl kullandığı, sermaye öğelerinin faaliyetleri nasıl etkilediği ve sermaye öğelerinden nasıl etkilendiği sunulmalıdır. İşletmenin stratejik hedeflerine ne ölçüde ulaştığı, sermaye öğelerini olumlu veya olumsuz olarak nasıl etkilediği performans değerlendirmesi olarak sunulmalıdır. İşletmeyi hedeflere ulaştıracak stratejileri uygularken karşılaşılabilecek zorlukların neler olduğu, bu zorlukların iş modeli ve performans üzerinde etkilerinin neler olduğunun İçerik Öğelerinden “Genel Görünüş” başlığı altında cevaplanmalıdır. Son olarak bir entegre raporun nasıl hazırlandığı ve sunulduğu ile ilgili bilgilere yer verilmelidir.

Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi’nden sonra, IoDSA tarafından 2016’da King Raporlarının dördüncüsü King IV Kodu yayımlanmıştır. Sürdürülebilir kalkınma, paydaş kapsayıcılığı, entegre raporlama, kurumsal vatandaşlık, etik liderlik, toplumdaki

organizasyon ve entegre düşünce King IV'ün temel unsurlarını oluşturmaktadır. King IV'ün, önceki King Raporlarına göre daha kapsamlı kurumsal yönetim ilkelerini içerdiği söylenebilir. Zira King IV'te belirtilen kurumsal yönetim ilkeleri; kâr amacı güden ve gütmeyen kuruluşlar, küçük ve büyük işletmeler, özel ve kamu sektörü tarafından kendi ihtiyaçları doğrultusunda kullanılabilecek şekilde hazırlanmıştır. King III uygula veya açıkla prensibine dayanırken King IV uygula ve açıkla prensibine dayanmaktadır.

Entegre raporlamanın geniş paydaş grubu için çok çeşitli faydaları olduğu söylenebilir. Kanaatimizce, entegre rapor yayımlayan kuruluşa sağladığı en önemli fayda, yatırımcıların bilgi ihtiyacını karşılayabilecek finansal ve finansal olmayan bilgileri bir arada sunmasıdır. Entegre raporlamanın, sermaye tahsisinin daha etkili yapılması, stratejinin daha iyi ifade edilmesi, risk ve fırsatların birbiriyle bağlantılı olacak şekilde sunulması, sürdürülebilirlik konularına odaklanması, güvence konusundaki fırsatlar gibi genel faydalarının olduğu söylenebilir.

Entegre raporlamaya getirilen bazı eleştiriler ve ifade edilen zorluklar da mevcuttur. Bunlar; kuruluşların yönetim kademelerinin ve iç denetim faaliyetini yürütenlerin finansal olmayan konulara yönelik bilgi eksikliği ve denetim süreçlerinin finansal olmayan bilgilere ilişkin denetim sürecini desteklememesi, finansal olmayan verilere ilişkin bilgilerin kalitesi, bunlara ilişkin alınacak güvence, kuruluşun tüm kademelerinin entegre raporlamayı benimsemedeki isteksizliği olabilmektedir.

Son yıllarda, entegre raporlamaya yönelik alınacak bağımsız dış güvencenin nasıl alınacağı üzerine yapılan çalışmalar artış göstermektedir. IIRC ve IFAC (2020), özellikle finansal olmayan bilgilere yönelik güvencenin alınmasında muhasebecilere önemli bir sorumluluk yüklediğini, bu sorumluluğu yerine getirebilmek için entegre raporlama eğitimlerini almaları ve kendilerini bu konuda geliştirmeleri gerektiğini belirtmiştir. Yine IIRC ve IFAC, kuruluşların entegre raporlamaya ilişkin güvence alınmasında hızlı bir gelişim sağlamaları için IFRS standartlarını ve ISAE 3000 standardının kullanılmasını tavsiye etmiştir. IIRC ve IFAC (2020b)'nin diğer bir çalışmasında entegre raporlamanın güvencesine yönelik iç ve dış güvence sağlayıcıları arasındaki koordinasyonu sağlamak amacıyla “birleşik güvence modeli (combined assurance model)” uygulanabileceği belirtilmiştir.

Birleşik güvence modeli, önemli risk unsurlarına ilişkin güvence çalışmaları yapılmasını, verilerin entegre bir şekilde üretilmesini, daha iyi kaynak tahsisi yapılmasını dolayısıyla güvence maliyetlerinin azaltılmasını, fırsatlar ve zorluklara yönelik rehberlik edilmesini ve bunlara ilişkin önlemler alınmasını ve denetim faaliyetlerinin daha etkili

yapılmasını sağlar.

Çerçeve'nin yayımlanmasından sonra yayımlanan entegre rapor sayısı artış göstermiştir. IIRC ve Black Sun, entegre rapor hazırlayan kuruluşların entegre raporlarını ortak bir erişim alanı olan IIRC Database'de bölgelere göre yayımlamaktadır. Türkiye'de entegre rapor yayımlayan kuruluşların listesi ise ERTA'nın resmi internet sitesinde verilmektedir.

ERTA'nın verilerine göre Türkiye'de 2015 yılından bu yana 32 kuruluşa ait 89 adet entegre rapor yayımlanmıştır. Türkiye'de faaliyet gösteren Garanti BBVA ve Argüden Yönetişim Akademisi'nin yayımlamış oldukları entegre raporlar IIRC Database'de yer almaktadır.

Özellikle Çerçeve'nin yayımlanmasından sonra Deloitte, KPMG ve PwC gibi şirketler tarafından ve akademik alanda yapılan entegre raporlamaya uyum durumu çalışmaları, ülkelerin genel olarak doğrudan entegre raporlamayı zorunlu kılan düzenlemeleri ve uygulamaları olmasa bile yayımlanan raporlarda sürdürülebilirlik konularına verilen önemin her geçen gün arttığını göstermektedir.

Türkiye'de, kuruluşların yayımlamış oldukları faaliyet raporlarında sürdürülebilirlik ilkelerine yer verilmesi gönüllülük esasına dayalı olup, raporlarda sunulabilecek sürdürülebilirlik ilkelerinin neler olacağı ile ilgili “Sürdürülebilirlik İlkeleri Uyum Çerçevesi” yayımlanmıştır. “Kurumsal Yönetim Tebliği (II-17.1)’inde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (II-17.1.a)”de halka açık ortaklıkların faaliyet raporlarında sürdürülebilirlik ilkelerine yer verilmesi, verilmiyorsa nedenlerinin açıklanması gerektiği (uy ya da açıkla) belirtilmiştir.

Çalışmanın araştırma bölümünde küresel faizsiz bankacılık sektöründe faaliyet gösteren ve araştırma evrenine dâhil edilen 76 faizsiz bankanın yayımlamış oldukları yıllık faaliyet raporunun entegre raporlamadaki durumunu ve bunun derecesini ölçmek amaçlanmıştır. Bu kapsamda 76 faizsiz bankanın 2020 yılına ait yıllık faaliyet raporu, Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi kılavuz ilkeler ve içerik öğelerinden oluşturulan ve Yüksel (2017)’in doktora çalışmasında ölçüt olarak kullanılan 71 ölçüte göre incelenmiştir. Her bir ölçüt için yeterli açıklama yapılmış ise 2 puan, yeterli açıklama yapılmamış ise 1 puan ve açıklama yapılmamış ise 0 puan verilmiştir. Yapılan içerik analizi sonucunda her bir faizsiz bankaya ait entegre rapor skoru, ölçüt açıklanma skoru ve kılavuz ilkeler ve içerik öğelerine ait entegre rapor skor ortalaması hesaplanmıştır.

Yapılan içerik analizi sonucunda, 76 faizsiz bankanın 43’ünün entegre rapor skoru 0,50 ve üzerinde, 33 faizsiz bankanın entegre rapor skoru 0,50’nin altında hesaplanmıştır.

76 faizsiz bankanın entegre rapor skor ortalaması 0,548369162'dir. Entegre rapor skoru en yüksek olan faizsiz banka, 0,894366197 ile Suudi Arabistan'da faaliyet gösteren Al Rajhi Bank olmuştur. Yine Malezya'da faaliyet gösteren Maybank Islamic ve Pakistan'da faaliyet gösteren Meezan Bank, 0,852112676 entegre rapor skoru ile 2. sırada yer almıştır. Birleşik Arap Emirlikleri'nde faaliyet gösteren Dubai Islamic Bank, 0,330985915 ile en düşük entegre rapor skoruna sahip olan banka olmuştur. Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarından en yüksek entegre rapor skoru, 0,781690141 ile Albaraka Türk olmuş ve genel sıralamada 9. sırada yer almıştır. Hesaplanan entegre rapor skorlarına ilişkin genel bir yorum yapılacak olunursa, finansal hizmet sektöründe faaliyet gösteren kuruluşlar olarak faizsiz bankaların finansal bilgiler yanında finansal olmayan bilgilere de yıllık faaliyet raporunda yer verdiğini, ilgili ölçütler doğrultusunda doğrudan bilgi açıklaması olmasa da bu yönde bir girişimin beklenebileceği söylenebilir.

Kılavuz ilkeler ve içerik öğelerinden oluşturulan ölçütlerin faizsiz bankaların % kaçını tarafından açıklandığını belirlemek amacıyla 1 ve 2 puan için açıklanma skoru ve her bir ölçüt için ağırlıklı ölçüt açıklanma skoru hesaplanmıştır. Araştırma evrenindeki faizsiz bankaların tamamına yakını önceki faaliyet dönemlerindeki değişimler, yönetim, yönetim kurulu, yönetim sorumlularının becerileri, geçmişi, özellikleri ve bankanın geçmişten günümüze kadar olan faaliyetlerini açıklamışlardır. Yıllık faaliyet raporlarının içinde bulundukları koşullara uygun metin akışına sahip oldukları söylenebilir. Araştırma kapsamındaki faizsiz bankaların 0,20 ile 0,30 arasında kalan kısmı, temel paydaşlarının ihtiyaçlarını ne ölçüde anladıklarını ve temel paydaşların ihtiyaçlarına ne ölçüde cevap verdiklerini, başlıca paydaşların yasal beklenti ve isteklerine yönelik bilgilere yer vermiştir.

Faizsiz bankaların 68'i mülkiyet ve faaliyet yapısı, 62'si temel faaliyetleri ve faaliyet gösterdiği pazarlar, 60'ı vizyon ve misyonu, 26'sı sosyal ve toplumsal konular, 25'i çevresel konular ile ilgili yeterli bilgiler vermiştir.

7 adet kılavuz ilkesi ve 8 adet içerik öğesinin yıllık faaliyet raporlarında açıklanma durumunu tespit etmek amacıyla her bir kılavuz ilkesi ve içerik öğesine ait ölçütlerin ortalaması alınmıştır. Faizsiz bankaların tamamı yıllık faaliyet raporlarını kılavuz ilkelerden "güvenilirlik ve eksiksizlik (tamlık)" ve "tutarlılık ve karşılaştırılabilirlik" ilkeleri doğrultusunda hazırlamıştır. 2 puan için ölçüt açıklanma skoru ortalamalarına bakıldığında, faizsiz bankaların genel itibarıyla yeterli açıklama yapmadığı tespit edilmiştir. Faizsiz bankalar stratejik hedeflerini açıklamışlar ancak stratejilerini kısa orta ve uzun vade hedefleriyle ilişkilendirmemişlerdir. Sermaye öğeleri arasındaki bağımlılık ve sermaye öğelerinin kuruluşun değer yaratmasındaki katkısı (sermaye öğelerine yönelik açıklama

yapılmaması veya sermaye ögelerinden finansal sermaye ve üretilmiş sermaye dışındaki sermaye ögelerine raporlarda yer verilmemesi nedeniyle), daha çok finansal bilgiler ve nicel bilgilere yönelik açıklama yapılması nedeniyle bilgiler arası bağlantı yeterli bir şekilde sağlanamamıştır.

Bir banka paydaşının, faaliyet raporlarında ihtiyaç duyduğu finansal bilgilere ve diğer önemli bilgilere yönelik açıklama olmasına rağmen temel paydaş ilişkilerinin durumuna yönelik sınıflandırma ve önemli bilgilerin kısa orta ve uzun vadedeki değer yaratmaya etkisi ile ilgili açıklama yapılmamıştır. Halbuki faizsiz bankaların faaliyetlerine yönelik açıkladığı her bilgi farklı bilgi kullanıcıları için farklı önemlilik arz etmektedir. Faizsiz bankaların bundan sonraki faaliyet dönemlerine ilişkin paydaş ilişkileri sınıflandırmasını ve kısa orta ve uzun vade vurgusunu yapmaları tavsiye edilmektedir.

“Kurumsal Genel Görünüm ve Dış Çevre” içerik ögesinden oluşturulan 15 ölçütün ağırlıklı açıklanma skoru ortalaması yaklaşık olarak 0,56’dır. Faizsiz bankaların, rekabet yapıları ve pazar konumları, değer zinciri içindeki konumları, başlıca paydaşlarının istek ve beklentileri, rakiplerin zayıf ve güçlü yönleri, toplumsal ve çevresel konulardaki açıklama düzeylerini artırmaları halinde bu öğeye ait uyum düzeyinin de artacağı söylenebilir.

Kurumsal yönetim açıklamalarının şeffaflık, hesap verebilirlik ve ihtiyaca uygun bilgi ilkelerine uygun olması için yıllık faaliyet raporlarında, kurumsal yönetim ilkesi kapsamında, faizsiz bankaların kültürünün, etik ilkelerinin ve değerlerinin paydaşlarla olan ilişkilere nasıl yansıtıldığı, yasal gereklilikleri aşan uygulamalara yönelik faaliyetlerin yürütülüp yürütülmediği, ücret ve teşviklerin değer yaratmaya olan etkisi ile ilgili açıklamaların yapılması gerekmektedir.

Bir kuruluşun iş modeli, faaliyet sürecine dâhil edilen girdilerin iş faaliyetleri sonucunda çıktı ve sonuçlara dönüştürülmesidir. Faizsiz bankaların iş modeli kapsamında temel ögelerin neler olduğu, bu ögeleri özetleyen bir şema, paydaşlarıyla olan ilişkilerini ve dış çevresini etkileyen temel bağımlılıkları, kendini rakiplerden nasıl farklılaştırdığı, çevresel ve toplumsal etkileri açıklaması, iş modeli açıklamalarının entegre raporlamaya uygunluğunu sağlayacaktır.

Yıllık faaliyet raporlarında ağırlıklı olarak temel risklere ilişkin açıklama ve sınıflandırma yapılmasına rağmen fırsatlara ilişkin açıklamanın yetersiz olduğu ve fırsatlara ilişkin sınıflandırma yapılmadığı söylenebilir. Serbest piyasa koşulları altında faizsiz bankaların karşı karşıya kalabileceği riskler önemli olmakla birlikte bu riskleri ortadan kaldırmada ya da olası etkilerini azaltmada fırsatların neler olduğu önemlidir. Bu nedenle riskler ve fırsatların birlikte değerlendirilmesi gerekir.

Faizsiz bankaların “Strateji ve Kaynak Aktarımı” içerik ögesini açıklama skoru ortalaması yaklaşık olarak 0,32’dir. Bu içerik ögesinin uyum düzeyini artırmak için faizsiz bankaların stratejilerini kısa orta ve uzun vadeyi kapsayacak şekilde belirlemeleri, stratejilerini gerçekleştirebilmek için kaynak aktarım planlarını nasıl tasarladıklarını açıklamaları, hedeflenen başarıları nasıl ölçeceklerini belirtmeleri, iş modeli ve stratejilerini ilişkilendirmeleri, stratejinin dış çevre unsurlarından, çevresel ve toplumsal konulardan nasıl etkilendiği veya etkilenebileceğini açıklamaları, finansal olmayan sermaye öğelerinden olan fikri sermaye ögesini geliştirmek için hangi girişimlerde bulunduğu ifade etmeleri önerilmektedir.

Bir entegre rapor için önemli bir içerik ögesi de performans göstergesidir. Kuruluşların finansal performans göstergelerinin yanında finansal olmayan performans göstergelerini de açıklaması beklenmektedir. Faizsiz bankalar, finansal tablolar aracılığıyla finansal performanslarını sunmuşlar ancak finansal olmayan performans göstergelerini açıklama düzeyi açısından yetersiz kalmıştır. Yıllık faaliyet raporlarının performans göstergesi açısından entegre raporlamaya uygunluğunu artırmak için risklere ilişkin açıklamaların yanında fırsatlar ile ilgili açıklamaların yapılması, finansal olmayan sermaye öğelerine yönelik performans sonuçlarının açıklanması, temel paydaşların istek ve beklentilerinin ne yönde karşılandığının belirtilmesi gerekir.

Yıllık faaliyet raporlarında, faizsiz bankanın dış çevrede karşılaşması muhtemel konulara yönelik beklentilerin kısa orta ve uzun vade ile ilişkilendirilmesi, bunun kuruluşu nasıl etkileyebileceğine değinilmesi ve finansal göstergeler yanında finansal olmayan temel performans göstergelerine de yer verilmesi durumunda “genel görünüş” ögesine uyum düzeyinin iyileşmesi beklenebilir.

Bir entegre raporun hazırlanması ile ilgili olan “hazırlık ve sunum temeli” içerik ögesi, kılavuz ilkeler ve içerik öğelerinden açıklanma skoru ortalaması en düşük olan öge olmuştur. Faizsiz bankaların, paydaşların ihtiyaç duyduğu bilgileri sağlayacak bilgilerin neler olduğuna yönelik önemlilik özetini, raporlama sınırını, raporun hazırlanmasında kullanılan çerçevelerin özetini açıklamaları gerekmektedir.

Yukarıda faizsiz bankaların yıllık faaliyet raporlarında, Çerçeve dikkate alınarak tespit edilen eksikliklere yönelik önerilerde bulunulmuştur. Yıllık faaliyet raporu yayımlayıp, entegre raporlamaya yönelik mevzuat düzenlemeleri yapılan ülkelerde faaliyet gösteren faizsiz bankaların entegre rapor skorlarının yüksek çıktığı görülmüştür.

Entegre raporlama gönüllülük esaslı yürütülen bir kurumsal raporlama aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada, ülkelerdeki yerel kurumsal raporlamanın entegre

raporlamaya doğru evrilmesini sağlamak amacıyla entegre raporlamanın benimsenmesini teşvik edecek yerel mevzuat düzenlemeleri yapmak önemli olacaktır.

Türkiye’de kuruluşların yayımlamış oldukları faaliyet raporlarında sürdürülebilirlik ilkelerine yer verilmesi gönüllülük esasına dayalı olup, raporlarda sunulabilecek sürdürülebilirlik ilkelerine ilişkin rehber bir Çerçeve yayımlanmıştır. Halka açık ortaklıkların faaliyet raporlarında sürdürülebilirlik ilkelerine yer verilmesi, verilmiyorsa nedenlerinin açıklanması gerektiği (uy ya da açıkla) istenmektedir. Ancak entegre raporlamanın Mart 2010’dan itibaren JSE’de işlem gören işletmeler için zorunlu olduğu Güney Afrika’daki faizsiz bankaların, IIRC Database’deki ER Çerçeve’sini temsil eden entegre raporları da dikkate alındığında, Türkiye için entegre raporlamaya yönelik zorunlu mevzuat düzenlemeleri getirilmesi entegre raporlamanın gelişimini daha da hızlandıracaktır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Abdul-Rahman, Y. (2010). *The Art of Islamic Banking and Finance Tools and Techniques for Community-Based Banking*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc

Adams, C. (2013). *Understanding Integrated Reporting-The Concise Guide to Integrated Thinking and the Future of Corporate Reporting*. UK: Dö Sustainability, ISBN 978-1-909293-86-1 (eBook)

Aypek, N., İltaş, Y., Küçüközmen, C. (2009). *Ekonomik Terimler Sözlüğü*, Ankara: Gazi Kitabevi

Ayub, M. (2007). *Understanding Islamic Finance*. John Wiley & Sons Ltd, The Atrium, Southern Gate, Chichester, West Sussex PO19 8SQ. England

Billah, M. M. (2007). Islamic Banking and the Growth of Takaful. *Handbook of Islamic Banking* (pp.401-418). Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited

Booth, A., Sutton, A., Papaioannou, D. (2016). *Systematic Approaches to a Successful Literature Review*. SAGE

Busco, C., Frigo, M.L., Riccaboni, A., Quattrone, P. (2013). *Integrated Reporting Concept and Cases that Redefine Corporate Accountability*. Switzerland: Springer International Publishing ISBN 978-3-319-02168-3 (eBook)

Desai, M. I. E. (2015). *Your Brief Guide to Islamic Finance*. First Edition. Published in 1436 AH

Devi Prasad, B. (2008). Content Analysis A Method in Social Science Research. *Research Methods for Social Work*. (pp.173-193). New Delhi: Rawat

Eccles, R.G., Cheng, B., Saltzman, D. (2010). *The Landscape of Integrated Reporting Reflections and Next Steps*. Massachusetts: The President and Fellows of Harvard College

Eccles, R.G., Krzus, M.P. (2010). *One Report Integrated Reporting for a Sustainable Strategy*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc

Ekren, N. (2000). Değişen Çevre Koşulları ve Özel Finans Kurumları Yeni Tercihler ve Stratejik Öncelikler. *Türkiye’de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama*. (ss.29-62). İstanbul: Albaraka Türk Yayınları

El-Mevdudi, E. A. (2015). *Faiz*. (Çev. Ali Genceli). İstanbul: Hilal Yayınları

Gedikli, A., Erdoğan, S. (2016). Katılım Bankacılığı: Türkiye ve Dünya Uygulaması. *İslam Ekonomisi ve Finansı* (ss.195-248). 1.Basım İstanbul: Umuttepe Yayınları

Hasanuz Zaman, S. M. (2018). *Kur’an-ı Kerim’de İktisadi İlkeler*, (Çev. Zeynep Özbek). İstanbul: İGİAD Yayınları

Iqbal, Z., Mirakhor, A. (2011). *An Introduction to Islamic Finance: Theory and Practice*. Second Edition. John Wiley & Sons (Asia) Pte. Ltd

Kahf, M. (2007). Islamic Banks and Economic Development. *Handbook of Islamic Banking* (pp. 277-284). Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited

Karasar, N. (2019). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kamramlar İlkeler Teknikler*. Ankara: Nobel Yayınevi. 34.Basım

Kettell, B. (2011). *Introduction to Islamic Banking and Finance*. New Delhi: John Wiley & Sons Ltd

Odabaşı, M., Aktepe, İ. E. (2012). *Faizsiz Bankacılık Standartları*, İstanbul: TKBB, Seri.2

Okka, O., Kazak, H. (2020). *İslami Finansal Yönetim-Sistem ve Uygulama (Konvansiyonel Finansala Mukayeseli)*. Ankara: Nobel Yayınevi. 1.Basım

Örten, R., Kaval, H., Karapınar, A. (2019). *Türkiye Muhasebe-Finansal Muhasebe Standartları Uygulama ve Yorumları & TMS-TFRS*. Ankara: Gazi Kitabevi

Özsoy, İ. (1997). *Özel Finans Kurumları*, 1.Baskı, İstanbul: Asya Finans Yayınları

Özsoy, İ. (2011). *Türkiye'de Katılım Bankacılığı*. İstanbul: TKBB

Pervez, I.A. (1990). *Islamic Finance*. Arab Law Quarterly, 5(4)

Saeed, A., Salah, O. (2012). History of Sukuk: Pragmatik and Idealist Approaches To Structuring Sukuk. *The Islamic Debt Market for Sukuk Securities-The Theory and Practice of Profit-Sharing Investment* (s.42-66). Cheltenham: Edward Elgar Publishing

Shanmugan, B., Zahiri, R.Z.A. (2009). *Primer on Islamic Finance*. The Researcher Foundation of CFA Institute

Tabakoğlu, A. (2013). *İslam İktisadına Giriş*. İstanbul: Dergâh Yayınları

Tunç, H. (2010). *Katılım Bankacılığı, Felsefesi ve Türkiye Uygulaması*. İstanbul: Nesil Yayınları

Turan, S. (2018). Nitel Araştırma Nedir?. *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. (Çev. Ed. Selahattin Turan). (ss.3-20). Ankara: Nobel Yayınevi

Turan, S., Yılmaz, D. (2018). Nitel Araştırma Nedir?. *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. (Çev. Ed. Selahattin Turan). (ss.3-20). Ankara: Nobel Yayınevi

Yatbaz, A. (2020). *Faizsiz Finansal Kuruluşlarda Muhasebe ve Finansal Raporlama İlkeleri*. TKBB Yayınları. Yayın No: 13

Yıldırım, D. Ç., Yıldırım, S. (2018). İslami Bankacılık Sistemine Genel Bir Bakış. *İslami Düşünce Ekseninde İktisadi – Mali – Politik Meseleler* (ss. 263-290). Ekin Yayınevi

Yüksel, S. (2016). İslami Bankacılıkta Fon Toplama/Fon Kullandırma Yöntemleri ve İslami Finansmanda Sukuk. *İslam Ekonomisi ve Finansı* (s.175-193). 1.Basım, İstanbul: Umuttepe Yayınları

Sıddıqı, M. S. (2004). *Riba, Bank Interest and The Rationale Of Its Prohibition*. Visiting Scholars Research Series No:2. Jeddah-Suudi Arabia 1425H

MAKALE VE ÇALIŞMA KAĞITLARI

Abdullah, N.W., Husin, N.M, Salleh, S.M., Alrazi B. (2018). Integrated Reporting: A Comparision Between Malaysian and Singapore Public Listed Companies. *The European Proceedings of Social & Behavioural Sciences*. Vol.44. pp.97-107

Aktaş, M. M. (2016). Ortaklığa Dayalı İslamî Yapılandırılmış Finansman Ürünü: Muşaraka Sukuk. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Afro-Avrasya Özel Sayısı

Ali, M. A. S., Ahmed, A. H. (2017). Towards Integrated Reporting: An Exploratory Analysis of Reporting Practices in Saudi Arabia. *Dar Almandumah*. pp.51-92

Alkış, A. (2018). İslam Hukukunda Katılım Bankacılığı Fon Toplama ve Kullandırma Yöntemleri. *Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. Vol. 2/3

Aras, G., Mutlu Yıldırım, F. (2019). Entegre Raporlamada Çoklu Sermaye Ögelerini Temsil Eden Göstergelerin Belirlenmesi: Türk Bankacılık Sektörü Örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*.

Atar, A. (2017). Başlangıcından Günümüze Dünyada ve Türkiye’de İslam Bankacılığının Genel Durumu. *Tarih, Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*. Vol:6 No:4

Azam, S.M.Z., Warraich, K.M. & Awan, S.H. (2011). One Report: Bringing Change in Corporate Reporting Through Integration of Financial and Non-Financial Performance Disclosure. *International Journal of Accounting and Financial Reporting*. Vol.1 No.1. ss.50-71

Azcárate, F., Carrasco F., Fernández, M. (2013). The Role Of Integrated Indicators in Exhibiting Business Contribution to Sustainable Development: A Survey Of Sustainability Reporting Initiatives. *Revista de Contabilidad-Spanish Accounting Review*. 14(1):213-240

Bilen, B. (2016). Sukuk ve Muhasebe Uygulamaları. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, Cilt.8, Sayı.15

Cheng, M., Green, w., Conradie, P., Konishi, N., Romi, A. (2014). The International Integrated Reporting Framework: Key Issues and Future Research Opportunities. *Journal of International Financial Management & Accounting*. 25 (1): pp.90-119

Çıkıkcı, A., Sigali, S. (2020). Denizcilik İşletmelerinde Entegre Raporlama: Uluslararası Denizcilik Firmalarının Analizi. *Muhasebe Enstitüsü Dergisi*. 62: ss.23-35

De Villiers, C., Rinaldi, L. & Unerman, J. (2014). Integrated Reporting: Insights, Gaps and An Agenda For Future Research. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*. 27 (7): 1042-1067

Doni, F., Larsen, M., Bianchi Martini, S., Corvino, A. (2019). Exploring Integrated Reporting In The Banking Industry: The Multiple Capital Approach. *Journal of Intellectual Capital*. Vol.20 Issue.1 pp.165-188

Dragu, I. M., Tiron-Tudor, A. (2013). The Integrated Reporting Initiative from an Institutional Perspective: Emergent Factor. *Procedia-Social and Behavioral Science*. ss.275-279

Dumay, J., Bernardi, C., Guthrie, J. & Demartini, P. (2016). Integrated Reporting: A Structured Literature Review. *Accounting Forum* 40 (3): pp.166-185

Durmuş, A. (2010). Modern Bir Finansal Araç Olarak Sukuk ve Fıkhi Açından Tahlili. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*. Sayı 16

Eccles, R.G., Armbruster, K. (2011). Two Disruptive Ideas Combined Integrated Reporting in The Cloud. *First Quarter*. (8), 13-15

Eccles, R.G., Saltzman, D. (2011). Achieving Sustainability Through Integrated Reporting. *Stanford Social Innovation Review*. Summer 2011, ss:56-61

Eccles, R.G., Krzus, M.P., Solano, C. (2019). A Comparative Analysis of Integrated Reporting in Ten Countries.

Gücenme Gençoğlu, Ü., Aytaç, A. (2016). Kurumsal Sürdürülebilirlik Açısından Entegre Raporlamanın Önemi BIST Uygulamaları. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. Ekim/2016. ss.51-66

Hamad, S., Draz, M. U., Lai, F. W. (2020). The Impact of Corporate Governance and Sustainability Reporting on Integrated Reporting: A Conceptual Framework. *Sage OPEN*. PP.1-15

Hamrah, Y., Can, E.N. (2019). Entegre Raporlama İçerik Öğeleri İle Kurumsal Yönetim İlkeleri Arasındaki İlişki, Türkiye Örneği. *Mali Çözüm*. 29(155). ss.121-136

Hassan, S. M. (2004). Issues in the Regulation of Islamic Banking (The Case of Sudan). *Research and Studies Series Issued by Bank of Sudan*. Issue No 5

İşgüden Kılıç, B. (2018). Entegre Raporlama ve Türkiye’deki Gelişmeler: Entegre Rapor Hazırlayan İşletmeler ve BIST Kurumsal Sürdürülebilirlik Endeksinde Yer Alan İşletmeler Açısından Bir İnceleme. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*. 20(1). ss.28-64

Jamal, J., Ghani, E.K. (2018). Integrated Reporting Practices Among Real Property Listed Companies In Malaysia. *Malaysian Accounting Review*. Vol.15 No.1. pp.251-274

Karataş, Z. (2015). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*. Cilt.1 Sayı.1 ss.62-80

Karğın, S., Aracı, H., Aktaş, H. (2013). Entegre Raporlama: Yeni Bir Raporlama Perspektifi. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*. Ankara SMMMO. MUVU 2013-1: ss.27-46

Kaymak, G., Serçemeli, M. (2019). Faaliyet Raporunun Entegre Raporlamaya Uygunluğu Üzerine Bir Araştırma. *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. Yıl.5 Sayı.9. ss.62-76

Kaymak, G., Serçemeli, M. (2020). Faaliyet Raporlarının Entegre Raporlamaya Uygunluğu Üzerine BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde Yer Alan Şirketlerde Bir Araştırma. *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. Cilt.6 Sayı.2. ss.239-260

Kızılkaya, N. (2012). Modern Dönemde Faizsiz Bankacılık ve Fıkhi İşleyişi. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*. Sayı:20

Koç Başaran, Y. (2017). Sosyal Bilimlerde Örneklem Kuramı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Yıl.5 Sayı.47. ss.480-495

Krzus, M.P. (2011). Integrated Reporting: If Not Now, When?. *IRZ-Zeitschrift für Internationale Rechnungslegung*. (6): 271-276

Lipunga, A.M. (2015). Integrated Reporting in Developing Countries: Evidence from Malawi. *Journal Of Management Research*. Vol.7 No.3. pp.130-156

Mohd Shafiai, M. H., Moi, M. R. (2015). Fitting Islamic Financial Contracts in Developing Agricultural Land. *Global Journal Al-Thaqafah (GJAT)*. Vol.5 Issue.1

Morros, J. (2016). The Integrated Reporting: A Presentation of The Current State of Art and Aspects of Integrated Reporting That Need Further Development. *Intangible Capital*. IC, 2016 – 12(1): ss.336-356

Muhammad, M. Z., Chong, R. (2007). The Contract Of Bay' Al-Salam and Istisna' In Islamic Commercial Law: A Comparative Analysis. *Labuan e-Journal of Muamalat and Society*. Vol. 1. 2007. ss.21-28

Nakib, M., Dey, P.K. (2018). The Journey Towards Integrated Reporting In Bangladesh. *Asian Economic and Financial Review*. Vol.8 No.7. pp.894-913

Özgün, S. N. (2000). İslam İktisadı Açısından Faiz, İktisat Yazıları, Yıl:2, Sayı:4

Pehlivan, P. (2016). Türkiye’de Katılım Bankacılığı ve Bankacılık Sektöründeki Önemi. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. Sayı:31

Raemaekers, K., Maroun, W. and Padia, N. 2016. Risk disclosures by South African listed companies post-King III. *South African Journal of Accounting Research*, 30 (1): 41-60

Rowbottom, N., Locke, J. (2015). The Emergence of Integrated Reporting. *Accounting & Business Research*. 46:1. pp.83-115

Rozano, R.M., Valencia, T.P. (2016). Do Industrial Companies Respond To The Guiding Principles Of The Integrated Reporting Framework? A Preliminary Study On The First Companies Joined To The Initiative. *RevistaDe Contabilidad*. 19(2). pp.252-260

Setia, N., Abhayawansa, S., Yoshi, N., Huynh, A.V. (2015). Integrated Reporting in South Africa: Some Initial Evidence. *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*. Vol.6 No.3. pp.397-424

Veyzagic, M. (2014). Ijarah Muntahia Bittamleek (IMB): A risk management perspective, *Merit Research Journal of Accounting, Auditing, Economics and Finance*. Vol. 2(1): ss.001-007

Van Zyl, A.S. (2013). Sustainability and Integrated Reporting In The South African Corporate Sector. *International Business & Economics Research Journal*. 12(8):903-926

Yılmaz, E. (2014). Yeni Bir Finansal Araç Olarak Sukuk: Çeşitleri, Türkiye Uygulaması ve Vergilendirilmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. Sayı 61

Yusoff, R., Kamdari, N. A. M. (2016). The Contract of Bay-al-Salam and Bay-al-Istisna in Islamic Commercial Law: A Comparative Analysis. *Persidangan Kebangsaan Ekonomi Malaysia ke-11 (PERKEM KE-11)*: 590-594

Yüksel, F., Aracı, H. (2017). Hizmet İşletmelerine Ait Raporların Entegre Raporlama İlkeleri Açısından İncelenmesi. *International Journal of Economic and Administrative Studies*. 2017. (16. UİK Özel Sayısı): ss.729-748

Yüksel, F. (2018a). Kurumsal Yönetim ve Entegre Raporlama İlişkisi: BİST Kurumsal Yönetim Endeksinde Yer Alan İşletmeler Üzerine Bir Araştırma. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*. Özel Sayı: pp.188-207

Yüksel, F. (2018b). Entegre Raporlama ve Finansal Performans İlişkisi: Türkiye ve Güney Afrika Katılım Bankaları Üzerine Bir Araştırma. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. Cilt.7 Sayı.2 ss.1-17

TEZLER

Alkoyun, A. K. (2021). *Katılım Bankalarının Faaliyet Raporlarının Entegre Raporlamaya Uygunluğu Üzerine Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Cıbrır, M. (2019). *Borsa İstanbul'da İşlem Gören Üretim İşletmelerinin Faaliyet Raporlarının Entegre Raporlamaya Uygunluğu*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü

Erenel, S. E. (2014). *Roma Hukuku'ndan Günümüze Ariyet Akdi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Güzel, E. (2021). *Havacılık Endüstrisinde Entegre Raporlama ve Türk Hava Yoluna Üzerine Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Jeroe, A.S. (2016). *Integrated Reporting, Non-Financial Information and Financial Performance An Empirical Analysis of The Firs Pilot Companies of The International Integrated Reporting Council*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Rotterdam: Erasmus University

Yatbaz, A. (2019). *Faizsiz Bankacılık Fon Kullandırma Yöntemlerinin Uluslararası Muhasebe Standartları Kapsamında İncelenmesi: Bir Alan Çalışması* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: T.C. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü

Yavuz, İ. (2018). *Katılım Bankacılığının Gelişen Modeli Sukuk: Proje Finansmanının Büyük Tutarlı Projelere Entegre Edilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: T.C. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü

Yüksel, F. (2017). *Entegre Raporlama, Türk İşletmelerinin Entegre Raporlamaya Bakışı Üzerine Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Manisa: T.C. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

BİLDİRİLER

Aracı, H., Yüksel, F. (2016). Entegre Raporlama ve KOBİ’lerde Uygulanabilirliği: BİST KOBİ Sanayi Endeksi’nde İşlem Gören İşletmeler Üzerine Bir Araştırma. *2.International Congress on Economics and Business: New Economic Trends and Business Opportunities*. Sarajevo/Bosnia and Herzegovina

Çetin, C., Karabınar, S. (2021). Entegre Raporlara Verilen Bağımsız Güvencelerde Güvencenin Kapsamı: Türkiye ve Dünyadan Seçilmiş Banka Entegre Raporlarının Karşılaştırılması. *18. Uluslararası Muhasebe Konferansı: Muhasebenin Yeni Dinamikleri: Teori ve Uygulamadaki Dönüşüm*.

Eskin, İ. (2019). Entegre Raporlama ve Entegre Raporlama Bileşenlerinin Borsa İstanbul Ulaşım Endeksinde Yer Alan Şirketlerin Yıllık Faaliyet Raporlarında İncelenmesi. *VI. Yıldız Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi*. İstanbul

İNTERNET KAYNAKLARI

A4S. (2009). *Connected Reporting A Practical Guide With Worked Examples*. The Prince’s Accounting for Sustainability Project. <http://docplayer.net/19131649-Connected-reporting-a-practical-guide-with-worked-examples.html>, (26.07.2021).

A4S. (2011). *Connected Reporting in Practice*. The Accounting for Sustainability. <https://www.accountingforsustainability.org/>, (27.07.2021).

ACCA. (2013). *What Do Investors Expect From Non-Financial Reporting?*. <https://www.accaglobal.com/content/dam/acca/global/PDF-technical/sustainability-reporting/tech-tp-wdir.pdf>, (19.05.2021).

Aktepe, İ. E. (2013). *Sorularla Katılım Bankacılığı*. TKBB Yayınları. Yayın No: 4. İstanbul. <https://tkbb.org.tr/sayfa/detay/tkbb-yayinlari-97> , (03.04.2021).

Aras, G., Sarioğlu, G. U. (2015). *Kurumsal Raporlamada Yeni Dönem: Entegre Raporlama*. TÜSİAD. ISBN: 978-605-165-012-8. https://www.tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/download/7381_960dc857f8796db59b4a587673951daa, (29.05.2021).

Black Sun. (2014). *What Better Reporting Looks Like*. <https://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2017/04/What-Better-Reporting-Looks-Like1.pdf>, (30.05.2021).

Black Sun Plc. & IIRC. (2014). *Realizing The Benefits: The Impact of Integrated Reporting*. https://blogmaterialityreporting.files.wordpress.com/2014/10/iirc-black_-sun_-research-ir_-impact-single-pages-18-9-14.pdf, (19.05.2021).

Borsa İstanbul ve ERTA. (2022). *Şirketler İçin Entegre Raporlama Rehberi*. <http://www.entegreraporlamatr.org/tr/images/pdf/ERTA-Borsa-istanbul-AS-Sirketler-icin-Entegre-Raporlama-Rehberi.pdf>, (11.05.2022).

BT Group Plc. (2009). *BT Group plc AAnnualReport & Form 20-F 2009*. <https://www.bt.com/bt-plc/assets/documents/investors/financial-reporting-and-news/annual-reports/2009/bt-annual-report-form-20-f-2009.pdf>, (31.07.2021).

Cambridge Advanced Learner's Dictionary. (2008).

CDP-Disclosure Insight Action, CDSB-Climate Disclosure Standards Board, IIRC, GRI, SASB. (2020a). *Statement of Intent To Work Together Towards Comprehensive Corporate*

Reporting. <https://29kjwb3armds2g3gi4lq2sx1-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/Statement-of-Intent-to-Work-Together-Towards-Comprehensive-Corporate-Reporting.pdf>, (08.07.2021).

CDP, CDSB, IIRC, GRI, SASB. (2020b). *Reporting on Enterprise Value Illustrated With A Prototype Climate-Related Financial Disclosure Standard.* https://29kjwb3armds2g3gi4lq2sx1-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/Reporting-on-enterprise-value_climate-prototype_Dec20.pdf, (10.07.2021).

CDSB-Climate Disclosure Standards Board. (2020). *CDSB Framework for Reporting Environmental & Climate Change Information.* https://www.cdsb.net/sites/default/files/cdsb_framework_2019_v2.2.pdf, (18.07.2021).

CGMA-Chartered Global Management Accountant. (2014). *The IR Landscape: Executive Perceptions of Integrated Reporting.* <https://www.cgma.org/Resources/Reports/DownloadableDocuments/Integrated-reporting-briefing.pdf>, (06.05.2021).

Companies Act. <https://www.wylie.co.za/wp-content/uploads/COMPANIES-ACT-NO.-61-OF-1973.pdf>, (04.07.2021).

DAB Bank. *Agriculture Financing-Based Product Guide.* <https://dab.gov.af/sites/default/files/201812/29AgricultureShariahParameterv3jfoerutoern121201612815170553325325.pdf>, (04.04.2021).

Deloitte. (2016). *A Clear Vision-Annual Report Insight 2016.* <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/uk/Documents/audit/deloitte-uk-ari-16-full-details.pdf>, (09.11.2021).

Deloitte. (2017). *Annual Report Insight 2017: Surveying FTSE Reporting.* <https://www.integratedreporting.org/wp-content/uploads/2017/10/deloitte-uk-annual-report-insights-2017.pdf>, (08.11.2021).

Deloitte. (2018). *Annual Report Insight 2018: Surveying FTSE Reporting*. <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/uk/Documents/audit/deloitte-uk-audit-annual-report-insights-2018.pdf>, (09.11.2021).

Deloitte. (2019). *Annual Report Insight 2019: Surveying FTSE Reporting*. <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/uk/Documents/audit/deloitte-uk-annual-report-insights-2019.pdf>, (09.11.2021).

Deloitte. (2020). *Annual Report Insight 2020: Surveying FTSE Reporting*. <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/uk/Documents/about-deloitte/deloitte-uk-annual-report-insights-2020.pdf>, (10.11.2021).

DIFC-Dubai International Finance Centre. (2009). *A Guide to Islamic Finance in or from the DIFC*. Dubai: DIFC Incorporated LLP

Eccles, R.G. (2019). *What The World Can Learn From The Japanese Experience In Integrated Reporting*. <https://www.forbes.com/sites/bobeccles/2019/07/09/what-the-world-can-learn-from-the-japanese-experience-in-integrated-reporting/?sh=643b8fe6fcb9>, (12.11.2021).

Ernst & Young. (2021). *Excellence in Integrated Reporting 2021*. https://assets.ey.com/content/dam/ey-sites/ey-com/en_za/topics/assurance/ey-2021-excellence-awards-report.pdf, (27.10.2021).

FASB-Financial Accounting Standards Board. (2018). *Conceptual Framework for Financial Reporting*. <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/publications/pdf-standards/english/2021/issued/part-a/conceptual-framework-for-financial-reporting.pdf>, (20.02.2021).

Financial Reporting Council-FRC. (2021). *Annual Report and Financial Statements for The Year Ended*. <https://www.frc.org.uk/getattachment/985d9c2a-8a6d-4c8b-8172-06858edfabab/FRC-Annual-Report-and-Accounts-2020-21.pdf>, (10.11.2021).

GRI-Global Reporting Initiative. (2000). *G3 Sürdürülebilirlik Raporlaması İlkeleri*

GRI-Global Reporting Initiative. (2013a). G4 Sürdürülebilirlik Raporlaması Kılavuzları, Raporlama İlkeleri ve Standart Bildirimler. <https://surdurulebilirlik.garantibbva.com.tr/media/1059/turkish-g4-part-one.pdf>, (05.05.2021).

GRI-Global Reporting Initiative. (2013b). G4 Sürdürülebilirlik Raporlaması Kılavuzları, Uygulama El Kitabı

IAASB-International Auditing and Assurance Standards Board. (2018). *Handbook of International Quality Control, Auditing, Review, Other Assurance, and Related Services Pronouncements*. <https://www.ifac.org/system/files/publications/files/IAASB-2018-HB-Vol-1.pdf>, (29.09.2021).

ICPAS-Institute of Certified Public Accountants of Singapore, IIRC-International Integrated Reporting Council. (2013). The Future of Corporate Reporting, ICPAS-IIRC Roundtable Special Report. <http://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2013/06/ICPAS-IIRC-Roundtable-Report.pdf>, (16.06.2021).

IIFM-International Islamic Financial Market. (2019). *Sukuk Report A Comprehensive Study of The Global Sukuk Market*. <https://www.iifm.net/frontend/general-documents/0842b3e4ecac2f78c7251cc811afdeba1635243207.pdf>, (11.04.2022).

IIFM-International Islamic Financial Market. (2020). *Sukuk Report A Comprehensive Study of The Global Sukuk Market*. <https://www.iifm.net/frontend/general-documents/bb676e86bd089c016b9d937badcce1881635251491.pdf>, (11.04.2022).

IIFM-International Islamic Financial Market. (2021). *Sukuk Report A Comprehensive Study of The Global Sukuk Market*. <https://www.iifm.net/frontend/general-documents/bcd691cfb4233fb37d783550210103921635251580.pdf>, (11.04.2022).

IFSB. (2013). *Islamic Financial Services Industry Stability Report*. <https://www.ifsb.org/download.php?id=4415&lang=English&pg=/sec03.php>, (14.04.2022).

IFSB. (2014). *Islamic Financial Services Industry Stability Report*.
<https://www.ifsb.org/download.php?id=4416&lang=English&pg=/sec03.php>,
(12.04.2022).

IFSB. (2015). *Islamic Financial Services Industry Stability Report*.
<https://www.ifsb.org/download.php?id=4417&lang=English&pg=/sec03.php>,
(14.04.2022).

IFSB. (2016). *Islamic Financial Services Industry Stability Report*.
<https://www.ifsb.org/download.php?id=4418&lang=English&pg=/sec03.php>,
(13.04.2022).

IFSB. (2017). *Islamic Financial Services Industry Stability Report*.
<https://www.ifsb.org/download.php?id=4419&lang=English&pg=/sec03.php>,
(07.04.2022).

IFSB. (2018). *Islamic Financial Services Industry Stability Report*.
<https://www.ifsb.org/download.php?id=4811&lang=English&pg=/sec03.php>,
(07.04.2022).

IFSB. (2019). *Islamic Financial Services Industry Stability Report*.
<https://www.ifsb.org/download.php?id=5231&lang=English&pg=/sec03.php> 07.04.2022)

IFSB. (2020). *Islamic Financial Services Industry Stability Report*.
<https://www.ifsb.org/download.php?id=5724&lang=English&pg=/sec03.php>,
(07.04.2022).

IFSB. (2021). *Islamic Financial Services Industry Stability Report*.
<https://www.ifsb.org/download.php?id=6106&lang=English&pg=/sec03.php>,
(06.04.2022).

IIA-The Institute of Internal Auditors. (2010). *Evaluating Corporate Social Responsibility/Sustainable Development*. <https://na.theiia.org/Pages/IIAHome.aspx>,
(28.09.2021).

IIA. (2013). *Integrated Reporting and The Emerging Role of Internal Auditing*. <https://na.theiia.org/services/cae-resources/Public%20Documents/CAE-AEC%20Flash%20Alert-Integrated%20Report.pdf>, (27.09.2021).

IIRC. (2011a). *Towards Integrated Reporting Communicating Value in The 21st Century*. https://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2011/09/IR-Discussion-Paper-2011_spreads.pdf, (30.04.2021).

IIRC. (2011b). *Exploring Integrated Reporting – Pilot Programme Participants' Practical Guide*. <https://integratedreporting.org/>, (22.08.2021).

IIRC. (2012a). *Towards Integrated Reporting Communicating Value in the 21st Century-Summary of Responses to the September 2011 Discussion Paper and Next Steps*. <https://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2012/06/Discussion-Paper-Summary1.pdf>, (21.06.2021).

IIRC. (2012b). *Draft Framework Outline*. <https://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2012/07/Draft-Framework-Outline.pdf>, (21.06.2021).

IIRC. (2012c). *Integrated Reporting (<IR>) The Pilot Programme 2012 Yearbook*. <https://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2012/10/THE-PILOT-PROGRAMME-2012-YEARBOOK.pdf>, (21.06.2021).

IIRC. (2012d). *Integrated Reporting (<IR>) Prototype Framework*. <https://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2012/11/23.11.12-Prototype-Final.pdf>, (21.06.2021).

IIRC. (2012e). *Understanding Transformation: Building The Business Case for Integrated Reporting*. <https://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2012/11/BUILDING-THE-BUSINESS-CASE-FOR-INTEGRATED-REPORTING.pdf>, (15.07.2021).

IIRC. (2012f). *Governance*. <https://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2011/02/IIRC-GOVERNANCE-2012-04.pdf>, (15.07.2021).

IIRC. (2013a). *Consultation Draft of The International <IR> Framework*. <https://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2013/03/Consultation-Draft-of-the-InternationalIRFramework.pdf>, (30.04.2021).

IIRC. (2013b). *IIRC Pilot Programme Yearbook 2013: Business and Investors Explore The Sustainability Perspective of Integrated Reporting*. https://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2013/12/IIRC-PP-Yearbook-2013_PDF4_PAGES.pdf, (06.05.2021).

IIRC. (2013c). *Business Model Background Paper for <IR>*. https://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2013/03/Business_Model.pdf, (26.06.2021).

IIRC. (2013d). *Materiality Background Paper for <IR>*. <https://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2013/03/IR-Background-Paper-Capitals.pdf>, (26.06.2021).

IIRC. (2013e). *Capitals Background Paper for <IR>*. <https://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2013/03/IR-Background-Paper-Capitals.pdf>, (26.06.2021).

IIRC. (2013f). *Value Creation Background Paper*. <https://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2013/08/Background-Paper-Value-Creation.pdf>, (26.06.2021).

IIRC. (2013g). *Connectivity Background Paper for <IR>*. <https://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2013/07/IR-Background-Paper-Connectivity.pdf>, (26.06.2021).

IIRC. (2013h). *Summary of Significant Issues International <IR> Framework*. <https://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2013/12/13-12-08-Summary-of-significant-issues-IR.pdf>, (26.06.2021).

IIRC. (2013i). *Basis for Conclusions International <IR> Framework*. <https://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2013/12/13-12-08-Basis-for-conclusions-IR.pdf>, (08.08.2021).

IIRC. (2014a). *Assurance On <IR> An Introduction To The Discussion*. <https://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2014/07/Assurance-on-IR-an-introduction-to-the-discussion.pdf>, (19.05.2021).

IIRC. (2014b). *Assurance On <IR> An Exploration of Issues*. <https://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2014/07/Assurance-on-IR-an-exploration-of-issues.pdf>, (27.06.2021).

IIRC. (2014c). *IIRC Pilot Programme Conference 2014: Your Workbook*. <https://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2014/10/IIRC-PP-Conference-2014-workbook.pdf>, (02.07.2021).

IIRC. (2015a). *Assurance on <IR> Overview of Feedback and Call To Action*. <https://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2015/07/IIRC-Assurance-Overview-July-2015.pdf>, (27.09.2021).

IIRC. (2015b). *Enhancing Integrated Reporting Internal Audit Value Proposition*. https://auditoresinternos.es/uploads/media_items/integrated-reporting.original.pdf, (27.09.2021).

IIRC. (2019). *Integrated Thinking & Strategy: State of Play Report*. https://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2020/01/Integrated-Thinking-and-Strategy-State-of-Play-Report_2020.pdf, (05.07.2021).

IIRC. (2020a). *Integrated Thinking: A Virtuous Loop*. <https://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2021/06/Integrated-thinking-virtuous-loop.pdf>, (05.07.2021).

IIRC ve IFAC-(International Federation Accountants Confederation). (2020b). *Accelerating Integrated Reporting Assurance in the Public Interest*. <https://integratedreporting.org/wp-content/uploads/2021/02/IFAC-IIRC-Integrated-Reporting-Assurance.pdf>, (06.07.2021).

IIRC. (2021a). *International Integrated Reporting Framework*. <https://integratedreporting.org/resource/international-ir-framework/>, (30.04.2021).

IIRCI ve SII. (2013). *Integrated Financial and Sustainability Reporting in The United States*. https://siinstitute.org/special_report.cgi?id=31, (13.11.2021).

IIRCI ve SII. (2018). *State of Sustainability and Integrated Reporting 2018*. <https://www.weinberg.udel.edu/IIRCIResearchDocuments/2018/11/2018-SP-500-Integrated-Reporting-FINAL-November-2018-1.pdf>, (13.11.2021).

IMF-International Monetary Fund. (Şubat 2017). *The IMF and Islamic Finance: Islamic Banking*. <https://www.imf.org/en/home>, (11.03.2021).

Initiative for Responsible Investment ve The Hauser Institute for Civil Society. (2014). *Corporate Social Responsibility Disclosure Efforts By National Government and Stock Exchanges*. https://iri.hks.harvard.edu/files/iri/files/corporate_social_responsibility_disclosure_3-27-15.pdf, (26.10.2021).

Integrated Reporting Türkiye, <IR> Network. (2020). *Momentous Development in Integrated Reporting: Turkey Case*. http://www.entegreraporlamatr.org/tr/images/pdf/Erta_Whitepaper.pdf, (24.07.2021).

IoDSA. (1994). *The King Report on Corporate Governance*. https://cdn.ymaws.com/www.iodsa.co.za/resource/collection/94445006-4F18-4335-B7FB-7F5A8B23FB3F/King_1_Report.pdf, (31.07.2021).

IoDSA. (2002). *King II Report*. https://cdn.ymaws.com/www.iodsa.co.za/resource/collection/94445006-4F18-4335-B7FB-7F5A8B23FB3F/IoDSA_King_II_web_version.pdf, (31.07.2021).

IoDSA. (2009a). *King III Code*. https://cdn.ymaws.com/www.iodsa.co.za/resource/resmgr/king_iii/King_Report_on_Governance_fo.pdf, (31.07.2021).

IoDSA. (2009b). *King Code of Governance Principles for South Africa 2009*. https://cdn.ymaws.com/www.iodsa.co.za/resource/collection/94445006-4F18-4335-B7FB-7F5A8B23FB3F/King_III_Code_for_Governance_Principles_.pdf, (31.07.2021).

IoDSA. (2012). *King III Amendment*. https://cdn.ymaws.com/www.iodsa.co.za/resource/collection/94445006-4F18-4335-B7FB-7F5A8B23FB3F/King_III_Amendment_2_May_2012.pdf, (01.08.2021).

IoDSA. (2012a). *King III Code, Chapter 9 The Integrated Reporting*. https://www.iodsa.co.za/resource/collection/24CB4885-33FA-4D34-BB84-E559E336FF4E/King_III_Ch_9_Integrated_Report_April_2012.pdf, (05.08.2021).

IoDSA. (2016). *King IV Report on Corporate Governance for South Africa 2016*. https://cdn.ymaws.com/www.iodsa.co.za/resource/collection/684B68A7-B768-465C-8214-E3A007F15A5A/IoDSA_King_IV_Report_-_WebVersion.pdf, (04.08.2021).

IRC-Integrated Reporting Committee (IRC) of South Africa. (2011). *Framework for Integrated Reporting and The Integrated Report Discussion Paper*. <http://integratedreportingsa.org/ircsa/wp-content/uploads/2017/05/IRC-of-SA-Integrated-Reporting-Guide-Jan-11.pdf>, (30.04.2021).

IRC-Integrated Reporting Committee (IRC) of South Africa. (2014). *Preparing an Integrated Report A Starter's Guide*. http://integratedreportingsa.org/ircsa/wp-content/uploads/2017/05/IRCSA_StartersGuide.pdf, (15.07.2021).

IRC-Integrated Reporting Committee (IRC) of South Africa. (2017). *Integrated Reporting Committee of South Africa Constitution*. <https://integratedreportingsa.org/ircsa/wp-content/uploads/2018/03/IRC-of-SA-Constitution-28-August-2017-FINAL-approved-25-September-2017-with-Cover-20180228.pdf>, (15.07.2021).

IRC-Integrated Reporting Committee (IRC) of South Africa. (2018). *Preparing an Integrated Report: A Starters Guide (Updated)*. http://integratedreportingsa.org/ircsa/wp-content/uploads/2018/08/IRC_Starters_Guide_20180820_12663_LN.pdf, (08.05.2021).

ISCA-Institute of Singapore Chartered Accountants. (2014). *The Future of Corporate Reporting*. <https://isca.org.sg/media/775712/the-future-of-corporate-reporting.pdf>, (06.05.2021).

ISO-International Organization of Standardization. (2015). *ISO 26000 and the International Integrated Reporting <IR> Framework Briefing Summary*. <https://www.iso.org/files/live/sites/isoorg/files/store/en/PUB100402.pdf>, (29.09.2021).

KPMG. (2008). *Sustainability Reporting A Guide*.

KPMG. (2015). *Survey of Integrated Reporting in Japan 2014*. <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/pdf/2015/09/integrated-reporting-20150628e.pdf>, (11.11.2021).

KPMG. (2021). *Survey of Integrated Reporting in Japan 2020*. <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/jp/pdf/2021/jp-integrated-reporting2020.pdf>, (12.11.2021).

Kuveyt Türk Katılım Bankası. *Bankacılık Hizmetleri Sözleşmesi*. <https://www.kuveytturk.com.tr/medium/document-file-4366.vsf>, (04.04.2021).

Miller, P., Smith, T. (2011). *Insight: Delivering Value to Stakeholders*. IIA (The Institute of Internal Auditors Research Foundation). <https://na.theiia.org/iia/f/Public%20Documents/Insight%20Delivering%20Value%20to%20Stakeholders.pdf>, (28.09.2021).

Paul, E., Nieland, K. (2013). *Integrated Reporting Going beyond the financial results*. <https://www.pwc.com/my/en/assets/services/1308-point-of-view-integrated-reporting.pdf>, (02.05.2021).

PWC. (2009). *Kings Counsel, Steering Point-King III-Disclosure Requirements*. <https://www.pwc.co.za/en/assets/pdf/steeringpoint-kingiii-disclosure-05.pdf>, (02.08.2021).

PWC. (2012). *Integrated Reporting The Future of Corporate Reporting*. <https://www.pwc.nl/nl/assets/documents/pwc-handboek-integrated-reporting.pdf>, (20.08.2021).

PWC. (2013). *Integrated Reporting: Companies Struggle To Explain What Value They Create*. <https://www.pwc.nl/nl/assets/documents/ir-opmars-geintegreerde-verslaggeving-stagneert.pdf>, (30.05.2021).

PWC. (2014a). *Learning From Early Adopters of Integrated Reporting*. <https://www.pwc.com/gx/en/audit-services/publications/assets/pwc-learning-from-early-adopters-of-integrated-reporting.pdf>, (29.05.2021).

PWC. (2014b). *The State of Integrated Reporting in Malaysia: An Analysis of the Bursa Malaysia's Top 30 Companies*. <https://www.pwc.com/my/en/assets/publications/the-state-of-integrated-reporting-in-malaysia.pdf>, (02.11.2021).

PWC. (2015a). *Implementing Integrated Reporting*. <https://www.pwc.com/gx/en/audit-services/publications/assets/pwc-ir-practical-guide.pdf>, (23.08.2021).

PWC. (2015b). *Inspiring Trust Through Insight: Integrated Reporting in Malaysia-An Analysis of the Reporting by Bursa Malaysias' Top 50 Companies*. <https://www.pwc.com/my/en/assets/publications/integrated-reporting-2015.pdf>, (02.11.2021).

PWC. (2016a). *Integrated Reporting: Continuing the Journey*. <https://www.pwc.com/my/en/assets/publications/2016-integrated-reporting-continuing-the-journey.pdf>, (02.11.2021).

PWC. (2016b). *MIA-ACCA Integrated Reporting Survey*. http://www.integratedreporting.org/wp-content/uploads/2016/09/MIA-ACCA-IR-survey-report_2016.pdf, (02.11.2021).

PWC. (2018). *Integrated Reporting: What's Your Value Creation Story?*
<https://www.pwc.com/my/en/assets/publications/2018/ir-report-2018-final-web.pdf>,
(03.11.2021).

PWC. (2021). *Accelerating ESG Integration in Malaysian Banks.*
<https://www.pwc.com/my/en/assets/publications/2021/pwc-esg-survey-accelerating-esg-integration-in-malaysian-banks.pdf>, (03.11.2021).

Türkiye Finans Katılım Bankası. *Yedek Hesap Sözleşmesi.*
<https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/bireysel/sozlesmeler-ve-formlar/SozlesmelerVeFormlarYururlukte/Yedek%20Hesap%20S%C3%B6zle%C5%9Fmesi.pdf>, (04.04.2021).

SAICA-The South Africa Institute of Chartered Accountants. (2015). *Integrated Thinking An Exploratory Survey.*
<https://www.saica.co.za/portals/0/technical/sustainability/saicaintegratedthinkinglandscape.pdf>, (30.04.2021).

SASB-Sustainability Accounting Standart Board. *SASB's Sustainable Industry Classification System (SICS).* <https://www.sasb.org/wp-content/uploads/2018/11/SICS-Industry-List.pdf>, (28.06.2021).

SERPAM-Sermaye Piyasaları Araştırma ve Uygulama Merkezi. (2013). *Araştırma Notları. İslami Finans-İslami Finans Kavramı, Ürünler, Dünyada ve Türkiye'de Gelişimi ve Geleceği.* [https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=islami_finans\[1\].pdf](https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=islami_finans[1].pdf), (27.03.2021).

Solomon, J., Maroun, W. (2012). *Integrated Reporting: The Influence of King III on Social, Ethical and Environmental Reporting*
<https://www.accaglobal.com/content/dam/acca/global/PDF-technical/integrated-reporting/tech-tp-iirsa.pdf>, (12.12.2021).

Solstice, Vancity. (2005). *Integrated Reporting: Issues and Implications for Reporters*.
<https://www.vancity.com/SharedContent/documents/IntegratedReporting.pdf>,
(19.06.2021).

Standard Bank Group. (2013). *Standard Bank Group Annual Report Integrated Report 2013*.
https://www.standardbank.com/static_file/StandardBankGroup/filedownloads/2013%20SBG%20annual%20integrated%20report.pdf, (10.08.2021).

State Bank of Pakistan. *Guidelines on Islamic Financing for Agriculture*. Agricultural Credit Department Islamic Banking Department.
<https://www.sbp.org.pk/guidelines/IslamicAgriculture/Guidelines-Islamic-Financing-Agriculture-01-09-2008.d>, (04.04.2021).

Sulkowski, A., Waddock, S.(2014). *Beyond Sustainability Reporting: Integrated Reporting in Practiced, Required and More Would Be Better*.
https://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm/SSRN_ID2456328_code482263.pdf?abstractid=2456328&mirid=1, (23.04.2022).

TKBB-Türkiye Katılım Bankaları Birliği. *Katılım Bankacılığı Nedir? Nasıl Çalışır?*,
<https://tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/TKBB-Katilim-Bankaciligi-Nedir-Brosur.pdf>, (11.03.2021).

TKBB. *Türk Finans Sistemi ve Katılım Bankacılığı*.
https://tkbb.org.tr/uploads/presentations/Turk_Finans_Sistemi_ve_Katilim_Bankaciligi-Haziran-Turkce-V2.pdf, (11.04.2022).

TKBB. *Katılım Bankaları (Eski Ünvanıyla Özel Finans Kurumları) Hakkında Kuruluşlarından Günümüze Kadar Yürürlüğe Konulan Mevzuat Dizini*.
https://tkbb.org.tr/Documents/Duyurular/KATILIM_BANKALAR_MEVZUAT.pdf,
(18.04.2021).

Thomson, J.C. (2015). *Integrated Reporting Needs a US Strategy*.
<https://www.ifac.org/knowledge-gateway/preparing-future-ready-professionals/discussion/integrated-reporting-needs-us-strategy>, (13.11.2021).

UN. (2013). *A New Global Partnership: Eradicate Poverty and Transform Economies Through Sustainable Development-The Report of the High-Level Panel of Eminent Persons on the Post-2015 Development Agenda*.
<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/8932013-05%20-%20HLP%20Report%20-%20A%20New%20Global%20Partnership.pdf>, (14.11.2021).

WBCSD-World Business Council for Sustainable Development. (2014). *Integrated Reporting in South Africa – From Concept to Practice*. Erişim:
<https://www.wbcsd.org/contentwbc/download/2920/37428/1>, (04.06.2021).

White, A.L., New Wine, New Bottles: The Rise of Non-Financial Reporting, A Business Brief by Business for Social Responsibility.
https://www.businesswire.com/portal/binary/com.epicentric.contentmanagement.servlet.ContentDeliveryServlet/services/ir_and_pr/ir_resource_center/editorials/2005/BSR.pdf, (23.06.2021).

Yeo, G., Wai, L.K., Nanyang, T. (2014). *Integrated Reporting and Corporate Valuation*.
http://www.integratedreporting.org/wp-content/uploads/2014/04/Integrated-Reporting-and-corporate-valuation-Media-28-April-2014_NTU.pdf, (02.12.2021).

İNTERNET SAYFALARI

CDSB. *The CDSB Framework for Reporting Environmental and Climate Change Information*. <https://www.cdsb.net/what-we-do/reporting-frameworks/environmental-information-natural-capital>, (14.07.2021).

IFSB-International Financial Services Board. List Of Terminologies And Definitions Used in the IFSB Documents, <https://www.ifsb.org/terminologies.php>, (27.03.2021).

IIBI-Institute of Islamic Banking and Insurance. <https://www.islamic-banking.com/explore/glossary/glossary-financial-terms-i>, (11.03.2021).

IMF-International Monetary Found. <https://www.imf.org/external/themes/islamicfinance/>, (11.03.2021).

QIIB-Qatar International Islamic Bank. <https://www.qiib.com.qa/Page/Details/70>, (01.04.2021).

TDV-Türkiye Diyanet Vakfı. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sunnet--peygamber>, (13.03.2021).

TDV. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hadis>, (13.03.2021).

TDV. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kutub-i-sitte>, (13.03.2021).

TDV. <https://islamansiklopedisi.org.tr/icma>, (13.03.2021).

TDV. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kiyas#2-fikih>, (13.03.2021).

TDV. <https://islamansiklopedisi.org.tr/murabaha>, (29.03.2021).

TDV. <https://islamansiklopedisi.org.tr/karz>, (03.04.2021).

TDV. <https://islamansiklopedisi.org.tr/mugarese>, (05.04.2021).

TKBB. <https://tkbb.org.tr/sayfa/detay/yayinlar/faizsiz-finans-urunleri-406198>, (30.03.2022).

TKBB. <https://tkbb.org.tr/veri/sektormukayese>, (18.04.2022)

TKBB. Faizsiz Finans Sözlüğü. <https://tkbb.org.tr/sayfa/detay/faizsiz-finans-sozlugu-100>, (23.03.2021).

TKBB. https://tkbb.org.tr/Documents/banka_mukayese/Banka_Mukayese.xlsx, (18.04.2022).

TKBB. https://tkbb.org.tr/Documents/Katilim_Bankalarinin_Sukuk_Ihrac_Hacimleri%20_Mart_2022.xlsx, (18.04.2022)

<http://www.katilimbankaciligi.com/karz-i-hasen-nedir/>, (03.04.2021).

<https://integratedreportingsa.org/integrated-thinking/>, (30.04.2021).

<https://integratedreporting.org/ir-training-programme/>, (16.06.2021).

<https://www.bddk.org.tr/Hakkimizda/Kurulus/9>, (18.04.2021).

<http://www.up.ac.za/>, (16.06.2021).

<https://www.accountingforsustainability.org/en/about-us/impact/timeline.html#item2007>, (19.06.2021).

https://tr.esc.wiki/wiki/The_Amsterdam_Global_Conference_on_Sustainability_and_Transparency, (20.06.2021).

<https://www.iodsa.co.za/page/history>, (20.06.2021).

<https://www.accountingforsustainability.org/en/about-us/impact/timeline.html#item-2009>, (21.06.2021).

<https://www.integratedreporting.org/resource/discussion-paper/>, (21.06.2021).

<https://www.integratedreporting.org/resource/draft-framework-outline-2/>, (21.06.2021).

<http://examples.integratedreporting.org/about>, (21.06.2021).

<https://www.integratedreporting.org/resource/prototype-of-the-international-ir-framework/>, (21.06.2021).

<https://www.integratedreporting.org/resource/building-the-business-case-for-integrated-reporting/>, (26.06.2021).

<https://www.integratedreporting.org/resource/background-papers/>, (26.06.2021).

<https://www.integratedreporting.org/resource/consultationdraft2013/>, (26.06.2021).

<https://integratedreporting.org/yearbook2014/>, (27.06.2021).

[https://integratedreporting.org/yearbook2014/timeline-assets/timeline.html#vars!date=2014-09 01_05:09:09!](https://integratedreporting.org/yearbook2014/timeline-assets/timeline.html#vars!date=2014-09%2001_05:09:09!), (28.06.2021)

<http://www.tkyd.org/tr/>

<http://www.skdturkiye.org/>

<https://www.yoikk.gov.tr/>

<http://www.entegreraporlamatr.org/tr/hakkimizda/biz-kimiz.aspx>, (27.06.2021).

<https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/8539-kurumsal-raporlamada-yeni-donem-entegre-raporlama>, (27.06.2021).

<https://tusiad.org/tr/>

<https://www.iodsa.co.za/page/who-we-are>, (02.07.2021).

<https://www.accountingforsustainability.org/en/about-us>, (05.07.2021).

<https://www.ifac.org/who-we-are/our-purpose>, (07.07.2021).

<https://www.globalreporting.org/about-gri/mission-history/>, (09.07.2021).

<https://www.ceres.org/>

<https://www.tellus.org/>

<https://integratedreportingsa.org/about/about-the-irc-of-sa/>, (10.07.2021).

<https://integratedreportingsa.org/about/our-history/>, (10.07.2021).

<https://integratedreporting.org/the-iirc-2/structure-of-the-iirc/council/>, (11.07.2021).

<https://www.cdp.net/en/info/about-us>, (13.07.2021).

<https://www.cdp.net/en/info/about-us/what-we-do>, (13.07.2021).

<https://cdpturkey.sabanciuniv.edu/tr>, (13.07.2021).

<https://www.cdsb.net/our-story>, (14.07.2021).

<https://www.cdsb.net/>

<https://www.sasb.org/about/>, (14.07.2021).

<https://www.valuereportingfoundation.org/about/>, (14.07.2021).

<https://clientportal.jse.co.za/companies-and-financial-instruments>

<https://african-exchanges.org/membership/>

<https://www.integratedreporting.org/news/new-malaysian-corporate-governance-code-calls-on-companies-to-move-towards-integrated-reporting/>, (02.11.2021).

<https://www.saudiexchange.sa/wps/portal/tadawul/home?locale=tr>, (06.11.2021).

<https://www.integratedreporting.org/newspage>, (08.11.2021).

<https://www2.deloitte.com/uk/en/pages/audit/articles/annual-report-insights-2021.html/#>, (10.11.2021).

<https://www.spk.gov.tr/Duyuru/Goster/20201002/0>, (04.04.2022).

<https://www.spk.gov.tr/Sayfa/Dosya/1332>, (04.04.2022).

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/10/20201002-4.htm>, (04.04.2022).

<http://www.entegreraporlamatr.org/tr/entegre-raporlama/turkiyede-yayimlanan-entegre-raporlar.aspx> (31.05.2022).

<https://www.integratedreporting.org/ir-businessnetwork/>

<http://examples.integratedreporting.org/reporters?start=A&page=1>, (05.04.2022).

<https://argudenacademy.org/>

<https://argudenacademy.org/hakimizda/akademi-hakkinda>, (05.04.2022).

<http://examples.integratedreporting.org/reporters?start=A&page=1>, (31.05.2022).

http://examples.integratedreporting.org/leading_practices, (06.04.2022).

https://www.un.org/en/events/pastevents/millennium_summit.shtml, (14.11.2021).

<https://www.post2020hlp.org/digital-report-executive-summary/>, (14.11.2021).

<https://sdgs.un.org/goals>, (14.11.2021).

<https://equator-principles.com/>

<https://www.bt.com/about>

<https://integratedreporting.org/news/three-shifts-towards-better-decision-making/>, (05.08.2021).

<https://integratedreporting.org/profile/jonathan-labrey/>

<https://www.pwc.co.za/en/issues/combined-assurance.html>, (15.11.2021).

<https://integratedreporting.org/resource/integrated-thinking-strategy-state-of-play-report/>, (28.06.2021).

<https://integratedreporting.org/resource/ifac-and-iirc-set-out-a-vision-for-accelerating-integrated-reporting-assurance/>, (29.06.2021).

<https://www.sasb.org/>

<https://www.accountingforsustainability.org/>

<http://www.iracademicdatabase.org/>

<https://www.cdp.net/en>

<https://www.ifrs.org/>

<https://www.fsb.org/>

<https://www.fsb-tcfd.org/>

<https://integratedreporting.org/resource/strengthening-an-integrated-report-using-sasb-standards/>, (29.06.2021).

<https://www.valuereportingfoundation.org/news/iirc-and-sasb-form-the-value-reportingfoundation-providing-comprehensive-suite-oftools-to-assess-manage-and-communicate-value/>, (29.06.2021).

<https://www.valuereportingfoundation.org/about/supporters/>, (29.06.2021).

<https://kuran.diyonet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/285/278-279-ayet-tefsiri>, (07.05.2022).

<https://www.ifrs.org/groups/international-sustainability-standards-board/>, (13.05.2022).

<https://www.valuereportingfoundation.org/news/issb-launches-consultation-on-first-two-proposed-standards/>, (13.05.2022).

<https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/%C4%B0sr%C3%A2-suresi/2063/34-ayet-tefsiri>, (31.05.2022).

<https://kuran.diyaret.gov.tr/tefsir/M%C3%A2ide-suresi/670/1-ayet-tefsiri>, (31.05.2022).

MEVZUAT VE STANDARTLAR

AAOIFI-Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions. Shari'ah Standard No. (8): Murabahah. <http://aaoifi.com/ss-8-murabahah/?lang=en>

AAOIFI. Shari'ah Standard No. (10): Salam and Parallel Salam. <http://aaoifi.com/ss-10-salam-and-parallel-salam/?lang=en>

AAOIFI. Shariah Standard No. (11): Istisnaa and Parallel Istisnaa. <http://aaoifi.com/ss-11-istisnaa-and-parallel-istisnaa/?lang=en>

AAOIFI. Shariah Standard No. (26): Islamic Insurance. <http://aaoifi.com/ss-26-islamic-insurance/?lang=en>

KGK-Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu. *Faizsiz Finans Muhasebe Standardı 3: Mudarebe Finansmanı*. <https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/PDF%20linkleri/standartlar%20ve%20ilke%20kararlar%C4%B1/FFMS/FFMS%203%20%20Mud%C3%A2rebe%20Finansman%C4%B1.pdf>

KGK. (2018). TMS 1 Finansal Tabloların Sunuluşu. [https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS_TFRS_Setleri/2021/K%C4%B1rm%C4%B1z%C4%B1_Kitap/TMS%201\(1\).pdf](https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS_TFRS_Setleri/2021/K%C4%B1rm%C4%B1z%C4%B1_Kitap/TMS%201(1).pdf)

KGK. (2018). *TFRS Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve*. [https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS_TFRS_Setleri/2021/Mavi_Kitap/Finansal%20Raporlamaya%20%C4%B0li%C5%9Fkin%20Kavramsal%20%C3%87er%C3%A7eve%20\(2018%20S%C3%BCr%C3%BCm%C3%BC\).pdf](https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TMS_TFRS_Setleri/2021/Mavi_Kitap/Finansal%20Raporlamaya%20%C4%B0li%C5%9Fkin%20Kavramsal%20%C3%87er%C3%A7eve%20(2018%20S%C3%BCr%C3%BCm%C3%BC).pdf)

TKBB. Faizsiz Finans Standartları 8: Murabaha. <https://tkbb.org.tr/Documents/tkbb-yayinlari-97/FAIZSIZ-FINANS-STANDARTLARI.pdf>

TKBB. Faizsiz Finans Standartları 13: Mudarebe (Emek-Sermaye Ortaklığı). <https://tkbb.org.tr/Documents/tkbb-yayinlari-97/FAIZSIZ-FINANS-STANDARTLARI.pdf>

TKBB. Faizsiz Finans Standartları 19: Karz (Tüketim Öduncü). <https://tkbb.org.tr/Documents/tkbb-yayinlari-97/FAIZSIZ-FINANS-STANDARTLARI.pdf>

TKBB. Faizsiz Finans Standartları 26: Tekâfül (İslami Sigorta). <https://tkbb.org.tr/Documents/tkbb-yayinlari-97/FAIZSIZ-FINANS-STANDARTLARI.pdf>

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu

EKLER

EK 1: Entegre Raporlamanın Gelişimine Yönelik IIRC, A4S, GRI, IoDSA ve IFAC'ın Yapmış Olduğu Çalışmalar ve Literatür İncelemesi

Tarih	Kuruluş	Çalışmanın Adı	Bulgular, Sonuçlar ve Gelişmeler
1994	Institute of Directors in Southern Africa (IoDSA)	“King I”	29 Kasım 1994'te yayımlanan King I, çok geniş paydaş grubunun ihtiyaçları karşılayabilecek kurumsal yöntemi yaklaşımına ilişkin Kodu yayımlamıştır.
2002	IoDSA	“King II”	26 Mart 2002'de, King II Raporu, King I Kodu'na sürdürülebilirlik ile ilgili konular eklenerek, Sandton Kongre Merkezi'ndeki konferansta yayımlandı.
2004	The Prince of Wales	“Accounting for Sustainability (A4S)”	İşletmeler, kurum ve kuruluşlar için sürdürülebilir uygulamaları oluşturmak ve desteklemek amacıyla Galler Prensi tarafından A4S kurulmuştur.
2006	GRI	“GRI 3 İlkeleri”	Sürdürülebilir raporlarının hazırlanmasında rehberlik etmek amacıyla yayımlanmıştır.
2007	The Prince's Accounting for Sustainability (A4S) Project	“Connected Reporting Framework”	Kuruluşların performanslarını finansal ve çevresel boyutta açık, öz ve bağlantılı bir şekilde sunmasını amaçlamaktadır ¹⁸ .
2008	GRI	“GRI Conference on Sustainability and Transparency”	2008'de Hollanda'nın başkenti Amsterdam'da, sürdürülebilirlik ağı oluşturmak için bir konferans düzenlenmiştir. Konferansta sürdürülebilirlik ve şeffaflık konuları ele alınmıştır. Bu konferansta GRI, ileriye yönelik iki hedef belirlemiştir. Bu hedeflerden ilkinde GRI, çevresel, sosyal ve yönetim (ESG) raporlamasının piyasaların, toplumun, yatırımcıların ve paydaşların bilinçli ve sorumlu karar almalarına yardımcı olmak amacıyla genel bir uygulama haline gelmesini önermiştir. Yine GRI, OECD ülkelerindeki ve gelişmekte olan ülkelerdeki büyük ve orta ölçekli işletmelerin ESG performansları hakkında kamuya açık raporlama yapmaları, yapmıyorlarsa nedenini açıklamaları gerektiğini belirtmiştir. İkinci olarak da ESG raporlaması ve finansal raporlamanın on yıl içerisinde yakınlaştırılması, 2020 yılına kadar entegre raporlama ile ilgili standardın oluşturulması ve benimsenmesi gerektiği belirtilmiştir ¹⁹
2009	The Prince's Accounting for Sustainability (A4S) Project	“The Prince's Accounting for Sustainability (A4S) Project”	İngiltere'nin başkenti Londra'daki ST James's Sarayı'nda A4S forumunda Galler Prensi, finans ve sürdürülebilirlik ile ilgili standart yapımcıların, yatırımcıların, işletmelerin raporlamaya yeni ve entegre bir yaklaşım getirmek için bir araya gelmesi ve GRI ve Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (International Federation of Accountants-IFAC)'nın iş birliği içerisinde olması gerektiğini belirtmiştir ²⁰
	IoDSA	“King III”	Eylül 2009'da, Güney Afrika'da kurumsal yönetimi geliştirmek amacıyla, King Raporlarının üçüncüsü olan King III Raporu yayımlandı. Bu raporun dokuzuncu bölümünde entegre raporlamaya da yer verilmektedir.

¹⁸ <https://www.accountingforsustainability.org/en/about-us/impact/timeline.html#item-2007> (27.06.2021)

2010	IIRC, IFAC, GRI	“IIRC’nin Kuruluşu”	Galler Prensi 17 Aralık 2009’da, raporlamada yeni ve entegre bir yaklaşım ortaya koymak amacıyla IFAC (Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu) ve GRI (Küresel Raporlama Girişimi)’yi iş birliğine davet etmiş ve IFAC ve GRI’nin öncülüğünde IIRC (Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi) kurulmuştur ²¹
2011	IIRC	“Towards Integrated Reporting-Communicating Value in the 21st Century (Discussion Paper)”	IIRC’nin ilk yayımı olan bu çalışmada entegre raporlama çerçevesi oluşturmak amaçlanmıştır.
2012	IIRC	“Towards Integrated Reporting-Communicating Value in the 21st Century-Summary of Responses to Discussion Paper and Next Steps”	IIRC, “Towards Integrated Reporting-Communicating Value in the 21st Century (Discussion Paper)” adlı çalışmayı 30 ülkedeki 214 katılımcıdan yorumlamasını istemiş ve elde ettiği sonuçları Mayıs 2012’de raporlaştırmıştır.
	IIRC	“Draft Framework Outline”	Entegre raporlama ile ilgili taslak bir çerçeve olma özelliğini taşıyan “Draft Framework Outline”nin amacı, tüm paydaşları bilgilendirmek ve entegre raporlamanın daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır.
	IIRC	“IIRC Pilot Programme 2012 Yearbook”	IIRC tarafından, entegre raporlamayı uygulayan işletmelerin, kurum ve kuruluşların deneyimlerini paylaşmak, ilerleyen yıllarda entegre raporlamanın daha çok kurum ve kuruluş tarafından benimsenmesine öncülük etmek amacıyla “IIRC Pilot Programme 2012 Yearbook” yayımlanmıştır. Pilot programa 23 ülkeden 75 işletme ve 25 yatırımcı katılmıştır. Pilot program ile entegre raporlama ile ilgili kavram ve ilkelerin geliştirilmesi amaçlanmıştır.
	IIRC	“IR Database”	IIRC, entegre raporlama yapan işletmeler, kurum ve kuruluşlar için ortak veri tabanı oluşturmak için Black Sun Danışmanlık Şirketi ile birlikte “IR Database”yi kurmuştur ²²
	IIRC	“IR Prototype Framework”	IIRC, Kasım 2012’de, entegre raporlamanın temel kavram ve ilkelerini belirlemede kaydedilen gelişmeleri görmek, kuruluşların entegre raporlama yapmalarını desteklemek amacıyla Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi’nin prototipi niteliğindeki “IR Prototype Framework” adlı çalışmayı yayımlamıştır.
	IIRC	“Understanding Transformation: Building The Business Case for Integrated Reporting”	IIRC’nin yayımlanmış olduğu bu çalışmanın amacı, pilot programa katılan işletmelerin entegre raporlama prototip çerçevesi ile ilgili görüş ve önerilerini almaktır. Çalışmada departmanlar arası bağlantı oluşturma, entegre düşünmeyi teşvik etme,

¹⁹ https://tr.esc.wiki/wiki/The_Amsterdam_Global_Conference_on_Sustainability_and_Transparency (27.06.2021)

²⁰ <https://www.accountingforsustainability.org/> (27.06.2021)

²¹ <https://www.accountingforsustainability.org/en/about-us/impact/timeline.html#item-2009> (27.06.2021)

²² <http://examples.integratedreporting.org/about> (27.06.2021)

			kuruluşların nasıl değer yarattığının anlaşılmasını sağlama, entegre raporlamaya geçişte üst yönetimin desteği ve üst yönetimin entegre raporlamaya odaklanması, stratejinin ve iş modelinin daha iyi anlaşılmasının sağlanması ve paydaşlar için değer yaratmak gibi konuların önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
2013	IIRC	“Business Model Background Paper for <IR>, Materiality Background Paper for <IR> ve Capitals Background Paper for <IR>”	IIRC, Mart 2013’te entegre raporlama çerçevesinde kullanılmak üzere 3 background papers yayımlamıştır. Business Model Background Paper for <IR>’nin amacı işletmeler, kurum ve kuruluşlar için iş modeli tanımı yapılması ve iş modelinin nasıl açıklanacağı konusunda yol göstermektir. Materiality Background Paper for <IR> önemlilik kavramını araştırmakta, Capitals Background Paper for <IR> ise değer yaratmada altı sermaye unsurunun nasıl kullanılacağı konusunda rehberlik etmektedir.
	IIRC	“Value Creation Background Paper ve Connectivity Background Paper for <IR>”	IIRC tarafından Temmuz 2013’te entegre raporlama çerçevesinde kullanılmak üzere 2 background papers daha yayımlanmıştır. İşletmelerin, kurum ve kuruluşların kısa, orta ve uzun vadede nasıl değer yaratacakları ve değer yaratmada özgün bir hikaye ortaya koymada strateji, performans ve yönetim arasında bağlantıların nasıl kurulacağı konuları ele alınmıştır.
	IIRC	“Consultation Draft of the International <IR> Framework”	16 Nisan 2013’te yayımlanan bu taslak çerçevenin amacı entegre raporlama çerçevesinin geliştirilmesinde yorum elde etmektir.
	IIRC	“Basis for Conclusions International <IR> Framework”	Consultation Draft of the International <IR> Framework’e ilişkin elde edilen yorumlara ilişkin analiz sonuçları raporlaştırılmıştır.
	IIRC	“Summary of Significant Issues International <IR> Framework”	16 Nisan 2013’te yayımlanan taslak çerçeve ile ilgili 359 katılımcıdan 15 Temmuz 2013’e kadar görüş alınmış, sonuçlar “Summary of Significant Issues International <IR> Framework” adlı çalışmada IIRC tarafından yayımlanmıştır.
	GRI	“G4 Sürdürülebilirlik Raporlaması Kılavuzlar”	Sürdürülebilirlik raporlarını hazırlarken yardımcı olmak amacıyla yayımlanmıştır.
	IIRC	“IIRC Pilot Programme 2013 Yearbook”	IIRC’nin pilot programına katılan işletmeler, entegre raporlama uygulamalarını; sermaye unsurlarının kullanımı, değer yaratma ve iş modeli gibi birbirine bağlı olan konuları içerecek şekilde sunmuşlardır.
	IIRC	“The International <IR> Framework”	Yapılan çalışmalar sonucunda, entegre raporlama çerçevesi IIRC tarafından Aralık 2013’te yayımlanmıştır. Çerçevenin amacı düzenleyiciler, firmalar, işletmeler, şirketler, standart yapımcılar, muhasebe meslek mensupları, akademi, sivil toplum kuruluşlarına değer yaratmada ve yaratılan değeri korumada rehberlik etmek ve geleceğe odaklanmaktır.
2014	IIRC	“Assurance on <IR>: An Introduction To The Discussion ve Assurance on <IR>: An Exploration of Issues”	Temmuz 2014’te IIRC tarafından yayımlanan 2 çalışma, tüm paydaşların entegre raporlamanın güvencesini anlamaları ve entegre raporlamanın sağladığı faydalar ve entegre raporlamanın zorlukları hakkında küresel bir tartışma ortamı oluşturmak amacıyla hazırlanmıştır.

	IIRC	“<IR> Yearbook 2014”	Entegre raporlamanın geliştirilmesi ve daha çok işletme tarafından uygulanmasını sağlamak ve IIRC Pilot Programına katılan işletmelerin ve yatırımcıların deneyimlerini sunmak amacıyla sanal bir ağ kurulmuştur. Bu yılda kurumsal raporlamada entegre raporlamaya geçişte kuruluşlar, videolar, makaleler, bloglar, araştırmalar eşliğinde deneyimlerini paylaşmışlardır. <IR> Yearbook 2014, IIRC’nin 2011’den Aralık 2014’e kadar olan pilot programını kapsamakla birlikte, IIRC’nin gelişimi ve günümüze kadar yapılan faaliyetleri içermemektedir ²³
	IIRC	“IIRC Pilot Programme Conference 2014”	24-26 Eylül 2014 tarihlerinde 22 ülkeden entegre raporlama uygulama sürecinde olan 200 katılımcı ile IIRC ve PwC’nin ortaklığında konferans düzenlenmiştir. Katılımcılar entegre raporlamanın iş süreçlerinde sağladığı faydaları ve yatırımcıların ihtiyacını karşılamada önemli konuları paylaşmışlardır ²⁴
2016	IoDSA	“King IV”	2014’te King IV’ün taslak hazırlığına başlamaya karar verildi ve 1 Kasım 2016’da King IV Raporu yayımlandı
2018	IIRC	“<IR> Academic Database”	IIRC tarafından, entegre raporlama ile ilgili yayımlanmış (kitaplar, bölümler, makaleler) ve yayımlanmamış (tezler, çalışma kağıtları) akademik çalışmalara erişimi kolaylaştırmak amacıyla “Entegre Raporlama Akademik Veri Tabanı” kurulmuştur ²⁵
2019	IIRC	“Integrated Thinking & Strategy: State of Play Report”	Çalışma, IIRC’nin 2018’de kurduğu “Integrated Thinking & Strategy Group” ²⁶ tarafından Aralık 2019’da entegre düşünceyi işletme faaliyetlerine entegre etmek amacıyla yayımlanmıştır. Çalışmada işletmelerin ²⁷ entegre düşünceyi teşvik etmede karşılaştıkları zorluklar (stratejik açıdan liderlik ve strateji oluşturma, örgütsel açıdan eylemsizlik, karmaşıklık ve iş birliği, analitik açıdan ölçüm, karşılaştırılabilirlik ve nedensellik), bu zorlukların nasıl üstesinden geldiği üzerinde durulmuştur. Raporun tüm paydaşların ihtiyaçlarına cevap verebilecek, uzun vadeli, sürdürülebilir büyümeyi teşvik eden entegre düşünme için model önerisi niteliğinde olduğu ifade edilmiştir ²⁸ Model çoklu sermaye modeli olarak adlandırılmış ve içerisinde değer sistemi adı altında çevre, toplum, paydaşlar ve iş unsurları bulunmaktadır. Model, kâr öncelikli

²³ <https://integratedreporting.org/yearbook2014> (28.06.2021)

²⁴ https://integratedreporting.org/yearbook2014/timeline-assets/timeline.html#vars!date=2014-0901_05:09:09! (28.06.2021)

²⁵ <http://www.iracademicdatabase.org/> (28.06.2021)

²⁶ Hollanda’da banka olarak faaliyetlerini yürüten ABN AMRO Bank’tan Tjeerd Krumpelman ve Luiss Üniversitesinden Christian Busco’nun eş başkan olarak görev yaptığı “Integrated Thinking & Strategy Group” 2018’de IIRC tarafından kurulmuştur.

²⁷ IIRC tarafından entegre düşünme üzerine yapılan çalışmada, Hollanda’da banka olarak faaliyet gösteren ABN AMRO Bank, Belçika’dan kimya şirketi Solvay, Hollanda’dan havayolu şirketi Royal Schiphol Group, Britanya’dan banka ve finansal hizmetler alanında faaliyet gösteren HSBC, The World Bank (Dünya Bankası), İtalya’dan doğal gaz şirketi Snam, Almanya’dan kimya şirketi BASF ve Güney Afrika’dan bankacılık faaliyetleri yürüten Standart Bank sermaye unsurları çerçevesinde değer yaratmada itici güçlere odaklanarak entegre düşünmeyi uygulamaya dönüştürme sürecini sunmuşlardır.

²⁸ <https://integratedreporting.org/resource/integrated-thinking-strategy-state-of-play-report/> (28.06.2021)

			faaliyet göstermek yerine işletmenin hem kendisi hem de kilit paydaşları için değer yaratmayı önermektedir. Çoklu sermaye modeli 2020’li yıllara kadar geçerli olan ve sadece finansal sermayeyi içeren tek sermaye modelinden ayrılmaktadır. Tek sermaye modelinde kârın maksimize edilmesine, sadece finansal sermaye ve kısa döneme odaklanılırken, çoklu sermaye modelinde değer optimize edilmesine, kısa ve uzun döneme ve çoklu sermayeye odaklanılmaktadır.
2020	IIRC	“The International <IR> Framework (Revised)”	İlk kez Aralık 2013’te yayımlanan Uluslararası ER Çerçevesi, Ocak 2021’de revize edilmiş, ilk Çerçeve’de İçerik Öğeleri başlığı altında ele alınan “Genel Raporlama İlkeleri”, Ocak 2021’de yayımlanan Çerçeve’de 5.Bölümde ayrı bir başlıkta ele alınmıştır.
	IIRC, CDP, CDSB, GRI, SASB	“Statement of Intent To Work Together Towards Comprehensive Corporate Reporting”	IIRC, CDP (Disclosure, Insight, Action) ²⁹ , CDSB (Climate Disclosure Standards Board) ³⁰ , GRI ve SASB (Sustainability Accounting Standards Board-Sürdürülebilirlik Muhasebe Standartları Kurulu) ³¹ ile birlikte, kurumsal raporlamayı geliştirmek ve bu konuda küresel bir uyum sağlamak amacıyla bir araya gelmiştir. Bu 5 kurum, sürdürülebilirlik, çevre, iklim değişikliği gibi finansal olmayan konular ile bunların ortaya çıkardığı finansal risk ve getirinin birbiriyle bağlantılarının kurulması gerektiğini ifade etmektedir. Aynı zamanda sürdürülebilirlik bilgilerinin finansal genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ile bir araya getirilerek entegre raporlama çerçevesi altında birleştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.
	IIRC, CDP, CDSB, GRI, SASB	“Reporting on Enterprise Value Illustrated With A Prototype Climate-Related Financial Disclosure Standard”	Sürdürülebilirlik ve entegre raporlama ile ilgili önemli kuruluşlar olan CDP, CDSB, GRI, IIRC ve SASB tarafından kapsamlı bir kurumsal raporlama sistemine geçme çalışmaları IASB (International Accounting Standards Board) ³² ’in da çalışmaları dâhil olmasıyla hızlanmıştır. Bu kuruluşlar yayımlamış oldukları çerçevelerin ve standartların

²⁹ CDP, yatırımcıların, şirketlerin, işletmelerin, bölgesel coğrafyanın, şehirlerin çevreye olan etkilerini daha iyi yönetebilmek amacıyla faaliyet gösteren bir kurumdur. Dünya Bankası, CDP’yi kurumsal ve şehir faaliyetleriyle ilgili zengin ve kapsamlı veri havuzuyla çevresel raporlamanın “altın standardı” olarak tanımlamaktadır. Daha fazla bilgi için bkz. <https://www.cdp.net/en>

³⁰ CDSB, iş ve çevre ile ilgili uluslararası sivil toplum kuruluşu konsorsiyumudur. CDSB’nin ana amacı doğal sermaye ile finansal sermayeyi ortak bir paydada buluşturarak küresel kurumsal raporlama modeline katkıda bulunmaktır. Daha fazla bilgi için bkz. <https://www.cdsb.net/>

³¹ SASB, işletmelere ve yatırımcılara sürdürülebilirlik ve finansal etkileri hakkında ortak bir kurumsal raporlama dili oluşturmak amacıyla 2011’de kurulmuştur. SASB standartları, tüketim malları, finansal, kaynak dönüşümü gibi farklı 77 endüstri (daha fazla bilgi için bkz. <https://www.sasb.org/wp-content/uploads/2018/11/SICS-Industry-List.pdf>) dalı için yayımlanmış ve her sektöre ait çevresel, sosyal ve yönetişimsel (ESG) konularla ilgili rehberlik etmektedir. İlerleyen süreçte, küresel bir kurumsal raporlama oluşturma çalışmaları daha karmaşık hale gelmiş ve SASB, IIRC ile birlikte Value Reporting Foundation’da Kasım 2020’de bir araya gelerek kurumsal raporlamayı daha basit ve anlaşılır hale getirebilmek için çalışmalara başlamıştır. Haziran 2021’de de Value Reporting Foundation resmi olarak kurulmuştur. Bu çatı altında işletmeler ve yatırımcılar hem entegre raporlama çerçevesini hem sürdürülebilirlik standartlarını hem de entegre düşünme ilkelerini ihtiyaçlarına göre tek başına veya kombinasyon şeklinde kullanabileceklerdir. Daha fazla bilgi için bkz. <https://www.sasb.org/>

³² IASB, muhasebe standartlarını belirleme, finansal raporları hazırlama, denetleme ve kullanma, muhasebe ile ilgili eğitimde öncülük eden, IFRC (International Financial Reporting Standards)’nin bağımsız bir kurumudur. Daha fazla bilgi için bkz. <https://www.ifrs.org/>

		belirlenen bazı bileşenlerini FSB (Financial Stability Board) ³³ tarafından kurulan TFCD (Task Force on Climate-Related Financial Disclosure) ³⁴ tarafından belirlenen önerilerin de dikkate alınarak sürdürülebilirlik ile ilgili küresel standartların geliştirilmesini amaçlamaktadırlar. Oluşturulmak istenen standartlarla, bir işletmenin çevre, insan ve ekonomi üzerindeki etkilerini gösteren sürdürülebilirlik raporlamasından farklı olarak işletmenin nasıl değer yarattığını gösteren sürdürülebilirlik ile ilgili finansal açıklamaların geliştirilmesi hedeflenmektedir.
	IIRC, IFAC	“Accelerating Integrated Reporting Assurance in the Public Interest” Dünya genelinde birçok işletme, kurum ve kuruluş tarafından uzun vadede değer yaratmak ve sürdürülebilir büyüme ve kalkınma sağlayabilmek için entegre raporlama faaliyetine yönelmektedir. Entegre raporlamaya artan bu eğilim bu raporlama türüne olan “güvence” talebini ortaya çıkarmaktadır. IIRC, IFAC (Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu) ile birlikte bu talebi karşılayabilmek amacıyla, Kamu Yararına Entegre Raporlama Güvencesinin Hızlandırılmasına başlamıştır. Entegre raporlamada güvencenin önemini belirtmek üzere Hollanda’da bankacılık faaliyetlerini yürüten ABN AMRO’dan Tjeerd Krumpelman, entegre raporlar için bağımsız güvence aldıklarını, bunun entegre raporlara olan güvenirliliği sağlamakla ve paydaşlara daha fazla güven vermekle kalmadığını, raporlama süreçlerini iyileştirmede de öneriler alındığını ifade etmiştir. Krumpelman aynı zamanda entegre raporlarının bölümleri için makul güvence almak ve insan hakları gibi finansal olmayan konulara da önem vererek bu konularda da güvence sağlamak amacıyla olduklarını ifade etmiştir. IFAC İcra Kurulu Başkanı Kevin Dancey ise entegre raporlama ve sürdürülebilirlik dâhil olmak üzere finansal olmayan konularda güvence sağlanmasının muhasebecilerin gelecekteki rollerinde oldukça önemli olacağını, mesleki uzmanlıklarını da bu alanda uygulamalarının önemli olduğunu ifade etmiştir³⁵ IIRC ve IFAC tarafından yayımlanan “Accelerating Integrated Reporting Assurance in the Public Interest” adlı çalışmada, entegre raporlamanın güvencesi ile ilgili “Sınırlı Entegre Raporlama Güvencesi” ve “Makul Entegre Raporlama Güvencesi”nden bahsedilmektedir. “Sınırlı Entegre Raporlama Güvencesi”nde entegre raporda ortaya çıkan önemli yanlışlar tespit edilmeye çalışılır. Entegre raporun, entegre raporlama çerçevesine uygun olarak hazırlanması

³³ FSB, küresel finansal istikrarı sağlamak için küresel finansal sistemi izleyen ve önerilerde bulunan uluslararası bir organizasyondur. Daha fazla bilgi için bkz. <https://www.fsb.org/>

³⁴ TFCD, iklim değişikliğinin küresel ekonomi için finansal bir risk oluşturması nedeniyle finansal piyasalar, iklim değişikliğinin etkileri hakkında daha net, daha kapsamlı ve kaliteli bilgiye ihtiyaç duymaktadır. FSB (Finansal İstikrar Kurulu), iklim değişikliği ile ilgili değişikliklerin finansal raporlamaya yansıyan etkilerini iyileştirmek amacıyla TFCD (İklim İle İlgili Finansal Açıklamalar Görev Gücü)’yi kurmuştur. Daha fazla bilgi için bkz. <https://www.fsb-tcfd.org/>

³⁵<https://integratedreporting.org/resource/ifac-and-iirc-set-out-a-vision-for-accelerating-integrated-reporting-assurance/> (29.06.2021)

			durumunda bununla ilgili kanıt elde edilmesi gerekmektedir. “Makul Entegre Raporlama Güvencesi”nde ise, entegre raporlardaki önemli maddi yanlışlık riskleri ve entegre raporlama faaliyetinin ve iş süreçlerinin etkin bir şekilde işlemlerini sağlamak için prosedürler uygulanmaktadır. Yine burada entegre raporun, entegre raporlama çerçevesine uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığıyla ilgili yeterli kanıt elde edilmesi gerekmektedir. Sınırlı Entegre Raporlama Güvencesinden, Makul Entegre Raporlama Güvencesine geçişte uygulanan prosedürlerin ve testlerin kapsamı da artmaktadır. Her iki entegre raporlama güvencesi yönetim, strateji, kaynak tahsisi, hissedarlarla ilişkiler, iş modeli, risk ve fırsatların yönetimi ile ilgili belgeleri ve entegre raporun sunum değerlendirmesi, gözlem, teftiş, analitik prosedürleri içermektedir.
2021	IIRC	“International <IR> Framework”	İlki Aralık 2013’te yayımlanan Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi, 1 Ocak 2022’den sonraki raporlama dönemlerinden itibaren geçerli olmak üzere Ocak 2021’de revize edilmiştir. Revize edilen çerçevede “Genel Raporlama İlkeleri” içerik öğelerinden ayrı bir bölümde ele alınmıştır.
	IIRC, SASB	“Strengthening An Integrated Report Using SASB Standards”	IIRC ve SASB, Value Reporting Foundation’da işletmelerin, kurum ve kuruluşların değer yaratmak için kullandıkları kaynaklar ve bunlar arasındaki ilişkiler hakkında bilgi vermek ile ilgili uygulamada var olan boşluğu doldurmak amacıyla bir araya gelmişlerdir. IIRC’nin yayımlanmış olduğu entegre raporlama çerçevesi ile SASB standartlarının karşılaştırılabilir, tutarlı ve güvenilir bilgilerle yatırımcı ihtiyaçlarını karşılamada ve uzun vadede değer yaratmada işletmeye fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Entegre Raporlama Çerçevesi, yönetim ve iş modeli ile bilgiler arası bağlantının sağlanması yoluyla, SASB standartları da sürdürülebilirlik ile ilgili konularda karşılaştırılabilirlik sağlaması ile rehberlik edecektir. SASB Standartları bir işletmenin finansal durumunu (bilanço/finansal durum tablosu), performansını (gelir tablosu/kâr/zarar tablosu) ve risk profilini (piyasa değerleri, sermaye maliyeti) gibi konuları etkileme olasılığı olan sürdürülebilirlikle ilgili riskleri ve fırsatları ele almaktadır. Entegre Raporlama Çerçevesi’nin 6 sermaye unsuru (finansal, üretilmiş, entelektüel, insan, sosyal ve ilişkisel, doğal) ile SASB’nin 5 sürdürülebilirlik boyutu (çevresel, sosyal, insan, iş modeli ve yenilik, liderlik ve yönetim) arasındaki uyumun birbirini tamamladığı görülmektedir³⁶
	IIRC	“Integrated Thinking: A Virtuous Loop”	Haziran 2021’de yayımlanan çalışmada işletmelerin (finansal hizmet kuruluşları olan ING ve ABN AMRO, enerji firmaları Enel ve Snam, ilaç ve kimya firmaları Novo Nordisk ve Solvay, havacılık firmaları Schiphol ve Mühim) entegre düşünme ile ilgili karşılaştıkları zorlukları nasıl ele aldıkları,

³⁶ <https://integratedreporting.org/resource/strengthening-an-integrated-report-using-sasb-standards/> (29.06.2021)

			paydaşların ihtiyaçlarını karşılamak ve uzun vadede değer yaratmak için hangi adımları attıkları ele alınmıştır.
	IIRC, SASB	“Value Reporting Foundation”	IIRC, 9 Haziran 2021’de, SASB (Sustainability Accounting Standards Board-Sürdürülebilirlik Muhasebe Standartları Kurulu) ile birlikte, entegre düşünme ilkeleri, entegre raporlama çerçevesi ve SASB standartları ile iş ve yatırımcıya karar verme süreçlerini desteklemek amacıyla “Value Reporting Foundation”u kurmuştur. Value Reporting Foundation, işletmelerin ve yatırımcıların değer zaman içinde nasıl oluşturulduğu ve korunduğu hakkında ortak bir bakış açısı geliştirmeyi hedeflemektedir ³⁷ Value Reporting Foundation’a destek veren 15 ülkeden iş dünyasının liderleri, SASB Standartlarının entegre raporlama ile uyum sağlayacağını, kurumsal raporlamanın gelişmesine katkı sağlayacağını, ESG (çevresel, sosyal ve yönetim) bilgilerine ulaşılabilirliği artıracığını, yatırımcılar ve diğer tüm paydaşlar için şeffaf, güvenilir bir kurumsal raporlama ortamını oluşturacağını, finansal olmayan göstergeler içerisinde yer alan iklim, sosyal, çevre ile ilgili konularda karşılaşılabilecek riskleri yönetmede yol göstereceğini ifade eden görüşlerde bulunmuşlardır ³⁸
	IFRS	“International Sustainability Standards Board”	IFRS, Uluslararası yatırımcıların, işletmeler, kurumlar ve kuruluşların ESG bilgilerine yönelik daha şeffaf, kalite düzeyi yüksek, karşılaştırılabilir ve güvenilir raporlama taleplerini karşılamak amacıyla 3 Kasım 2021’de Uluslararası Sürdürülebilirlik Standartları Kurulu (International Sustainability Standards Board-ISSB)’nin kurulduğunu duyurmuştur. ISSB’nin amacı; paydaşların bilgi ihtiyaçlarını karşılamada sürdürülebilirlik konularına yönelik bilgilerin sunulmasına rehberlik etmek için standartlar yayımlamaktır. ³⁹
2022	ISSB	Genel Sustainability-Related Disclosure Requirements, Climate-Related Disclosure Requirements	IISB, 31 Mart 2022’de, 29 Temmuz 2022’de sona erecek olan sürdürülebilirlik ile ilgili genel açıklama gereklilikleri ve iklimle ilgili açıklama gerekliliklerini belirten iki standart için istişare başlatmıştır. ⁴⁰

Kaynak: Literatürden faydalanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

³⁷ <https://www.valuereportingfoundation.org/news/iirc-and-sasb-form-the-value-reportingfoundation-providing-comprehensive-suite-of-tools-to-assess-manage-and-communicate-value/> (29.06.2021)

³⁸ <https://www.valuereportingfoundation.org/about/supporters/> (29.06.2021)

³⁹ <https://www.ifrs.org/groups/international-sustainability-standards-board/>, (13.05.2022)

⁴⁰ <https://www.valuereportingfoundation.org/news/issb-launches-consultation-on-first-two-proposed-standards/>, (13.05.2022)

EK 2: Türkiye’de Entegre Raporlama İle İlgili Yapılan Çalışmalar ve Literatür İncelemesi

Tarih	Çalışmayı Yapan	Çalışmanın Adı	Bulgular, Sonuçlar ve Gelişmeler
2011	Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği (TKYD) ve İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği (SKD)	“Entegre Raporlama Çalışma Grubu”	Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği (TKYD) ve İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği (SKD) tarafından, Türkiye’de entegre düşünce ve entegre raporlamanın benimsenmesi ve uygulamasının yaygınlaşması konusunda farkındalık oluşturmak için çalışma grubu kurulmuştur.
2013	Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu (YOİKK)’na TKYD üzerinden sunulan proje		Prof. Dr. Güler Aras tarafından sunulan projenin kabul edilmesiyle entegre raporlama ile ilgili ilk somut adım atılmıştır.
	Karğın ve diğerler	“Entegre Raporlama: Yeni Bir Raporlama Perspektifi”	Türkiye’de entegre raporlama ile ilgili ilk akademik çalışmada, entegre raporlama içeriği, dünyadaki entegre raporlama uygulamaları değerlendirilmiştir. Ayrıca bu çalışma entegre raporlama ile ilgili ilk akademik çalışma olduğundan entegre raporlamanın kurum ve kuruluşlar tarafından uygulanması önerilmiş, entegre raporlama ile ilgili çerçevenin yayımlanmasından sonra entegre raporlama uygulamasının benimseneceği ve yaygınlaşacağı ifade edilmiştir.
	Garanti Bankası A.Ş. ve Çimsa	IIRC’ye üye olunması	Garanti Bankası A.Ş. ve Çimsa, entegre raporlama uygulamak üzere, Türkiye’den IIRC’ye üye olan ilk kuruluşlar olmuştur.
2015	Prof. Dr. Güler Aras ve Gaye Uğur Sarioğlu	“Kurumsal Raporlamada Yeni Dönem: Entegre Raporlama”	Türkiye’de entegre raporlama ile ilgili yayımlanan ilk rehber kitap olan bu çalışmada, kurumsal raporlamanın gelişimi, kurumsal raporlama evriminde dönüm noktası niteliğinde olan entegre raporlama ve dünyadaki entegre raporlama uygulamalarından bahsedilmiştir.
	Çimsa, SKD Türkiye, Garanti Bankası A.Ş., Global Compact Network Türkiye, Argüden Yönetişim Akademisi, IIRC Türkiye Büyükelçisi, Borsa İstanbul, TKYD ve TÜSİAD	Entegre Raporlama Türkiye Ağı (ERTA)	Türkiye’deki kurum ve kuruluşların, şirketlerin, işletmelerin entegre düşünme ve entegre raporlama uygulamalarını benimsemelerine destek olmak amacıyla ERTA kurulmuştur.

Kaynak: Literatürden faydalanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

EK 3: Araştırmada Ölçüt Olarak Kullanılan Uluslararası Entegre Raporlama Çerçevesi İlkeleri

ARAŞTIRMADA ÖLÇÜT OLARAK KULLANILAN ULUSLARARASI ENTEGRE RAPORLAMA ÇERÇEVESİ İLKELERİ			
KILAVUZ İLKELER			Puan (0, 1 veya 2)
3A Stratejik Odak ve Geleceğe Yönelim	1	3.3. Kuruluşun stratejisi ve bunun, kuruluşun kısa, orta ve uzun vadede değer yaratma kabiliyetiyle ve sermaye öğelerini kullanımı ve etkileşimiyle nasıl bir ilgisi olduğu hakkında bilgi sağlanmalı	
3B Bilgiler Arası Bağlantı		3.6. kuruluşun zaman içinde değer yaratma kabiliyetini etkileyen faktörlerin birleşimi, birbirleriyle olan ilişkileri ve aralarındaki bağımlılıkların bütünsel bir resmini sunmalı 3.8. Bilgiler arası bağlantı için kullanılan başlıca biçimler aşağıdaki öğeler arasındaki bağlantıları içerir:	
	2	• İçerik Öğeleri. Entegre rapor İçerik Öğelerini bir bütün olarak kuruluşun faaliyetlerindeki dinamik ve sistemik etkileşimlerini yansıtan genel bir görüntüye bağlar. Örnek: -Mevcut kaynak aktarımı ve kuruluşun hedeflediği performansa ulaşmak için kaynakları nasıl birleştireceği veya başka yatırımlar yapıp yapmayacağı hakkında bir analiz -Yeni risk ve fırsatlar belirlendiğinde ya da geçmişteki performans beklenen şekilde gerçekleşmediğinde kuruluşun Stratejisinin nasıl duruma uyarlanacağına ilişkin bilgiler -Teknolojik değişimlerin hızındaki artış veya azalmalar, gelişen ve değişen toplumsal beklentiler ve gezegendeki kaynakların azalması gibi dış çevrede gerçekleşen değişimlerle kuruluşun stratejisinin ve iş modelinin ilişkilendirilmesi	
	3	• Dün, bugün ve yarın. Kuruluş tarafından geçmişten bugüne kadar olan dönemdeki faaliyetleri hakkında bir analiz yapılması	
	4	• Sermaye öğeleri. Bu, sermaye öğeleri arasındaki bağımlılıklar ve takaslar ile bunların bulunabilirliğinin, kalitesinin ve satın alınabilirliğinin kuruluşun değer yaratma kabiliyetini nasıl etkilediğini kapsar	
	5	• Finansal bilgiler ve diğer bilgiler. Örneğin, aşağıdaki kalemler üzerindeki yansımalar: -Araştırma-geliştirme politikaları, teknoloji/bilgi birikimi veya insan kaynaklarına yapılan yatırımlar bakımından pazar payı veya beklenen gelir artışı -Çevre politikaları, enerji verimliliği, yerel toplumlarla iş birliği veya toplumsal sorunları aşmak için teknoloji kullanımı bakımından maliyetlerin düşürülmesi veya yeni iş fırsatları -Uzun vadeli müşteri ilişkileri, müşteri memnuniyeti veya itibar bakımından gelir ve kar artışı	
	6	• Nicel ve nitel bilgiler. KPTların yapılan açıklamaların bir parçası olarak sunulması, nitel ve nicel bilgileri birbirine bağlamada etkili bir yol olabilir	
	7	• Yönetim bilgileri, yönetim kurulu bilgileri ve kuruluş dışından rapor edilen bilgiler.	
	8	• Rapordaki bilgiler, kuruluşun diğer bildirimlerindeki bilgiler ve diğer kaynaklardan gelen bilgiler.	
3C Paydaşlarla İlişkiler	9	3.10. Kuruluşun temel paydaşlarıyla kurduğu ilişkilerin doğası ve kalitesi hakkında bilgi sağlamalı ve kuruluşun paydaşların meşru ihtiyaç ve isteklerini ne ölçüde anladığını, hesaba kattığını ve karşıladığını göstermelidir.	

3D Önemlilik	10	3.17. Kuruluşun kısa, orta ve uzun vadede değer yaratma kabiliyetini önemli ölçüde etkileyen konular hakkında bilgi vermelidir.	
3E Kısa ve Öz Olma	11	3.36. Rapor kısa ve öz olmalıdır. 3.38. Kuruluş, entegre raporunda kısa ve öz olma ile özellikle eksiksizlik ve karşılaştırılabilirlik gibi diğer Kılavuz İlkeler arasında denge kurmaya çalışır. Bir entegre raporun kısa ve öz olabilmesi için: • Bölüm 3D'de açıklanan önemlilik belirleme sürecinin uygulanması gerekir • Mantıklı bir yapının izlenmesi ve tekrarı sınırlamak için kendi içinde çapraz başvuru araçlarının kullanılması gerekir • Ayrıntılı bilgilere, sık değişmeyen bilgilere (örneğin bağlı kuruluşlar listesi) veya dış kaynaklara (örneğin devlete ait bir web sitesinde gelecekte öngörülen ekonomik koşullar hakkındaki varsayımlar) için bağlantılar içerebilir • Kavramları net ve mümkün olduğunca az kelime kullanarak ifade etmesi gerekir • Mesleki jargon veya çok teknik terminoloji yerine düz bir dil kullanılması tercih edilebilir • Sıklıkla "basmakalıp" olarak nitelendirilen ve kuruluşa özgü olmayan çok genel konulardan kaçınılması gerekir.	
3F Güvenilirlik ve Eksiksizlik (Tamlık)	12	3.39. Olumlu ya da olumsuz tüm maddi hususları dengeli ve maddi hata içermeyecek bir şekilde içermelidir.	
3G Tutarlılık ve Karşılaştırılabilirlik	13	3.54. rapordaki bilgiler: • Zaman içinde tutarlı bir temele dayalı olarak • Kuruluşun kendi zaman içinde değer yaratma kabiliyeti açısından, diğer kuruluşlarla karşılaştırılmasına olanak sağlayacak şekilde sunulmalıdır	
İÇERİK ÖĞELERİ			
4A Kurumsal Genel Görünüm ve Dış Çevre	14	4.5. Bir entegre rapor kuruluşun misyonunu ve vizyonunu belirler ve aşağıdakiler gibi konuları tanımlayarak gereken bağlamı sağlar:	
		• Kuruluşun:	
	15	Kültürü, etik ilkeleri ve değerleri	
	16	Mülkiyet ve faaliyet yapısı	
	17	Temel faaliyetleri ve pazarları	
	18	Rekabet yapısı ve pazar konumu	
Dış Çevre	19	Değer zinciri içindeki konumu	
	20	• Özellikle önceki dönemlere göre yaşanan büyük değişimleri vurgulayan önemli nicel bilgiler (örneğin çalışan sayısı, gelir, kuruluşun faaliyet gösterdiği ülke sayısı)	
	21	4.7. • Başlıca paydaşların meşru ihtiyaç ve istekleri	
	22	• Ekonomik denge, küreselleşme ve endüstri trendleri gibi makro ve mikro ekonomik koşullar	
	23	• Rakiplerin görece güçlü ve zayıf yanları ve müşteri talebi gibi pazar güçleri	
	24	• Teknolojik değişimin hızı ve etkisi	
	25	• Nüfus ve demografik değişimler, insan hakları, sağlık, fakirlik, toplumsal değerler ve eğitim sistemleri gibi toplumsal konular	
	26	• İklim değişikliği, ekosistem kaybı ve gezegenin sınırlarına ulaşılması sonucu ortaya çıkan kaynak açıkları gibi çevresel konular	
	27	• Kuruluşun faaliyet gösterdiği yasal ve düzenleyici ortam	
	28	• Kuruluşun faaliyet gösterdiği ülkedeki ya da kuruluşun stratejisini uygulama kabiliyetini etkileme ihtimali olan başka ülkelerdeki siyasi ortam	
4B Kurumsal Yönetim		4.9. Bir entegre rapor aşağıdakiler gibi konuların kuruluşun değer yaratma kabiliyetiyle nasıl bağlantılı olduğu hakkında bilgi sağlar:	

	29	• Kurumsal yönetim sorumlularının becerileri ve farklı yönleri (örneğin insanların geçmişi, cinsiyeti, liyakati ve deneyimi) dâhil olmak üzere kuruluşun liderlik yapısı ve yasal gereklilikler	
	30	• kuruluşun kültürünü oluşturmak ve izlemek için kullanılan spesifik süreçler	
	31	• Kuruluşun kültürünün, etik ilkelerinin ve değerlerinin başlıca paydaşlarla ilişkiler dâhil olmak üzere sermaye öğelerini kullanımına ve bunları etkilemesine nasıl yansıtıldığı	
	32	• Kuruluşun yasal gereklilikleri aşan kurumsal yönetim uygulamaları yürütüp yürütmediği	
	33	• Kurumsal yönetim sorumlularının yenilikçiliği teşvik etmek ve hayata geçirmek için üstlendiği sorumluluk	
	34	• Ücret ve teşvikler ile kısa, orta ve uzun vadede değer yaratma arasında ve bunların kuruluşun sermaye öğelerini kullanması ve etkilemesi üzerinde nasıl bir bağlantı kurulduğu.	
4C İş Modeli		4.13. İş modeli açıklamasının etkinliğini ve okunabilirliğini güçlendiren özellikler şunlardır:	
	35	• İş modelinin temel öğeleri hakkında net bir açıklama	
	36	• Temel öğeleri vurgulayan basit bir şema ve bunu desteklemek üzere bu öğelerin kuruluş açısından ilgisi hakkında net bir açıklama	
	37	• Kuruluşun içinde bulunduğu koşullara uygun, mantıklı bir metin akışı	
	38	• Başlıca paydaşlar ile dış çevreyi etkileyen diğer bağımlılıklar (örneğin ham madde) ve önemli faktörler hakkında açıklama	
	39	• Strateji, risk ve fırsatlar ve performans (KPI'lar ile maliyetlerin düşürülmesi ve gelirler gibi mali konular vb.) gibi diğer İçerik Öğelerinin kapsamında ele alınan bilgilere yönlendiren bağlantılar	
Girdiler	40	4.14. Bir entegre rapor, temel girdilerin kuruluşun bağlı olduğu sermaye öğeleriyle nasıl bir ilgisi olduğunu veya iş modelinin sağlamlığı ve esnekliğini anlama açısından önemli oldukları ölçüde kuruluş için bir farklılaşma kaynağı olduğunu gösterir.	
İş Faaliyetleri		4.16. Bir entegre raporda temel iş faaliyetleri açıklanır. Aşağıdakileri içerebilir:	
	41	• Kuruluş pazarda kendisini nasıl farklılaştırıyor(örneğin ürün farklılaşması, Pazar segmentasyonu, teslimat kanalları ve pazarlama)	
	42	• İş modeli ilk satış noktasından sonra gelir yaratmaya ne ölçüde dayalı (örneğin genişletilmiş garanti anlaşmaları veya ağ kullanım ücretleri)	
	43	• Kuruluş, yenilikçilik ihtiyacına nasıl yaklaşıyor	
	44	• İş modeli değişime uyum sağlamak için nasıl tasarlanmıştır.	
	45	4.17. Önemli olması halinde bir entegre raporda süreç iyileştirme, çalışan eğitimi ve ilişki yönetimi gibi girişimlerin kuruluşun uzun vadedeki başarısına olan katkısı da ele alınabilir	
Çıktılar	46	4.18. Bir entegre raporda kuruluşun temel ürün ve hizmetleri tanımlanır. Bunlar, önem seviyelerine göre iş modeli açıklaması içinde ele alınması gereken yan ürünler ve atıklar (emisyonlar dâhil) gibi diğer çıktılar da olabilir.	
Sonuçlar		4.19. Bir entegre raporda aşağıdakiler gibi temel sonuçlar açıklanır:	
	47	-İç sonuçlar (örneğin çalışanların morali, kuruluşun itibarı, gelirler ve nakit akışı) ve	
	48	-dış sonuçlar (örneğin müşteri memnuniyeti, vergi ödemeleri, marka sadakati, toplumsal ve çevresel etkiler)	
	49	- Olumlu sonuçlar (yani sermaye öğelerinde net artışla sonuçlanan ve dolayısıyla değer yaratanlar) ve	
	50	- olumsuz sonuçlar (yani sermaye öğelerinde net azalmayla sonuçlanan ve dolayısıyla değeri azaltanlar)	
		4.26. Bu, aşağıdaki öğelerin tanımlanmasını içerebilir:	

4D Risk ve Fırsatlar	51	• Risk ve fırsatların spesifik kaynağı (iç, dış ya da yaygın şekliyle bu ikisinin karışımı).	
	52	• Kuruluş, risk veya fırsatın gerçekleşme ihtimalini ve gerçekleşmesi halinde etkisinin büyüklüğünü değerlendirir	
	53	• İlişkili stratejik amaçların, stratejilerin, politikaların, hedeflerin ve KPTların belirlenmesi dâhil olmak üzere temel riskleri azaltmak veya yönetmek ya da temel fırsatlardan değer yaratmak için alınan önlemler	
4E Strateji ve Kaynak Aktarımı		4.29 Bir entegre raporda genellikle aşağıdaki hususlar tanımlanır:	
	54	• Kuruluşun kısa, orta ve uzun vadedeki stratejik amaçları	
	55	• Bu stratejik amaçlara ulaşmak için uyguladığı ya da uygulamayı planladığı stratejiler	
	56	• Stratejisini uygulamak için gereken kaynak aktarımı planları	
	57	• Kısa, orta ve uzun vadede başarıları ve hedeflenen sonuçları nasıl ölçeceği	
		4.30. Bu, aşağıdaki öğelerin açıklanmasını içerebilir:	
	58	• Kuruluşun stratejisi ve kaynak aktarımı planları ile diğer İçerik Öğelerinin kapsamında olan bilgiler arasındaki bağlantı ve:	
		Strateji ve kaynak aktarımı planlarının iş modeliyle ne ölçüde ilgili olduğu ve kuruluşun değişime uyum sağlama kabiliyetini anlamak açısından seçilen stratejileri uygulamak için iş modelinde yapılması gerekebilecek değişiklikler	
		Strateji ve kaynak aktarımı planlarının dış çevreden ve tanımlanan risk ve fırsatlardan nasıl etkilendiği ve bunlara nasıl yanıt verdiği	
		Strateji ve kaynak aktarımı planlarının öğelerini ve bu sermaye öğeleriyle ilgili risk yönetimi düzenlemelerini nasıl etkilediği	
	59	• Kuruluşun rekabette avantajlı olmasını ve değer yaratmasını sağlayan aşağıdakiler gibi farklılaşma unsurları:	
		Yenilikçiliğin rolü	
		Kuruluşun fikri sermaye öğelerini nasıl geliştirdiği ve kullandığı	
	60	Rekabette avantajlı olmak için çevresel ve toplumsal konuların kuruluşun stratejisine ne ölçüde dâhil edildiği	
		• Strateji ve kaynak aktarımı planlarını formüle ederken kullanılan paydaş etkileşiminin temel özellikleri ve bulguları.	
4F Performans		4.32. Bir entegre raporda performans hakkında nitel ve nicel bilgiler ver alır ve aşağıdakiler gibi konuları içerebilir:	
	61	• Hedefler ve risk ve fırsatlar açısından nitel göstergeler ile bunların önemi, etkileri ve bunların oluşturulmasında kullanılan yöntem ve varsayımlar hakkında açıklamalar	
	62	• Değer zincirinin üst ve alt seviyelerindeki sermaye öğeleri üzerindeki etkiler dâhil olmak üzere kuruluşun sermaye öğeleri üzerindeki (pozitif ve negatif) etkileri	
	63	• Temel paydaş ilişkilerinin durumu ve kuruluşun temel paydaşların meşru ihtiyaç ve isteklerine nasıl yanıt verdiği	
	64	• Geçmiş ile mevcut performans arasındaki ve mevcut performans ile kuruluşun genel görünüşü arasındaki bağlantılar	
4G Genel Görünüş		4.36. Bir entegre raporda normalde zaman içinde beklenen değişiklikler vurgulanır ve aşağıdaki hususlar hakkında yapılan güvenilir ve şeffaf analizlerle elde edilen bilgiler sağlanır:	
	65	• Kuruluşun kısa, orta ve uzun vadede dış çevresinde karşılaşması muhtemel durumlar hakkındaki beklentileri	
	66	• Bunun kuruluşu nasıl etkileyeceği	
	67	• Kuruluşun halihazırda karşısına çıkması muhtemel kritik zorluklara ve belirsizliklere yanıt vermek için nasıl teşkilatlandığı	

	68	4.39. Bir entegre raporda ayrıca başlıca göstergeler, KPI'lar veya hedefler, tanınmış dış kaynaklardan edinilen ilgili bilgiler ve hassasiyet analizleri yer alabilir.	
4H Hazırlık ve Sunum Temeli		4.42. Bir entegre rapor, raporun hazırlık ve sunum temelini aşağıdakileri içerecek şekilde açıklar:	
	69	• Kuruluşun önemlilik belirleme sürecinin bir özeti	
	70	• Raporlama sınırı ve nasıl belirlendiği hakkında bir açıklama	
	71	• Önemli konuları nitелеmek veya değerlendirmek için kullanılan başlıca çerçevelerin ve yöntemlerin bir özeti	

Kaynak: Yüksel, 2017: 250-254; IIRC, 2021: 3A-3G ve 4A-4H'den faydalanılarak hazırlanmıştır.

NOT: Araştırma kapsamındaki faizsiz bankaların yıllık faaliyet raporlarının EK 3'teki tabloda belirtilen ölçütlere uygunluğunun değerlendirilmesi için kukla değişkenler kullanılmıştır. İlgili faizsiz bankanın yıllık faaliyet raporunda; ilgili ölçüt için açıklama yapılmamış ise 0 puan, genel bilgi olarak bahsedilmiş ve yeterli açıklama yapılmamış ise 1 puan, yeterli açıklama yapılmış ise 2 puan verilmiştir.